T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE KAPILI TOPLULUK YERLEŞİMLERİ-EDİRNE AVRUPA KENT ÖRNEĞİ

DEMET ONUR

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. BERKAN DEMİRAL

EDİRNE 2012

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEMET ONUR tarafından hazırlanan **TÜRKİYE'DE KAPILI TOPLULUK YERLEŞİMLERİ: AVRUPA KENT ÖRNEĞİ** konulu **TEZLİ YÜKSEK LİSANS** Tez Savunma Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 12. ve 13. maddeleri uyarınca **10.07.2012** günü saat **11.00**'da yapılmış olup, tezin* Kabul Edilmesine ..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç.Dr. Berkan DEMİRAL Danışman	Kabul Edilmesine	
Yrd.Doç.Dr. Burak GÜMÜŞ	Kabul Edilmesine	
Yrd.Doç.Dr. Engin DEMİREL	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine /Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	440163
Yazar Adı / Soyadı	Demet ONUR
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 54787081202
Telefon / Cep Telefonu	
e-Posta	onur_demettt@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Türkiye'de Kapılı Topluluk Yerleşimleri-Edirne Avrupa Kent Örneği
Tezin Tercümesi	Gated Community Settlements-Edirne in Turkey, the case of Avrupa Kent
Konu Başlıkları	Sosyoloji Kamu Yönetimi
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Anabilim Dalı	Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2012
Sayfa	199
Tez Danışmanları	Doç. Dr. Berkan Demiral
Dizin Terimleri	Kentleşme=Urbanization Banliyöleşme=Commuting
Önerilen Dizin Terimleri	Kent=City Soylulaştırma=Gentrification Kapılı Topluluklar=Gated Communities
Yayımlama İzni	☑ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Ertelenmesini istiyorum

a. Yukarıda başlığı yazılı olan tezimin, ilgilenenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayını için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

13.08.2012

İmza:.....

Yazdır

Tezin Adı: Türkiye'de Kapılı Topluluk Yerleşimleri-Edirne, Avrupa Kent Örneği
Hazırlayan: Demet ONUR

ÖZET

Günümüzde mekânsal sınıf ayrımlaşmasının yaşandığı kentlerde, 2. Dünya Savaşı sonrasında banliyöleşme ile başlayan, Amerika başta olmak üzere diğer Batı ülkelerinde de hızla ortaya çıkan kapılı topluluklar oluşmuştur. Hızla yaygınlaşan bu topluluklar, mekânsal olarak hayat tarzını yansıtan, küresel tüketim istekleriyle bütünleşmiştir. Öncelikle, gelişmiş, ardından gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşan kapılı toplulukların ülkemizdeki örnekleri 1980 sonrasında Turgut Özal'ın liberal ekonomilere verdiği geçiş üstünlüğü ile gerçekleşmiştir. 1980 sonrasında, inşaat sektörü, emlak piyasası, yatırımcılar, kentin kalabalığından, karmaşasından, trafiğinden kaçmak isteyen orta sınıfı hedef alarak kapılı toplulukları inşa etmeye başlamışlardır. Bu yatırımların ana teması, kentin karmaşasından izole edilmiş, duvarlarla çevrili, giriş çıkışı denetimli, korkunun en aza indirildiği mekânlar oluşturmaktır. Küresel tüketim alışkanlıkları ile hayat tarzı oluşturarak; mekân marketten alınan deterjan gibi tüketim nesnesi haline gelmiştir. Orta sınıf, yüksek fiyatları ve tüketim alışkanlıklarıyla farklılaşmak istemektedir. Bu bağlamda, bu talebi gerçekleştirmeye çalışan emlak, dekorasyon, iç mimari piyasası oluşmuştur. Kentte yaşayan insanların bazıları kabalığın etkisiyle oluşan takıntılı düşüncelere sahiptir. Bu düşüncenin etkisiyle çocuklarını dış dünyadan uzak tutmaya çalışırlar. Bu düşüncelerden ve korkulardan kurtulmak isteyen orta sınıf, onlar için ideal yaşam alanları olan kapılı topluluklara kaçmışlardır.

Çalışmanın giriş bölümünde, tezin amacı, kapsamı ve yöntemi ele alınmaktadır. Tezin amacı, Batıda artan kapılı topluluk örneklerinin Türkiye'deki karşılıklarıyla benzer özelliklerinin olup olmadığını araştırmaktır. Bununla birlikte, Türkiye'deki kapılı toplulukların gösterdiği özelliklere Edirne'deki Avrupa Kent'in uyumluluğu konusunu tartışmaktır.

Birinci bölümde, kentlerin tarihi, kentleşme, kent ve kentleşme kuramları, araştırılarak Türkiye'deki kent yapılarıyla karşılaştırılmıştır. Statü kavramının, mekâna yansıması sonucu oluşan banliyöleşmenin zamanla kapılı topluluğa dönüşmesi sonucu yaşanan kent düzenlemeleri incelenmiştir.

İkinci bölümde, kapılı topluluklarla ilgili literatür taranmış, kapılı topluluklar hakkında yapılmış uluslar arası çalışmalardan yararlanılarak konut yerleşimi, sınıf ayrımlaşması, mekânın hayat tarzını oluşturması, güvenlik isteği, kapılı toplulukların bulunduğu kentle ilişkisi doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde Edirnede'ki kapılı topluluklar özelliği gösteren sitelere bakılmış, Avrupa Kent sitesi kapılı topluluk özellikleriyle karşılaştırılmıştır. Avrupa Kent sakinleriyle yapılan toplumsal statü, Avrupa Kent'i tercih etme nedenlerini ölçmek için yapılan anket sonuçları değerlendirilmiştir.

Sonuçta, Avrupa Kent sitesinin kapılı topluluk özelliği gösterdiği, zamanla bu özelliklerinin arttığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentleşme, Banliyöleşme, Soylulaştırma, Kapılı Topluluklar.

Name of Thesis: Gated Community Settlements-Edirne in Turkey, the European Urban Case

Prepared by: Demet ONUR

ABSTRACT

At the present time, there is differentiation on settlements in some cities which starts with suburbanizm after the World War II. In Western countries, especially America, Gated communities are formed. These communities, which are spread out quickly, become integrated with the desire of global consumption which reflects the life style about settlements. The samples of gated communities in our country substantiate with liberal economies which is supported by Turgut Özal after 1980. These Gated Communities started spreading from developed countries to developing countries. After 1980s, the building trade, the real estate market and investors, started to build gated communities for middle class people who wants to escape from the crowd, the traffic and the complexness of the city. The main points of the investments are to create structures which are isolated from the complexness of city, surrounded by walls, controlled entrance and exit. These features reduce the feeling of fear, they also provide more safety. By creating a life style with the habits of global consumption, residences become an object of consumption like a simple detergent which you bought from a market. Middle class wants to differentiate themselves by high prices and habits of consumption. In this sense, to meet this demand new trade occurs; real estate, decoration or interior architecture is some of them. Some of the people living in the city have some obsessive thoughts which caused by the impact of crowd. These people try to keep their obsessive thoughts. Middle class who wants to get rid of these anxiety escapes to gated communities which present an ideal living area for them.

In the opening chapter of this work; aim, concept and way has been handled. The aim of this thesis is to make a research whether there is a similarity between gated communities in the West and in Turkey –or not. On the other hand, it is also

discussed that if “Avrupa Kent” has concurrency with the other gated communities in Turkey.

In the first part, the history of the cities, urbanization and the theories of urban and urbanization have been researched and compared with the other cities in Turkey. As a result of the reflection status term to residence, urbanism turns to gated communities and new city arrangements are searched.

In the second part, the literature about gated communities is scanned. Benefiting from international studies about gated communities; residence, differentiations among classes, desire of security is evaluated in line of where the gated comminutes are take place.

In the third part, the sites in Edirne which have Gated Communities features compared with the properties of “Avrupa Kent” Gated Community. It is also evaluated that the results of the survey with the residents of the “Avrupa Kent” about social rank and reasons of why they choose to live here.

As a result, it is clearly seen that “Avrupa Kent” has all features of gated communities and increases in time.

Key words: City, Urbanization, Suburbanization, Gentrification, Gated Communities.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR[1]

Dünyadaki gelişmeleri evimizde oturduğumuz koltuktan takip edebilme olanağını bize yaşatan küreselleşme sürecine 1980lerde dahil olan Türkiye de Batılı ülkelerde olduğu gibi bu olguyu mekanda somutlaştırmıştır. Kentleşme sürecinin kapitalist ekonomilerin aracılığıyla tüketim odaklı kentler oluşturması ile yeni yaşam alanları oluşmuştur. Bu yeni yaşam alanlarının oluşmasındaki bir diğer sebep de kentin kalabalığından bunalan üst sınıf gruplarının kaçış alanı aramasıyla başlamasıdır. Bu oluşan yeni mekanlar güvenlik hissi veren kapılı topluluklardır.

Bu çalışmada kapılı topluluklar incelenerek, Türkiye'deki oluşum nedenleri araştırılmıştır. Kozmopolit kent çeperlerindeki kapılı toplulukları çalışma konusu seçmemdeki amaç, en küçük kentlerde bile bu tarz oluşumların fazlalaşmasına dikkat çekmek istememdir. Çünkü bu fazlalaşmayı destekleyen birçok sosyal, ekonomik ve politik neden vardır.

Öncelikle, bu tez çalışma konusunu seçmemde ve tez yazım aşamasında bana fazlasıyla yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Berkan DEMİRAL ve Yrd.Doç. Dr. Nalan Pehlivan DEMİRAL'a, aynı zamanda tez savunması jürimde bulunma inceliğinde bulunarak tezime ilişkin görüş ve eleştirilerini benden esirgemeyen Yrd.Doç.Dr.Burak GÜMÜŞ'e ve Yrd.Doç.Dr. Engin DEMİREL'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Uludağ Üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun olduğum 2007 yılından beri görmediğim ancak varlığını hep yanımda hissettiğim, bana duygusal ve akademik anlamda sonsuz desteği olan sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Zuhal GÜLER'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

[1] Bu çalışma, Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (TÜBAP) tarafından desteklenmiştir.

Son olarak, bu çalışmayı oluşturmamda maddi ve manevi desteğini esirgemeyen canım aileme ve günlerce neredeyse benimle birlikte tez yazan dostlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Saygılarımla
Demet ONUR

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
SUMMARY ..... **iii**
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **x**
HARİTALAR LİSTESİ ..... **xi**
GRAFİKLER LİSTESİ ..... **xii**
GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM

1.1. KENTİN TANIMI VE KENTLERİN ORTAYA ÇIKIŞI **4**
1.2. EKOLOJİK KENT BİLİMİ **8**
1.2.1 Ekolojik Kent Kuramları **11**
1.2.1.1. Orta Merkezli Çember Kuramı **12**
1.2.1.2. Eksenler Kuramı **14**
1.2.1.3. Dilimler Kuramı **15**
1.2.1.4. Çok Merkezli Kent Kuramı **16**
1.2.1.5. Yaşam Biçimi Olarak Kentlilik **18**
1.2.2. Kentleşme **21**
1.2.2.1. Gordon childe ve jane jacobs'un kentleşme Kuramları **28**
1.2.2.2. Türkiye'de Kentleşme **33**
1.2.2.3 Küreselleşme, Sınıfsal Yapı, Mekansal Farklılaşma Kuramı ve Postmodern Kent Kavramı **38**
1.2.2.4. Kentsel mekanlarda kamusal alan, tüketim, Sosyal statü, günlük hayat ve kimlik **49**

II. BÖLÜM

2. KAPILI TOPLULUKLAR.....60
2.1. Kapılı Topluluk Tanımları ve Ortaya Çıkış Süreçleri 60
2.2. Türkiye'de Kapılı Topluluklar 83
2.3. Medyada Kapılı Topluluklar İle İlgili Filmler, Reklamlar ve Getirilen Eleştiriler.....132

III. BÖLÜM

3. EDİRNE'NİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE KENT YERLEŞİMİ.....147
3.1. Avrupa Kent 151
3.2. Anket Değerlendirmesi 166
SONUÇ.....170
KAYNAKLAR 172
EKLER

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1- Farklı Araştırmacıların Kapılı Topluluk Sınıflandırmaları..... 69
Tablo 2- Maya Residence..... 85
Tablo 3- Kemer Country 101
Tablo 4- İstanbul'daki Bazı Kapılı Topluluk Yerleşimleri 103

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1- Aynı Merkezli Daireler Kuramı 13
Şekil 2- Eksenler Kuramına Göre Kent Yapısı..... 14
Şekil 3- Dilimler Kuramı 15
Şekil 4- Çok Merkezli Kent Kuramı..... 16
Şekil 5- Kentlileşme Sürecinde Ekonomik ve Sosyal Mekanın Gelişmesi 36
Şekil 6- Kemer Country..... 100
Şekil 7- Beykoz Konakları..... 111

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1- İstanbul'da Kapılı Toplulukların Dağılımı 88
Harita 2- Edirne'nin Konumu 147
Harita 3- Avrupa Kent'in Konumu 152
Harita 4- Avrupa Kent'in Merkeze Uzaklığı 152

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1- Avrupa Kent'te ankete katılan kişilerin yaş ortalaması 166
Grafik 2- Avrupa Kent'te ankete katılan kişilerin meslek dağılımları..... 167
Grafik 3- Avrupa Kent'te ankete kişilerin yıllık gelir dağılımları..... 168
Grafik 4- Avrupa Kent sakinlerinin sosyal faaliyet alanları 169

GİRİŞ

Kentler; tarih sahnesinde mekanı sosyalleştirerek belirli bir hayat standardı oluşturup farklılıkları ahenk içinde yaşatmış yapılardır. Kimlik ve farklılıklar kent içerisinde keskinleşmiştir. Kentler toplumun hayat tarzının yansımasıdır. Tarihsel çerçeveden bakıldığında Neolitik çağ kentleri surlarla çevriliydi, ilk çağ ve modernizm öncesi orta çağ kentleri de… Kapitalizmin gelişmesinden önce bu surlar olağan sayılırdı. Çünkü bu kapalılık bir yandan kır ile kenti birbirinden ayırt etmeye yararken; diğer yandan yönetici-seçkin sınıfı işçi-köle sınıfından ayırıyordu. Kentin merkezini tapınaklar, saray ve pazar kaplamaktaydı. Kentler bilimin ve sanatın da merkeziydi. Ancak bunlar seçkinlerin ayrıcalığıydı. Hayat tarzı sanayi ile değişmiştir. Kentin duvarları yıkılırken fabrika merkezli bir kent imajı oluşmuştur. Artık kenti kırdan ayıran duvar değil fabrikadır. Kapitalist ekonomi nüfusu kent merkezlerine çekmiştir. Sonrasında ise; artan nüfus, üretimin merkezde olması, güvensizlik hissi gibi nedenler insanları seçkinci bir istekle kent dışına yönlendirmiştir.

İnsanların kentli hayat tarzı oluşturması ve bu hayat tarzındaki değişimler kente kültür anlamı yüklemeyi sağlamıştır. Kentlilik kültürü ve bu kültürün getirdiği ayrıcalık konut seçimlerinde kendini göstermiştir. Lefebvre'ye göre (Bal, 2002:1) : " *kent sosyolojisi, üretim ilişkilerinin, ideolojilerin ve toplumsal pratiğin mekana yansıması ve onu oluşturması, biçimlendirmesi açısından ele alınmalıdır. Mekan gerçekte soyut bir nesne değil, toplumsal bir olgudur."* Lefebvre'nin bu tanımı mekanı soyutluktan somut bir kavrama dönüştürmüştür. Sosyallik, boş zaman değerlendirmesi, zevkler, hayat stilleri ve kendini gerçekleştirmek artık mekanla özdeş olmuştur. Kentlerin günümüzdeki sosyal konumları sınıf, kimlik, statü ve tüketim toplumuyla özdeştir. İdeolojiler, toplumsal pratikler mekanda hayat bulmaktadır. Böylece çoklu kültür ve kimlik üretme kentlerin içerisinde şekil almaya başlamıştır. Artık kent dünyasında yaşamaktayız. Kent mekanlarının insan üzerindeki etkilerini en iyi açıklayan ekollerden ilki ve en önemlilerinden biri de Chicago okuludur. Kent, böylece sosyolojik kuramlar zinciri içinde ele alınmaya

başlanmıştır. Bu okulun kuramlarına önemli katkılarda bulunan Wirth'ın kentiliği bir yaşam biçimi olarak gören yaklaşımı ilgi çekicidir. Robert E. Park ise doğadaki ekolojik yaklaşımın, bu yaklaşım çerçevesinde hayat mücadelesinin kentlere uygulanabileceğini savunmuştur. Günümüzde etkisini sürdüren bu kuramların yanına metropollere ilişkin çalışan Simmel'i de eklemek yerinde olacaktır. Metropol tipi bireyselliğin psikolojik temeli önemlidir. "*Kırda yaşamın ritmi ve duyusal kurumları açısından, kasaba ve kır yaşantısıyla derin bir karşıtlık oluşturur. Oysa metropol tipi insan yüreği yerine beyniyle tepki verir. Bu sayede yükseltilmiş bir kavrayış, zihinsel ayrıcalık kazanmış olur. Akıl, metropol yaşamının baskıcı gücüne karşı öznel yaşamı korur görünmektedir"* (Bal, 2002:121). Modernizmin kenti rasyoneldir. Dakiktir. Ekonomi baş aktördür ve bu ekonomiye göre hayat düzenlenir. Kentin yapılanması da bu felsefeye göre şekillenecektir. Ekonominin belirlediği aktörler sınıfını belirleyecek konutlarda oturacaklardır yani mahallelerin milyonerleri olmalıdır. Bu statü farkını, metropollerin kalabalığından kendini soyutlamış sınıflar konutlarında göstereceklerdir. Kapılar ardında oluşan "*güvenlikli siteler*" (Kent yaşamından yalıtılmış, yüksek duvarlarla çevrili, giriş çıkışı kontrollü yaşam alanları, güvenli iç mekanlardır) (Candaş, 2007) yoğunluktan yorulmuş kentin dışında yeni oluşumlardır.

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı Batı'da giderek artan kapılı topluluk örneklerinin Türkiye'deki karşılıklarının benzer özellikler gösterip göstermediğini araştırma, mensuplarını ve çevresinde yaşayan topluluklarının üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın önemi; mekansal farklılığın toplum içerisinde oluşturduğu yeni topluluk tanımını, kentin, bu kapılı topluluklar olarak tanımlayabileceğimiz mekanı belirtmektir.

ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Çalışmanın amacını gerçekleştirebilmek için sunduğumuz hipotez kapılı toplulukların güvenlik durumu ve kente olan etkisi üzerinde oluşmuştur. Son dönemlerde; özellikle metropollerde yeni bazı yerleşim modellerinin ortaya çıktığı gözlenmektedir. Buralarda yaşayan yerleşim sakinleri çevreden tamamen soyutlanmış ve tecrit edilmiş biçimde yaşamlarını sürdürmektedir. Güvenlik ve statü farkı nedeniyle kurulan bu kapalı yerleşimler mekan içerisinde sosyal, ekonomik ve kültürel bir değişim yaratmaktadır. Bu tür yerleşim yerleri çevrelerindeki yerleşimleri de olumsuz etkilemektedir.

Çalışmada kent, kentleşme, kentlileşme, güvenlikli siteler kavramlarının tanımları üzerinde durulmaktadır. Kent; "*sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimidir (*Keleş, 1998: 75). Kentleşme; "*işleyimleşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütleşmeye, uzmanlaşmaya ve insanlar arası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikim süreci olarak tanımlanmıştır (*Keleş, 1998: 80). Kentlileşme, "*çoğu kez kentleşmeyle karıştırılmakla birlikte ondan ayrı olan kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişmenin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması sürecidir"* (Keleş, 1998: 80). Güvenlikli siteler, "*kent yaşamından yalıtılmış, yüksek duvarlarla çevrili, giriş çıkışı kontrollü, yaşam alanları, güvenli iç mekanlardır* (Candaş, 2007: 1).

Öncelikle kente kavramsal olarak bakılacak, kentleşmenin nasıl oluştuğu araştırılacak ve kapılı sitelerinde yaşam konu edilerek, devamında belirlenen örnek üzerinde uygulamalar yapılacaktır.

I. BÖLÜM

1.1. KENTİN TANIMI, KENTLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

Kent çalışmalarında; kentlerin ortaya çıkışı ve tanımı konusunda birçok fikir ortaya atılmıştır. Bu fikirlerin birleştiği nokta, kentin tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, kontrol amacının ön planda olduğu, belirli büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış bir mekan olmasıdır. Bu tanım yine de kenti tamamen anlamakta yeterli değildir. Onu anlamak için kentin bir ruhu olduğuna inanmak gerekir. İşte bir çok kavramsal çerçeve, şekil ve yoğunluğunla ilgilenirken bir yaşam tarzı olarak kentlilik imajını da işin içine katmıştır. Kent, kır yaşamının teknolojiyle dönüşümü sonucunda oluşmuştur. Toprağın işlenmesine imkan veren teknolojik yenilikler yiyecek fazlasına yol açmıştır. Bu artı ürün genel kabul görmüştür. Fakat bu düşünce eleştirilmektedir. Eleştirilen nokta, kentin artı ürün oluşturmasında, kentin kendinin mi yoksa artı ürünün mekanizmasının mı etkili olduğu sorusudur. Artı ürün toplumsal ilişkinin şekline bağlıdır. Kent, pazar yeri, kale, dinsel merkez olması yoluyla toplumsal örgütlenme kentlerin en belirgin özellikleridir.

Max Weber, şehri tanımlarken sadece büyüklüğe yönelmemiştir. Şehrin tanımına iktisadi bir bakış eklemiştir. Sadece iktisada bağlamak yeterli değildir. " *İktisadi açıdan tanımlanacak olursa şehir, sakinlerinin geçimlerini tarımdan ziyade ticaret yoluyla sağladıkları bir yerleşim birimidir. Bununla birlikte, ticaretin egemen olduğu tüm birimleri şehir olarak adlandırmak da uygun değildir"*(Aydoğan, 2005: 102). Bu tanıma orta çağ kentlerini katmak mümkündür. Çünkü orta çağ kentleri pazar ve din merkezlidir. Kent bir pazar yeridir. Kırsaldan farklı bir yerleşim yeri olan kentin merkezinde bir de prens bulunurdu. Yani orta çağ kenti hem ev hem de ticaret merkezi görevini görmekteydi. Orta çağda, kent bir prensin sarayına yapılan saldırılar veya ticari yerleşmeler ile doğabilirdi. Ve zamanla pazarı merkeze alan duvarlarla çevrili yapılanmalar oluşuyordu. Aslında modern kentin temelinde

Weber'in üzerinde durduğu orta çağ kentleri yatmaktadır. Feodalizm-Kapitalizm arasında bir geçiş dönemi oluşturmuştur. Rasyonalizmin temelleri bu kentlerde oturmuştur. Kent içindeki sosyal kontrol ticaretin gelişmesinde de etkili olmuştur.

Karl Marx, tarihsel materyalizm kuramında kentlerin sosyal yapısını incelerken sanayi kentinin doğuşunu gelişmenin bir işareti olarak görmüş, sınıf bilincine yönelik bir adın olarak kabul etmiştir. Aynı zamanda işçi sınıfının kentsel alanlarda yaşadığı koşullarla ilgileniştir. Kent, pazarın yerini sanayiye bırakmıştır. Sanayinin temelini oluşturan işçiler de kente yerleşmeye başlamıştır. Kentin köklü değişimi bu noktada başlamıştır. "*Kentler yeni işbölümü, yeni teknoloji, ve üretim yapısı için merkez rolü oynar: Burjuvazi ve proleter iki yeni sınıf içinde toplumsal bölünmeyi gösterir. Bu yaklaşımda kentler kapitalizmin nedeni değil, sonucudur"* (Tatlıdil, 2008: 36). Bu ifade; kentin varlığını kapitalizme bağlıyor. Sanayi öncesinde kentin tanımının yapılamayacağını vurgulamaktadır. Kapitalizm var diye kent olsaydı Weber'in orta çağ kenti havada kalan bir tanım olacaktı.

Ferdinand Tönnies; kır-kent dikotomisi yaparak geleneksel topluluk ve modern toplumu vurgulamıştır. "*Gemeinschaft-Cemaat ile geleneksel toplum, Gesellschaft-Cemiyet ile de endüstriyel toplum ilişkisi kurmuştur"* (Tatlıdil, 2008: 37). Yüz yüze ilişkilerin sıcaklığı, fiziksel yakınlık, aile ve arkadaşlık bağlarının kuvvetli olması, kilisenin kontrolü altında yaşamak topluluk bilincine vurgudur. Toplumu ise; yüzeysel ilişkiler içinde, çıkara dayalı, bencil ilişkiler, rekabetçi endüstriyel sistem tabirleriyle açıklar. Kır tanımı cemaat ilişkileriyle özdeşleşirken; kenti cemiyet tanımıyla özdeşleştirir. Geleneksel kırsal yaşamda; sosyal statü doğumla kazanılır. Günümüzde ise; bireysel çabalarla kazanılmaktadır. Günümüz modern kentinde sosyal statü konut şekilleriyle de kendini göstermektedir. Çalışma günleri, hızlılık, yoğunluk, süreklilik kenti oluşturan etmenlerdir. Ancak bu etmenler, insanın sosyal varlığını, kendini anlamlandırmasını kısıtlamaya başlamıştır. "*M. Heidegger insanın ev inşa etme sürecini "var olma" pratiği ile ilişkilendirmekte, yerleşik hayata geçtikçe inşa ettiğimizi belirlemektedir. İnşa etme fiili Heiddegger'in kavramsallaştırmasında insan ve nesne ilişkisini bütünsellik içinde değerlendiren bir kurguya sahiptir. Bu kurguda ev, Heidegger'in dünyada olma pratiğini*

anlamlandırdığı yerdir. Ev, her türlü işlevi içinde barındırmaktadır; hem hayata akışın, hem ölüme hazırlanışın" (Aslanoğlu, 2000: 9). Zaman ve mekan üzerinde olan değişmeler, bu var olma pratiği üzerinde yeniden düşünülmeyi gerektirmiştir. Yaşam biçimi olarak modernliğin kentler üzerindeki dönüştürücü etkisini gözlemleyebiliriz. Modern kentler, uygarlığın ürünüdür. Uygarlık içerisinde var olma çabamız bizi, sosyal statü yaratma, yaşama alanı oluşturma gayretine itmiştir. Statü farklılaştıkça, toplumsal refah seviyesi yükseldikçe kent içindeki zenginler, kent dışında kentçikler oluşturmaya yönelmiştir. Heidegger'in hayata akış dediği ev, modern zamanın kentidir.

Batı düşüncesinde eleştirel yaklaşımlar da olmuştur. Kent ve kır ayrımında sıkıntı vardır. Bazı kültürel durumlar kent ve kıra yüklenmiştir. En önemli sorun kentin, yenilik, yenilik, toplumsal değişme ve çağdaşlık kavramlarıyla ilişkilendirilmesidir. Kentler ve kentliler ilerleme, uygarlık ve aydınlanmanın taşıyıcısı olarak tanımlanmaktadır. Fakat bu durumun zıttı da düşünülebilir. Kentsel ortam toplumsal hastalıklara, ahlaki çöküntüye, toplumun yıkılmasına da yol açmaktadır. Bunalım sonucunda kentliler artık kent dışına kaçmaktadır. Fakat kente orta yolcu bir bakışla yaklaşabiliriz. Kentte, ilerleme ve düzensizlik, baskı ve özgürlük bir arada bulunmaktadır. (Holton, 1999: 11).

"*Kentlerle batı uygarlığının yükselişi arasındaki sıkı ilişki, en devingen ve ayırt edici öğeleriyle, 20. yüzyılda Gordon Childe'ın Ortadoğu'dan başlayan çalışmasında ele alınmıştır* (Holton, 1999: 12)."

Harvey ve Lefebvre için kent, kapitalist birikimin odağındadır, Castells için kentin sınırları, tüketim pratiklerine dayanmaktadır. Günümüzde tüketimden oluşan kent yaşamı sınırları belirleyen ana etken halini almıştır. Ancak bir oldu daha vardır ki; o zaman mekan anlayışını alt üst etmiş, kent tanımında en kalıcı yerini almıştır. Günümüz kent insanı teknoloji ile iç içe anılmaktadır. Modernizm kenti teknolojinin belirlediğini vurgulamaktadır. Böylece temel tüketim etkinliklerine bağlı olarak postmodernizm tanımlaması ile kente bakmak da yerinde olacaktır. "*Modern kent nosyonu için kent, mükemmel işleyen parçalardan oluşan bir makine gibiydi. Bu*

nosyonun dönüşmüş postmodern biçimi, iletişimin toplum için yükselen önemini, medya teknolojilerinin zaman- mekan ilişkisini dönüştürdüğünü ve mekan kavramının sınırsılaştığını ön görür" (Batı, 2008: 7). Kentin vardığı bu durum tüketimin mekanı çizdiği yaklaşımı olmuştur.

Kent olgusu, tarihsel ve toplumsal bir değer taşır. Kenti meydana getiren toplumsal ilişkileri tarihi bir açıdan ele almak gerekmektedir. Tarihsel ve toplumsal açıdan, kent farklılıkları ve özgünlükleriyle bir arada büyüyüp yaşamaktadır. Mekanlar ifade edilirken toplumsal yapı göz önüne alınmıştır. Kentin tanımını terminolojik olarak ifade edersek; *"kent, uygarlık anlamında, Yunanca'da Polis, Fransızca'da cite, Arapça'da Medine, Almanya Kale veya yaşama alanı anlamında Burgh; Latince'de yurttaşlık anlamında Urbs ve civitas kelimeleriyle isimlendirilmiştir"* (Karakaş, 121). "*Aslında uygarlık anlamına gelen Latince kökenli, civitas kelimesinden türetilen kelime kronolojik gelişim süreci içinde, polis, cite, kent gibi kavramların yerini, çeşitli sosyo-ekonomik bir takım değişimlere bağlı olarak çeşitli dillerde kullanılan bourg, ville, city, urban, metropol gibi kavramlar almıştır. Özellikle endüstri devrimi sonrasında, kentin tanımlanması, coğrafi biçim, nüfus yapısı, ekoloji, sosyoloji ve tarihsel özellikler açısından yapılmaktadır"* (Batı, 2008: 7). Bu bağlamda kentin tanımı sosyolojiden ekonomiye kadar bir çok alanı kapsamaktadır. Özellikler terminolojik anlamlarının değişimleri ekonomik bakımdan sınıf farklılıklarını göstermektedir. "*Kent ve kır kentsel ve kırsal sözcüklerinin eski Yunan ve Roma'dan batı düşüncesine kalmış olan güçlü ve köklü mirasa dayandıklarını önemle vurgulamak gerekir. Bu miras, kent araştırmalarının felsefi boyutlarında özellikle belirgindir. Çünkü, özgürlük, demokrasi, yurttaşlık ve siyasal yaşam gibi Yunan-Roma kavramları, Romanın İmparatorluğun kentsel merkezi olması nedeniyle, eski devlet kavramlarıyla çok yakından ilgilidir"* (Holton, 1999: 13). Örneğin, Yunan felsefesindeki "Polis" ifadesi kamusal yurttaşlık haklarını vurgulamaktadır. Dönemsel olarak baktığımızda kentlere verilen isimler o zamanın toplumsal koşullarıyla şekillenmiş ifadeler olmuştur.

Kentin ifadelerinin ortak noktası, soyluluk, pazar, değişim, içe kapalı bir yapıyı barındıran anlamlarda olmasıdır. Diğer bir ortak nokta da teknolojik

gelişmelerin ve hizmetlerin kentte yoğunlaşmasıdır. Üretim kentte örgütlenir ve denetlenir. Kent, nüfus yoğun, bağımlılıklar az, bütünleşmiş, ticaretin örgütlendiği, gelişme ve uygarlıkla birlikte anılan yaşam alanıdır. Uygarlık da teknoloji ve ticaretle iç içe gelişmiştir. Kentler, dönemsel olarak farklılıklar göstermiştir.

Mehmet Karakaş[2], kentlerin ortaya çıkışını Grodon Child'ın Kentsel Devrim düşüncesiyle ifade etmiştir. *"İnsanlık tarihinin büyük bölümünde insanın sabit bir yaşama ortamı olmadı. Ancak tarihin ilk dönemleri de dahil insanlar oradan oraya sürüklenen, durup dinlenmez birer gezgin ya da göçmen değillerdi"* (Karakaş, 124). Toplumsal ilişkiler doğal olarak mekan çerçevesinde şekillenecektir. Kent, doğuda batıda olduğu gibi müstakil evlerle kurulmamıştır. Ancak yine de, Orta Çağ kenti ortak olarak hem doğuda hem batıda benzer özellikler taşır. Sanayi dönemi ise teknolojinin hızıyla şekillendiği için daha fazla benzerlik göstermiştir.

1.2. EKOLOJİK KENT BİLİMİ

Kenti açıklamaya yönelik ekolojik kuramlar, modern sanayi kentinin fiziki bir unsur olan mekanın sosyal yapı ile birleşmesi sonucu ortaya çıkan yapıyı incelemektedir. İlk sistemli çalışmalar, 1915-1925 yılları arasında Chicago Üniversitesi'nde gerçekleşmiştir. Robert Park, Ernest Burgess, Louıs Wirth, Mc Kenzıe insan çevre biliminden bahsetmiştir. Ancak sosyal yapıya inmeden öne çevre bilimden bahsetmek gerekmektedir. Çünkü Chicago Okulu Darvin'in "yarışmalı işbirliği" ilkesini sosyolojiye aktarmıştır. "*Çevre bilim, bütün canlı* organizmaların bir sistem içerisinde yaşadıkları düşüncesine bağlı olarak yetişmiştir. *1878'de Haeckel'in kavramlaştırması ile birlikte ayrı bir bilim dalı haline gelmiştir. Bu bilim dalı aynı ortamda yaşamak zorunda olan canlı organizmalar arasındaki karşılıklı ilişkilerden oluşan biyotik yerleşme gruplarını incelemektedir"* (Ertürk, 1995: 92). Aynı ortamda bulunan canlılar birbirleriyle mücadele içerisinde yaşarlar. Ortamdaki canlıların ihtiyaçları farklılaştıkça aralarında bir işbölümü oluşur. Bu yüzden canlılar

[2] Yrd.Doç.Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, fen edb. Fak. Sosyoloji Bölümü

birbirine bağımlıdır. Darvin'in bu düşüncesi içindeki mücadele zamanla yerini dengeye bırakır. Chicago Okulu çevrebilim düşüncesini insan ekolojisi olarak adlandırmıştır. Kent ekolojik düzen içinde var olur. Bir kent yerleşiminde yarışma halinden, işbölümüne dayanan bir denge durumuna geçiş, mekan üzerinde kapladıkları alan ve fonksiyon bakımından birbirinden farklı olan alanların meydana gelmesiyle oluşur. Çevre bilimi insan ekolojisinin iskeletini oluşturmakla birlikte birbirinden farklıdır. En önemli farklılık insanların diğer canlılar gibi fiziki çevreye bağımlı olmamasıdır. Bu bağımlılığı en güzel ispatlayan durum, toplumların mekan üzerinde dağılışını fiziki koşulların yanı sıra, bu dağılışta rol oynayan sosyal yakınlık, sosyal mesafe, kente yerleşim için mücadele gibi etkenlerin de ön planda olmasıdır. İnsanlar kentlerde sosyo-kültürel yerleşimler oluştururlar.

Chicago Okulu temsilcileri, aynı yaşam görüşüne, standardına sahip insanların, farklı semtlerin dağılımlarının benzer prensipler yardımıyla anlaşılabileceğini savunurlar. Kentler, çevrenin yaşayanlarına getirdiği avantajlı özelliklerine göre büyürler. Modern kentler, ticaret yolları üzerinde, verimli ovalar üzerinde, nehir kıyılarında kurulmuşlardır. Ticaret yolları ve demir yollarının kesişim noktalarında ise gelişim gösterirler. Park; kentin bir kere kuruldu mu, belli çevrede yaşamaya en uygun bireyleri nüfusun bütününden ayıran sınıflandırma mekanizmasıyla çalıştığını vurgulamıştır. Kent sakinleri, yerleşme, taşınma ve bu yerlere yeniden yerleşme konusunda benzer çevresel ekolojiye benzer özelliklere göre davranırlar. Sakinler yerleşmeden önce mücadele ederden yeni semtlerin oluşmasına sebep olmaktadırlar. Kent; aynı ve zıt özelliklerle örülmüş bir mozaiktir. Kentte aynı sosyal ortamı, fikirleri paylaşabilen yerleşimlerin yanında farklı sosyal grupların oluşturduğu yapılanma da mevcuttur. Bu zıtlık rekabeti doğuran faktörlerden biridir.

Modern kentler, ilk olarak sanayiyle büyümüşlerdir. İhtiyaç duyulan ham maddenin etrafında kent toplanmıştır. *"Doğal alanların en küçüğü olan mahalle ya da semtten, derece derece, diğer bölümler, bölümlerin tamamı olan kent, kent ve çevrenin ilişkisi daha geniş ekolojik çevre olan bölgeleri incelemek ekolojiyle uğraşanların işi olmuştur"* (Bal, 2002). Park'a göre, bir topluluğu üç öğe

tanımlamaktadır. Bunlardan birincisi toprak üzerinde örgütlenmiş nüfus, ikincisi nüfusun bu toprakta kökleşmesi, diğeri de karşılıklı bağımlılık ilişkisidir. Ekoloji kuramını kente uygulayan Park, kentin çekiciliğinin sonucunda kente göç eden toplulukların kente nasıl uyum sağladığını da incelemiştir. Park kente gelen kişilerin asimile olduklarını savunmuştur. Bu asimile sürecini "*erime potası-melting pot"* (Bal, 2002) kavramıyla açıklamıştır.

Kentte yaşayanların sayısı arttıkça nüfus, çeşitli hale gelen iş alanlarının etrafında toplanır. Ekonomik çekicilik ve sosyal olanaklar çekici hale gelir. Bu çekicilik insanı mücadeleye yöneltir. İnsanlar arasında rekabet büyür. Bu rekabet sonucunda aile ile yaşanabilecek mekanlarda toprak değerleri ve emlak vergileri artar. Merkez, insan yaşamının sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak özelliğini kaybetmeye başlar. Çünkü artık kent merkezi iş sahası olmuştur. Harap olmuş evler dışında yaşanacak alanlar azalmıştır. Daha zengin özel yerleşimlerin çevrede yeni oluşan banliyölere kaymasıyla, merkezde iş ve eğlence yerleri yoğunlaşır. Bu yoğunlaşma hakimiyet merkezine göre gerçekleşmektedir. Örneğin; mekanda kendilerine uygun yer arayan sanayi ve ticaret kuruluşlarının kentteki diğer işlevler üzerinde hakimiyet kurarak, mekanın stratejik bir noktasında toplanması ile ilgiyi kendine çekmesi sonucunda bir hakimiyet merkezi oluşur. Bu oluşum, kentin birbirine bağımlı alanlara göre dağıldığını göstermektedir. Hakimiyet merkezi etrafından yer alan doğal alanlara göre kentin değişmesi bazı süreçler ile açıklanmaktadır. "*Bu süreçler, doğal alanların oluşumunda ve bunların kültürel hale gelmesinde rol oynadığı ileri sürülmektedir. Yoğunlaşma (concentration), merkezileşme (centralization), merkezden uzaklaşmak (decentralization), istila (invasion), ardıllık (succession), ve ayrılma (segration) süreçlerdir"* (Ertürk, 1995: 95). Yoğunlaşma sırasında aynı işleve sahip bölümler aynı doğal alanda toplanırlar. Örneğin; sanayi ve teknolojinin gelişmesi belirli bir bölgede yoğunlaşmaya neden olmaktadır. Bu yoğunlaşma, ekonomik ilişki ve bağımlılığın artmasına neden olmaktadır. Bölgeler arasındaki ilişkiler artınca; kentte yarışmacı iş birliği içinde denge sağlanmaktadır. Merkezde toplanan ticaret bölgelerinin oluşumunda gereksinim duyulan işlevler kentin odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda; merkezileşmeyi kentsel işlevlerdeki farklılaşma sonucu yönetim ve denetimin

merkezde toplanması olarak tanımlayabiliriz. Ancak; kentin aşırı büyümesi bazı iş yerlerinin ve ailelerinin merkezden çevreye yönelmesine sebep olmuştur. Bu çevreye yönelim kentle ilgili süreçlerde; merkezden uzaklaşma olarak tanımlanmaktadır. Böylece, kentin dış bölgelerinde yeni oturma alanları oluşmuştur. Bu yayılma istila ile gerçekleşmektedir. Oturma bölgesi iş bölgesine dönüşünce, yüksek gelir grubu kentin çevresine kaçmaktadır. Bu yüksek gelir grubunun terk ettiği mekanlara da düşük gelir grubu yerleşiyor. Bu yerleşilen alanlar çöküntü bölgesi olarak ifade edilmektedir. Kent içerisinde nüfusu çeken merkezler de yer almaktadır. Bu merkezler ayrılma yoluyla oluşmaktadır. Örneğin, pahalı arsaların bulunduğu bölümlere yüksek gelir grubu yerleşmektedir. Ucuz arsalarda da yoksullar vardır.

1.2.1 Ekolojik Kent Kuramları

Modern sanayi kentinde, kentsel büyüme ve mekansal ayrımlaşma sorununu açıklamayı hedefleyen ekolojik kent kuramı, insan topluluklarının çevreye nasıl uyum sağladığını incelemiştir. Kuram fiziksel çevre temelinde oluşturulmuştur. Kentsel mekan tanımlanırken nüfusun dağılışının altında yatan temel nedenler araştırılmıştır. Chicago Ekolojistlerine göre; kent alanları, orta merkezli çember kuramı, eksenler kuramı, dilimler kuramı ve çok merkezli kent kuramlarıyla ifade edilmektedir.

"*Ekolojik kuramı geliştiren ilk kent sosyologları, R. Park, Mc Kenzie ve E. Burgess kavramsal çerçevelerini oluştururken çeşitli kuram ve düşüncelerden etkilenmiştir"* (Aslanoğlu; 2000, 26). *R.* Park'ın oluşturduğu kentsel ekoloji disiplini içinde temellenen yapı, Burgess ve Mc Kenzie katkılarıyla gelişmiştir. Louis Wirth kentli yaşam biçimine ilişkin görüşleriyle kuramı tamamlamıştır. Düşüncelerin tabanında, A. Comte, Durkheim, Spencer ve Darvin vardır. Kuramların çatısını Darvin oluşturmaktadır. Durkheim ise sosyal ilişkiler bakımından kentsel ekolojiyi etkilemiştir. Park, insanı dizginleyen durumun uygarlık olduğunu savunmuştur. Modern zamanlar kentlerin çağıdır. Kentler insanı şekillendirmektedir. Birey sosyalleşirken, çevreye göre kente yerleşmektedir. Saldırgan iç güdüleriyle dünyada

var olan insan, kentlerin içinde özgürce yaşamayı öğrenmektedir. Orta çağ kentlerinden farklı olarak kendini duvarlara kapamamış, ancak modern zaman halkasını özellikle sanayiyi kendine referans kabul etmiştir. Özgürlük yaşanırken aynı zamanda soysal kontrol mekanizması devam etmektedir. Kentler, aile ve köyün sağladı disiplinin bozulmasına fırsat verirken, yeni bir yapılanma yaşayarak farklı seslerin bir bütün oluşturduğu mekanlarda şekil almaktadır. Hem özgürlük hem sosyal kontrolün bir arada olması kentleri çevreye uyarlamada yardımcı olacaktır. Park, kentleri doğal bir oluşum olarak tanımlamaktadır. Kentteki çöküntü alanları iyileştirilmeye çalışılırsa insan robotlaşır. Çöküntü alanları insanın iç güdülerini yansıtmaktadır.

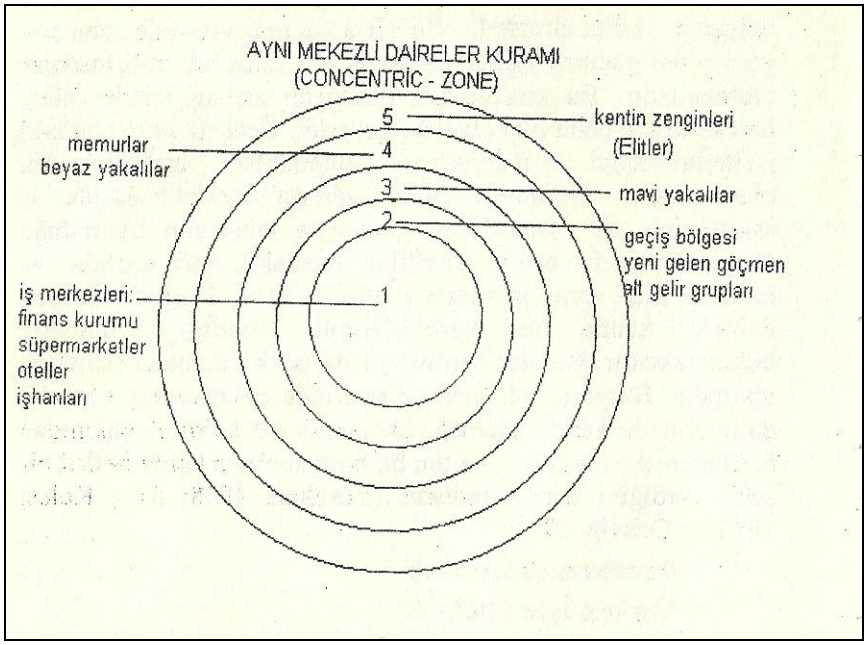
Ekolojistler, sanayi kentini temel noktaya yerleştirmişlerdir. Ekolojik kuram, rekabetçi bir ekonomik yapıya dayanmaktadır. Çevreye uyum süreci nüfusun sanayiye göre yerleşmesini açıklar. Sosyal kurumlarla beraber oluşan kentler büyümeyi mekan ve sosyal süreçler ekseninde açıklamaktadır.

1.2.1.1. Ortak Merkezli Çember Kuramı

Burgess, iş bölgesi etrafında her biri özel kullanıma özgü iç içe halkalar doğrultusunda kentin geliştiğini ifade etmiştir. Burgess'e göre, kent aynı merkezden çevreye yayılan daireler şeklinde genişler. Bu daireler zaman ve mekan içinde gelişme gösterir. En içteki dairede iş merkezleri yani mağazalar, oteller ve küçük endüstri tesisleri yer almaktadır. "*İş bölgesi sürekli olarak, çevresini tehdit ederek genişleme eğilimdedir"* (Bal, 2002: 146). İkinci bölge geçiş bölgesi olarak tanımlanmıştır. "*Toptancı ve imalat sanayi kuruluşları bulunmaktadır. Burası yoksul ve gelişmemiş olup birinci bölgenin tehdidi altındadır. Bunların yakın çevresinde daha çok yeni gelen göçmen işçiler ve dar gelirli, suça eğilimli insanlar oturmaktadır. Bu insanlardan bir kısmı zaman içinde dikey hareketlilikle daha iyi bölgelere geçerler"* (Bal, 2002: 147). Üçüncü daire işçilerin oturdukları mahallelerden oluşmaktadır. Dördüncü daire, memurlar ve küçük iş sahiplerinin bulunduğu, orta tabaka alandır. Evlerin durumu burada daha iyidir. Müstakil evler

bulunmakta, alışveriş merkezleri yerleşimi tamamlamaktadır. Beşinci dairede kentin yüksek gelir gruplarının yaşama alanları bulunmaktadır. "*Burgess'in geliştirdiği yoğunlaşmış çemberler modelinde kentteki sosyal ve mekansal ayrışma şöyledir: Kentin merkezi iş alanı ve onu çevreleyen geçiş bölgesinde yerleşmiş olan küçük-hafif sanayi ve ticareti ve kentin marjinal gruplarının oluşturduğu gettolar bulunmakta, geçiş bölgesinin hemen çevresinde işçi mahallelerinden oluşan bir çember ve kentin çeperinde yerleşmiş bulunan orta sınıf alt kentleri yer almaktadır"* (Kurtuluş, 2003: 82).

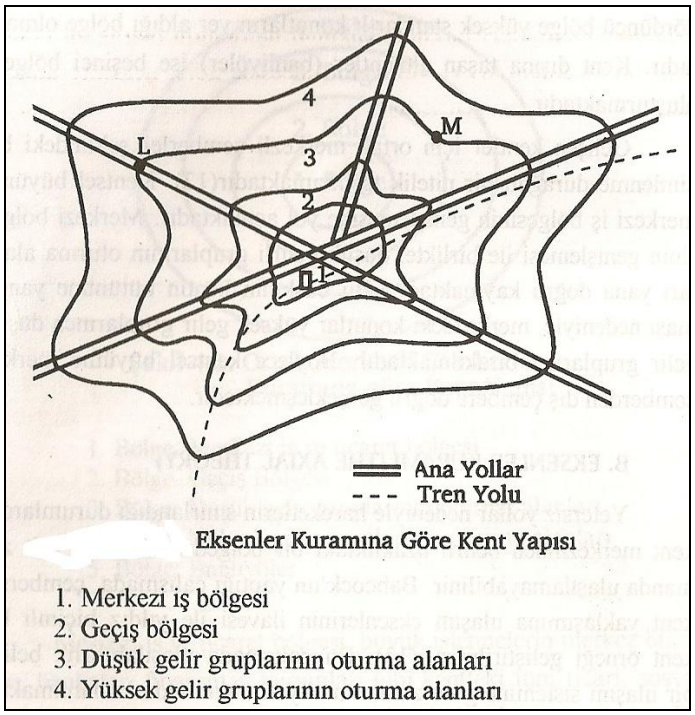
Ekonomik gelir düzeylerine göre hareketlenen kent, ayrıca kültürel bakımdan da bu halkalar doğrultusunda şekil almıştır. Bu kurama göre, kent merkezinden çevreye gidildikçe arsa değerleri azalmaktadır. Bu kuram, kentin gelişimini düz, sıçramaların olmadığı bir düzen içinde anlatmıştır. Basit daireler kentsel hareketliliği net yansıtmamaktadır. Ayrıca merkezde pahalı olan topraklara yakın yerde işçiler oturmaktadır. Burgess, Chicago kentini temel alarak bu kuramı oluşturmuştur. Bu yüzden çoğu kent bu kuramın dışında kalmıştır.

Şekil 1- Aynı Merkezli Daireler Kuramı (Bal, 2002)

1.2.1.2. Eksenler Kuramı

Babcock; yetersiz yollar, doğal koşullar, ulaşım zorluğu gibi nedenlerle, hareketlerin sınırlandığı durumlarda merkezden her yere aynı zamanda ulaşılamayacağını, ortak merkezli çember kuramını eleştirerek savunmuştur. İdeal bir şekil olan çember yerine daha gerçekçi bir yapılanma kullanarak yıldız şeklinde bir kentsel çerçeve oluşturmuştur. "*Bu çalışmada ulaşılabilirlik belirli bir ulaşım sistemine göre zaman maliyeti anlamında kullanılmaktadır"* (Ertürk, 1995: 99). Ana ulaşım eksenlerinden iş bölgesinin dışına doğru gelişme gerçekleşmektedir. Eşit olarak ulaşılabilen noktalar zaman maliyeti konusunda eş durumdadır. Eksenler boyu yayılma, merkeze yakın alanlardaki rekabet eksenler boyu yayılmayı sınırlamıştır. Bu kuram çemberler kuramına benzemekle birlikte, bu kurama katkı yapmıştır. Çemberler kuramındaki gibi en iç bölgede merkezi iş bölgesi bulunmaktadır. Diğer halkalar bölümler geçiş bölgesi, düşük gelir gruplarının oturma alanları, yüksek gelir gruplarının oturma alanlarıdır.

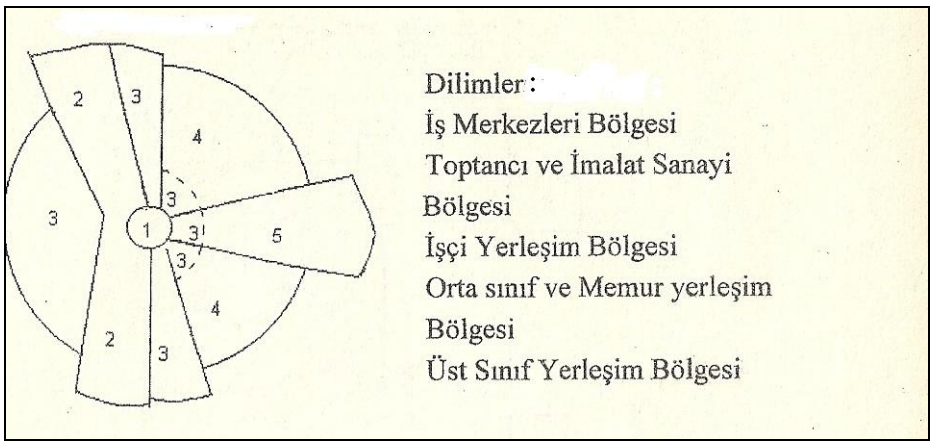

Şekil 2- Eksenler Kuramına Göre Kent Yapısı (Ertürk, 1995)

1.2.1.3. Dilimler Kuramı

Bu kuram, Homer Hoyt tarafından geliştirilmiştir. "*Hoyt 142 Amerikan kentinde 36 yıllık gözlemlerine dayanarak kentlerin daire biçiminde değil, çeşitli dilimler biçiminde sektörlere bölündüğünü belirtir"* (Bal, 2002: 148). Kent içi yerleşim belirlenirken çeşitli gelir grupları ve sektörlerin mekandaki yer seçimi kentin oluşumunda etkili olmuştur. Farklı gelir grubunda ve farklı sosyal statüde olanlar farklı yerlerde oturmaktadır. Gelirin yükselmesiyle doğru orantılı olarak mekanda yer değiştirme olmaktadır. Bu yer değiştirme merkezden yüksek gelir gruplarını yer aldığı çevreye doğru gerçekleşmektedir. Yerleşim aynı zamanda ulaşıma göre de şekil almaktadır.

Dilimler, çeşitli işlevlere göre ayrımlanmıştır. Belirli sosyal gruplar ve sektörler farklı dilimlerde toplanmaktadırlar. Açıkladığımız üç kuramdaki gibi, merkezde yer alan bölge iş merkezidir. İş merkezine yakın alan ikinci dilim sanayinin geliştiği dilimdir. Yine merkeze yakın üçüncü dilim, önceden varlıklı kesimin oturduğu bölgedir. Şu an o bölgelerde alt sınıflar oturmaktadır. Diğer iki dilim, orta ve üst sınıf yerleşim yeridir. Sadece sosyal sınıfı ön plana alan bu kuram sadece liberalizmi açıklayan bir düzenleme yapmıştır.

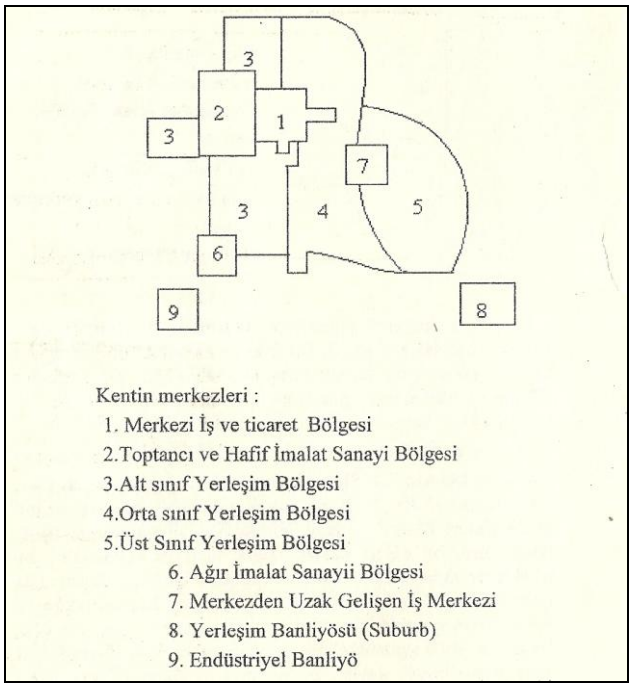

Şekil 3- Dilimler Kuramı (Bal, 2002)

1.2.1.4. Çok Merkezli Kent Kuramı

Kentler, kullanım alanları farklılıklarına göre birden çok toplanma noktasından oluşmaktadır. Birden çok merkezin oluşmasında bazı niteliklerin birbirinle bağlantısı önemlidir. Bir merkez, finans kurumlarının odağı olurken diğer merkez ticaret merkezi olabilmektedir. Bu merkezler ihtiyaca bağlı olarak değişmektedir. Kentin büyümesi merkezlerin de büyümesine sebep olmaktadır. Kentin merkezlerinin birden fazla olması bazı alanların uzmanlaşmış işlere ihtiyaç duymasına, benzer işlerin aynı mekanda toplanmasına, zıt işler nedeniyle farklı mekanlarda bulunmasına göre oluşmaktadır.

Bu kuram kentin yerleşiminde daha gerçekçi bir yapı çizmiştir. Kentlerin araziden yararlanmaları o kentin içindeki toprakların kullanımına göre merkezleri belirlemektedir. Tek merkez yerine bir çok merkez olması, odaklanılan noktaların ihtiyaca göre değiştiğini göstermektedir. Ancak bu kuram sanayi kentleri düşünülerek oluşturulmuştur. Gelişmekte olan kentlerin birden çok merkezi olduğu net değildir. Bu yüzden bu kuram evrensellik kazanamamıştır.

Şekil 4- Çok Merkezli Kent Kuramı (Bal, 2002)

Chicago Okulu, kenti biyolojik analojiyle açıklamıştır. Kentsel ayrımlaşma biyolojik bir süreçtir. Kentteki farklı gruplar mekan seçiminde mücadele etmişlerdir. Bu bağlamda, elde edilen yerler sorgulanmadan, doğal bir rekabet olarak kabul edilerek elde edilmiştir. Chicigao okulu 1960lı yıllara kadar yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak, 1960lardan sonra modern kapitalist kentler ulusal, bölgesel yerellikler, sınıf, iktidar ve toplumsal güç ilişkilerine göre mekansal olarak farklılaşma biçimleri içermeye başlamıştır. "*Kuzey Amerika ve Batı Avrupa kentlerindeki mekansal ayrışmaları, sınıfsal, etnik, ırksal, dinsel ve daha yakın zamanlarda kültürel ve cinsel kimlikleri dikkate alarak analiz etmeye çalışan yaklaşımların ortaya çıkması, aynı zamanda kent ve kimlik arasındaki karmaşık ilişkinin de daha derinlemesine sorgulanmaya başlaması anlamına geliyordu"* (Kurtuluş, 2003: 83). Kent mekanında yer seçen grupların ön plana çıktığı nokta kimlikleridir. Ekolojik kent kuramı statü, tüketim ve ardından gelen kimlik kavramlarını göz ardı etmiştir.

Sanayi toplumlarında gelir, meslek, eğitim, yaş, cinsiyet gibi niteliklere göre belirlenen toplumsal tabakalaşma ve toplumsal farklılaşma kentsel mekanda kendini net bir şekilde göstermektedir. Yaşam olanaklarına göre, mekan da ayrılmış alanlardan oluşmaktadır. Her mekansal farklılık eşitsizliği de ifade etmektedir. "*Kentsel mekansal farklılaşma ve ayrımlaşma (stratification and segragation) süreci ilk defa Amerika Birleşik Devletleri metropoliten kentleri özellikle Chicago metropoliten alanı üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmış olan ve kentsel ekolojistler diye adlandırılan şehir sosyologları tarafından ayrıntılı olarak incelenmiştir"* (Erder, 2006: 36).

Gruplar arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar büyüdükçe, grupların kent mekanı içinde yer aldıkları alanlar arasındaki fiziksel uzaklık da büyümektedir. Burgess'in örneğini verdiği merkezden dışa doğru olan uzaklık statüleşmede de aynı yerleşimi göstermektedir. Kent merkezinde en düşük sosyo-ekonomik konumdakiler yerleşmişken kentin dışında sosyo- ekonomik açıdan daha refah olan gruplar oturmaktadır. Kentin çevresi sürekli olarak yeni yatırımlarla değişmektedir. Bu değişim sonucunda alt kent ve iç kent kavramları ortaya çıkmıştır. "*Üst gelir*

gruplarının başlattığı alt kentleşme süreci, daha sonra genişleyen, düzenli işe ve yüksek alım gücüne sahip orta sınıfların da bu yeni konut piyasasına dahil olmalarıyla kitlesel boyutlara ulaşmıştır. Amerikan rüyası diye de adlandırılan, geniş kitlelerin yeni konut alanlarında, yeni tüketim kalıplarıyla, banliyölere yerleşme süreci yepyeni bir yerleşme biçimini de ortaya çıkarmıştır. Bu banliyöleşme süreci devam ederken, kent merkezi üst ve orta gelir gruplarına sahip olan sakinlerini de süratle kaybetmiştir" (Erder, 2006: 39). Bu merkezden kaçış konut sınıfları kavramını ortaya çıkarmıştır. İngiltere'de çalışmalar yapan Rex ve Moore, konut sınıfları kavramını oluşturmuşlardır. Kent içinde oluşan mekansal farklılıklar, farklı alt kültürlere sahip alanlar oluşturmaktadır. Bu mekansal farklılıklar kentsel eşitsizliklere de neden olmuştur.

1.2.1.5. Yaşam Biçimi Olarak Kentlilik

Kent birden bire ortaya çıkmamıştır ve sadece mekandan ibaret değildir. Ekolojik kuramların içini dolduran ve mekana anlam katan unsur insandır. İnsanın olduğu yerde de sosyo-psikolojik durumlardan söz etmek gerekmektedir. Ekolojik kent kuramlarına farklı bir bakış açısı katan Georg Simmel'den etkilenen Louıs Wirth'dir. Bu durumda kentleşme kavramı ön plana çıkmaktadır. Kenti oluşturan mekan yapısını insanın yoğunlaştığı yerler oluşturmaktadır. İnsan yoğunluğu da kentleşme kavramının içerisinde vardır. Wirth Chicago okulu üyesidir. Ancak teorisini sosyal psikolojik bir temele dayandırdığı için diğer ekolojistlerden ayrılır. Wirth kent içerisinde Simmel gibi kısmi, kısa ve ikincil ilişkiler olduğunu savunur. Simmel'e göre kentte iş bölümü ve sekülerleşme vardır. Kent insanı üç şekilde var olur. Birbirlerine mesafeli dururlar ve bezgin bir tavır içindeyken aklilik ön plandadır. Kentte, farklı yapılar iç içe olduğu için sosyal kontrol çok fazla hissedilmez. Geleneksel yapıların dışında olmak da bireyin kendini özgür hissetmesini sağlamaktadır. Kent insanın hızlı bir rasyonelliğe sahip olması gerekmektedir. Çünkü ansızın olan olaylara çözüm bulmak zorundadır. Tepkileri duygusal olmamalıdır. Bu sırada uyaranlara mesafeli durur. Bu mesafeli duruş sonucunda da tepki veremez hale gelir. Çünkü tepki vermeye zaman bulamaz. Bu da

bezgin tavrı getirir. İnsan bu durumda fark etme durumunu geliştiremez. Kent bireyine; her şey aynı görünür. Para, en yüksek belirleyicidir. Bunun yanı sıra; hızlı ve net olmak gerekmektedir.

Wirth; öncelikle kentleşmenin ne demek olduğunu açıklarken sosyolojik açıklamalarda bulunmuştur. Kentli olmak hayat tarzında, düşüncede ve kişilikte olan değişikliklerdir. Büyüklük, yoğunluk ve heterojenlik bu değişikliklere sebep olmaktadır. İnsan sayısının çokluğu kentlide mesleki, kültürel, kişisel özelliklerin farklılaşmasına neden olmaktadır. *"Wirth, kentlerde insanların büyük kısmının birbirine yakın civarlarda fakat birçoğunu kişisel olarak tanımadan yaşadığına işaret eder. Kentte yaşayanlar arasındaki bağlantıların çoğu kısa süreli, kısmi ve diğer sonuçlar yolunda birer araçtır. Mağazalardaki satış elemanlar, bankalarda kasiyerler, trenlerde yolcular ya da bilet toplayıcılarıyla girilen ilişkiler kendileri için değil, diğer amaçlar için birer araç olarak girilen ilişkilerdir"* (Bal, 2002). Çok fazla insanla görüşmemize rağmen çok az insan tanımaktayızdır. Ancak, kentte yaşayanlar ihtiyaçlarını karşılamak için çok daha fazla insana gerek duyar. Yine ihtiyaç duyulan insanlarla ikincil ilişkiler kurulmaktadır. Bu ilişki amaca ulaşmaktaki araçtır. Kalabalık insanı birbirinden uzaklaştıran bir etmendir. Yoğunluk yüzünden yakın durmak rekabeti güçlendirmektedir. Wirth'ın teorisinde de Darvin etkisi görülebilir. Rekabet durumu, strese yol açan bir etkendir. Yoğunluk, arsa bedeli, kira gibi sıkıntılar kentliyi kentin dışına yönlendirmektedir. Burada bir hareket söz konusudur. Bu hareket kentten kaçışla ifade edilebilmektedir. Ancak kentte hala farklı tipler bulunmaktadır. Bu heterojenlik, farklı gruplara katılmaya sebep olur. Geleneklere bağlanmayı engelleyen hareketlilik, maddi bağlarla örülmüş bir ilişki çerçevesinde ilerler.

Kenti kurarken büyük sayılar gerektiği için yoğunluk kelimesi üzerinde durulmuştur. Bu yoğunluk farklılıkların bir arada yaşaması zorunluluğunu getirmiştir. Göçmenleri de hesaba katarak kentin içinde kültürel bir kaynaşma olduğunu vurgulamalıyız. Bu da kenti yaşam biçimi olarak görmenin bir nedenini daha oluşturmaktadır. "*Kent, tarihsel olarak, ırkları, halkları, kültürleri eritme potası işlevini görürken, yeni biyolojik ve kültürel kaynaşmalar için çok uygun bir gelişme*

alanı olmuştur. Kent, bireysel farklılıklara yalnızca hoşgörü ile bakmakla kalmadı, onların gelişmesine uygun bir ortam da sağladı. Kent, yeryüzünün en uzak yerlerinden, türdeş ve aynı düşüncede olmayan farklı yapıdaki insanları, birbirlerine yardımcı olabilecek biçimde bir araya getirdi " (Duru; 2002). Bu cümlelerde Robert Park'ın etkisini görmekteyiz. Ancak; Park'ın "erime potası" tanımı kesinlik taşımaktadır. Park'a göre; birlikte potaya atılan farklı grupların bir arada erimeleri asimile olduklarını gösterir. Wirth'a göre ise, kentte farklı gruplar kendi kültürleriyle, yan yana var olmaya devam etmektedirler. Bu şekilde yaşamak yeni bir kentli kimliği oluşmasını sağlamaktadır. Erime potası kuramında, insanlar toprakları terk edip, kentlere gelince, başlangıçta birbirleriyle ve büyük grupla yarışırlar. Bu durumda da Darvin'in etkisi görülmektedir. Uzlaşmaya varan gruplarda baskın olan grup diğer grubu asimile eder. Kent büyük bir potadır. Bu potaya giren kalabalıkların erimesi kentin yoğunluğuna bağlıdır. Nüfus arttıkça tanışıklık azalmaktadır.

Tanışıklık parçalanmış roller eşliğinde şekillenmektedir. Düzenliliğin devamı için kentliler çok sayıda kişiyle ilişkiye girmektedirler. Ancak onlara daha az bağımlıdırlar. İlişkiler yüz yüze olsa bile; yapay ve geçicidirler. Bu ilişkiler çıkar üzerine kurulmuştur. Aynı zamanda aralarında duygu ya da duyarlılık bağları olmayan bireyler birbirlerine çok yakın yaşamaktadırlar. Bu yakınlık, rekabete ve karşılıklı sömürüye yol açmaktadır. Bu sömürüyü engellemek denetimle mümkün olmaktadır. "*Saat ve trafik ışıkları toplumsal dünyamızın birer simgesidirler" (*Duru; 2002). Toplumsal farklılık olsa da ortak bir şekilde hareket etmemizi sağlamaktadırlar. Ortak hareket ederken aynı şekilde de yalnızlaşmaktayızdır. Bu bağlamda; yoğun nüfuslu kentlerde yaşanan hızlı tempo kişiyi kalabalık içinde yalnızlığa sürüklemektedir.

Kent, işlevlerini yerine getirmek için rekabeti arttırmak için çekiciliğini kullanmaktadır. Bu çelicilik sonucunda nüfus artmakta, bu artan nüfus sonunda da eşitleştirici bir etki oluşmaktadır. Önce farklı bireyler bir araya gelir, sonra da o bireyler arasındaki farklar kaybolur. Kişisel istekler arka plana atılmaktadır. Kuram, yaşam biçimini ön plana almış olsa da ekolojik kuramcılar gibi fiziksel özellikleri de kapsayıcı ifadeler kullanmıştır. Wirth, birbirine bağlı aşamalar zinciri belirtmiştir.

Nüfus; teknolojiyi, ekolojik düzeni içine alan fiziksel bir yapıdır. Toplumsal kurumlar ve toplumsal ilişkiler toplumsal yapıyı oluşturur. Tutumlar ve düşünceler davranış bütününü denetim mekanizmasına bağlamaktadır. Yaşam biçimi olan kentlilik, fiziksel, sosyal ve psikolojik yapı üzerinde kendini ifade eder. Ekolojik düzeni, toplumsal yapı ve kurumlar desteklerken tutum ve düşünceler de kentlilik düşüncesini tamamlamaktadır.

Ancak bu kuram, kentlerde günümüzde de çözülmeyen akrabalık ve arkadaşlık bağlarını görmezden gelmiştir. Sadece Amerikan kentlerini ön plana alan kuramı genellemek yanlış olabilmektedir. Kentlerde ilişkilerin kişisellikten uzak olması genel bir saptama olursa yanıltabilmektedir. Kent yeni bir insan tipi yaratırken geleneksel tavırlar da kente taşınabilmektedir. Bunun en net örnekleri Türkiye'de görülebilir. Örneğin, Türkiye'nin batısına göç etmiş geleneksel insan tipi kentin içerisinde hemşerilik bağınla yerleşimler oluşturmaktadır. Bu bağlamda; yaşam biçimi olan kent geleneklere de tamamen sırtını dönmemektedir.

1.2.2 Kentleşme

Kentleşmenin içeriğinde önce nüfus ön plandadır. "*Kentleşme, dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını anlatır* (Keleş, 2010: 27). Nüfus artışı, köyden kente göç ile gerçekleşmektedir. Ancak sadece demografik hareketi kentleşmenin nedeni olarak sayamayız. Ekonomi de kentleşmeyi sağlayan faktörler arasında büyük bir yer kaplamaktadır. Kentleşme, demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel bir değişim ve dönüşümdür. Bu dönüşümün içerisinde olan insan da kentlidir. Kentleşme bir süreçtir. Bu süreç içerisinde kent sayısının ve kent nüfusunun artması kentleşmenin ilk başlangıç noktasıdır. Çünkü kentleşme sadece bir nüfus hareketi değildir. Ekonomik ve toplumsal değişme de kentleşmeyi sağlamaktadır. Örgütlenme, iş bölümü, uzmanlaşma, rasyonellik, dakiklik, çıkar ilişkileri, farklılıkların aynı mekanda yaşaması kentlere özgü durumlardır. Kentleşmenin nedenleri açıklanırken aynı olguya farklı kavramlarla yaklaşılmıştır. "*Sencer, kentleşme hareketinin nedenlerini itici nedenler, çekici nedenler ve aracı*

nedenler olarak gruplandırmıştır" (Özer, 2004: 49). İtici nedenler kentleşmenin iç etmenleri, çekici nedenler ise dış etmenleridir.

Kişinin geçimini kentten sağlaması ve kentin değer yargılarını benimsemesi kentleşmenin temelini oluşturmaktadır. Köy ve kent ayrımı kentli olmayı tanımlamak için kullanılmıştır. Köyün kıra dayalı geçimi ve geleneksel davranıl kalıplarının dışına çıkılması kentli kimliğini yaratmaktadır. "*Sorokin ve Zimmerman'ın yaklaşımı bu biçimdedir. Onlar kentleşmeyi köy ve kent toplumlarının yapı farklılıkları olarak açıklamaktadır"* (Bal, 2002). Bu yapısal farklılıklar; meslek, çevre, nüfus yoğunluğu, sosyal ilişkiler olarak belirtilmektedir. Kırdan kente göç, kenti ekonomik ve demografik olarak etkilemiştir. Ayrıca sanayileşme olgusu, kentin çekiciliğini sağlayan en baş faktördür. Kentleşme bir, toplumsal değişmedir. Bu değişim; öncelikle mekana yansımaktadır. İş alanları, kentin merkezinde, yaşam yalanları da sanayiye yakın bölgelerde oluşmaktadır. Kırsal toplum kentsel topluma dönüşürken sanayi gelişir. Kentleşmenin ilk ayrımı bu sanayi üzerinedir. Ekonomik değişimden sonra insanlar arasındaki ilişki ayırıcı faktördür. Kentli insan daha yüzeysel ve çıkarcı ilişkiler kurmaktadır.

Kentleşme, sanayi devrimiyle birlikte hız kazanmıştır. Sanayi toplumları günümüzde kentleşmiş toplumlara dönüşmüştür. Sanayileşme ve kentleşme birbirine bağlı iki olgudur. "*Hiçbir uygarlıkta, kent yaşamı, ticaret ve sanayiden bağımsız olarak gelişmemiştir. Ne antik çağda ne de modern zamanlarda bu kuralın dışında kalan bir durum olmamıştır..."* (Ertürk, 1995). Kent, dışarıdan yiyecek maddesi almaktadır. Bunun için de kıra ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden çevresiyle sıkı bir ilişkide olmak zorundadır. Bu karşılıklı bağ da sanayi ve ticaretle devam etmektedir. Bu bağlamda; kentleşme tarımsal gelişmeyle yakından ilişkilidir. Ancak; tarımsal yapıdaki değişimler kentleşmenin temelini oluşturmuştur.

Kentleşme durumunda nüfus belirli mekanlarda yoğunlaşmaktadır. "*Bu anlamda ve dar bir bakış açısıyla ele alındığında kentleşme, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artışını içerir. Bu tanımlamayla kentleşme sadece bir demografik olaydır. Bu demografik nitelikli olay, nüfus artışı veya kırsal kesimden*

kentsel alanlara göç yoluyla gerçekleşir" (Ertürk, 1995). Fakat, kentleşme olgusunun sadece nüfusla tanımlanması tanımı yarım bırakmaktadır. İnsanların sosyal konumları da değişmektedir. Bu tanıma işbölümü, uzmanlaşma, davranışlarda yüzeysel ilişkileri de katmak gerekmektedir. Kentleşme, toplumsal bir değişimin ürünüdür. Toplumsal değişme de kırsal alanlardan kente göçle gerçekleşmektedir. Kent ve kır karşılıklı birbirini etkilemektedir. Üretim ve tüketim ilişkisi içerisinde olan kent ve kır birbirini tamamlamaktadır. Ancak kent ve kırdaki insan ilişkileri farklıdır. Toplumsal değişim çerisinde insan ilişkileri yeniden düzenlenmektedir. İlişkiler samimiyetten çıkar ilişkilerine dönüşmektedir. Böylece kentlileşme davranışı oluşmaktadır. Kentleşme davranışa döküldüğünde kentlileşme oluşmaktadır. Toplumsal değişme, insanların davranışlarında kente özgü durumlar yaratmaktadır. Değer yargıları, yaşam biçimleri değişmektedir. Kentlileşen insan ekonomik ve sosyal yönden değişmektedir. Kişi, geçimini kentte sağlıyor ve kente özgü davranışlar sergiliyorsa kentlileşmiştir.

Kentleşme yeni yönetimsel süreçleri de beraberinde getirmiştir. Yoğun nüfus, sorunlara da sebep olmuştur. Artan sorunlara çözüm bulmak için yeni örgütlenmeler meydana gelmiştir. Nüfusun büyük kısmı kentlerde yaşamaya başladığından dolayı; merkezi yönetim zorlaştığı için yerel yönetimlere ihtiyaç duyulmuştur.

Kentleşme, yoğun nüfusun, kentin çekiciliğinin sanayiyi geliştirmesi, toplumsal değişme ve örgütlenme biçimidir. Bu örgütlenme toplumsal değişmeyle birlikte oluşmaktadır. Böylece ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel faaliyetler mekana yansımaya başlamıştır. Kentleşme; kentsel mekanın ve toplumsal pratiğin değime ve evrimleşme sürecidir. Kentsel mekan, kırsal mekanın dönüşümüyle oluşmuştur. Bu dönüşümün de baş aktörü sanayileşme ve peşinden getirdiği modernleşmedir. Kentleşme sanayileşme nedeniyle demografik değişmeye bağlıdır. Ekonomik kesimler arası bir nüfus aktarımı gerçekleşir. Bu aktarım köyden kente göç şeklinde gerçekleşir. Böylece kent nüfusu büyümektedir. Büyüyen kent nüfusu; yerel örgütlenme, sosyal tabakalaşma, üretimde farklılaşma ve uzmanlaşmanın fiziksel mekana yansımasına sebep olur.

Kentleşmeye Harvey'in bir de; gözünden bakmakta fayda vardır. "*Harvey'e göre, kapitalistler arasındaki kaçınılmaz rekabet bir aşırı birikim bunalımına neden olmaktadır. Aşırı birikim sorunu birinci durumda, biriken sermayenin talep doygunluğu nedeniyle, yatırıma dönüştürülememesinden doğmaktadır" (*Şengül, 2009: 19). Rekabet aşırı birikime neden olmaktadır. Üretim kentlerde dönmek zorundadır. Harvey'e göre (Şengül; 2009, 19); sermayenin kentleşmesi; emeğin yeniden üretimi ve kentsel bilinç genel sermayenin mantığıyla ve dolaşım süreciyle açıklanabilir. Harvey, kuramını açıklarken sermaye mantığını kullanmıştır. O'na göre; kapitalist toplumda kentin özgünlüğü vardır. "*Kentleşme süreçlerinin Fordist ve Post Fordist birikim rejimleri ile olan ilişkilerini göstermek için, Keynes'çi ve Keynes'çilik sonrası kent kavramlarını kullanmaktadır (*Şengül, 2009: 21). Keynes'çi kent, tüketim üzerinde odaklanmıştır. Kent, toplumsal, ekonomik ve siyasal hayatın, devlet himayesinde olduğu bir tüketim şekli oluşturmaktadır. Bu bağlamda, kent kapitalizmin devamlılığını sağlamak için vardır diyebiliriz. Çünkü; Keynes'çi kent tüketim üzerine kurulmuştur.

Ancak, Harvey'e göre (Şengül, 2009: 21), Keynes'çi[3] programın çöküşü tüketim vurgusunu değiştirmiştir. Ekonomik yapılar değişince, kentleşme süreçleri de değişmiştir. Değişimlerin içeriği, işsizlik, mekansal kısıtlamalar, küresel iş bölümüdür. Kentsel süreç, üretim, dolaşım, değişim ve tüketim (Şengül, 2009: 22), maddi alt yapının yaratımı şeklinde oluşmuştur. Harvey'in asıl eleştirisi Chicago okulunadır. Mekanı fetişleştirmeden; sermaye hareketlerini ve toplumsal ilişkileri işin içine katmadan kentleşme tam anlamıyla yerine oturamamaktadır. Dışsal çerçeve oluşturup mekanı bölgesel sorun haline getirmek yerine kentsel süreç içindeki

[3] İngiliz ekonomistlerinden J. M. Keynes (1883-1946) ve izleyicileri tarafından sistematize edilen, tam istihdam ve optimum refah düzeyinin piyasaya bilinçli şekilde müdahale edilen bir kapitalist rejimle sağlanabileceğini ileri süren iktisadi öğreti. Özellikle 1929 dünya bunalımıyla yaygın bir işsizliğin ve efektif talep eksikliğinin ortaya çıkması üzerine bunalıma çözüm bulma çabalarının yoğunlaştığı dönemde formüle edilmiş olan Keynesgil doktrinde; klasik iktisatçıların aksine tasarruf ve yatırımların faiz oranı karşısındaki duyarlılığının yüksek değil, düşük olduğu ve faiz oranının tek başına yatırım-tasarruf eşitliğini sağlamayacağı ileri sürülmektedir. Bunun yanısıra fiyat ve ücretlerin aşağı ve yukarıya doğru esnek olmasının tam istihdam düzeyini otomatik olarak sağlayacağı yolundaki klasik görüş eleştirilerek tam istihdamın sağlanabilmesi için efektif talebin, kamu harcamaları yoluyla sürekli olarak yeterli genişlikte tutulması gerektiği vurgulanmakta; gelir dağılımındaki çarpıklığın da vergiler yoluyla düzeltilebileceği öne sürülmektedir. http://www.yeniforumuz.biz/showthread.php?1217466-Keynescilik-(Keynessianism)-Keynescilik-nedir.

ilişkiler ön plana alınmalıdır. Bu bağlamda; kentleşme kesinlikle tek bir boyutla açıklanamaz.

Kentleşme; sadece göç, nüfus yoğunlaşması ve tarım dışı üretim süreci değildir. Cemaat hayatı cemiyet hayatına dönüşmüştür. Bu dönüşüm, sosyal ilişkilerin değişmesini vurgulamaktadır. Bir davranış biçimi olan modernleşmenin mekana yansımasıdır. Bu mekanın içeriğini de; sosyal yapıdaki değişmeler, sosyal sınıf ve statülerde değişme, sosyal kurumların fonksiyonlarında artış, kültürel değişimler oluşturmaktadır. Bu bağlamda; kentleşme sosyal bir olgudur.

Kentleşmeyi oluşturan olgular, birbiri ardına sıralamış domino taşları gibidir. Bu taşların birinin devrilmesi tüm süreçlerde huzursuzluk yaratmaktadır. Kentleşme, çoğunlukla bir ilerleme olarak görülmektedir. Ancak, kent içinde yalnızlaşan birey anomiye düşmekte, sosyal sapma yaşamaktadır. Bunun nedeni de kentin, büyüyen nüfusla beraber sorunları peşinden getirmesidir. Murray Bookchin[4]; kentleşmeyi olumsuz değerlendirmiştir. Kenti etik bir insan birliği olarak tanımlayan Bookchin, kentleşmenin, kenti ve kırsal kesimi ölümcül bir tehditle karşı karşıya bıraktığını ifade etmektedir. "*Kentleşme, sadece coğrafi bir genişleme değildir. Kent yaşamı, yıkıcı bir şekilde insani niteliğini yitirir. Topluluk yaşamı yok edilirken, tarımsal yaşam doğal halinden uzaklaştırılır"* (Bal, 2002). Kent kır ayrımı, kırı yutarak ilerlemektedir. "*Kentleşme, insanlar arasındaki yakınlığı,insanı ölçekli politikayı, doğaya yakınlığı, yardımlaşma anlayışını, sıkı aile ilişkilerini barındıran kırı ortadan kaldırmaktadır"* (Bal, 2002). Bu bağlamda, kır da kent de kentleşme olgusu tarafından yok edilmektedir.

Sanayileşme ve modernleşme toplumsal yapıda değişikliklere neden olmuştur. Üretimde ağırlık hizmet sektörüne kaymıştır. Bilgi toplumuna doğru yol alan bir süreç vardır. Kent, örgüt ve uzmanlık üzerine inşa edilmektedir. Böylece, bölgesel, ulusal ve küresel ilişkiler kentleşmeyi oluşturmaktadır. Hüseyin Bal, Kent

[4] Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD), değişik üniversitelerde eko-felsefe, toplumsal teori, alternatif teknolojiler alanlarında dersler veren, Toplumsal Ekoloji Enstitüsünün kurucu ve yöneticilerinden, toplumsal teori profesörü (1983). (Bal, 2002: 54)

Sosyolojisi (2002) adlı çalışmasında, kırdan farklılaşan kentin değişen durumlarını özetlemiştir. Bu değişen durumlar üretim, iletişim, sosyal ilişki türüne ait maddelerdir. Farklılaşan hayat tarzı, kenti oluştururken, tarımı modernleştirmiş, sanayi ve hizmet sektörünü geliştirmiş, nüfusun çoğunluğun göç etmesine sebep olmuş, kente özgü davranış kalıpları oluşturmuş, ailede yapısal değişimlere sebep olmuş, kadını iş hayatına sokmuş, ikincil ilişkileri ön plana almış, sosyal hareketliliği arttırmış, kitle iletişim araçları daha önemli olmuş, güvenlik ve nitelikli iş gücü gerektiren durumlar ortaya çıkmış, özel kent yönetimlerine ihtiyaç olmuş, ayrıcalıklı zümre ortadan kalkmış, sosyal ve ekolojik çevre genişlemiş ve kentsel mekan planlaması önem kazanmıştır (Bal, 2002).

Ruşen Keleş'e göre, (Keleş, 2010: 28), kentleşmenin tarihsel gelişimi içinde ilk oluşmaya başladığı an uygarlığın doğmasıdır. Çünkü kentleşme olgusu, Antik çağlarda kendini göstermeye başlamıştır. Büyük nüfuslu kentler, Antik çağda, onu takip eden Orta Çağ'da da söz konusudur. "*Ortaçağların surlarla çevrili kentleri bir yandan savunma gereksinimlerinin, öte yandan da güzel görünme isteğinin etkisiyle içlerine kapanık kentler olmuşlardır" (*Keleş, 2010: 29). Ancak kentlerin hızlı bir şekilde dönüşmesini ve büyümesine sebep olan asıl faktör sanayileşmedir. "*Kentleşme, 20. yy'ın ayırt edici özelliklerinden biri olmuştur. Gelişmiş olsun, gelişmekte olsun, kapitalist olsun, sosyalist olsun bütün ülkeler, kentleşme olayının ve sonuçlarının etkileriyle karşı karşıya kalmışlardır* (Keleş, 2010: 29). Çünkü kentler, nüfus arttıkça yeni oluşumlar yaşamış, sanayinin etkisiyle çekici gücünü arttırmıştır. Çekiciliği artan kentler kalabalıklaştıkça, sınırları dışına taşmıştır. Yeni mekanlar yeni hayat tarzlarını beraberinde getirmiştir.

Ruşen Keleş; (Keleş, 2010: 31), kentleşme hareketlerinin ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik etmenlerin etkisiyle oluştuğunu vurgulamıştır. Bu etmenler birbirleriyle bağlantı içerisindedirler. Ekonomi, tarımdaki artı ürüne dayalı bir şekilde çekicilik oluşturmaktadır. Ancak kentleşmenin hızlanmasına sanayi ve tarımın etkisinin yanında teknoloji daha büyük bir katkı sağlamıştır. "*Yöre kentleşme (banliyöleşme) ve anakentleşme (metropolitenleşme) gibi olaylar otomobil çağının ürünleridir (*Keleş, 2010: 34). Keleş'in bu ifadesi, teknolojinin mekansal

uzaklığı azalttığını göstermektedir. Ayrıca kentlerde başat konumda olan teknoloji köy nüfusunu kendine çekmektedir. Siyasal haklar da kentleşme üzerinde etkilidir. Kentlerde, yerleşme, seyahat ve ticaret yapma özgürlükleri vardır. Bu yüzden kentin çekiciliği daha da artmaktadır. Ayrıca günümüzde köyden kente göç, yaşam biçimi değişikliği ve statü farklılığına neden olmuştur.

Kentleşme, sanayi toplumlarının bir ürünüdür, sanayileşme de kentlerin ürünüdür. Kentleşme ve sanayileşme birbirlerini üretip genişletmektedir. Ancak kentleşme düzenli gelişmek zorundadır. Eğer düzensiz bir kentleşme yaşanırsa; yalnızlık ve bunalım hali yaşanır. Kalabalık içindeki birey güvensizlik yaşamaya başlamaktadır. Güvenlik isteği, belli gruplarca kentin içinde kendi içine kapanma yaşatmaya başlamaktadır. Bu sorunların yanı sıra, kentlerde yoksulluk ve zenginlik iç içe gelişmektedir. Bu gelişim doğal karşılanmaktadır.

Kentlerde toplumsal eşitsizlik günümüzde daha fazla yaşanmaktadır. Kentlerde varlığın yaşandığı alanlarda yoksulluk aynı anda gitmektedir. Bu iç içe olan durum kentin içinde erimektedir. Kente sınıf ayrımı odaklı bakılmaktadır. İşsizlik, yerleşim sorunu, yabancılaşma, fahişelik sorunlarını kapitalizmin ilk gelişim döneminin sorunları değildir. Bu sorunlar kent geliştikçe artmıştır. Kent mekanı toplumsal eşitsizliklerin kaynağı olmuştur. Sosyal adalet sorunu kent mekanından bağımsız incelenebilecek bir olgu olarak değerlendirilemez. Kent hayatının adil olmaması doğal karşılanabilir. Çünkü kent mekanı, karmaşayı, dakikliği, rasyonelliği, rekabeti beraberinde getirmektedir. Nozick'e göre (Şengül, 2009; 307), toplumsal eşitsizlikler kabul edilebilir koşullar içindeyse adalet sorunu doğurmaz. Mala el koymadan elde edilmiş toprak adil olmaktadır. O toprağın bulunduğu alan fark etmez. O toprağın elde edilmesi piyasa hareketini oluşturmaktadır. Piyasa mekanizması eşitsizlik oluşturuyorsa adil olur. Bu bağlamda; kentte oluşan çöküntü alanları vardır.[5] Bu çöküntü alanları piyasa mekanizmasıyla meşrulaşır. Kapitalist

[5] "Kentsel çöküntü" kavramı, temelinde fiziksel yıpranma ve köhneleşme ile ilgili görünmesine karşın sosyoekonomik bir profil ortaya koyar. Bu tip çevrelerde ucuza konut bulan, hatta zaman zaman işgalci bir tutum sergileyen ve "kent yoksulları" denebilecek alt gelir grupları önemli bir sosyal profildir. Kent merkezlerinde yaşayıp, kentin alt hizmet işlevlerinde hatta marjinal sektörde çalışmak, az kira ödemek ve kentin alt yapı hizmetinden nasibini almayan konut çevrelerinde yaşamı idame

kent çerçevesinde yaratılan eşitsizlikler kent merkezlerindeki çöküntü alanlarını oluşturmaktadır. Chicago Okulu bu yaklaşımla "biyotik topluluk" kavramıyla benzerlik göstermektedir. Farklı grupların kentte yer seçimine ilişkin olarak verdikleri mücadeleleri değerlendirmektedir. Çöküntü alanları kent içinde ortadan kalkmamaktadır. Kentsel yenilenme süreci ile çöküntü alanları başka bir yerde ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk ve varlığın bir arada var olması ve bazen yoksulluğun kentte fark edilmemesi, tüketim ve adaletin piyasa mekanizmasına uygun olduğunda doğal karşılanmasındandır.

1.2.2.1. Gordon Child ve Jane Jacobs'un Kentleşme Kuramları

Gordon Childe, kentleşme konusunda birbirini izleyen iki devrimden söz etmiştir. "*Bunlardan birincisi neolitik devrim, ikincisi ise, kentsel devrimdir. Burada devrim sözcüğü ekonomik yapıda ve sosyal örgütlenmede ortaya çıkarak büyük bir nüfus artışına neden olan gelişmeleri açıklamak için kullanılmıştır"* (Karaca, Ege Üniversitesi). Childe evrim teorisi üzerinden açıklamalar yapmıştır. Bu bağlamda kentleşme süreci üç aşamalı olmuştur. Sanayi öncesi toplumlar "*ilkel toplumdan barbar topluma, barbar toplumdan uygar topluma"* şeklinde ayrılmaktadır *"* (Karaca, Ege Üniversitesi). Gordon Childe, kentleşme, teknoloji ve toplum arasındaki ilişkiyi teknolojinin ve toplumun kenti oluşturması açısından açıklamıştır. Childe, kentin kırdan farklılığını açıklayarak kentleşme olgusunu temellendirmiştir. Doğu kentleri üzerinden açıklamalar yapmıştır. Mısır, Mezopotamya, ve İndus Vadisi'ndeki ortaya çıkan ilk kentsel toplumların kendilerinden önceki neolitik toplumlara göre olan farklılıkları on başlık altında sunmuştur:

---

ettirmek, bu tip yerlere dair bir yaşama biçimi olarak kabul edilebilir. Kent merkezlerindeki çöküntü alanlarının diğer önemli sosyal göstergesi de sürekli kullanıcı değişimi ve bununla ilgili olarak "göç" ile birlikte ortaya çıkan sosyal karmaşıklaşmadır (Ünlü, 2003).
http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kuresellesmekentlesme.htm

1- İlk kentler, kendilerinden önceki yerleşimlerden daha nüfus olarak daha büyük ve onlardan daha yoğun bir biçimde iskan edilmiş olmalıydılar. Mezopotamya'daki Sümer kentlerinin nüfuslarının 7000 ile 20000 arasında değiştiği saptanmıştır.

2-Kentsel nüfusun büyük çoğunluğu hala tarımla uğraştığı halde büyük kentlerde, köyden farklı olarak, tarım dışı işlerde çalışan farklı gruplar bulunmaktadır.Bunlar, uzman zanaatkarlar, ulaşım işçileri, tüccarlar, askerler ve rahiplerdir.

3-Her kentsel toplumda, sınırlı teknik olanaklarla üretim yapan küçük üreticiden vergi veya başka bir isim altında çok küçük miktarlarda toplanan ürünü elinde toplayan tanrısal bir 'Kral' bulunmaktadır. Böyle bir odaklaşma olmasa, çok düşük üretkenliği olan kırsal ekonomiden bir anamal birikimi sağlamak mümkün olmazdı.

4-Anıtsal kamu yapılarının varlığı, yalnızca kentleri köylerden ayırmakla kalmaz, aynı zamanda da topluma ait artık ürünün kentlerde toplanmasını simgeler. Mezopotamya'daki Sümer kentinde,çevredeki konutlardan ayrılması için insan eliyle yapılmış bir tepe Üzerine inşa dilen tapınak,çok katlı kule ya da ziggurat bulunmaktadır.

5-Sarayın veya tapınağın depolarında biriken ekonomik artık ürünün toplanmasını ve dağıtımını denetleyen rahipler, sivil ve asker yöneticiler ve memurlar, üretime katılmadıkları halde ondan en büyük payı alarak, bir yönetici sınıf oluşturmuşlardır.

6-Yazının kullanılması da bir uygarlık göstergesidir. Belirli olayları kayıt etmek, resmi kayıtları tutmak, tapınağın gelirlerini toplamak gibi gereksinimler işaret sisteminin gelişmesini sağlamıştır. Ancak yazının olmaması bize o yerleşimin kent sayılamayacağını da göstermez. Mesela Anadolu'da ki Troya kentinde yazı kullanılmamaktaydı, fakat bu eksiği yüzünden bir çok gelişimini tamamlamış böylesine bir kenti yok saymak da mümkün değildir.

7-Geometri ve astronomi bilgisinin gelişmesi, tahıl ekiminin ne zaman yapılacağı,ürünün ne zaman toplanacağı konusunda takvimler hazırlanması ve matematiksel bilgilerin varlığı da, yazı gibi uyguladığın temel göstergelerindendir.

8-İlkel insan-mağara resimlerinde olduğu gibi-doğada gördüğü nesneleri somut ve yalın ifade etme yeteneğine sahipti. Neolitik çiftçiler ise bunu hiç yapmadılar; doğal nesneleri soyut geometrik ifadelerle simgelemeyi yeğlediler.

9-Üretimin sürdürülebilmesi için gerekli olan, yaşamsal önemi bulunan ve yerel olarak sağlanamayan nesnelerin ve ham maddelerin uzak mesafelerden taşınması kentleri dış ticarete bağımlı kılmıştır. Burada sözü edilen dış ticaretin kapsamı, daha çok, artık ürünü toplayan kralın ve sarayın lüks gereksinimlerini ve taleplerini karşılamaya yönelikti. Düzenli bir biçimde sürdürülen bölgeler arası uzun mesafeli dış ticaretin varlığı, ilk uygarlıkların ve onların ürünü olan kentlerin ortak özelliğidir.

10-Bu işleyiş içinden de eski kentler yöneticiler, rahipler, zanaatkarlar ve çiftçiler olarak toplumun refahı için kendilerine düşen, birbirini tamamlar nitelikteki işleri yapan,bu nedenle de organik bir dayanışma içinde olan toplumlardır. Bu nitelik, uygar/kent toplumunun barbar toplumdan en önemli farkıdır (Karaca, Ege Üniversitesi).

Bu on ifade, kentleşmeyi ekonominin tarımla başlayan bir uzmanlık olması, yönetici sınıfın bulunması ve artık ürünün yönetici merkezde toplanması, sosyal tabakalaşmanın oluştuğu (kral, rahipler, zanaatkarlar, çiftçiler), nüfusun çok olması, yazının ve matematiğin kullanılması yani uygarlık, tarımdan elde edilen artık ürünün mekanda toplanması ile sarayların inşa edilmesi şeklinde özetleyen bir çerçeve çizmiştir. Childe göre böylece kentsel devrimin koşulları hazırlanmıştır.

Jane Jacobs ise, Child'ın tam tersi bir ifade kullanmıştır. Chıld kır olmadan kent olmayacağını savunmuştur. Kırda gerçekleşen üretim kenti değiştirecektir düşüncesi hakimdi. Jacobs'a göre, kırsal alanda üretim artışına neden olan buluşlar kentlerde ortaya çıkmış, kırsal kesimde uygulanmıştır. Giyecek, besin, tarım

makineleri, hayvancılığın geliştirilmesi kentlerde oluşturulmuştur. Jane Jacobs, bu ifadelerini *obsidyen kuram* başlığı altında toplamıştır. Amerikalı yazar Jane Jacobs'a göre, kent ticaretini ve endüstrisini kırsal tarımdan ayırmak imkansızdır. Giyecek imalatı, ister besin yetiştirme biçiminde olsun, kırsal iş, kentsel işin farklı bir ortama nakledilmiş halidir. Jacobs'a göre tarih öncesinde de tarım ve hayvancılık kentlerde gelişmiştir. Yani kentler, tarımdan önce de vardır. Avcılık ile geçinen tarım öncesi toplumların tarım ve hayvancılığı geliştirme süreçlerini ele alan hayali bir kent kuran Jacobs, bu kente yeni obsidyen (new obsidian) adını vermiştir. Bu ismi kullanmasındaki amaç, "*Paleolitik, Neolitik ve erken Bronz dönemi kültürleri için büyük önem taşıyan obsidyenin, çeşitli aletlerin, ok ve mızrak uçlarının, vazo gibi dekoratif eşyaların yapımında hammadde olarak kullanılması gelir. Volkanik bir cam olan obsidyen, araştırmacıların bulgularına göre, buğday ve arpa kültürünün ortaya çıktığı bölgelerde ticareti yapılan önemli bir ham maddeydi. Jacobs, volkanik cam ticaretinin ortaya çıkardığı ve bir Pazar yeri işlevi gören mekanı kent olarak betimlemektedir"* (Karaca, Ege Üniversitesi). Jacobs da Child gibi kuramını temellendirmek için çeşitli evreler belirlemiştir:

1.evre: M.Ö. 9000 yıllarında avcılıkla geçinen, avcılık için ihtiyaç duydukları obsidyeni işleyen ve obsidyen yataklarını denetim altında tutan bir halk topluluğu vardı. Bu kabile avlanma ve diğer günlük faaliyetlerinde obsidyeni kullanan komşu kabileye bu obsidyeni takas yoluyla satmaktadır. Bu ikinci kabile ise birinciye uzak olan üçüncü bir kabileye aldığı obsidyeni satarak aracılık yapmaktadır. Aradaki bu ikinci kabilenin obsidyen ile hiçbir alakası yoktur ve tamamen aracı bir kurum işlevindedir.

2.evre: Bu evrede talepteki süreklilik ve düzenli alış veriş arcı yerleşimin yerleşik düzene geçmesine neden olmuştur. Bu aracı toplum Yeni Obsidyen Yerleşim Yeri adı verilen yerleşimdir. M.Ö. 8500 yıllarına gelindiğinde yerleşik düzene geçmiş kent görünümündeki bu birimin tarımdan dolayı hem nüfusu hem de zenginliği artmıştı. Takas ile yapılan alışverişte obsidyen alıcısı bu birim karşılığında avcılık ve toplayıcılık yoluyla elde edilen yabani yiyecek maddelerini veriyordu.

3.evre: Bu evreye gelindiğinde Yeni Obsidyen Yerleşim Yeri'nde obsidyen dışında parlak renkli bakır,deniz kabukları,renkli taşlar gibi o bölgede bulunmayan ama talebi olan değerli malların da ticareti yapılmaktaydı. Böylece pek çok maddeyi içeren kent hem depolama hem de üretim mekanlarının yer aldığı bir merkez haline gelmiştir. Bu yolla da hem yerel hem de komşu ihtiyaçlarım karşılayan bir nitelik kazanmıştır. Buraya kadar olan süreç içinde, Yeni Obsidyen adındaki kent, doğrudan avcılık ve toplayıcılıkla geçinen topluluklar tarafindan kurulmuş bir kenttir.

4.evre: Bu evrede ise büyüyen potansiyel karşısında Yeni Obsidyen'de ayrılan ufak grupların varlığı görülür. Mesela av hayvanı yerine canlı hayvan kabul edilmesi çobanlık iş kolunun oluşmasına neden olmuştur. Zaman içinde ise kendi işinde uzmanlaşan bu çobanların ve daha bir çok küçük iş grubunun yerleşimden koparak buradan uzak olmayan bir yere yerleşmeye başladıkları görülür.

5.evre:.Yeni Obsidyen Yerleşimi'nin daha önceki evrelerde gerçekleşen gelişmeden dolayı birtakım farklı mekansal yapılara büründüğü görülür. Mekansal yapılar yapılan işle paralel farklılıklar göstermektedir. Obsidyen ticareti doğrultusunda yerleşim yerinin ortasında oluşan Pazar yeri birimin ana mekanını oluşturmaktadır. Bu işten yararlanan insanlann da hemen Pazar yeri çevresinde mahalleler oluşturdukları ve yavaş yavaş uzmanlaştıkları görülür (Karaca, Ege Üniversitesi).

Bu iki yaklaşım kentleşme başlangıcı konusunda ortaya atılan görüşlerdir. İkisinin de ortak yanı kentleşmeyi maddi koşullara dayandırmış ve evrimsel bir süreç izlenmiştir. Ancak birbirlerinin zıttı konumdadırlar. Child, kırı kentin başlangıcı olarak tutarken Jacobs, kentteki üretim olmadan kırın söz konusu olamayacağını vurgulamıştır. Ancak ikisinin de bağlandığı nokta ticaret ve teknolojidir. Bu bağlamda, kentleşmenin varlığını hissettirmesi tarımdan ziyade tarımın da kapitalist süreç içerisine girmesindedir. Bu yüzden ikisi de devrim olarak kabul edilmektedir. Ancak günümüzde zamanı ve mekanı birleştirecek ve değişimin hızını görmekte zorlanacağımız, tüketim odaklı küresel değerler kentleşmenin odak noktasına oturmuştur. David Harvey'in küresel kent ifadesi iletişim ve bilişim temellidir.

Mekanı küçültecek olan nokta iletişim olmaktadır. Bu da ortaya atılan görüşleri yok eden değil tamamlayan bir çerçevedir. Küresel kentleşme konusuna geçmeden önce Türkiye'de kentleşmenin nasıl başladığı ve geliştiği üzerinde durulacaktır.

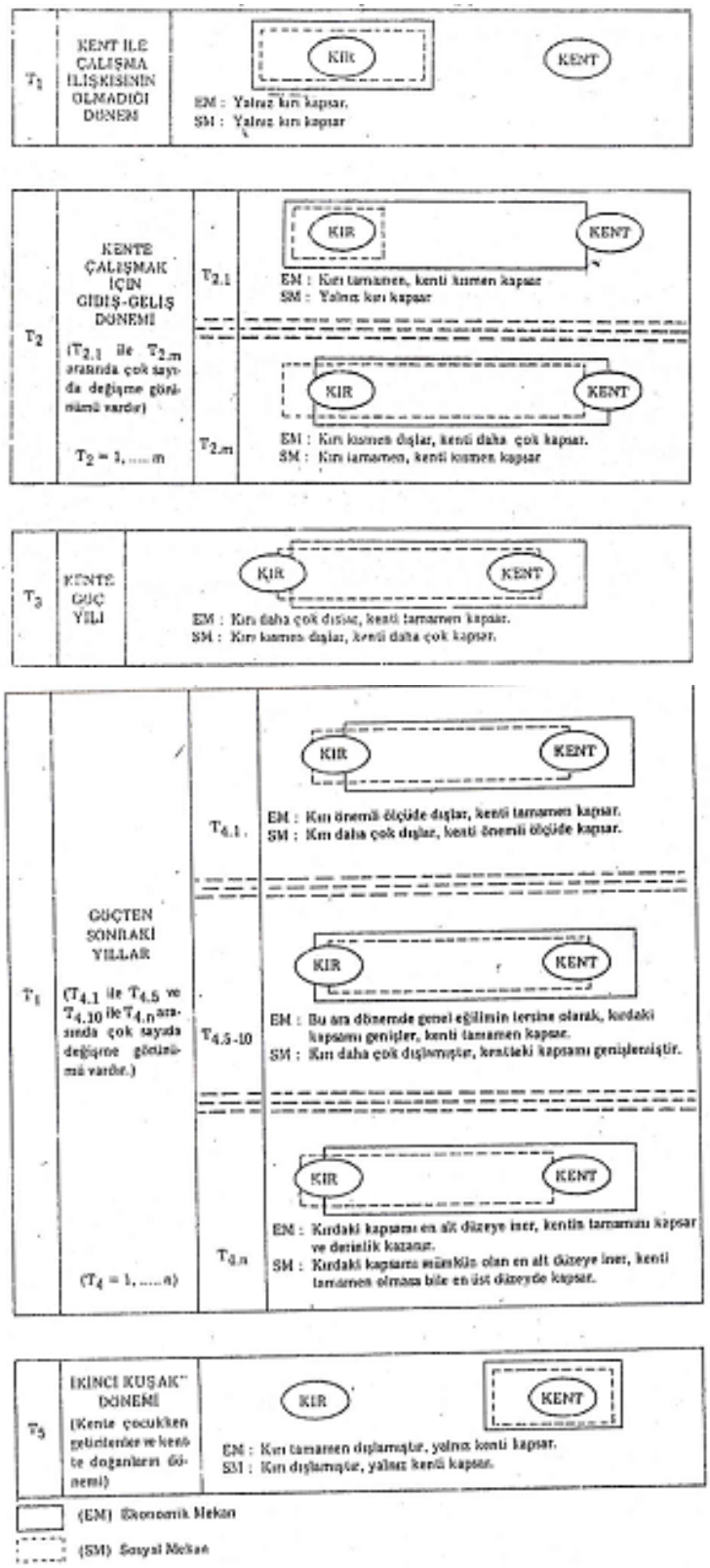
1.2.2.2 Türkiye'de Kentleşme

Kentleşmeye bir de Türkiye açısından bakmak gerekmektedir. Çünkü Batıdaki gelişmesinden daha farklı bir seyir çizmiştir. "*Sencer, kentleşme hareketinin nedenlerini itici nedenler, çekici nedenler ve aracı nedenler olarak gruplandırırken, Keleş; ekonomik nedenler, siyasal nedenler ve sosyo-psikolojik nedenlere dayandırmaktadır. Kentleşme komisyonunun soruna yaklaşımı daha bütüncü ve kapsamlı niteliktedir. Kentleşme hareketini oluşturan nedenleri iç etmenler ve dış etmenler olmak üzere ikiye toplamışlardır"* (Özer, 2004: 49). Bahsedilen tüm etmenler birbirine bağlıdır. İç etmenler, itici nedenler olarak tanımlanmaktadır. Siyasi ve sosyo-psikolojik nedenler de iç etmenleri etkilemektedir. Ayrıca kentlerin çekici özellikleri daha ön plandadır. Demografik nedenler, kente göçün kırsal alanın ekonomik çözülmesiyle oluştuğunu göstermektedir. Kırsal alanın ekonomisi çözülmektedir. Çünkü, "*kapitalist sistemin toplumsal ilişkilerin her alanında sağladığı egemenlikten sonra bunca farklı iki ekonomik sistemin aynı anda ve birlikte gelişmesine olanak yoktur. Toplumun üretim biçimi, toplumsal gelişimin bu aşamasında, kentlere egemen olan kapitalist ilişkilerin çıkarları doğrultusunda düzenlenecektir"* (Özer, 2004: 50). Türkiye'de kentleşmenin oluşumunda göç sanayinin talebine dayanmamaktadır. Tarımsal yapıdaki değişmeler göçe neden olmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde tarımın verimliliği ve tarımsal gelir düşük olmaktadır. Çünkü tarım makineleşmiş olsa da hala yeterli gelmemektedir. Bu yetersizlik, köyden kente olan göçü hızlandırmış, ayrıca kentleşme sürecine hız kazandırmıştır. "*Kıray bu süreci şöyle açıklamaktadır… modernleşmeye giden köylü tarımsal girdiler sağlamak amacıyla borçlanmakta ve borçlanma kredi faiz mekanizması sonunda belirli bir zaman sonra topraklarını kaybetmektedir"* (Özer, 2004: 56). Modernleşmenin getirdiği değişim toprak kayıpları sonucunda olan mekan değişikliğidir. Yeni toplumsal ve ekonomik ilişkiler Türkiye'de iç göçlere neden olmuştur. Keleş'e göre; "*özellikle az gelişmiş ülkelerde, tarımın verimliliği ve*

kişi başına düşen tarımsal gelir, köylüyü köyünde tutmaya yetmeyecek kadar düşüktür. Gerek bu yetersiz gelirin gerekse toprak mülkiyetinin dengesiz dağılımı, tarım topraklarının çok parçalanmış olması, iklim koşulları ve erozyon, bu itici etkenleri güçlendiren nedenlerdir" (Özer, 2004: 56). Kentleşmenin itici güçleri, tarımdaki değişme, makineleşmenin işsizlik yaratması, toprağını yitirenin kente göç etmesi olarak sayılabilir. Türkiye'de tarımdaki bu yapısal değişme kentte nüfusun artmasına neden olmuştur. Kentleşmenin en temel itici etmeni tarımda değişikliktir. Ardından kentin çekiciliği gelmektedir.

Türkiye gelişmekte olan bir ülkedir. Bu bağlamda; kentleşme ülkemize sanayi ile gerçekleşmemiştir. Tarımdaki makineleşme sonucu kente göç eden nüfus, tüketim ve hizmet sektörü üzerinde odaklanmıştır. Kentin çekici özelliği tarım dışı etkinliklerin de olmasından kaynaklanmaktadır. Kente göç ekonomik ve kültürel rahatlamanın bir alternatifi haline gelmiştir. "*Kentlerde iş olanakları, iş gücü artış hızının çok altında gelişmekle birlikte, yine de sanayideki yüksek ücretler çekicilik konusunda önemli bir yere sahiptir. Toplumun kültürel değerleri de kentlere olan göçü pekiştirmektedir. Aslında kentsel alanlarda yaşam koşulları yeterli olmaktan çok uzaktadır. Fakat küçük kasaba ve köylerdeki yaşam koşulları, kentlerdekinden daha iyi olmadığı için, kırsal alanlardan göç bütün hızıyla sürmektedir"* (Özer, 2004: 58). Özer'in ifade ettiği gibi; köylerdeki yaşam koşullarından daha iyi görülen kentin yaşam koşulları yeni yapılanmalar oluşturmaktadır. Göç eden nüfus kent içinde tutunmaya çalışmakta, bu sırada hizmet sektörüne girmekte ve kültürel alışkanlıklarını zamanla değiştirmektedir. Ulaşım ve haberleşme alanındaki gelişmeler kentleşmeyi iletici nedenler arasında yer almaktadır. Türkiye'de karayollarındaki gelişme, kolay yer değişimleri sağlayarak çalışma koşullarının daha iyi olduğu kentlere göçü gerçekleştirmeye olanak sağlamıştır. Fakat kırdan kente göç birden bire gerçekleşmemiştir. Kartal'a göre; üç aşamalı bir süreçten geçerek kentleşme sağlanmıştır. "*İlk aşamayı, çalışmak için kente ilk gidiş oluşturur. Kişinin köyde içinde bulunduğu koşullar ve kentteki durumla ilgili edindiği bilgiler, onun kente ilk gidişini sağlar"* (Kartal, 1992: 52). İkinci aşamada ise, kişi kırdaki hayatı iyileştirmek için kente gidip gelir. Üçüncü aşamada kente tamamen yerleşilir. Kartal, bu süreci bir model üzerine oturtmuştur. Bu modelde ön planda olan sosyal ve

ekonomik mekanın kır ve kent arasında şekil alışıdır. Çünkü kente göç edenler ekonomik ve sosyal bakımdan zamanla kentlileşmektedir. "*Buradaki mekan kavramı, koordinatlarla belirlenen 2 ya da 3 boyutlu fiziksel mekandan farklı bir anlam ve kavrama sahiptir"* (Kartal, 1992: 50). Kartal, ekonomik ve sosyal mekan kavramlarını kentlileşmeyi açıklamada araç olarak kullanmıştır. Ekonomik mekan kırı dışlayarak kenti kapsamaya başlamaktadır. İlk kente gidiş kırın yetersiz geldiği dönemdir. Bu dönemde kentte çalışma ilişkisi kurulmaz. İkinci aşamada kente gidiş geliş başlamaktadır. Kişi kentte çalışıp kazandığı parayı köye yollamaktadır. Üçüncü aşamada kişi kente temelli yerleşir. "*Kente gidiş geliş döneminde kişi kentteki durum ve olanaklar ile kırdaki durum ve olanakları karşılaştırmakta, ön hazırlıklar yapmakta ve bunlara göre göç konusunda kesin kararını vermektedir"* (Kartal, 1992: 52). Kartal kentlileşme modelini, *kentle çalışma ilişkisinin olmadığı dönem*, *göçten sonraki yıllar, ikinci kuşak ve sonrakiler dönemi* olarak üçe ayırmıştır. Kentlileşme sürecinde önemli olan, ekonomik ve sosyal bakımdan tamamen kentlilik özelliği göstermektir. Bu da ilk göç eden kuşakta tamamen olmaz. Göçle köyden gelenler hala köylülük özelliklerini sürdürmektedirler. Ancak köyden göçenlerin çocukları kentlileşmeyi daha sağlam oluşturmaktadırlar. Kartal, aşağıdaki şemada "*kırdan kente göçen insanın kentlileşme sürecinde ekonomik mekanın ve sosyal mekanın kapsamındaki gelişmeler"* i belirtmiştir (Kartal, 1992: 53).

Şekil 5- Kentlileşme Sürecinde Ekonomik ve Sosyal Mekanın Gelişmesi (Kartal, 1992)

Bu bağlamda; kentlileşme davranışlar açısından zamanla şekil alan ve hissedilen ölçüde toplumsal değişimi gerçekleştiren bir olgudur. Kentlerin gelişmesiyle çekici unsurlarının artması kentleşmeyi, kırdan kente kayan sosyal ve ekonomik mekan da kentlileşmeyi hızlandırmıştır. İki olgu da kent kavramının başat aktörleridir.

"*Türkiye'de 1975 yılında nüfusu 10.000'in altında olan 44 yerleşim birimi 1980'de kentsel alan haline gelmiştir (*Özer, 2004: 61). Kentleşmenin ilk göstergesi kent sayısının artmasıdır. Türkiye'deki bu hızlı artış kentleşme olgusunun yerleşmeye başladığını göstermektedir. Bu yapısal değişmelerin yanı sıra kentleşme toplumu sosyal açıdan daha çok etkilemiştir. Türkiye'de geleneksel ilişkilerin çözülmesi kentleşmeye beraber hız kazanmıştır. Sanayileşmiş ülkelerde sanayi kentlerde çekim yaratmaktadır. Ancak Türkiye'de köylerden göçmüş ve sanayi sektöründe yer edinememiş fazla nüfus vardır. Bu kentleşmenin sağlıksız geliştiğinin göstergesidir.

Büyük kentler daha da büyümektedir. Nüfusun büyük kentlere göç etmesi, kentlerin çevrelerine doğru kaçması, kapitalist ülke kentleşmesinin tipik eğilimi olarak bilinmektedir. Bu kentin etrafına kaçış banliyöleşmeyi peşinden getirmiştir. Banliyöleşme, kent merkezlerindeki faaliyetlerin yoğun nüfus baskısıyla çevreye doğru yayılmasıyla kentlerin dış alanlara doğru genişlemesi ve gelişmesidir. Kentsel nüfus ve faaliyetler kentin kenarlarına kaçmaya başlamaktadır. "*Sanayi, eğitim ve kimi hizmet sektörleri gibi şehrin dışına taşmış diğer yerleşmiş birimleri de banliyö olarak kabul edilmesine rağmen, banliyö denildiğinde genellikle konut yerleşmeleri akla gelir" (*Özer, 2004: 64). Türkiye'de banliyöleşme varlıklı ailelerin kent dışına kaçmaları sonucunda oluşmaktadır. Dar gelirli kesim de gecekondulaşma şeklinde kent çevresine yerleşmektedir. Bu ikili yapı Türkiye'de belediyelerin kentlere hizmet götürmesi konusunda sorun yaratmaktadır.

1.2.3. Küreselleşme, Sınıfsal Yapı Mekansal Farklılaşma Kuramı ve Postmodern Kent Kavramı

Sanayileşme, ulaşım, iş, iletişim ve gündelik yaşamı da etkilemektedir (Giddens, 2010: 56). Mekansal farklılıklar sanayileşme döneminden sonra işin evden ayrılması ile artmıştır. Ekonomi yerleşim yerlerinin farklılaşmasında baş aktördür. Ekonomik faaliyetler peşinden kentin içerisinde ayrımlaşmayı getirmiştir. Modernlik yapısal olarak küreselleştiricidir. Modern dönemde zaman-mekan uzaklaşmasının kavramsal düzeyi , önceki bütün dönemlerden daha yüksektir. Küreselleşme modernliğin esneme sürecidir (Giddens, 2010: 62).

Küreselleşme, "*İçinde değerlerin, düşüncelerin ve bilginin ayrıştığı, farklılaştığı, öznelleştiği ve standartlaştığı dünyayı çağrıştıran geniş ve tartışmalı bir kavramdır. Bütünleşen ve aynı hızla parçalanan, evrenselle yerelliğin birbirine geçip karıştığı bir dünya imgesi olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik, siyasal ve kültürel olarak çok boyutludur*"(Tortop, 2010: 593).

Marshall McLuhan'ın "global köy" terimini kullanmasıyla gündeme gelmiştir. Yeni bir olgu olarak olmasa da günümüzde ekonomik iş birliği ve kalkınma örgütü, uluslararası para fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşların çalışmaları ile etki alnını genişletmiştir. Kapitalizmin güçlenmesi küreselleşmenin ilk tohumlarını atmıştır. Çok uluslu şirketler, iletişim ve enformasyon alanında hızlı ilerleme yaygınlaşmıştır. Harvey'in (1989) dünya haritalarında küçülme ile şemalaştırdığı küreselleşme süreci uluslararası telekomünikasyon şirketlerinden birinin reklamında da yansımasını bulmaktadır: "Bundan sonra orası olmayacak, çünkü hepimiz burada olacağız". Bilginin, paranın ve malların akış hızı mekansal uzaklık duygusunu yoğunlaştırmıştır. İnsanlar bu şekilde kendilerini diğerlerinin yanı başında hissetmektedir. Aynı zamanda etnik topluluklar, yerel özellikler de ön plana çıkmaktadır. Yani dünya küçülürken aynı zamanda farklılaşmakta, bu farklılıklarında üzerinde durulmaktadır. Giddens küreselleşmeyi modernliğin sonucu olarak görmektedir. Ona göre içinde yaşadığımız dönem, geç modernliktir. Bu mekanizma küreselleşme mekanizmalarını oluşturmaktadır. Toplumsal değişme kategorisidir.

Küreselleşme dünyada sosyal ilişkilerin yoğunlaşmasıyla ön plana çıkmıştır. Yerel dönüşüm küreselleşmenin bir parçasıdır. Bu zaman mekan içindeki bağlantılarla ilgilidir. Zaman ve mekanın yeniden düzenlenmesi. Geleneksel toplumlarda zaman hesabı "yer" ilişkisine paralel olarak değerlendirilirdi. Mekanik saatin keşfinden önce zamanı yerel etkileşimle belirlemek gerekirdi (şafak, kuşluk, öğlen). Mekanik saat ile zaman algıları değişti. Zaman soyutlanarak içi boşaltıldı. Sosyal eylem farklı zaman dilimlerinde farklı yerlerdeki eylem ile birleştirildi. Böylece (Giddens) gelenek ile kurulan ilişkiler farklılaştı. İçi boş zaman mekanı etkiledi. "*Geleneksel toplumlarda mekan ve yer iç içe geçmiş durumdadır. Modern örgütler yerel olan ile küresel olanı geleneksel toplumlarda düşünülmeyecek yollarla birbirine bağlamıştır. Bu bağlamda, sosyal ilişkiler yerel bağlarından uzakta kurulmuştur. Ve bireyin yakınlık kavramı farklılaşmıştır. Telefonda konuşulan biri odadakilerden, küresel ısınmadan söz eden biri ise mutfak masasının neden sallandığını soran kişiden daha yakın olabilir*" (Aslanoğlu, 2010: 133). Yaşadığımız süreç " *uzak yerleşimlerin birbiri ile ilişkilendirildiği, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaştığı"* bir süreçtir (Çınar, 2007; 1). Ayrıca bu süreç ekonomiktir. Friedman'a göre, bir sistemin giderek artan insanı giderek çeşitlenen ekonomiyi de etkilemektedir (Candan, 2007: 1). Küresel kent ekonomik yapılanmayla karşılıklı etkileşim içindedir. Kapitalizm ortak bir yaşam tarzı olmuştur. Böylece mekan zaman içerisinde hızlıca şekil almaktadır. Diğer bir etkileşim alanı da iletişim teknolojisidir. İletişim yeryüzündeki uzaklık kavramını eskitmiştir.

Küresel köy Harvey'in zaman mekan sıkışmasında anlamlanır. Zamanın kısalması ve mekanın küçülmesi tek bir yer olgusunu ön plana çıkarmaktadır. Zaman-mekan sıkışmasını kapitalizmdeki aşırı birikim ile ilişkilendiren Harvey, benzer bir durumun 19.yy'da da gerçekleştiğini zaman içinde sıkışan sermaye akımlarının mekansal düzenlenme ile yeniden alışkanlık kazandıklarını belirtir. Demir yolları, kanallar, gemiler, telgraf aracılığıyla mekan düzenlenmekte, zaman mekan üzerinde egemen olmaktadır. 1970lerde de zaman mekan sıkışması yaşanmıştır. Fordist kitle üretiminin aşırı birikim krizidir. Bilişimdeki değişmeler sonucunda yerlerin farklılığı ve sermaye akımlarının yerlerin özelliklerine karşı

duyarlı hale gelişi gündeme gelmiştir. Üretim yerel koşullara bağlı olurken tüketim küresel olarak gerçekleşmektedir. Bergson da zamanın mekansallaştırıldığından şikayet etmektedir. Süre algılamamıza mekanı dahil ederek içsel ve dışsal değişim, hareket ve özgürlük duygularımızı kaynağından çürütmekteyiz. Bütün gerçekliğin özünde zaman yatmaktadır (Yumul, 2003: 13). Gerçeklik zaman olduğu için, zaman da birikimdir ve değişmektedir. Bu değişim sonunda da olgunlaşmanın gelmesi muhtemeldir. Böylece insanlar gibi kentler de kendi kendini yaratmaktadır.

Zaman-mekan sıkışmasını biraz daha açmak gerekirse;

Harvey, her kapitalist dönemde mekanın, sistemin işleyişini kolaylaştıracak biçimde yeniden örgütlendiğine dikkat çeker. Bu örgütlenmede, modernitenin de karakteristiği olan zaman ve mekan sıkışmasının esnek birikim sürecinde artarak "daha yoğun bir aşamaya" geçildiğini belirtir. Dönüşümün anahtarı sıkışma ya da birbirine geçiştir. Sınırlar bulanıklaşmış, farklılıklar birbirine geçmiştir. Harvey (1997) zaman-mekan sıkışmasının beş etkisine değinmiştir.

- Kısa ömürlülük
- Elden çıkarılabilirlik
- Geçicilik
- Gösterge ve imajlar
- Simulakrumlar

Zaman ve mekan insan varlığı için temel kategorilerdir. Zaman içinde ilerleme mekanın fethini içine almaktadır. Tüm mekansal sınırların yıkılması, mekanın zaman içinde imhasıdır. Mekanın önemi tüm sosyal hayatın düzenleme dinamiklerini içermektedir. Mekanın zaman içinde tahribi en çok ekonomik düzlemde etkili olmuştur.

"*Demiryolu ağının genişlemesi, telgrafın keşfi, buhar makinasının kullanımı, radyo iletişimi, bisiklet ve otomobilin yaygınlaşması zaman ve mekan kavramını radikal bir biçimde değiştirmiştir. Ford'un bant üretimini keşfederek işi parçalara ayırması üretimdeki verimlilliği arttırmıştır. Böylece mekansal yapı sermayenin geri*

dönüş oranının hızlandırılması amacıyla kontrol edilmiştir. Bu durum sözü edilen mekanın zaman içindeki tahribidir. Ancak 20. yy'ın son çeyreğinde ortaya çıkan iletişim ve bilişim teknolojisindeki değişmeler ise 24 saati dahi uzun bir zaman haline getirmiştir. Tüketimin doğası farklılaşmıştır. Sermayenin gri dönüş hızının iletişim, bilişim teknolojisindeki gelişmelerle artması zaman-mekan sıkışmasının önemli etkilerinden biridir. Bu durum postmodern düşünme, hissetme ve eylemde bulunmanın zeminini yaratmıştır. Bundan böyle mallar, ürünler, üretim teknikleri, emek süreçleri, fikirleri, ideolojiler, değerler ve pratikler uçucu ve geçici bir vurguya sahip olmuştur" (Aslanoğlu, 2000: 114). Kapitalizmin yaratıcı tahripkarlığı olarak tanımlanan bu durum küreselleşmeyi sosyal dinamikleri içine alarak büyümeyi ifade etmektedir. Bu durum dünya üzerinde ilk kez, 19.yy'ın ortalarında demir yolu, telgrafla yaşanmıştır. Bu kez bu süreç çok hızlanmıştır. Postmodern durumda mekan ve zamanın önemi kültürel durumlara bakıldığında görülmektedir. Para ve mal artık kültürün taşıyıcıları olmuştur. Mekanın zaman içindeki tahribi yeniden üretime giren günlük mal miktarını arttırmıştır. Yiyecek alanından örnek verecek olursak; yiyecek pazarlarında Konya fasülyesi, Kaliforniya avakadosu, Şili üzümleri sıra ile durmaktadır. Dünya mutfağını televizyonda izlemek mümkündür. Disneyland için de aynı durum söz konusudur.

Teknolojik değişme zaman-mekan sıkışması çerçevesinde yaşama hızını arttırmaktadır. Bu durum sermayeye hareketlilik ve sınır tanımama özelliği getirmektedir. Küreselleşme denilen olgu budur. Küresel sermayenin mantığına göre çalışan bir ekonomide kimi kentler yeni ulus devleti aşan bir öneme sahip olmaktadır. Mekansal sınırların kalkması, küresel kentsel sistemi ön plana çıkarmıştır. Bilgisayarlar aracılığı ile farklılıkların ortaya çıkması parçalanmayı gündeme getirmiştir. Bu parçalanma için tek süreklilik üretimden tüketime kadar olan süreçte bulunmaktadır. Benetton, Mc Donalds zincirleri dünyanın birçok kentinde bulunarak kentsel mekanda benzer yerleri yaratmaktadır. Küreselleşme ile postmodernlerin söyledikleri arasında bağlantı kurabiliriz. Merkezler çökmüştür. Merkez her yerdedir. Ulus devlet vatandaşların hayatına müdahale edememektedir. Küçülmektedir. Aklın cisimleştiği yer olarak ulus devlet giderek erozyona uğramaktadır. Şirketlerin iradesi ulus devletin iradesini aşmaktadır. Büyük şirketler

üretimlerini 3. Dünya ülkelerinde gerçekleştirmektedir. Giddens bu teze karşı çıkar. Hem ulus devlet vardır hem de küresel şirketler vardır. Çöküşü düşünmek hayaldir. Aslında zayıflayan ulus devletler Batının egemen devletleri değil diğer devletlerdir. Merkez her yerdedir abartılı bir slogandır. Devlet hala ihtiyaç duyulan bir şeydir. Devlet yaşıyor. Ama orta çağ ve modern dönemlerdeki gibi değil. Ulus devlet kendini dünyanın yeni şartlarına adapte edecektir. Kapitalizm ulus devletle doğmuştur. Postmodern düşünürlerin merkez öldü fikri ideolojik ütopyadır. Küresel kentler de bu yeni yapılanmaya sınıfların mekanlar aracılığıyla ifade edilmesiyle eşlik etmektedir. Kentleşme kavramı sorunlarıyla birlikte anılmalıdır. Küresel ile yerel arasındaki ilişki önem kazanmıştır. Bu ilişki kent kimliklerinin oluşmasında ya da değişmesinde temel belirleyici olmuştur. "*Kent kimliği, o coğrafyada yaşayan insanların ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerinin belirlediği mekansal kurgudur. Bu kurguyu konut alanları oluşturmaktadır. Dolayısıyla konut alanları, insanların ekonomik, sosyal ve kültürel durumları ve ilişkileri ile okunduğunda anlam kazanmaktadır* (Candan, 2007: 2). Küreselleşme, ülkede kimi kentleri dünya kenti durumuna getirebilmektedir. "*Küresel kentlerin beş yıldızlı otellerle, gökdelenlerle, büyük iş ve ticaret özekleriyle doldurulmasını amaçlamakta ve bu amacı gerçekleştirmenin önünde engel oluşturan bütün kentsel ve çevresel değerleri hiçe saymakta sakınca görmemektedir. Devlet ormanlarının üniversite yerleşkesi yapımına açılması, Adapazarı Ovasına, Çukurova'ya kurulan fabrikalarla verimli tarım topraklarının küçültülmesi, hep sermayenin istemelrini karşılamak uğruna çevrenin bozulmasına göz yumulmasının örnekleridir"* (Keleş, 2010: 55). Bu çabalar küreselleşmenin isteklerine yetişmek için harcanmıştır. Aslında, küreselleşmenin bir amacı da modernleşme retoriğinin yarattığı analitik kısıtlardan kurulabilmektir.

Kentleşmenin yarattığı sorunlar mekansal farklılıkları peşinden getirmektedir. Mekansal farklılıkların temelinde de toplumsal statü ve bu statünün maddi göstergesi kent dışında yeni yerleşimler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda kimlikler mekanı şekillendirmektedir. David Harvey, benzer insanların birbirlerine yakın yaşadıklarını gözlemlemiştir (Duru, 2002: 147). İnsanlar birbirine yakın yaşadıkları için benzer, ya da benzedikleri için yakın yaşarlar. Toplumsal yapı ile mekansal farklılaşma arasında bir ilişki vardır. Bütünsel toplum yaşamındaki değişmelerin tek

nedeni mekansal farklılaşma değildir (Duru, 2002: 148). Bu konuda oldukça çalışma yapılmış, ancak net bir sonuca ulaşılamamıştır. Harvey, bu sorunu netliğe kavuşturmak için öncelikle sınıfsal yapıyı yaratan güçlerin çözümlemesi üzerinde durmuştur (Duru, 2002: 150).

Sermayenin birikimi, hız kazanan bir kentleşme süreci içinde gerçekleştirmiştir. Toplumsal yapı farklılaştıkça kent içerisindeki bölünme de artmıştır. Harvey, kent ile toplumsal yapıyı ilişkilendirmek için dört varsayım belirtmiştir. "*Mekansal farklılaşma, kapitalist toplumdaki toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi çerçevesinde açıklanmalıdır. Mekansal birimler, komşuluk birimleri, yerel topluluklar, bireylerin değerlerini, beklentilerini, tüketim alışkanlıklarını, pazar donanımlarını ve bilinç durumlarını önemli ölçüde etkileyecek özel toplumsal etkileşim ortamlarıdır. Büyük nüfus yoğunluklarının farklı topluluklara ayrılması, Marksçı anlamda sınıf bilincinin bölünmesine hizmet eder ve bu nedenle sınıf savaşımı yoluyla kapitalizmden sosyalizme dönüşümü güçleştirir, fakat, mekansal farklılaşma modelleri kapitalist toplumdaki çelişkilerin birçoğunu yansıtır ve somutlaştırır, bunları yaratan ve sürdüren süreçler, sonuç olarak, kararsızlık ve çatışma mekanlarıdır"* (Duru, 2002: 161). Bu varsayımlar mekansal farklılaşmanın toplumsal düzeni nasıl şekillendirdiğini ifade etmektedir. Mekanın farklılaşması en net örneğini çalışma statülerine göre yerleşimlerde göstermiştir. Beyaz yakalı iş gücü beyaz yakalılarla, mavi yakalı iş gücü ise mavi yakalılarla komşuluk ilişkilerine girmektedir. Mekansal gruplaşmalar tüketimde de belirgindir. Sınıflaşmaya göre, her grubun tüketim alışkanlıkları farklı olmaktadır. Kentsel mekan içerisinde oluşan kentsel rant sorunu kentsel mekanın kapitalizmin içerisinde büyüme sonucunda oluşmuştur. Kentler tüketimin fazla olduğu mekanlar haline geldiği için, sınıf ayrımına dayalı oluşumlar içeren yerleşimler yaratmıştır.

"Beyaz yakalı bir çalışanın, kent özeğindeki kötüleşen koşullar nedeniyle, çalışmalarımda dışa doğru patlama olarak adlandırdığım bir süreç tarafından yörekentleşmeye zorlandığını düşünelim; bu durumdaki yeğleme, gerçekte hiçbir biçimde seçim olmayan bir seçimin yüzeysel olarak post-hoc ussallaştırılması olacaktır" (Duru, 2002: 167). Harvey'in bu ifadesi gelir düzeyi yüksek grubun

kendilerini nasıl diğerlerinden soyutlamak istediğini ve kenti farklı bir şekilde hareketlendirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda, fazla tüketim ihtiyaç haline gelmiştir. Yörekentler tutuculuk göstermektedir. Bu tutuculuk kimliklerin oluşmasında etkili olmuştur. Bu bağlamda Castells kolektif tüketim kavramından bahseder. Kent bir analiz nesnesidir. Lefebre ve Harvey'e göre; kentin önemi kapitalizmin krizlerine getirdiği çözümlerle sınırlıdır. Castells'e göre; kentsel mekanı ekonomik-siyasal düzlemde, ekonominin belirleyiciliği oluşturmaktadır. Bu bağlamda, kent günümüzde üretimin değil tüketimin sembolü olmuştur. Tüketim, aynı zamanda kimlik yaratmaktır.

"Castells kentsel değişmeyi sosyo-mekansal mekanizmalarla açıklama yoluna gitmektedir. Bunlar sırasıyla, metropolitenleşme ve alt kentleşme süreçleridir. Metropolitenleşme; nüfus ve kentsel sermayenin mekanda yoğunlaşmasıdır. Söz konusu yoğunlaşma, üretim araçları, iş gücü, tüketim ve kurumsallaşmanın bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Alt kentleşme süreci ise; sanayi birimlerinin ve iş alanlarının merkezden uzaklaşmasıyla orta sınıfın ve kalifiye işçilerin hareketliliği ile gerçekleşmiştir" (Aslanoğlu, 2002: 65). Kentleşmenin temelinde sosyal eylemin tüketim zincirinde oluşması yatmaktadır. Castells'e göre; kent, tarihin ürünüdür. Tarihsel çerçevede bakıldığında; toplumsal yapı kente yansımıştır. Kent koşullarında sosyal süreçler ve mekan arasında sıkı bir ilişki vardır. Sosyal örgütlenme de mekanın şekil alışına göre varlığını göstermektedir. Örneğin; "*alt kentleşme sürecinde kent merkezinde terk edilen konutlar alt gelir grupları ve zenciler tarafından işgal edilmiştir. Bunun sonucunda evler köhneleşmiş ve kent merkezinde yoksulluk başlamıştır. Bu durumlar kentsel kriz anlarıdır"* (Aslanoğlu, 2002: 66).

Lefebvre de mekanın sosyal ilişkilerle ilgisini kapitalist süreçte incelemiştir. *"Sanayiden kent kaynaklı modern kapitalist üretime dönüşüm kentsel devrimdir"* (Aslanoğlu, 2002: 68). Bu bağlamda; kentsel devrim fiziksel mekanla sınırlı değil, yaşam biçimini de kapsamaktadır. Lefebvre'ye göre; mekanda günlük hayat ve kapitalist sosyal ilişkiler yeniden üretilmektedir. Kent, üretim ilişkilerinin insanların gündelik hayat deneyimlerinde yeniden üretildiği bir küresel mekandır. Harvey kentsel mekan incelemesinde Lefebvre'nin kuramına daha farklı yaklaşmıştır.

"*Lefebvre önce kentsel devrimi kapitalizmin krizlerine çözüm olarak görmüş, ancak merkezde yoğunlaşma aşamasından yoğunlaşma aşamasından sonra çevrede görülen yaygınlaşmanın, kapitalist yaşantının yeniden üretimlinin zorlaştırması açısından yeni bir krize gebe olduğunu söylemiştir. Harvey ise kapitalizmin doğası gereği artık değer üretiminde krize girdiğini ifade etmektedir"* (Aslanoğlu, 2002: 70). Harvey krizi çözmenin yolunu sermayenin diğer döngülerine yatırım yapmak olduğunu vurgulamıştır. Kentsel alana yapılan yatırımlar konut, fabrika yatırımları olmalıdır. Diğer yatırımlar da bilime ve teknolojye olan yatırımdır. Harvey'in düşüncesinde tüketimin sağlıklı olması için mekanda sosyal ve blinçli bir çevre yaratmak gerekmektedir. Bilim, teknoloji ve iş gücü ile dengeli bir kent yapısını oluşturmaktadır.

Kent yapısını rahatlatan unsurlar olan teknoloji zaman ve mekan arasındaki farkı azaltmış ve başka bir krize yol açmıştır. Bu bağlamda Harvey postmodern bir açıklamaya girişerek kaos teorisini oluşturmuştur. Bu teorinin çıkış noktası kentlerdir. "*bireyin yaşama mekanı kentlerdir. Kentler, kırsal alanları içine alarak büyüyen, oturma-çalışma-eğlenme fonksiyonları için kentli bireyin yirmi dört saatinin planlandığı, üretim ve tüketimin gerçekleştiği mekanlardır. Kırdan kente göç eden bireyler ise kentin ekonomik ve sosyal mekanlarında kentli olacaklardır"* (Aslanoğlu, 2002: 105). Fakat, günümüzde bu durum farklı bir boyuta ulaşmıştır. Kent üretim mekanı durumundan merkezinin terk edildiği, oldukça tahrip edilmiş bir hal almıştır. Kentteki sosyal ilişkiler parçalanmıştır. Bir karmaşanın oluştuğu ve homojenliğin sonlandığı bir mekan haline dönüşmüştür. Sosyal değişme günümüzde sonlanmıştır. Kır tamamen kentin içinde dönüştürülmüştür. Çünkü kültür kentte oluşmaktadır. Bu bağlamda kültür kente gelecek kuşaklara öğretilecektir. Kültür, maddi varlık, eşyaların, teknolojilerin ve sanatların birleşmesidir.kente gelen bireyler bu kültürü edinip aktarmaktadırlar. Harvey, kentin dönüşümünü modernizm ve postmodernizm karmaşası içerisinde açıklamaktadır. "*Modernizm, pozitivist teknosantrik, doğrusal ilerleme ve rasyonel planlamanın egemen olduğu, bilginin ve üretimin standardize edildiği bir süreçtir. Postmodernizm ise bir parçalanma ve yeniden eklemlenme sürecidir. Postmodernite genel geçerlilik taşıyan meta anlatıların reddedildiği, çoğulculuğun ve parçalanmanın kabul edildiği, farklılıkların*

vurgulandığı bir durumu ifade etmektedir (Aslanoğlu, 2002: 107). Modernizm eleştirilmektedir. Çünkü bireyi kalıplaştırmakta ve kurallar zinciri içerisinde sıkıştırmaktadır. Sosyal kontrol bireyi kentte sıkıştırmaktadır. Kentin bu işlevleri farlılaşmıştır. Özellik ekonomik yönü hasta bireyler yetiştirdiğini göstermektedir. Evrensel birey düşüncesi gerçekleşmemiştir.

Ekonomik, siyasal ve kültürel süreçler arasındaki bağlantıların anlaşılması zaman-mekan tanımlamalarına bağlıdır. Çünkü bu iki kavram insan yaşamının temelinde yer almaktadır. Zamanın ritmi döngüseldir. Yaşamı yeniden üretir. Bu üretim de en çok maddi şekilde hissedilir. Bu bağlamda; kapitalist süreç zamanla mekanın iç içe olmasını sağlamaktadır. Bu konuda Harvey'in örneği yerinde olmuştur. "*Amerika Kızılderili düzlükleri ile Kuzey Afrika birbirinden uzaktır. Çünkü kapitalist üretimin döngülerine dahil edilmemişlerdir. Her farklı üretim biçiminin farklı zaman-mekan pratikleri ve kavramlaştırmaları vardır"* (Aslanoğlu, 2002: 112). Harvey'e göre; kapitalizm döngüsel bir hızdadır. Çünkü maddi pratikler ve sosyal yaşam sürekli yeniden üretilmektedir. Ancak her yeniden üretim sonucunda zaman ve mekan kavramı değişmektedir. Burada anlatılmak istenen asıl nokta; zaman ve mekanın her dönem nasıl temsil edildiğidir. Günümüzde küreselleşme ve dünya kenti düşüncesi mekanın yeniden düzenlenmesi, farklı kent düşüncelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mekanın tahribi ekonomik açıdan etkili olmuştur. Zaman mekan sıkışması 19. yy sonları 20. yy'ın başları etkili olmuştur. Demiryolu ağı, telgraf, buhar makinesi zaman mekan kavramını oldukça değiştirmiştir. Ancak 20. yy'da ortaya çıkan iletişim ve bilişim teknolojisindeki değişimler mekanın küçülmesini ve yirmi dört saat içinde birden çok yerde olabilmeyi sağlamıştır. Bu yoğunlaşma, zaman mekan içerisinde bireyin kaybolmasına yol açmıştır.

Birey, mekan içerisinde kaybolunca kendini güvensiz hisseder. Hangi zamanda ve mekanda yaşadığını algılaması güçleşir. Bu bağlamda, güvenliği arttırmak için kendine benzeyen insanlara yaklaşır ve içine kapanır. Bu durumda kimlikler ve imaj ön plana çıkmaktadır. Kentler, artık üretimin mekanı olmaktan çok zaman ve mekanın kaydığı ve bireyin bu durumu içinde sıkıştığı, bu durumdan kurtulmak için kimliklerin, farklılıkların ortaya çıkarıldığı güvenlik aranılan alanlar

halini almıştır. Bu sayılanları yapabilmek için ise; para ve malı kültürün taşıyıcısı ilan etmek gerekmektedir. Harvey, küreselleşme çerçevesinde bu durumu şu sözlerle özetlemektedir: "*Bir yandan dünya coğrafyası birbirine yakınlaşırken birbirine yakınlaşırken diğer yandan kentsel mekanlar olarak üst üste yığılmakta, kesişmekte ya da yan yana durmaktadır. Teknolojik değişme zaman mekan sıkışması çerçevesinde yaşama hızını arttırmaktadır. Bu durum sermayeye hareketlilik ve sınır tanımama özelliği getirmektedir"* (Aslanoğlu, 2002: 116). Bu ifade küresel kent olgusunun önemli etkenlerinden biridir.

Küresel kent imajı, farklılıklara kentsel hoşgörü gösterilmesi düşüncesinin temelinde yatmaktadır. Harvey; bu duruma toplumsal adalet düşüncesiyle yaklaşmıştır. "*Toplumsal adalet farklılıkların eritilmesi değil, yeniden üretimini destekler"* (Duru, 2002: 218). Postmodern durum, Robert Park'ın kentsel süreç içerisinde kente gelenlerin asimilasyona uğrayacağı ve kentin bir erime potası (melting pot) olduğu fikrinin tersi bir olgudur. Toplumsal yapıyı değiştiren, aynılık çabası değil, çatışma olmuştur. Toplumsal düzen için her mekan aynı olmak zorunda değildir. "*Jane Jacobs'un sözünü ettiği kendiliğinden çeşitliliği kucaklayan bir estetik yaklaşım kentte bulunmak zorundadır* (Duru, 2002: 220). Jacobs, çeşitliliği koruyalım, her değişim ya da farklılık olduğu gibi kalsın diyor. Harvey bu yaklaşımı New York'taki Tompkins Square Park alanı ile ilgili örneğinle eleştirmiştir. Bu bağlamda, Postmodernizmin bir bakıma kötü bir yüzünü göstermiştir. Bu parkta üç yüze yakın evsiz yaşıyordu. Jacobs'un yaklaşımını vurgulayarak, çeşitliliği hoş görürken onlara ne yapacağımızı sormaktadır. Bu bağlamda ortadaki sorun büyüktür. Akla gelen soru yasaların mı yoksa çeşitliliğin mi önemli olduğu sorusudur.

Lefebvre ise; (1991) (Duru, 2002: 221), sınıf, etnisite, ırk ve toplumsal cinsiyet savaşımlarının mekanda nasıl iz bıraktığı sorusu üzerinde durmuştur. Tüm bu olgular mekanı şekillendirir. Ancak, çeşitliliği ön plana çıkaran Jacobs'un kuramının tersine kamusal alan yok edilmiştir. Kent, toplumsal süreçlerin etrafında şekil almaktadır. Bu bağlamda; kalabalıklardan kendilerini yalıtmaya çalışıp koruma altına almaya başlayan bir grup ortaya çıkmıştır. Postmodern kentlerde; "*çalışma,*

tüketim ve ulaşım çevrelerinde kalabalıkların kişisel yalıtım doğrultusunda orta sınıf arayışını desteklemek üzere iktidar, bir anlamda savaş düzenine sokulmuştur" (Duru, 2002: 222). Postmodern kentler kamusal alanı yok etmiştir. Bu süreç sonunda Batı kentleri için örnek oluşturan ifadeyi Davis kullanmıştır: Doğu Avrupa'da yıkılan duvarlar, kentlerimizin her yanına yeniden dikilmektedir. Çalışmamızın ana çerçevesi olan kapılı topluluklar batıda bu krizin ve postmodern durumun sonucudur. Politik-ekonomik dönüşümler de kentin toplumsal süreçlerle şekillenmesini hızlandırmıştır. Toplumsal süreç ile mekansal biçim arasında karmaşık bir ilişki vardır. Toplumsal ilişkiler değiştikçe, mekan da o toplumsal süreçlerle oluşur.

Soja; postmodern kent kavramına Los Angeles örneği üzerinden yaklaşmıştır. Kentsel yeniden yapılanma kent tarihi boyunca en hızlı dönüşüm geçiren kent Los Angeles olmuştur. Postmodern dönüşüm kapitalizmin başlangıcından sonra ikinci en köklü değişim olmuştur. Soja kenti tanımlarken, modern metropolisin postmodern metropolise dönüştüğünü vurgulamıştır. Post ön ekinin artık modern metropolisi sildiğini ifade ederken Los Angeles incelemesinin tüm kentler için geçerli olduğunu söylemiştir. Soja kuramını tam bir çatıya oturtmak için Postmetropolis üzerine altı söylem (Duru, 2002: 285) üzerinde durmuştur. Değişim, zaman ve mekan içinde değişen ölçü ve biçimlerde, bütün yer yüzünde yaşanmaktadır. Bu değişimler, genel süreçlerdir. "*Yeni kentleşme süreçlerinin ve kalıplarının, giderek daha karmaşık yollarla, eskisinin üzerini kaplıyor ve eskisiyle eklemleniyor olmasıdır. Bu kaplama ve eklemlenme yeryüzünün birçok kesiminde daha kalın ve daha yoğun bir durum almaktadır, fakat hiçbir yerde modern metropolis tümüyle son bulmamıştır"*(Duru, 2002: 287). Bu bağlamda, modern anlayış terk edilmeden yeni anlayış incelenmektedir. Soja, kentsel bölgelerin, kentsel dokunun mekansallığı ve toplumsallığını açıklamıştır.

Postmodern kentin altı söylemi esneklik, kozmopolis, eksopolis, metropolariteler, hapishane toplumu, simsitelerdir (Duru, 2002: 292). Esneklik, üretimde olan esnemedir. Üretim egemenliği postfordizm anlayışını beraberinde getirmiştir. Bu şekilde üretimde esneklik artacaktır. Evrensel kent anlayışı ise kozmopolis ifadesidir. Kentsel sermaye küreselleşmiştir. Aynı zamanda bu

küreselleşme yerelleşme ile beraber anılmıştır. Eksopolis yani dış kent kavramı yöre kentlerin gelişmesi üzerinde duran bir tanımdır. Yeni kentsellik dış kent ve iç kent arasındaki ilişki üzerine kurulmuştur. Metropoliterler üzerinde duran kavram ise yeniden yapılanmış toplumsal mozayik ve yen kutuplaşmalarla eşitsizliklerin ortaya çıkışı üzerine bu etnik yapılanmanın kentleşme açısından iyi ya da kötü yönlerini ortaya çıkarmak için kavramsallaştırılmıştır. Postmodern durumun toparlayıcı sonucu hapishane toplumu anlayışı olmuştur. Kale kentler gözetim teknolojilerinin yükselişini sağlamıştır. Benzeşim siteleri adıyla gündelik yaşamın gerçek üstü hal almasını ifadelendirmiştir. Mekan, bir bilgisayar oyunu gibi kurgulanmaktadır. Birbiri ile bağlantılı olan bu gelişmeler öncelikle endüstrileşme ve kentleşme arasındaki ilişki ile başlamıştır. Endüstri teknolojiyle dönüşüm yaşamıştır. Yeniden endüstrileşme süreci başlamıştır. Üretim ağır sanayi mallarından ziyade bilgi olmuştur. Bilgi toplumu tüketimi de ön plana almıştır. Kentin merkezi, farklılık, aynılık, tüketim ve bilginin odaklandığı alanlar haline gelmiştir. Yeni kentler gösteri toplumu üretmiştir. Gündelik hayat kentte üretilmeye başlanmıştır. Üretilen hayat kimliklerin oluşumda etkili olmuştur. Kentin içinde içine kapanmış sınıflar postmodern kent oluşumlarının bir sonucudur. Bu bağlamda; tüketim toplumunun kimlikleri, günlük hayatı kentsel mekanlar içerisinde tekrar üreterek kendini var etmesi üzerinde durulmalıdır.

1.2.2.4. Kentsel Mekanlarda Kamusal Alan, Tüketim, Sosyal Statü, Günlük Hayat ve Kimlik

Günümüz kentleri, sosyo-ekonomik süreçler içerisinde çeşitli ifadelerle anılmaya başlanmıştır. Kent oldukça hızlı kimlik üretmektedir. Aynı hızla da kimlikleri ve beraberinde getirdiği toplumsal rolleri bir sanayi ürünü gibi tüketmektedir. Kentsel mekanlar böylece farklı kimliklerden oluşan bir mozaiği meydana getirmiştir. Çalışmamızın bu bölümünde kentin içersinde oluşan kavramlar incelenecektir. İşe statü kavramını tanımlamakla başlamalıyız.

"*Günlük dildeki statü kavramı, Latince standing (mertebe) sözcüğünden kaynaklanır ve basit olarak, kişinin toplumdaki konumuna işaret eder"* (Turner, 2001: 11). Statü yasal haklar ve yurttaşlıkla bağlantılıdır. Sosyolojide ise sosyal statü kavramı rol kavramıyla bağlantılıdır. Roller, toplumsal konumlarla bağlantılı olan sosyal yükümlülük ve beklenti olarak tanımlanmaktadır. Rolü gerçekleştirmemizi sağlayan bulunduğumuz statüdür. Bu bağlamda statü, "*çeşitli verilmiş ve kazanılmış ölçütlere göre, bireyin saygınlık ya da onura gönderme yapılarak değerlendirildiği sosyal yapı içindeki konudur"* (Turner, 2001: 14). Burada hem nesnel hem de öznel bir yaklaşım görmekteyiz. Verilmiş ve kazanılmış ölçütler öznel yaklaşımı kapsarken sosyal yapı içindeki konum nesnel yaklaşımı kapsamaktadır. Kişinin öz değerlendirimi, toplumsal hiyerarşi içindeki bir başkasının yerine göre anlamlıdır.

Statüyü mekana yansıtarak ifade etmemiz gerekmektedir ki kentleşme olgusuyla birleştirince kentsel mekanın şekillenmesini net ifade edebilelim. Günümüzde kentlerde statü grupları, toplulukları ve ortak hayat tarzları oluşmuştur. "*Weber (1968), statü ve saygınlık kavramlarının yasalarca korunup dışsal denetim ve düzenlemelerden ayrı kalarak, hukuksal ve ekonomik dokunulmazlıklar sistemi içinde şekillendiğinde zümreler haline gelirler* (Turner, 2001: 15). Zümreler benzer hayat tarzlarını oluşturmaktadırlar. Böylece ortak bir dil oluşmaktadır. Toplum içindeki iktidar şekilleri, toplumsal tabakalaşma, kültürel üretim ve toplumsal dışlama aracılığıyla ilgilidir. Bourdieu'un ifadesiyle (1986), statü ayrımı kültürel dışlayıcılıkla oluşmaktadır. Böylece hayat tarzı olarak bir statü kavramı ortaya çıkmaktadır. Sınıfsal açıdan ekonomik farklılıklar, hukuksal, politik farklılıklar günlük yaşamda hayat tarzları, tutumları ve konumları kültürel şekilde biçimlendirmektedir. Sosyal statü, toplumsal tabakalaşmanın önemli bir niteliği olan kültürel ayrımı vurgulayan pratikleri içermektedir. "*Statü, hayat tarzı, yani giyim, konuşma, görünüş ve bedensel eğilimler gibi kültürel pratiklerin bütünlüğü olarak kavramsallaştırılabilir"* (Turner, 2001: 89). Bireyin sosyal mekan algısını düzenleyen ilgi ve beğeniler, kişisel zevkler ve değişim hayat tarzını oluşturmaktadır. Ayrıca sosyal gruplar kendilerini rakiplerinden üstün görmektedir. Ortak bir hayat tarzı sosyal tabakalarla bütünleşerek mekansal sınıf farklılıklarını oluşturmaktadır.

Mekansal sınıf farklılıkları tüketim şekliyle de anılmaktadır. Günümüz postmodern dünyasında insanların ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerinin özünü tüketim alışkanlıkları ve kalıpları oluşturmaktadır (Candan, 2007: 2). Modern dönem üretim sürecinde durmuştur. Çünkü üretim değer yaratmaktadır, tüketim ise bu sürecin harcanmasıdır (Odabaşı, 2004) (Candan, 2007: 2). Tüketim basit anlamda bir malın satın alınmasıdır. Malın ilgilenilen kısmı ise fiyatıdır. Eğer biz bu maldan fayda sağlıyorsak kullanım değerinle ilgilenmeliyiz. Böylece ihtiyaç ve istekler tatmin edilmektedir. Bu bağlamda, tüketim bireyi mutlu eder. Günümüz kentlerinde birey, ne kadar ürettiğiyle değil neyi, nasıl tükettiğinle ön plana çıkmaktadır. İhtiyaçların fazlalaştığı kent ortamında bu kavram en net Baudrillard'ın eleştirisinde kendini bulmuştur. "*En basit kanarya adaları ya da banyo tozları reklamının arkasında parlak harflerle yazılı olan mutluluk, tüketim toplumunun mutlak göstergesidir. Tam olarak kurtuluşun eş değerlisidir"* (Baudrillard, 2010: 51). Mutluluk kavramını ideolojik gücü bireyin kendisi için istediği mutluluk gücüdür. İdeolojik boyut aslında eşitlikle ön plana çıkar.

İhtiyaçlar kavramı ise eşitliğin sisteminde refah kavramıyla dayanışma içindedir. İhtiyaç ve tatmin olma eşitlik getirmektedir. Nesnelerin ve malların kullanım değeri sonunda eşitlik sağlamaktadır. Bu bağlamda, refah ve ihtiyaç birbirini tamamlar. Eşitliği sağlamak için, mal yoğunluğu arttırılıp çelişkiler aşılmaya çalışılmıştır. Günümüzde eşitlik içinde ihtiyaçların paylaşımı refah devleti (welfare state) kavramını ortaya çıkarmıştır. Refah devleti (*welfare state*) minimum düzey ötesinde vatandaşlarının refahı için birincil sorumluluk kabul eden devlet kavramıdır. Refah devleti otomatik eşitleme yapmak istemiştir. Fakat, Baudrillard refah devletinin eşitlikçi olup olmadığını tartışmıştır. Ona göre, eşitlik oluşturulmada sorun vardır. Örneğin; televizyonda benzer programlar, herkes için aynı moda tüketiciyi eşitlemeye çalışır. Sonunda bütünlükçü mutluluk hedef alınır. Tüketim toplumu bolluk kavramı içinde şekil almaktadır. bolluk çözümlenirken kıtlık kavramı da sanayi sistemi içerisinde tanımlanır. Sanayi sisteminin dışında kalan yoksul sayılmaktadır. Asıl sorun yoksulluktur. "*Aslında hangi toplum olursa olsun ve üretilen malların ya da elde bulunan zenginliğin miktarı ne olursa olsun her toplum hem bir yapısal fazlalık hem de bir yapısal kıtlıkla eklemlendiğine göre ne bolluk*

toplumu ne de kıtlık toplumu vardır" (Baudrillard, 2010: 57). İki toplum da olmamıştır. Denge, ideal bir durumdur.

Öncelikle endüstriyel kapitalizm ve tüketim olgusu geliştikçe insanlar, sahip oldukları nesneler ile kimlik duygusuna sahip olmaya başlamışlardır. Tüketim kavramının günümüz kapitalizminde oynadığı rolü anlamak için tüketim kavramını geniş bir sosyal ve kurumsal çerçeve içine yerleştirmek gerekir. Tüketim, farklılaşma ve toplumsal sınıflandırma süreci olmuştur. Ancak tüketim kavramının içini sadece mal ve hizmet tüketimi olarak doldurmamalıyız. Kültürel ve sembolik değerler de, göstergeler ve simgeler aracılığıyla tüketilmektedir. diğer bir tüketim nesnesi de mekandır. Kentsel mekanlar insanlar tarafından sık sık değiştirilmektedir.

"*Tüketim ekonomik olduğu kadar aynı zamanda toplumsal, psikolojik ve kültürel bir olgu olması nedeniyle tabakalaşma ve statü kavramları ön plana çıkmaktadır"* (Başar, 2006: 11). "*Tüketimin özünün bir haz işlevi değil, bir üretim işlevi olması dolayısıyla maddi üretim gibi bireysel değil doğrudan doğruya ve tümüyle kolektif bir işlev olması ile de ele alınmalı ki, burada da haz-tatmin ve ihtiyaç kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir"* (Başar, 2006: 11). Boccock ve Baudrillard'ın yaptığı açıklamalar tüketimin tek ekonomi ile açıklanmayacağını ifade etmektedir. toplumların psikolojik ve kültürel yönleri tüketirken nasıl ve hangi nesneden zevk aldığı ile ilgili olmaya başlamıştır. Tüketim kavramında ekonomi ilk etkendir. Ancak son ve tek etken değildir. Bu bağlamda; tüketim bizim kim olduğumuzu ön plana çıkaran bir kavram haline gelmiştir. Böylece toplumsal tabakalaşma oluşmuştur. Günümüz toplumunda sosyal statü, doğarken kazanılan bir unvandan ziyade yaşam biçimi ve tüketim alışkanlıkları ile kazanılmaktadır. Gelirler artmasa da kimlik değişebilmektedir. "*Araba, ev- mobilya gibi nesnelere sahip olunması veya bu nesnelerin ne şekilde, hangi kalitede olduğu statü belirtmede önemli değerlerdir"* (Başar, 2006; 12). Bu bağlamda; tüketim eylemi statü ile yakından ilgilidir. Tüketici bireye ve mekana kimlik kazandırmaktadır. Kent yaşamı, bir tarza sahip olarak kim olmak istediğimizi oluşturabilmektedir. Piyasada bulunan ürünler biçimleriyle ve etkileyici moda oyunlarıyla toplumsal statüyü şekillendirmektedir. Konutun kamusallıktan özelleşmeye geçişi, özel ve kamusal

yaşam eşiğinin tanımlanması ilk önce toplumun üst tabakalarında görülmüş ve zaman içerisinde üst tabakalarında görülmüş ve zaman içinde üst tabakanın yaşam ve tüketim alışkanlıklarını taklit etme eğiliminde olan alt tabaka tarafından benimsenmiştir. Kamusal alanın evden ayrılması sosyal çevreyi de şekillendirmektedir. İş ve ev yaşamı birbirinden ayrılarak mahremiyet, konfor, aile değerlerini bir araya gelmektedir. Ev dış dünyanın etkisinden uzak bir mekan olarak düşlenilen bir cennet kavramına bürünmektedir. Baudrillard'ın dikkat çektiği nokta her toplumun toplumsal farklılaşmayı ve ayrımcılığı ürettiği ve bu yapısal örgütlenmenin kendiliğinden oluşmasıdır. Toplumsal süreçlerdeki odak noktası artık eşitlik değildir. Değer ölçütleri başka kavram üzerinde odaklanmıştır. "*Hala esas olan toplumsal ayrımcılık, iktidar, gelirden ya da saf ve basit zenginlikten başka bir yere aktarılmıştır"* (Baudrillard, 2010: 59). Tüm gelirlerin eşit olmasının fazla bir önemi yoktur. Çünkü artık eşitliğin belirleyicisi ekonomik gelir değildir. "*Bilgi, kültür, sorumluluk, ve karar yapıları, iktidar: Bütün bu ölçütler, zenginlik ve gelir düzeyiyle fazlasıyla iş birliği içinde olmalarına rağmen, onları görünür statü işaretleriyle birlikte değerin toplumsal belirleyenlerinin düzenine, güç ölçütlerinin hiyerarşisine iter" (*Baudrillard, 2010: 59). İktidar bilgi gibi görünmez değerlerle belirlenmeye başlamıştır. Statü kazandıran unsur para değildir. Tüketim toplumsal yaşamda oynanan bir oyundur ve tüketim oyunu ile yaratılan anlamlar dünyası postmodern bireyin kim olmayı amaçladığını sergilemesine hizmet eden nesnelerdir. Ürünlere atfedilen semboller aracılığıyla birey ve kent kimlik oluşturur. Tüketim toplumu kentlerde somutlaşmıştır. Bu kentler eşitliksizlikleri ve mekansal ayrışmaları barındırmaktadır. Toplum kimlik kazanırken aynı süreç içerisinde kent de kimlik kazanmaktadır. "*Eşitsizliklere bağlı olarak yerleşim mekanında kendini gösteren toplumsal ayrışmanın derecesi ve biçimi, o kentteki üretim ilişkileri, sınıfsal, etnik, kültürel, dinsel çatışmalar ve güç ilişkilerine bağlı olarak şekillenir ve kentin yerleşim deseni bu kimliklerin mekandaki yoğunlaşması sayesinde billurlaşır* (Kurtuluş, 2003: 80).

Galbraith[6], ekonomik sorun olarak eşitsizliğin azalmasına (zenginlik eskiden sağladığı temel avantajları sağlayamamaktadır) sevindiğini söylemektedir (Baudrillard, 2010: 58). İktidar, haz, prestij, bilgi zenginliklerin eksik tüketiminin para üstüne kurulu düzeninin ortadan kalmış olmasını ifade eder. Ancak, Baudrillard bu konuda yanıldığını düşünmektedir. Zengin adam tüketim biçimiyle, tarzıyla farklılaşır. Zengin adam gösterişten ağır başlılığa geçerek ayrıcalığını korumuştur. Ekonomik ayrıcalık yok oldu, sorun yaratmıyor diyen Gabraith'e gelen eleştiri sorun yaratmaması bir sorun olmuştur. Bu kez, kişiler yeni bir ayrıcalık ile karşı karşıya kalmışlardır. Aynı malları tüketen gruplar sınıflaşmıştır. Bolluk ve tüketim, toplumların geneline yayılmıştır. Böylece kent ve sanayi ortamının etkisiyle yeni kıtlıklar ortaya çıkmıştır. "*Mekan ve zaman, temiz hava, yeşillik, su, sessizlik… Eskiden bedava olan ve bol bol kullanılan mallar sadece ayrıcalıklıların erişebildiği lüks mallar haline gelirken üretilmiş mallar ya da hizmetler kitlelere sunulur"*(Baudrillard, 2010: 62). Böylece yaygın tüketim nesneleri giderek toplumsal sınıf belirleyicisi haline gelmiştir. Tüketim statünün değişkenliğinde davranışlarında değişiklik oluşturmuştur. Bilgi ve iktidar böylece az bulunur hale gelmiştir. Bu bağlamda; bolluk toplumunda az bulunun mal değerlidir. Soyut ölçüler olan bilgi ve iktidar, somut göstergelerdeki ayrımcılığı hala göstermektedir. Konut, insanların sadece barınma ihtiyacını gidermez aynı zamanda toplumsal statüsünü de belirler. Konut, ürün olarak tüketicinin temel göstergelerinden biri haline gelmiştir. Örneğin; "*konuttaki ayrımcılık yeni değildir. Ancak artık coğrafi ayrımcılıkta olduğu kadar (şehirlerin merkezi ve kenar mahalle, yerleşim alanları, lüks gettolar ve kentte çalışanların yaşadığı banliyöler) ikamet edilen mekanda (evin içi ve dışı) ve iki ayrı konut edinmeyle de belirleyici olmaya başlıyor. Nesneler mekandan ve mekanların toplumsal olarak sınıflandırılmasından daha az önemlidir"* (Baudrillard, 2010: 63). Konut diğer tüketim nesnelerinin tam aksine bir işlev görmektedir. Nesneler türdeşleştirir, konut ise; ayrımcı bir rol barındırır.

[6] Prof. Dr. John Kenneth Galbraith. Amerikalı Galbraith İkinci Dünya Savaşı sonrasının en etkili iktisatçıları arasında yer almaktadır. Çevreye zararlı sonuçlarıyla önü alınmayan ekonomik büyümeyi ve tekel oluşumuna ilişkin eleştirilerini dile getirdiği kitapları bestseller (en iyi satan kitap) listesine girdiler. http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=183

Boş zaman, temiz hava, sessizlik gibi günümüzün kıt malları en yüksek fiyatlarla tüketilmektedir. Mekandaki yansımaları ekonomik değil, ihtiyaç olarak adlandırılmaya başansa da kıt olduğu için yine bir sınıf farklılığı oluşturmaktadır. Kapitalist sistemin, ilerlemesini ekonomik karın yanında toplumsal ayrıcalık kazanmış sınıflar oluşmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik ayrım şekil değiştirmiş, bilgi ve iktidarın gizil ölçütü olmuştur. Bu gizil ölçüt mekanda kendini ifade etmeye başlamıştır. Çünkü doğallık ve çevrenin yaşam alanı hızlı bir şekilde tükenmektedir. Tükenenlerin yerine temiz havayı satan mekan pazarlamacıları oluşmuştur. Mekanda birey kendini kişiselleştirmektedir ki marjinalliğini ortaya koyabilsin. Tüketim toplumun yeni sloganı: "kendim olmak ya da olmamak" olmuştur. (To be or not to be myself) (Baudrillard, 2010: 102). Günümüzde evleri bireyler kişiselleştirmektedir. Baudrillard; kişinin öldüğünü söylemiştir. Reklam kişisel değil geneldir. Farklılıklar sanayi üretimiyle ilgilidir. Kişiselleştirici farklar bireyleri karşı karşıya getirmiştir. Her durum, şey gösterge olarak yeniden üretilir. Bu durumun temelinde ya da sponsorluğunda doğallaştırma söylemi vardır. "*Birkaç ağacın yeniden yetiştirilmesiyle Yeşil Kent oluşturulurken kocaman bir orman kesilmektedir. Reklam ise doğaya geri dönüş söylemleriyle başlamaktadır"* (Baudrillard, 2010: 104). İnsanlar arasındaki gerçek farkları ortadan kaldırarak, kişileri ve ürünleri aynılaştırarak farklılaşmayı başka bir boyutta ortaya çıkarmaktayız. Yeni üretilen ise; fark üretimi olmaktadır. Baudrillard, örneklerle fark üretimini çok güzel ifade etmiştir. Bir reklam şöyle seslenmektedir: "*Eğer bir burjuvaysanız Quatre Saisaon'a gitmeyiniz. Orayı sahip olmadıkları parayla çılgına dönen genç çiftlere, öğrencilere, sekreterlere, satıcılara, sadece sefalet içinde yaşamaya yetecek kadar paraları olan işçilere.. bırakınız. Bu sapkın davete kim yanıt verecek?"* (Baudrillard, 2010: 107). Reklam tamamen sınıf ayrımını belirginleştirmiş ve mekanın nasıl tüketileceğini ifade etmiştir.

Günümüzde; kapitalizmin ekonomik ve kamusal yaşamda bulunduğu aşama ile insanların tüketici kimliği arasında bir bağ bulunmaktadır. "*Kamusal yaşamda insanın sahip olduğu sosyal statü ve prestij değeri günümüz toplumda tüketim alışkanlıkları ile ilgili gelişen bir durumdur. Konut da, hem piyasa içinde dolaşıma giren bir ürün olması hem de insanın yaşamı için çok önemli bir gereksinim olması*

nedeniyle kamusal alanda insan için çok önemli bir prestij ve sosyal statü göstergesi haline gelmiştir. Konutun birye için kamusal yaşamda statü belirten bir nesne haline gelmesi ancak kamusal ve özel yaşam ayrımının yapılabilmesi ve konutun da piyasada dolaşıma giren bir meta olması ile mümkün olmuştur" (Başar, 2006: 15). Konut, birey için zamanla sosyal statü simgesi haline gelmiştir. Kentlerin kimlik tanımlaması tarihsel dönemlerle olduğu gibi uzmanlaşma alanlarıyla da oluşmuştur. Sanayi devrimiyle kentlerde artan bir nüfus yoğunluğu yaşanmıştır. Üretim teknikleri geliştikçe iş gücü açığa çıkmış be kırsal alanlardan kente doğru bir göç yaşanmıştır. Fabrika eksenli yerleşim kapitalizmin oturmasıyla ekonomik açıdan ferahlayan kesimin üretimi mekandna ayırmasıyla kent merkezinin terk edilmesi söz konusu olmuştur. "*Modern konutu biçimlendiren donatılar kentsel alt yapı donatıları ve buna bağlı olarak gelişen kişisel ev donatıları olarak ikiye ayrılmıştır. Kamusal alandaki politik ve ekonomik gelişmelerin ev yaşamına yansıması kentsel alt yapı donatılarının gelişmesi ile olanaklı olmuştur"* (Başar, 2006: 18). Çeşitlenen kimlikler mekansal organizasyonu da beraberinde getirmektedir. Günümüzde, kentlerin kimliklerine alt kent, ayrışmış refah adacıkları (Kurtuluş, 2003: 80) gibi isimlendirmeler eklenmiştir. Kapitalizmle ortaya çıkan sınıf kimliğinin mekana yansıması postmodern dönemde çeşitlenmiştir. Kentsel mekan konusunda19. yy'da, Engels'de, alt kentin izlenimlerini görmek mümkündür. Engels'in örnek olarak ele aldığı kent Manchester'dır. "*Engels, 19.. yy sanayi kenti olan Manchester'da yeni sınıfa dayalı mekansal ayrışmayı tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Engels'in gözlemlerine göre, Manchester'ın olumuz yaşam koşulları içindeki işçi mahalleleri birbirinden ayrışmıştır. Kentin düzenlenişinden dolayı bu sınıflar birbirleriyle pek rastlaşmadan kentte yaşamlarını sürdürebilmektedir"* (Kurtuluş, 2003: 81). Bu yaşam sayesinde üst sınıflar, kentin dışında kırsal alandaki lüks konutlarında, sanayi kentinin hava ve su kirliliğinden uzakta yaşamaktadır. 19. yy'da kentin merkezindeki işlerine atlı arabalarla gittiklerini belirten Engels'in belirttiği üzere, kentin çalışan nüfusunun sefaletini ancak yollarda görmektedirler. 19. yy'da mekansal farklılaşma aracılığıyla aslında toplumun genelinden soyutlanmış konut yerleşimlerinin örnekleri oluşmuştur. İnsanlar işlerine giderken yollarda kentin sefaletine rastlamaktayken, tüketim toplumu döneminde kentin dışındaki konutlarından otobanlar aracılığıyla işlerine giderken kentin sefalet dolu yüzüyle karşılaşmamaktadırlar. 19. yy'da artan

kapitalist süreçle sınıfsal ayrım hız kazanmıştır. Bu sınıfsal ayrım mekanı da ayrıştırmaya başlamıştır. Kentsel mekanı düzenleyen kurallar da bu yeni toplumsal farklılaşmaya dayalı olarak yeniden yapılanmaktadır.

Dış göç almış Amerikan kentlerinde etnik ve ırksal ayrımlaşma bir diğer ayrışmayı; suç ve güvenli olmak üzere, yaratmıştır. "*Kentin orta ve üst sınıfları için suçtan arındırılmış alt kentler, korunaklı dışa kapalı refah adacıkları ortaya çıkmıştır. Özellikle üst sınıf için üretilmiş refah adacıkları, sadece bu sınıfın, sınıf kimliği ile yer seçtiği korunaklı yerleşimler değil, sınıf kimliğinin yanında etnik, ırksal, mesleki, cemaatsel ve dinsel kimliklere göre de düzenlenen yerleşimler olabiliyordu* (Kurtuluş, 2003: 83). Kentli seçkin aileler orta sınıf alt kentlerini oluşturuyordu. Alt sınıflar ve sınıf altı gruplar işsiz, suçla bütünleşmiş çöküntü alanlarını oluşturmaktadır. Bu oluşan kimlikler 19. yy'dan farklıdır. 19.yy daki ayrım ekonomik hızlanmanın sonucu kapitalizmin yarattığı süreçtir. Sonrasındaki sınıfsal kimlikler, statü ve kimlikleri anlamlandırmayla oluşmuştur. 1980'den sonra dünya kapitalizmi hızla yapılanmış, sosyal eşitsizlikler ve gelir dağılımı bozulmuştur. Örneğin, "*1960 ve 70ler için tehdit oluşturmayan gecekondulaşma yerini tepki ve şiddeti barındıran varoş kimliğine bırakmıştır. Buna karşılık aynı yılların kentle barışık gösterişsiz orta sınıfı yerini, kentin tehlikelerinden, çevre görüntü kirliliğinden uzaklaşmak ve alt sınıflarla mekansal temasını azaltmak için dışlayıcı bir orta sınıf kimliği almıştır"* (Kurtuluş, 2003: 84). Bu bağlamda, alt kentleşme kavramı, 1980lerden sonra mekansal ayrışmanın değişen niteliğinin göstergelerinden oluşmuştur. Bu kavram postmodernizmin içinde şekillenmiştir. Üst sınıfların talebiyle dışa kapalı fiziksel ve sosyal olarak kapalı refah adacıkları, kent merkezlerindeki çöküntü alanlarının soylulaştırılarak, kapitalizmin yeniden yapılanması sürecinden pay alabilen yüksek gelirli entelektüellerin tüketimine sunulmuştur. Mekan ve kentsel kimlik tüketim nesnesi halindedir. Bu durum da beraberinde eskimeyi ve değişimi getirmektedir. Cep telefonu eskitir gibi mekan tüketmekteyiz.

Hatice Kurtuluş, refah adacıkları ifadesini kullanarak İstanbul'da farklılaşan mekanları incelemiştir. Bu incelemede; mekansal ayrışmalar tanımlanmaktadır. Hızla kapitalizmi yaşayan toplumlarda, "*toplumsal sınıflar ve tabakalar arasındaki yatay ve dikey hareketliliğin hızından dolayı giderek karmaşıklaşan kentli kimlikleri, ayrışarak billurlaşan mekanlar aracılığıyla betimlenmiştir* (Kurtuluş, 2003: 85). Betimlenen bu kimlikler "*yeni orta sınıf*"[7] adıyla anılmıştır. Kent kültürü, kentli olmak, kenti yaşamak 90lı yıllarda üretim sisteminin iletişim sektörüne geçmesiyle değişmiştir. Yeni orta sınıfın oluşmasında küresel bir kent oluşumu yatmaktadır. "Sanayisizleşerek üretimi esnetip dışarı atan ve hizmetlerde yoğunlaşan bir mekansal örgütlenme kentin sınıfsallığını önemli oranda dönüştürmüş, yoksullar kentten dışlanırken veya merkezdeki belli bölgelere mahkum edilirken, buna başka bir dışlama eşlik edecek, Amerikalı Tarihçi ve toplum eleştirmeni Cristopher Lash'ın deyimiyle "zenginler de isyan ederek, kent dışındaki güvenli, lüks sitelerine çekilecektir" (Şimşek, 1). Dönüşen yeni şehir modeli Newyork olmuştur. Bu kentin seçilmesindeki neden bu kentin, çok kültürlü, hızlı bir küresel kent olmasıdır. Bu tarz kentleri yeni orta sınıf kullanacaktır. Yeni orta sınıf geleneksel orta sınıftan ayrılan yeni bir yapılanmadır. Aradaki farklılıkları maddeler haline getirirsek;

- İşçi sınıfından ayrıldıkları noktalar; ücretli çalışmalarına rağmen işçi sınıfının içinde değerlendirilmesi güçtür.
- Üretim araçları üzerinde veya başkalarının emekleri üzerinde belli bir denetimde bulunmaları.
- Üretim süreci içerisinde göreceli bir özerkliğe sahip olmaları,
- Emek pazarı içerisinde ayrıcalıklı bir konumda bulunmaları, yeni orta sınıfın orta sınıftan ayrılan noktalarıdır (Şimşek, 2).

Bu orta sınıf anlayışında ön plana çıkan kesim yöneticiler, doktor, avukatlar vardır. Bu bağlamda; beyaz yakalı diye tabir ettiğimiz sınıf yeni orta sınıfı oluşturmaktadır. Ayrıca, iletişim ve teknoloji geliştikçe dijital farklılık başlamıştır.

---

[7] **Prof. Ayata**, Milliyet'ten Devrim Sevimay'a demiş ki...
"Yeni orta sınıf mühendisler, öğretmenler, araştırmacılar, reklamcılar; finans ve iletişim sektöründe çalışanlar, tasarımcılar, mimarlar, sekreterler, satış elemanları ve genel olarak bütün beyaz yakalılardır.
http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/babaoglu/2010/05/26/yeni_orta_sinif_neyin_nesidir

Yeni orta sınıf yönetsel ve profesyoneldir. Yeni orta sınıf gündelik yaşamını statü farkı üzerinden mekana yansıtarak farklı bir yaşam tarzı ortaya çıkarmıştır. Bu farklı yaşam gündelik hayatın daha da incelenmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda; insanların kendilerini ifade tarzları yaşadıkları alanlarda şekillenmiştir. Ancak, yeni orta sınıf kendini kentin merkezinden sadece sosyal olarak değil fiziksel olarak da soyutlamıştır. Çünkü, kalabalık ve kent merkezinin çöküntü alanı haline gelmesi merkezden kaçan refah toplumunu kentin dışına çıktıkları halde tedirgin etmeye devam etmiştir. Statü ifadesi olan mekan, aynı zamanda güvenlik kalesi haline de gelmiştir.

Konutun işlevinin barınma faaliyeti dışına çıkıp statüyü gösteriş, reklam, sınıfsal ayrımlaşmalar ve mekan kullanımı olarak devam etmesi kimlik kavramının kendini bu metalarda ifade ettiğini göstermektedir. Günlük hayatın içerisinde kim olunmak isteniyorsa kısa sürede o kimlik oluşturulmakta ve hızlı bir şekilde tüketilmektedir. Tarihsel gelişim sürecinde ihtiyaçlara karşılık veren üretim kendini dönüştürerek kentin merkezine tüketimi getirmiştir. Tüketilen kavram aynı zamanda mekandır. İkinci bölümde fabrika merkezli başlayan kentsel yerleşimin ekonomik düzey yükseldikçe şehrin dışına taşınmasıyla değişen mekan kavramları üzeride durulacaktır. Kalabalıklaşan kent, beraberinde güvensizlik hissi de yaratmıştır. Güven içerisinde olma isteği içine kapalı yeni kentçikler oluşturmuştu. Bir çok ifadesi ve ismi bulunan kapılı topluluklar oluşmuştur.

II. BÖLÜM

2. KAPILI TOPLULUKLAR

2.1. KAPILI TOPLULUK TANIMLARI VE ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

Toplumsal ve mekansal farklılaşma kentlerin en önemli özelliklerinden biridir (Calderia; 1999, 87). Kentsel mekan düzenlenirken toplumsal farklılaşma yapıları ön plana geçmektedir. Kamusal hayatı oluşturan kurallar kent mekanı içerisinde birbirlerini şekillendirirler. Bu bağlamda, bu farklılaşmayı oluşturan temel sebepleri suça maruz kalma korkusu, ötekilerden farklı olma ve kalabalıktan kaçma isteği olarak sıralayabiliriz. Bu bağlamda; "*toplumsal gruplar homojen adacıklarda yaşamalı, kendilerinden farklı gördükleri ve etkileşimlerinin giderek koptuğu gruplardan uzak durmalıdır. Dolayısıyla yeni mekansal ayrımlaşma yapısı yeni bir kamusal alan türünün temelini oluşturur"* (Calderia; 1999, 87). Ancak bu kamusal alan özerk bir yapıya sahip olmaktadır. Oluşan homojen topluluklar kendilerini korumak için kararlarını kendileri alıp uygulamak istemektedirler. Bu bağlamda, konutlarında güven içerisinde olmaya çalışmaktadırlar. Konut, insanı koruyan, güven sağlayan kentin kaleyle ön plana çıktığı mekanlardır. Temelde kendini koruma ve savunma içgüdüsüyle birlikte korku vardır. Doğal yapı, dış ilişkiler, istila veya göç gibi faktörler konutun biçim ve anlamını etkiler. Temel kaygı güvenlikli bir yaşamdır. Barınma, Maslow'un gereksinmelerine göre temel basamaktır. **(**Kuban, 1996) (Tümer, 2008). Barınma ihtiyacı konut kavramına yeni yaklaşımlar getirmiştir. Barınma aynı zamanda statü simgesi halinde olabilmektedir. Böylece; konut gelişip değişmiştir. Çalışmamızda kapılı topluluklar kavramını kullanmakla beraber, bu kavramın diğer isimlerini ve farklı tanımlarını ele almaktayız. Kentin mekansal örgüsü, ekonomik ve toplumsal tabakalaşma ile ilgilidir. "*Immanuel Wallerstein'ın dünya sistemi analizinde kullandığı terminolojiye gönderme yaparak, kentsel yaşam içinde de bir merkez-çevre antagonizması olduğunu söyleyebiliriz. Kentin ekonomik*

ve toplumsal yapısı, belirli sınıfların kentsel yaşamın merkezinde yer almasını, belirli kesimlerin de çevreye itilmesini doğurur. Ancak, bu merkez ve çevre ayrımının yerleşim bölgelerine yansıması karmaşık bir süreçtir. Mesela gecekondulaşma, ekonomik anlamda çevrede yer almayla yerleşim açısından çevreye savrulmanın örtüştüğü bir olgudur. Oysa, ekonomik açıdan merkezde yer alan sınıfların yerleşimlerini, kentsel yaşamdan izole olacak şekilde çevreye taşımaları gibi bir süreç de vardır" (Akman, 2009: 118). Bu süreç, kentleşme olgusunu farklı bir boyuta taşıyarak mekanın sosyal ve ekonomik olarak ayrımlaştığını göstermektedir. Metropoliten alanlardaki mekansal örgütlenmeler kent merkezinin dışında bir yerleşim göstermektedir. Setha Low (2003), Behınd The Gates adlı eserinde başlangıç ifadeleri olarak yaşam, güvenlik, Amerikan Kentinde mutluğun peşinde gibi kelimeler kullanmıştır. Bu ifadeler gelişi güzel savrulan sözcükler değildir. Modern dünyada huzursuz birey, mutlu olmak için bireysel zevklere yönelerek tercihlerini mekana yansıtmaktadır. Bunun en önemli nedeni, ekonomik düzeyin yükselmesi sayesinde bireyin geçim derdinin yerini bu tarz sınıfsal ayrımlarının almasıdır. Modern dünya karmaşık, huzursuz, güvensiz tiplerin kent sokaklarında cirit attığı, karmaşık, karanlık bir portre çizmektedir. Kapıların ardına saklanılmasının en önemli nedeni ötekilerden korkuyor olmamızdır (Low, 2003: 7). Bu toplulukları tercih edenler, iş adamları, doktorlar, sanatçılar, akademisyenlerdir. Kapılı toplulukların içerisinde birey kendini kaygıdan uzak hissetmektedir. Yeni orta sınıf yoksulluktan korkmakta ve kaçmaktadır. Bu yüzden, kendini korku ile bu topluluklarda izole etmiştir (Low, 2003: 8). Burada amaç, çöken kent merkezinde mağdur olmamak olmuştur. Bu yaklaşımlar, kültür bakımından ayrılan dünyada yeni bir yaşam tarzını beraberinde getirmiştir. Kapılı topluluklara taşınmanın ilk nedeni güvenlik olmakla birlikte devamında yaşam düzeyini yükseltmek, homojen gruplarla birlikte olma isteği gibi nedenler de sıralanabilmektedir. İnsanlar bu kapılar ardında mutlu olmaktadırlar. Sosyal bakış, özel seçimlerle şekillenmektedir. Yükselen bu yeni değerler, kapılar arakasına davet etmektedir. Duvarlar arkasında ev sahibi olmak bir bakıma o mükemmel "Amerikan rüyası"dır! Türkiye'deki oluşum için de "İstanbul düşü" ifadesi kullanılmaktadır.

Konut hakkındaki değişimlerin yansıması en yaygın olarak "*gated communities"dir.* Dışa kapalı konut yerleşmeleri olarak tanımlanır. " "*Edge cities"; kenar kentler (Garreau,1991), "fortified enclaves"; duvarlarla çevrelenmiş yerleşim bölgeleri (Calderia, 1996), "enclosed neighbourhood"; kapalı mahalleler (Landman, 2000), "enclosed housing developments"; kapalı konut yerleşmeleri (Glasze, 2003), "gated enclaves"; kapılar ardındaki yerleşim bölgeleri (Grant, 2003) bu adlandırmalardan bazılarıdır"* (Tümer, 2008). Kapılı topluluk yerleşmeleri, refah adacıkları, kapalı cemaatler, korunaklı yerleşmeler gibi çeşitli tanımlarla Türkçe'ye çevrilen bu mekanlar eşitsizliğin mekansal bir ifadesi olarak ön plana çıkmıştır. İçeride sakin ve steril bir yaşam varken dışarısı karmaşık ve çöküntü içinde olabilmektedir. Birçok tanımı yapılan kent içerisindeki konut yerleşimleri, temelde kentin karmaşa ve kalabalığından daha sakin yerlere yönelen statü gruplarını içine almaktadır. Kullandığımız kapılı topluluklar adlandırmasına en yakın yaklaşım Grant'ın "kapılar ardındaki yerleşim bölgeleri" adı olmuştur. Farklı isimlerle ifade edilse de küreselleşen ve gün geçtikçe daralan dünyada kentleşmenin şekil alışı tüketime göre şekillenen farklı konut yerleşmelerinin ortak özellikler gösterdiğine dikkat çekilmektedir. Kapılı topluluklar; duvarlar, parmaklıklar, tel örgüler, kamuya açık olmayan, güvenlik sistemleriyle korunan, girişlerinin denetimli olduğu, kendi özel yönetimleri tarafından idare edilen yerleşmelerdir. Ayrıca, Didem Danış[8] kapılı toplulukları güvenlikli siteler olarak adlandırmıştır. İnşaat firmalarının villa olarak tüketime sunduğu konutlardan sonra, site sakinlerinin kamusal hizmet dışı alanlarından yararlandığı yüksek duvarlar ile çevrilmiş, dışarıya kapalı kapılı topluluklar oluşmuştur. Danış'ın bu siteler için güvenlik kelimesini kullanmasının sebebi tanımından da anlaşıldığı gibi kent merkezinden kaçısın ilk nedeni daha güvenli yerleşimlerde yaşama isteğidir. Bu bağlamda, refah seviyesiyle bağlantı kurarsak, ekonomik refah ne kadar iyiyse o kadar bu mekanlarda yaşayıp güvenlik hissi arttırılabilir.

[8] Galatasaray üniversitesi, sosyoloji bölümü.

Liberal ekonomilerin oluşturduğu, politikalar küreselleşme ile birlikte metropoliten alanlarda mekansal dönüşümlere neden olmuştur. Mekanın tekrar üretilmesi sermayenin ana değişkeni haline gelmiştir. Böylece, kozmopolit alanlarda ve gelişen kent çeperlerinde dönüşümler yaşanmaktadır. Bu dönüşümler arasında kapılı topluluklar ilk sırada yer almaktadır. Bu dışa kapalı kentçiklerin ilk izlenimi orta sınıfların oluşturduğu banliyöleri andırmıştır. Ancak, bu yerleşimler kentsel alanın kenarlarında, özelleştirilmiş, kamuya kapalı, özerk oluşumlar olarak, farklı bir olgu oluşturmuştur. Kamuya kapalılık, özerk olmak, ve özelleşmek küresel kapitalist sistemin yeni mekansal bir parçası olmuştur. Kamuya kapalı kentsel alanlar yeni kapılı toplulukların modern kent planlaması, kent yönetimi ve kentsel sınıflar hızlı bir şekilde dönüşmüştür. Kapılı topluluklardan önce modern kent sınıfların kendini gösterdiği açık kamusal alandan oluşmaktaydı. Oysa, yeniden inşa sürecinde, sınıfsal aidiyetler ve kimlik olgusu üzerinde şekillenmiştir. Tüm aidiyetler mekanda yaşanmaktadır. Kurtuluş'un yaptığı açıklama, kapılı toplulukların ortaya çıkma gerekçesi ve banliyölerden farklılaşması sürecini özetlemektedir.

Kapılı topluluklar İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaşmıştır. Kurtuluş'un ifade ettiği şekliyle "yatakhane kentler" olarak da bilinen banliyöler, yerini yeni seçkinci yerleşimlere bırakarak tüketim alanında yeni mekanlar oluşturmuştur. Fordist kapitalizmin genişleme yıllarında orta sınıflar için ulaşılması arzulanan bir yaşam tarzının mekândaki ifadesi olan banliyöler, Fishman'ın deyimiyle bir burjuva ütopyasıydı (1987). Ancak 1970'li yıllardan itibaren değişen ekonomi politikalarıyla, gelir dağılımının alt ve orta sınıflar aleyhine kötüye gitmesi, klasik orta sınıf banliyölerini seçkin mekânlar olmaktan çıkarmaya başlamıştı. Alt gelir gruplarının ve yoksul etnik azınlıklar ile göçmenlerin yerleşmeye başladığı alt-kentler, burjuva ütopyası olmaktan uzaklaşmış ve yeni burjuvazi, kendilerine kentli seçkinlerin yaşama alanı olarak sunulan kapalı yerleşmelere taşınmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte sanayinin geliştiği alanlara bir göç başlamıştır. 20.yy'ın ortalarında ise; iletişim ve ulaşım teknolojileri gelişmesi ve 1970lerde küreselleşmenin ön plana çıkmasıyla kentsel mekanlar yeniden bir şekillenme sürecine girmiştir. Kapitalizmin kentsel mekanı kapılı topluluklar olmuştur. Harvey, bu yapılanmaya farklı bir bakış geliştirmiştir. Ekonominin kriz halinde olması

kentsel yatırımı hızlandırmıştır. Dünyanın pek çok bölgesinde görülen kapılı topluluklar Amerika'da ortaya çıkmış, Güney Afrika, Hindistan, gibi ülkelerde devam etmiştir. Küreselleşen dünyada kapılı topluluklar eşitsizliği ve güç kavramını ön plana çıkarmıştır. Foucault ise, iktidarın araçlarını tanımlarken denetim, gözetim ve yaptırım ifadelerini kullanmaktadır. " *Mekan, her şekilde temel bir öneme sahiptir. Otorite, korku kültürü oluşturmaktadır"* (Akgün; 2009). Bu korku kültürü, insanların devlete güvenmeyip, kendi adalet anlayışını getiren burjuva toplumunun oluşturduğu bir güçtür. Böylece Foucault'ın panoptik iktidarı (görülmeyen ama gören iktidar) devreye girmiştir. Bu mekanlar fiziksel ve sosyal açıdan çok farklı şekil almıştır. Gelişen kapılı topluluklar arasında yol sistemi ve araç sahipliliği banliyöleşmeyi hızlandırmıştır. Bu oluşumun ardından kent ve banliyö arasındaki fiziksel uzaklık azalırken sosyal ve ekonomik uzaklıklar artmıştır. Kapılı topluluklar sınıf ayrımı üzerine kurulmuş bir mekansal yapıdır. Kentten kopuş ve mekansal yansıma 1950lerde banliyöleşmenin parçası olan kapılı topluluklar ön plana çıkmaktadır. Kent içerisindeki sınırlar keskinleşmiş, kutuplaşma artmıştır. Sınıf ayrımının en net örneği, üst sınıfların kapılı topluluklara gerçek ya da sembolik duvarlar inşa edilmiş olmasıdır. Tarihsel çerçevede bakıldığında bu kapalı konutlara eski dönemlerde de rastlanılmıştır. Ancak küreselleşmeyle ön plana çıkmıştır. Böylece kapılı topluluk kavramı evrensel bir olgu olmuştur. Kapılı topluluklar, dünyada 21. yüzyılın en hızlı gelişen konut yerleşmesi haline gelmiştir. Kapılı toplulukların kentleşmede yeni bir eğilim olarak ele alınmasına rağmen tarihsel süreç incelendiğinde, barınma, korunma ve güvenlik kaygılarıyla birlikte insanoğlunun tarih öncesi dönemden itibaren kendini çeşitli elemanlarla sınırlandırarak bir yaşam oluşturma eğiliminde olduğu ve gelir gruplarına bağlı olarak konut alanlarının farklılaştığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde Sanayi Devrimi öncesinde kent merkezinde bulunan üst gelir grubu konut alanlarının, sonrasında kent çeperlerinde oluşan banliyölere doğru kaydığı izlenmektedir. 20. yüzyılının ikinci yarısında meydana gelen ekonomik değişimler ve küreselleşmeyle birlikte, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan yenilikler sonucunda gelişim, yapı ve organizasyonları açısından kapılı topluluklarda banliyöleşmenin farklılaşmış bir halini görmekteyiz.

Kapılı toplulukların, M.Ö 300lere kadar gittiği iddiası vardır. İngiltere'de, Romalı askerlere ordudaki hizmetlerine karşılık kentlerin duvarlarla çevrili kısmında arazi ve mülk verilmesiyle ön plana çıkmıştır. Antik kentlerin çoğunda sur vardır. Bu surların temel sebebi kenti düşman saldırılarından korumaktır. Tarihsel süreçte, ilk oluşum noktası güvenlik içinde yaşam isteği olan kapılı topluluklar, farklı coğrafyalarda sosyal ve mekansal ayrımlaşma kentin karmaşası, ekonomik refah ve statüleşme ile varlığını güçlendirmiştir. Fakat, kapılı toplulukların varlığındaki en temel sebep güven içerisinde yaşama istediğidir. İnsan varlıkların içerisinde en güçsüz olanıdır. Doğduğunda, başkasının bakımına muhtaç olan en hassas canlıdır. Bu bağlamda; yalnız ve savunmasız kalınca onu koruyacak bir durum oluşturmaya çalışmaktadır. Kapılı topluluklar bu şekilde oluşturulan kalelerle ortaya çıkmaya başlamıştır. Güvenlik önlemleri içerisinde duvarlar ve çitler bulunmaktadır. İçeride ise gözetleme kameraları ve silahlı korumalar olabilmektedir. Bu kapılı topluluklarda yaşayanlar güvenliği satın almışlardır. Kapılı toplulukları, kent kenarındaki ayrıcalık olarak da ifade edebiliriz. Güvenlik güdüsünü tamamlamak için kalabalık içinde ayrımlaşmış olarak bir yerleşim kurulmuştur. 21. yüzyılın sosyo-ekonomik özellikleri bu mekanları dış dünyaya kapatarak yönetimini birkaç otoriteyle sınırlandırmıştır. Kentin bütününden farklılaştırılmış bir topluluk oluşturulmuştur. Küresel kentler, gettoları üst sınıflar için ideal kent alanı olarak inşa etmiştir. Bu bağlamda, insanın ilk yerleşik hayata geçtiği zamandan günümüze barınma işlevindeki amaç sadece biçim değiştirmiştir. Mükemmel olmaya çalışan yerleşimler üst sınıflar için bir ayrıcalık gibi sunulmuştur. Civelek'in ifadesine göre; Edward Blakey ve Mary Synyder, 1997 yılında yaptıkları araştırmada Amerika Birleşik Devletleri'nde 7-8 milyonluk bir nüfusu kapsayan 3 milyon üniteden fazla, yaklaşık 20 bin kapılı topluluk saptamışlardır. Bu yerleşimler Amerika'da ortaya çıkmış olsa da küreselleşmenin etkisiyle çoğu coğrafyaya yayılmıştır. Bu yayılma hızla devam etmektedir. Eşitsizlik sosyal tabakalaşmayı beraberinde getirmektedir. Böylece sosyal statü ortaya konulmak istenmektedir. Gürültüden, trafikten, karmaşadan ve korkudan uzak yaşama isteği Batı dışında da talep görmekte, Amerikan tarzı bir hayat oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ancak doğuda oluşum etnik farklılıklar üzerinde olmuştur. Oluşum nedenleri farklı olsa da sonunda sosyal statüye dayanılarak yerleşimler kurulmuştur. Toplumsal eşitsizliğin beraberinde getirdiği suç

eğilimlerinden ve kentin karmaşasından uzaklaşma isteği sosyal statüye dayanarak yeni yapılanmalara yol açmıştır. Daha sonra kapılı topluluklar Kanada ve Meksika'da yaygınlaşmıştır. Kapılı topluluk oluşumlarının nedenleri arasında yatırım yapmak, benzer sosyal bir grup içerisinde yaşamak ve güvenli bir yaşam isteği sayılabilir. "*Amerika'da kapalı yerleşmelerin çoğu Dallas, Houston, Los Angeles, New Orleans, Long Island, New York, Chicago, Atlanta ve Washinghton'ın banliyölerinde görülmektedir, üst-gelir grubu yanında orta ve alt gelir grupları da tüm kentlerde ve banliyölerde dışa kapalı konut alanlarında yaşamayı tercih etmektedir. Kapalı sitelerde yaşayanlar en çok beyazlar ve ülkenin batısı ile güney batısında nüfus oranı fazla olan İspanyollardır (Nasser, 2002). Los Angeles, Houston ve Dallas metropollerinde bir milyonu aşan ve duvarla çevrilmiş konut yerleşim alanı olduğu iddia edilmektedir"* (Low, 2003) .

Yüksek eğitim ve gelir sahibi yeni orta sınıf arasında hem kendi konutlarından hem de aile konutundan şehir dışına doğru bir eğilim vardır. Sosyal çevre ve çocukların yetiştirileceği iyi bir ortam sağlamak ve konfor arayışının bir sonucu olarak gelişen bir sonuçtur. "*Kamusal alanın özelleştirildiği bir yerleşim formu olarak bilinen kapılı yerleşim topluluklarına ilişkin çeşitli söylemler bulunmaktadır. Bunlar arasında en dikkat çekici olan; özellikle Sassen'in mega ve global kent söylemidir. Bir diğeri de, Blakey ve Snyder'in söylemidir"* (Akgün; 2009). İlk söylem, günümüz kentini bir evrim sürecinin sonucu olarak görmektedir. Bu bağlamda; olması beklenen yaşanmaktadır. İkinci söylem ise, kültürü temsil etmektedir. Kapılar elit gruba güvenlik sağlamaktadır. Sosyal problemlerden izole hali söz konusudur. Kapılı topluluklar günümüzde olumlu yaklaşımlarla da ilgi çekmektedir. "*Birçok kişi kapalı topluluk içinde bir aile yetiştirmenin faydalı olduğuna inanmaktadır"* (Edward; 2008). Bu tarz yerleşimlerde yaşayan bireyler özellikle çocukları için güvenli olduğunu vurgulamaktadır. Kapılı olmayan bir toplulukta yaşamak korku getirmektedir. Kentlerin trafiğinden uzak bir ulaşım da kapılı toplulukların çekici özelliklerindendir. Aynı zamanda yeni bir emlak piyasası oluşumunu ve medyanın ilgilendiği yeni bir sektörü peşinden getirmiş, kapılı topluluklar sayesinde inşaat sektöründe ve hizmet sektöründe birçok iş gücü ortaya çıkmıştır. Bu izole yaşamda aileler, site dışındakilerle fazla görüşmek

istememektedirler. Çünkü günümüzde komşuluk ev seçiminin önemli bir karakteri değildir. Kapılı toplulukların ilerleyen sayfalarda da bahsedeceğimiz eleştiri noktaları da bulunaktadır. "*"Birçok kişi kapılı toplulukları olumsuz yönde de ön plana çıkarmaktadır. Heterojen bir topluma sırtımızı dönmekteyiz. Diğer insanlardan kendini soyutlamak yalnızlığa davet çıkarmaktır. Bu duvarlar bizi kalabalık içerisinde yalnız bırakacak ve iletişimi kısıtlayacaktır (Tucker; 1998)"* (Edward;2008). Bu bağlamda, sınıf farkı ve statüleşme daha da ön plana çıkmaktadır. Kamuya ait sokaklar, korunaklı bir hale getirilerek tel örgülerle çevrelenmektedir. Aslında bu yöntem güvenliği daha da azaltabilir. Çünkü, gizli ve farklı olan çoğunlukla dikkat çeker ve güvenliği azalır. Bu toplulukların, güvenliği sağlayıp sağlamadığı sorgulanmaktadır. "*Site sakinlerinin korkulu bakışlarla ve hızlı adımlarla geçtikleri yeşil ve boş alanlar, terk edilmiş spor alanları ve loş otoparklar, kısa zamanda tolu konut sitelerinin alameti farikası oldu. Somut insanların inisyatiflerine alan bırakmayan, standart her ihtiyacın önceden düşünüldüğü bu toplu konut siteleri, kentlerde sosyal yaşamın eti kemiği olan, özel yaşam alanlarını neredeyse bütünüyle yok ediyordu"* (İnsel; 1999, 24). Yeni oluşan sınıf dışarıdan korktuğu için oturdukları sitelerdeki villalarına sağlam kilitler vurmaktadır. Bu korku, komşusunu tanımamayı, her gün karşılaştığı insanları yabancı gibi görmeyi ve dış dünyanın içeriye girmesini engellediği bir şizofren ruh hali oluşturmaktadır.

Metropoliten alanların kendilerine özgü mekansal yapılanması, işlevlerinden bağımsız olarak gelişmektedir. Bu bağlamda;

Otoyol sistemi, metropoliten alanların mekansal örgütlenmesinde önemlidir. Ulaşım, hayati önem taşımaktadır ve temel kriterlerden biridir. Modern dönemde kentten uzaklaşmanın yolu otomobil ve iyi bir otoyol üzerinde olmaktır. Her yere ulaşılabilirlik yaşanırken aynı zamanda kapının ardı ile diğer tarafı için bir ayrımdır. Alansal ilişkiler ile oluşan mekansal örgütlenmeler homojen mekanlar oluşturmak üzere düşünülmüştür. Çünkü kent merkezinde olan karmaşa orta sınıf grubunu rahatsız etmeye başlamış, statü artıkça, farkı göstermeye uğraşan bir yapılanma oluşmuştur.

Dışa kapalılık özelliği ile alansal ilişkiler gelişince ötekileşmiş grup kendini soyutlamaktadır. Burada amaç kendi içinde kendine yetmektir. Bu yetebilmek,

güvenlik, eğitim, kural koyma anlamında da kullanılabilmektedir. Mekansal denetim düzeyi de kapılı topluluk için önemlidir. Dışa kapalılık mekan ve zaman denetimini kolaylaştırmaktadır. Bunun en iyi örneği alışveriş merkezlerinde görülmektedir. Bu bağlamda, alışveriş merkezlerinde olan deneyerek tüketim alışkanlıkları ölçülebilmektedir. Pazarlama stratejileri kullanılmaktadır. Bu stratejilere göre nicelik olarak ne kadar tüketim yapıldığı ön plana çıkmaktadır. Alışveriş merkezlerinin içinde geçen olaylar yeni konut alanlarındaki dikkat çeken tüketim alışkanlıklarına benzemektedir. Yaşam tarzı oluşturulmaktadır. Bir yerleşme eski Türk evleri ve sokaklarını önerebilmekte ya da dünyanın en uzak bir köşesindeki yaşam tarzları California Evleri adı altında reklam yapabilmektedir.

Günümüzde Batı ve Güney Amerika'da planlama ve gelişim açısından çok dikkat çekmekle birlikte, sadece bu kıtada değil, Arjantin, Güney Afrika, Hindistan, İspanya, İngiltere, Fransa, Hollanda, Portekiz, Lübnan, Mısır, Çin gibi her kıtadan birçok ülkede görülmektedir. Bu tarz toplulukların bulundukları ülkeler için refah düzeyi ön plana çıkmaktadır. Devlet bu ülkelerdeki yaşam alanlarına olumlu bakmaktadır. Bu bağlamda, kapılı topluluklara bazı yetkileri vermiştir. Kapılı topluluklar hem avantaj hem de dezavantaja sahiptir. Yüksek yaşam kalitesi, güvelik sağlama, kontrollü trafik akışı ve çocuklar için uygun yaşam alanları, mahremiyeti daha kolay sağlama, aidiyet, özel bir yönetimin bulunması, sosyal aktiviteler gibi avantajlara sahiptir. Kentten kaçan birey bu avantajlar sayesinde huzurlu ve güvenli bir yaşam sürecektir. Ancak, şehir yaşamında bulunan heterojenliğin bozulmasıyla yalnızlaşma, kutuplaşma, kamusal alanın yok olması, çocukların yalnız büyümesi, acil durumlarda itfaiye gibi araçların siteye girişinde sorun çıkması sonucunda kapılı toplulukların olumsuz özellikleri pek çok yönden bireyi ve kenti etkilemektedir. Tümer'e göre; bu yerleşmelerin sağladığı avantajlar çoğunlukla, yerleşme sakinlerini etkilerken, olumsuzluklar tüm kenti etkilemektedir.

Kapılı topluluklar oluşum şekilleri, bulundukları yerler, sahip olduğu olanaklar açısından farklılık göstermektedir. Bu bağlamda; kapılı topluluklar, mekanların diğer mekanlarla olan ilişkisi bakımından derecelerine, kamusal özel ayrımlarına, hitap ettiği gruba göre ifadeler geliştirmişlerdir. Bu gelişmiş seçenekleri

Blakey ve Synder (1997), Burke (2001), Grant (2003) oluşturmuşlardır (Tablo 1) (Tümer; 56, 2008). Her araştırmacı bir sınıflandırma oluşturmuştur. "*Blakey ve Synder, sınıflandırmasında yerleşmelerin fiziksel özelliklerinden çok sakinlerin sosyal yapısına ve hangi amaçla o yerleşmeyi seçtiklerine dikkat etmektedir. Burke'in sınıflandırmasında ise, fiziksel yapılar ve bölgeler önem kazanmaktadır. Grant, fiziksel yapıları daha da özelleştirerek dışarıya kapanma şekillerini göz önünde tutarak sınıflandırma yapmıştır"* (Tümer; 56, 2008). Kentin kendisinden ayrımlaşmayı duvar sağlamaktadır. Fiziksel duvar sosyal ayrımlaştırma oluşturmaktadır. Bu duvarla olan ayrım dışlamayı da beraberinde getirmektedir. Duvarın diğer tarafı merak uyandırdığı için toplumsal bir kutuplaşma meydana gelmekte ve bu kutuplaşma çatışmayı doğurabilmektedir. Kentsel şiddet ve suç korkusu, fiziksel konum, ekonomik ve politik faktörler bireyi daha da çok bu kapılı topluluklara itmiştir. Böylece fiziksel uzaklık farkından çok ön plana sosyal uzaklık çıkmaktadır.

Blakely ve Synder'ın Sınıflandırması (1997)	***Yaşam Tarzı Toplulukları*** (Lifestyle Communities)	Emekli Toplulukları (Retirement Communities)
		Golf ve Aktivite Toplulukları (Golf and Leisure Communities)
		Banliyödeki Yeni Kentler (Suburban New Towns)
	Elit Topluluklar (Prestige Communities)	Zengin ve Ünlü Topluluklar (Rich and Famous Communities)
		Çok Zengin Topluluklar (Top-Fifth Communities)
		Yönetici Toplulukları (Executive Communities)
	Kurtarılmış Bölge Toplulukları (Security Zone Communities)	Kent İçi Siteleri (City Perch)
		Banliyö Siteleri (Suburban Perch)
		Cadde Barikat Bölgeleri (Barricade Perch)
Burke'ın Sınıflandırması (2001)	***Kentsel Güvenlik Alanları*** (Urban Security Zones)	
	Güvenli Apartman Kompleksleri (Secure Apartment Complexes)	
	Güvenli Banliyö Yerleşmeleri (Secure Suburban Estates)	
	Güvenli Sayfiye Toplulukları (Secure Resort Communities)	
	Güvenli Kırsal Yerleşmeler (Secure Rural - Residential Estates)	
Grant'ın Sınıflandırması (2003)	***Dekoratif Kapı Kullanımı*** (Ornamental Gating)	
	Duvarlı Altyerleşmeler (Walled Subdivisions)	
	Barikatlı Caddeler (Barricaded Streets)	
	Kapıyla Kontrol Edilen Girişler (Faux - Gated Entries)	
	Kısmen Kapatılmış Caddeler (Partially Gated Roads)	
	Tamamen Kapatılmış Caddeler (Fully Gated Roads)	
	Girişi Yasaklanmış Sınırlanmış Yerleşmeler (Restricted Entry Bounded Subdivisions)	
	Girişi Yasaklanmış Korunan Yerleşmeler (Restricted Entry Guarded Subdivisions)	

Tablo 1. Farklı araştırmacıların yaptıkları sınıflandırmalar (Tümer; 57, 2008).

Kapılı topluluklar ifadesine sosyal ve mekansal ayrışma olarak bakarken ön plana tüketim kavramı çıkmaktadır. "*Sosyal ve mekansal ayrışma, ortaya alt ve üst kesimlerin arasındaki gelire bağlı eşitsizliğin artması ve refah devletinin giderek çözülmesi olarak tanımlanabilir* (Firidin, 2006). Burada vurgu tüketim kavramınadır. Orta sınıfın çözülmesiyle günümüz toplumu tüketim toplumu olmuştur. Böylece, sınıf ayrımı daha da keskinleşmektedir. "*Sermaye mekanın bulunduğu yerleri dönüştürür. Yerin coğrafi ve kültürel özelliklerini barındıran fiziksel mekan düşüncesi ön plana çıkar"* (Yırtıcı, 2005: 93). Firidin (2006); konut alanlarını iki ayak üzerine temellendirmiştir. Kapılı konut yerleşimlerini temellendiren bu iki nokta; tüketim toplumunun kapitalist sistemde hızlı bir şekilde karşılık bulması ve kent içerisinde yaşam kalitesinin düşmesi, komşuluk biriminin azalması ya da mahallelerin karakterlerini yitirmesi ile tüketici hale gelen toplumun yeni arayışlara itilmesidir (Firidin; 2006). Parçalanan toplum yeni bir yapılanmaya gerek duyacaktır. Konut tüketim nesnesi olmuştur.

Endüstri Devrimi'yle ortaya çıkan yeni üretim teknikleri 20. yüzyılla beraber kişisel ev donatılarında gelişmeye neden olmuştur. Teknolojik ev aletleri bireylere rahatlık sağlamanın yanında onları eve daha da çok bağlamıştır. "*Mutfak konutta modernliğin simgesi haline gelmiştir. Neolitik dönem konutunda pişirme eylemi, evin giriş holünde yer alan yemek yeme ve yaşama eylemleriyle bir arada bulunmaktadır. 20. yy konutunda ise bu eylemler birbirinden ayrılarak, tamamen bağımsız mekanlar oluşmuştur"* (Tümer, 55; 2008). Konuttaki bu değişimler kişiyi daha çok eve bağlarken dış dünyadan kaçış olanağı sağlamıştır. Mutfak ayrılması bir içe kapanmadır. Üst-orta grup ayrılırken dış dünyadan kaçış başlamıştır. Kentten kaçış sonucu oluşan bu yeni toplum da bu parçalanmanın ürünüdür. Şehrin kalabalığından uzak olmanın çekici unsurları medya aracılığıyla pazarlanmaktadır. Reklamlarda vurgulanan unsurlar, kalabalıktan uzak, huzurun ve konforun bulunduğu yaşama alanlarıdır. Bu konutların çekiciliği de küreselleşmenin etkisiyle artmıştır. Reklamı yapılırken güvenlik ihtiyacını karşıladığı vurgulanmaktadır. Ayrıca, acil durumlarda ulaşım kolay olmaktadır. Kapılı toplulukların sunumunda, mahalle oluşumunun modernleştiği, doğanın güzelliğinin kullanıldığı, kapının dışındaki kente ihtiyaç duyulmayacağı kullanılmıştır. Bu bağlamda, kapılar ardındaki tüketiciler, bir dışlama

psikolojisi içindedirler. İlk örnekler, 1980lerde prestij, mahremiyet olgularıyla ortaya çıkmıştır. "*Bu tür yerleşmelerin nedenleri arasında, korku kültürü ve korku mimarisiyle bilinmeyene karşı bir yapılaşma yer almaktadır"* (Akgün,2009). Bilinmeyene karşı olan korkunun getirdiği bir güvenlik tertibatının oluşturulduğu kuşatılmış mekanlar ortaya çıkmaktadır. Tüketim toplumu "hayalinizdeki ev imajı" (Akgün, 2009) "yeni yaşam alanı" gibi sloganlarla belli orta ve üst sınıf gruplarına seslenmektedir. Bu yerleşimler sosyal statünün bir göstergesidir. Tüketim kültürü içerisinde reklamlarla sokulan bu mekanlardan gürültüden, kirlilikten uzak, her türlü alt yapı tesisi bulunan, steril ve sorunsuz yaşam alanları sloganlarıyla bahsedilmektedir. Bireyler, aidiyet ihtiyacını homojen bir şekilde halletmektedirler. Gelir seviyesi mekanda okunabilmektedir. Kapılı topluluklar, kimlik ölçütü olmuştur. "*Ne giydiğin, nerede tatil yaptığın, telefonunun markası, hangi sitede yaşadığın günümüz tüketim kültürü içinde görülen kimlik kıstasları alanında rast gele çekilen duvar ve bu duvarın ortaya ayrıcalıklı bir yaşam ile kendi haline terk edilmiş fakir bir yaşam çıkarması ama bu iki toplumun birbirine hiç değmemesi durumu iki topluluk arasındaki kutuplaşmayı arttırmaktadır"* (Akgün; 2009). Bu durum kimlik anlamında ötekileşmeyi desteklemektedir. Evin tüketimle özdeşleşerek, kentsel orta sınıf kültürü ve yaşam tarzının belirleyici ve ayrıştırıcı öğelerinden birisi haline gelmesi kapitalizmin son zamanlarındaki ürünüdür. Orta sınıfın odak noktası, mekan, konfor, rahatlık, saygınlık gibi semboller olmuştur. bu semboller aracılığıyla, sınıfsal ayrımlar keskinleşmiştir. Ev içinde kullanılan eşyalar da bu ayrımlaşmaya dahildir. Orta sınıf kimliği bu tüketim alışkanlığını kazanırken Kıta Avrupa'sında ve Amerika'da farklı şekillerde oluşmuştur. Avrupa'da var olan aristokrat sınıfı taklit edilmeye başlanmıştır. Ancak, Amerika'da taklit edilecek bir aristokrat sınıfı yoktur. Bu bağlamda, orta sınıf kimliğini tüketim toplumunu ideal ev miti üzerinden pazarlanmasıyla oluşturmuştur. Amerika'da kapılı toplulukların daha hızlı oluşmasının bir sebebi de budur. İdeal ev, konfor reklam sektörüyle birlikte şekillenmiştir. "*İkinci Dünya Savaşı ertesinde, Amerikan orta sınıf kültürünün bel kemiğini oluşturan ideal ev:ideal ev kadını:ideal aile kurgusu, otomobilin ve televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte, şehir dışında kendi mekanlarını oluşturdu ve ekran dizilerinde tekrar tekrar üretildi"* (Öncü, 2005: 92). Bu üretilen orta sınıf için önemli olan ideal ev düşüncesinin küreselleşmeyle evrenselleşmesidir. Bu bağlamda,

medya aracılığıyla gözümüzün önünde, pırıl pırıl mutfaklar, steril banyolar, çiçekli bahçeler asıllarından daha gerçek, düşlenenden güzel bir görüntü canlanmaktadır. Böylece, tüketim kültürü aracılığıyla yaşam alanı tüketmeyiz. Medya, kapılı toplulukları sınıflaşma aracılığıyla, tüketim nesnesi olarak tekrar üretmektedir.

"*Sosyal ayrımlaşma, gruplar arasında artan sosyal ve kültürel farklılıklara yol açan etnik ya da sosyal olarak farklı grupların mekansal ayrımlaşmasıdır"* (Fridin, 2006: 80). Bu bahsedilen toplumsal ve mekansal ayrımlaşmayı, kent yoksulları, alt sınıflar değil, üst sınıfların sahip oldukları araçlar ve olanakların çeşitliliği oluşturmaktadır. Jürgen, ayrışmayı, gelirde ve eğitimde eşitsizlik, ayrımcılık sonucunda gerçekleşen durum olarak belirlemiştir. Konut alanlarında eşitsizliği yaşam tarzındaki eşitsizlik takip etmiştir. yaşam tarzı kimlik kavramı ile ön plana çıkmıştır. Blakey ve Snyder, kapılı toplulukları, yaşam tarzı toplulukları, elit gruplar ve kurtarılmış bölgeler olarak ayrımlaştırmıştır. İlk iki grup birbiriyle benzerlik taşırken kurtarılmış bölgeler farklılık göstermektedirler. Güvenlik, boş zaman değerlendirme olanakları, kültürel aktiviteler yaşam tarzıyla ilgilidir. Elit grupları da bu yaşam tarzına sahip olmak için ekonomik fırsatları elinde tutan kesimdir. Bu bağlamda, iki tanım birbirini desteklemektedir. Statü kavramı u grupları oluşturmaktadır. Statünün ise geçmişi 19. yy'a dayanmaktadır. "*Kentin zengin kesimleri ve sanayi baronları kendilerini avam kalabalığa kapatmaktaydılar. Günümüzde toplumun geri kalanından korunması gereken, farklı ve özel kişiler olarak görülür ve buralara yerleşir"* (Fridin, 2006: 82). Bu bağlamda, ayrımlaşmanın temelinde ekonominin büyük yer ettiği vurgulanabilir. Kurtarılmış bölgeler ise; tümüyle güvenliğe dayanmaktadır. Kent içi alanlarda sokak girişleri bariyerlerle kapatılarak güvenli bölgeler oluşturulmuştur. Ayrışma, gelir ve eğitim düzeyine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Kapılı topluluklar, gerilimi ifade etmektedir. Seçkincilik, korkudan kaynaklanan bir endişeyle korunmaktadır. Kentin olumsuzluklarına karşı ayrıcalıklarla dolu bir dünya yaratılmıştır. Yaşam tarzı ve elit grupların kapıları artan suç korkusu sonucunda kapanmıştır. Alanlar terk edilmeden bulunulan yerde kapıların kapanmasıyla içe kapalı elit gruplar ön plana çıkmıştır. Kapılı topluluklara bir de kulüp tarzı yaklaşılmaktadır. Bunun göstergesi de sadece üye olanların girebilmesidir. Boş zaman değerlendirme aktiviteleri, güvenlik, okul,

servisler gibi ihtiyaçlara üye olunduğu için ulaşılabilmektedir. Bu olanaklar altında yaşayanlar sınıfsal ayrımı mekansal ayrımla keskinleştirmektedir. Kapılı toplulukların sunduğu belli bir yaşam tarzı güvenliği sağlarken mekanı ekonomik yönden değerlendirmektedir. Site içinde yaşayanlarla kent içinde yaşayanlar arasındaki ayrım gerginlik yaratabilmektedir. Bu da güvenlik önlemlerini daha da arttırmaya neden olmaktadır. Ancak duvarlar suçu önlemede yeterli değildir. "*1995 yılında Atlanta'da kapalı siteler içerisinde bulunan doksan evden yaklaşık 1 milyon dolarlık para, gümüş ve takı eşyası çalındığı bildirilmektedir. Bazı sitelerin çevresi duvar ile çevrili olmasına rağmen kapısı yoktur veya güvenlik görevlisi mevcut değildir"* (Candaş, 2007: 31).

"Günümüzde büyük kentlerin tarihsel geçmişi, uluslar arası turizm piyasasında seyirlik mekanlar ve yapılarda somutlaştırılıp pazarlanıyorlar ve tüketiliyor. Bir kentin ne denli uzun ve zengin tarihsel geçmişi varsa o denli fotojenik görüntülere dönüştürülüp, renkli broşürlerde, cep kitapçıklarında, dergi sayfalarında, televizyon ekranlarında satışa sunulabiliyor" (Öncü, 2005: 86). Böylece bir turizm endüstrisi oluşmaktadır. Çünkü, kalabalıklaşan kentlerin korku dolu olması gezme cesaretini kırmaktadır. Yaşanılan mekanlar, dışarıya çıkmadan da huzur verecek şekilde tasarlanmıştır. Küreselleşme etkisi tüketim kültürü içerisinde birçok ideal ev hayalini ön plana çıkarmıştır. Okuduğumuz kitap gibi yaşadığımız mekan da sembolik sermaye adı altında anılmaktadır. "*Bourdieu, sembolik sermaye kavramını, ilk 1970lerde gerçekleştirdiği Fransız toplumunun sembolik hiyerarşilerini resmeden ayrıntılı ampirik çalışmaları sırasında ortaya atmıştı"* (Öncü, 2005: 89). Ancak, Baudrillard'ın ifadesiyle yerleşik hiyerarşiler küreselleşme kavramıyla alt üst olmuştur. Tüketim kültürünün küreselleşmesi, resmi öğretim kurumlarının değer kaybettiği, asıl ve kopya arasındaki farkın azaldığı bir ortamda oluşmuştur. Ekonomi küreselleşerek, hizmet sektörü önem kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda, toplumsal ayrışma başlamıştır. Ardından statü mücadelesi gelmiştir. Statü mücadelesi, alt yapıdaki farklılık, hizmet sektörüne hakim olmak, güvenlik, yeşil alan bakımı, teknik destek ve özel şirketlere sahiplikle ifade edilmeye başlanmıştır. Böylece, kamusal alanların sonu gelmeye başlamıştır.

Kaçışın ve parçalanmanın sebebini Sennett; "Kamusal İnsanın Çöküşü" adlı çalışmasında açıklamıştır. "*Kentler, insanlarla doldukça bu insanlar birbirleriyle işlevsel bağlarını yitirmeye başladılar. Daha fazla yabancı vardı. Yalıtılmış durumdaydılar. Bu yoğunluk kenti renksizleştirmekte ve kamusal alan ortadan kalkmaktadır"* (Tümer, 54: 2008). Kamusal alan ortadan kalktıkça kendi içinde idare edilen kent dışı yeni mekanlar ortaya çıkmıştır. Giddens; kamusal alandan iki grubun koptuğunu ifade etmektedir. varoşlar (kentin dışında kurulmuş mahalleler) ve üst gelir grupları kentten kopmuştur. Varoşlar zorla, üst gelir grupları da isteyerek kent dışına yerleşmişlerdir. Güç ve güçsüzlük mekana yansıyan iki yapıdır. Küreselleşme sonucunda yaşanan değişim kentlerde gücün ve güçsüzlüğün yoğunlaştığı ikili yapının oluşmasına yol açmaktadır. Bu ikili yapı yeni bir oluşum değildir. "*Bu ikili yapının mekana yansıması İlk çağ ve Orta çağ örneklerinde görüldüğü gibi yeni bir olgu değildir. Buna karşın bugünkü durum daha farklı bir nitelik ve boyut taşımaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel farklılaşmayla oluşan parçalanma ve soyutlanma tarihteki kent imajının tersine, günümüzde bu ikili yapının aralarındaki tüm ortak kamusal alanları yok ederek birbirlerinden ve geleneksel kent dokusundan kopmasına yol açmıştır"* (Tümer, 55: 2008). Üst ve orta sınıflar kent merkezinin çöküntü alanları haline gelmesi nedeniyle, kalabalıklaşan merkezden kentin kenarlarına yerleşmeye başlamışlardır. "*Üst ve orta sınıfların şehrin merkezlerinden çevreye doğru yönelmesi, yeni bir olgu değildir. Chicago ve Sydney'de yaşanan banliyöleşme (suburbanization) sürecinin bugün Kahire, Jakarta, İstanbul'da tekrarlanmasıdır. Aynı zamanda her kentin kendine özgü dokusu içerisinde farklı zaman dilimlerinde, yaşanan ve sonuçlanan bir süreçtir"* (Öncü, 2005: 88). Banliyö, genel anlamda ana kentin dışında, yoğunluğu az olan oturmaya ayrılmış bölge olarak tanımlanabilir. Ekolojik kent kuramları, kentin merkezinden uzaklaşmanın nedenini kent merkezlerinin iş merkezi olmasına bağlamıştır. Hayden, ev ve iş arasındaki ayrım, ırk ve sınıf ideolojilerini güçlendiren etkileri vasıtasıyla banliyö gelişimindeki değişik unsurlar politik, statüye dayalı ve ekonomik olmaktadır (Ayonata; 2007). Büyük kentlerin sembolik coğrafyası ile fiziki coğrafyası arasındaki karmaşık ilişkileri yeniden şekillendiren kimlik mücadeleleri başlamıştır. Bu kimlik mücadeleleri küresel tüketim kültürünün içerisinde şekillenmiştir. Öncü (2005), tüketim, kültür, küreselleşme kavramları arasında tek boyutlu bir ilişki olmadığını

ifade etmektedir. Aralarında bazen birbirlerini destekledikleri, bazen de farklılaştıkları ilişkiler gerçekleşmektedir. Küreselleşme, değişime açık, farklılaşmayı ön plana çıkaran bir kavramdır, aynı zamanda kentleri sosyal açıdan küçültmüştür. Tüketim artık farklı metalar üzerinde şekil alır. Böylece bir tüketim kültürü oluşmaktadır. Kentler içerisinde, sosyal ilişkilerde de metalaşma söz konusudur. Aşk, arkadaşlık, namusa fiyat etiketi konulmuştur. Paranın damgası tüm ilişkileri alış verişe çevirmiştir. "*Büyük kentlerin tarihsel geçmişi, uluslar arası turizm piyasasında seyirlik mekanlar ve yapılarda somutlaştırılıp pazarlanıyor ve tüketiliyor. Bir kentine denli uzun ve zengin tarihsel geçmişi varsa, o denli kolayca fotojenik görüntülere dönüştürülüp, renkli broşürlerde, cep kitapçıklarında, dergi sayfalarında, televizyon ekranlarında satışa sunulabiliyor. Turizm endüstrisi müşteriye alıştığı yaşam biçimi ve konfordan uzaklaşmadan, yeni mekanlar ve insanlar görüp seyretme fırsatını pazarlıyor. Yakın zamana kadar seyahat etmek bilinmeyenlerle dolu bir yolculuğa çıkmak anlamına geliyordu"* (Öncü, 1999:26). Ancak günümüzde gezmek, bilinmeyen yerler keşfetmek tehlikeli bir iş haline gelmiştir. Belirsizlik bireyi korkutmaktadır. Bu korku, gezmek yerine kapılı topluluklarda güven içerisinde olmayı tercih ettirmektedir. Örneğin, İstanbul'un geçmişe dönerek tarihsel özelliği vurgulanmaktadır. Bu durumda tarihi yeniden üretmek söz konusudur. Üstelik, nezih, steril, olduğundan farklı ve düzenli tarihsel mekanlar oluşturulmaktadır. Buna ek olarak, otoyollar sayesinde şehrin kötü alanlarını görmeden, otoyollar aracılığıyla turistler görülmesi gereken mekana kolayca ulaşmaktadırlar. Aynı durum kapılı topluluklarda yaşayanlar için de söz konusudur. "*Böylece 1980ler İstanbul'un üst ve orta sınıflarının, sağlıklı bir yaşam\temiz bir çevre=yeni bir ev özlemiyle şehri terk etmeye başladığı yıllar oldu"* (Öncü, 1999: 27). Yut dışında çalışıp, İstanbul'a dönenler için dışarıdaki yaşadığı gibi bir hayatı özleyebilmektedirler. Hem bu sebepten hem de oluşturulan mekanların Batı tarzına yakın olması sebebiyle diğer ülkelere benzeyen yaşam alanları oluşturulmaktadır. Yakın zamanda İstanbul'da ortaya çıkan Venedik, İtalya gibi ülkeleri andıran kapılı topluluklar inşa edilip pazarlanmaya başlanmıştır (Resim 1).

“Viaport Venedik Evleri'nde 319 bin TL'ye 2+1! Fiyatlar güncellendi!” (http://www.viaportvenezia.com/).

Resim 1-Venedik modeline göre İstanbul’da kapılı topluluk (http://www.emlakkulisi.com/viaport-venedik)

“Yaklaşık 2,5 milyar TL proje değerine sahip olan Viaport Venedik Evleri projesinde 2+1 ve 3+1 dairelerin fiyatlarında ufak değişiklikler oldu. 2+1 daireler daha önce 304 bin TL ile 478 bin TL'ye satılıyordu. 2+1 dairelerin güncel fiyatları 319 bin lira ile 478 bin lira arasında farklılık gösteriyor. 3+1 daireler geçtiğimiz hafta 403 bin TL ila 585 bin TL'ye satılıyordu. Bu hafta itibariyle 3+1 dairelerin minimum fiyatı 421 bin lira, maksimum fiyatı 585 bin lira olarak belirlendi. 1+1 dairelerin fiyatlarında bir değişiklik yapılmadı. 1 oda 1 salon dairelerin fiyatları 199 bin TL'den başlıyor, 252 bin TL'ye kadar yükseliyor. Venezia'da ödeme planında herhangi bir değişiklik yok. Peşinat olarak konut bedelinin yüzde 30'u ödeniyor. Kalan yüzde 70'lik kısım 30 ay vade farksız taksitlendirilebiliyor. Bayraktar&Gürsoy Yatırım Ortaklığı'nın KİPTAŞ hasılat paylaşımıyla inşa edilen Via/Port Venezia projesi Dome Mimarlık tarafından tasarlandı. 2014 yılının son aylarında sahiplerine teslim edilmesi planlanan Venedik projesi Gaziosmanpaşa ilçe sınırları içinde yükseliyor. Viaport Venedik Evleri'nde farklı tipte daire seçenekleri ve ofisler,

alışveriş merkezi yer alıyor. '4 gün 3 gece değil, ömür boyu Venedik!' sloganıyla satışa sunulan Venezia, İtalyan estetiğini yansıtan konutlar, içinde gondolla gezeceğiniz alışveriş merkezi ve modern ve tematik ofisleriyle İstanbul'un yeni cazibe merkezi olmaya aday bir proje" (http://www.viaportvenezia.com/)

Bu tanıtıma göre, Venedik Evleri'nde, çekici olan nokta Venedik'i yaşam alanımızda hissetmemizi sağlamaktır. Statüyü ödenen abartılı ücretlerin de belirlediğini vurguladığımızda ücretlerinin tercih edilebilmesi olanaklıdır. Bu tarz mekanları tercih etmek küresel tüketim kültürüne katılmak anlamına gelmektedir. Bourdieu'nun söz ettiği sembolik sermaye zevk meselesini tüketmek anlamına gelebilmektedir. "*Sembolik sermaye, spor tercihlerinden ev duvarlarını süsleyen resimlere, müzik dinleme alışkanlıklarından, yemek mönülerine kadar çok çeşitli göstergeler yoluyla somutlaşır, toplumsal kesimleri birbirinden ayrıştırır ve yukarıdan aşağı sıralar"* (Öncü, 1999: 28). Bu kavram 1970lerde Bourdie'nin vurgulamasıyla ön plana geçmiş ve ardından sosyal bilimler literatüründe anılmıştır. Tüketim alışkanlıkları soyut kavramlar eşliğinde şekil almıştır. Bu kavramlar arasında Öncü'nün ifadesiyle ideal ev mitosu ön plandadır. Evin tüketimi, yaşam tarzı tüketimi anlamına gelmektedir. İdeal ev, konfor, rahatlık, saygınlık gibi sembolik çağrışımlarla orta sınıf kültürünün odak noktası haline gelmiştir.

Fridin (2006), Kapılı toplulukların, orta ve üst gelir grubundan hane halklarının dışarıya kapalı ve izole, üst düzey ve özel güvenlik önlemleri ile kuşatılmış, belli boş zaman olanakları sunan ve yaşam tarzı kurgusu etrafında biçimlenmiş olan konut alanları olarak tariflenmekte olduğunu söylemektedir. Yaşam alışkanlıkları tarz üzerinde şekillenmektedir. Tüketim nesnesi olan mekan küreselleşmenin etkisiyle sınırsızlaşmış ve bir emlak ürünü olmuştur. Kapılı topluluklara özel bir tüketici kitlesi vardır. "*Özellikle, servis ve finans sektöründe çalışan; orta ve üst gelir grubundan eğitimli ailelerin bu konutları tercih ettikleri görülmektedir"* (Fridin, 2006: 82). Bu sitelerde hedef kitlesi ailedir. Aile yaşamı özel ilgi, güven ve refah ister. Orta ve üst gelir gruplarının kent kalabalığında elde edemediği huzur bu mekanlarda yapay olarak oluşturulmaktadır. Blakey ve Sydner, bu mekanları topluluk yaklaşımı ile değerlendirmiştir. Yeni bir sosyal süreç

başlamıştır. Küresel bir hızla yayılan yeni bir trend bireyleri içine almaktadır. Komşuluk birimi ve yer ile ilişki çerçevesinde ele alınan kapılı topluluklar üç türde kendini bulmuştur. "*Bunlardan ilkini, yaşam tarzı toplulukları, ikincisini elit gruplar, üçüncüsünü kurtarılmış bölgeler olarak adlandırmışlardır"* (Fridin, 2006: 82). Dikkat etmek gerekir ki; üç yaklaşımda da statüye yönelik vurgular vardır. Fridin, ilk ikisinin benzediğini fakat üçüncüsünün ardında yatan nedenler ve mekansal açıdan farklı olduğunu ifade etmiştir. Yaşam tarzı toplulukları dediğimizde aklımıza sosyal hayatın ön plana olduğu ve kimliğin yapı içerisinde önemli olduğu topluluklar gelebilmektedir. Örneğin, kültürel aktivitelere yönelik mekansal dizaynlar söz konusu olmaktadır. Üst gelir grubu da elit kısmı oluşturmaktadır. Kentin zengin kısımlarını ayrımlaşması ile statü gruplarının oluşması ile mekanlar var olmuştur. Kurtarılmış bölge ifadesi güvenlik ile ilgilidir. Kent içerisinde sokak girişlerine konulan bariyerler ile kurtarılmış bölgeler oluşturulmaktadır. "*Yazarların bu türü ayrı bir yere almasının ölçütleri vardır. Artan suç korkusu ile mahalleler sonradan kapatılmaktadır"* (Fridin, 2006: 83). Sınıf ayrımlaşması kulüp yaklaşımı şeklinde de somutlaşmaktadır. Kapılı topluluklara yalnızca üye olanın girebildiği, üyelerin aidatlarıyla gereksinimlerinin karşılandığı bir azınlığa hizmet eden kulüpler olarak da bakılmaktadır. Gelir düzeyi ne kadar yüksekse o kadar refah içerisinde yaşanmaktadır. Bu bağlamda; kapılı topluluklar, belli bir yaşam tarzı sunarken güvenliği sağlayıp yeni değerler üretmektedir. Öncelikler gelişmiş kapitalist ülkelerde oluşmuş olmakla birlikte Türkiye, Çin, Brezilya, Meksika, Kuzey Afrika gibi ülkelerde de yaygınlaşmıştır. (Fridin, 2006: 83). Yerleşmeyi kapalı olarak nitelendirme şartları özellikle fiziksel olarak belirlenmektedir. Denetimli bir girişe sahip olmak, güvenlik sistemleri ve sosyal donatı kapılı topluluk olmanın özellikleri arasında yer almaktadır. Fakat, Kanada'da bulunan kapılı topluluklar güvenlik amaçlı değildir. Kapılar güvenliğin simgesi olarak gösterilse de, sadece yabancı ziyaretçilerin dışarıda tutulmasını sağlamaktadır. Bazı sitelerde parmaklıklar vardır, ancak alçaktır. Güvenlik kamerası olmayabilir. "*Kanada'da bulunan dışa kapalı sitelerde satın alan ve pazarlayanlar için anahtar kelimeler "özel yaşam, kapalılık, kimlik, yaşam tarzı ve topluluk duygusu olmaktadır. İlk yapılan kapalı sitelerin çoğu kulüpler, yüzme havuzları gibi sosyal imkanları içerirken yeni yapılan siteler daha fazla sosyal imkanlar içermektedir. Büyük ölçekli projeler klüpler, rekreasyonel*

alanlar ve yüzme havuzları içerirken, daha küçük ölçekli olanlar daha az sosyal yapı kapsamaktadır" (Candaş, 2007: 32). Kapalılık ve izolasyon daha çok korkuya neden olmaktadır. İnsan kaçtıkça korkusu artmaktadır. Bu konu da güvenlik önlemleri alındığı halde yine de suç oranının neden fazla olduğunu göstermektedir. Meksika'da ise; farklı siteler vardır. Buradaki yerleşimlerin terci sebepleri doğa ile iç içe olma isteği vardır. Tanıdık bir toplulukla yaşamak ve saygın bir çevre içinde olma isteği bu mekanları tercih etme sebepleri arasındadır. Buradaki duvarların amacı, istenmeyenlerin içeri girmesin engellemektir.

Sadece Kuzey Amerika'da değil Güney Amerika'da kapılı topluluk örnekleri vardır. Örneğin, Arjantin ve Brezilya bu konuda örnek verilebilir. Arjantin'deki kapılı topluluklar da parmaklık veya duvarlarla çevrilmiştir. Konutlar üç farklı şekilde oluşmuştur. "*Bunlardan birincisi country clubs olan ve spor aktiviteleri çerçevesinde oluşturulmuş kapalı sitelerdir. Bir diğeri Barrios Privados adı verilen ve sadece konut yapıları olan yerleşimlerdir. Bu yerleşimlerde spor faaliyetleri yoktur veya bir tenis kortu, oyun bahçesi gibi alanlar vardır. En sonuncusu ise megaemprendimientios adı verilen ve en yeni dışa kapalı konut yerleşimidir. Bu siteler diğerlerine göre çok daha geniş bir alana yayılmakta ve alışveriş merkezinden üniversitelere kadar pek çok yarı-kamusal alanları da içermektedir. En çok rastlanılan Barrios Privados'tur"* (Candaş, 2007: 35). Brezilya'daki kapılı topluluğun oluşum felsefesi de özgürlük ve özel yaşamı vurgulamaktır. Kapılar ve duvarlar çocukların özgürce oynamaları için yapılmıştır. İçe kapanma, özgürlüğü sağlamaktadır. Çünkü kentin merkezi korkutucu ve güvensizdir.

Avrupa'da ise; İngiltere, Fransa, Hollanda gibi ülkelerde kapılı topluluklara rastlanmaktadır. Kapılı topluluk oluşturma nedenleri çoğu yerde ortak noktalara sahiptir. Güvenlik, suç korkusu gibi olgular kapılı topluluklara olan ilgiyi arttırmaktadır. "*İngiltere'de farklı tipte kapalı konut görülmektedir. Bunlardan biri Buckinghamshire'de sokakların kapatılması ile özelleştirilen ve üst gelir grubuna hitap eden ve üst gelir grubuna hitap eden konut yerleşimleridir. Bu yerleşimlerde, polis istasyonuna bağlı dedektörler vardır, girişte kapıyı gösteren monitörler ve elektronik kapı bulunmaktadır"* (Candaş, 2007: 38). Hollanda'da ise, çok sayıda

kapılı topluluk vardır. Elit yaşam tarzı, rekreasyonel ve kentsel güvenlik alanları olmak üzere üç kategori vardır. Rekeasyonel (yenilenmiş), topluluk hissi açısından birinci sırada seçilirken güvenlik alanları oluşturularak kurulan yerleşimler güvenlik açısından birinci sırada seçilmektedir. Ayrıca elit yaşam toplulukları da ön plandadır.

Afrika'da kapılı topluluklar iki başlık altında incelenebilmektedir. Var olan mahalleler duvarlarla çevrelenmiş ya da girişlerine bariyer konmuştur. "*Mahalle içindeki kamusal yollar, yine iki farklı yaklaşımla özel alan olarak siteye veya kamusal olarak kente aittir. Yerel yönetimlerden izin alınarak yapılan bu kapalılık, illegal olarak da yapılabilmektedir"* (Candaş, 2007: 42). Diğer yöntem ise, konutların arasındaki yolların arasının demir kapılarla kapatılmasıdır. Yolların kapatılması kentsel hareketliği kısıtlayarak sosyal bölünmeye sebep olmaktadır. İkinci yerleşim tipi, tamamı özel yerleşim tarafından yapılan kontrollü sitelerdir. Burada da kapılı topluluk oluşturmadaki etken güvenliktir.

Belli bir ödeme gücüne sahip kesime ithaf eden kapılı topluluklar korkularını dışarı bırakarak, içeride olmayı hak eden kişilerle bir komşuluk ilişkisine girerek, kurallarını kendilerinin koyduğu mahalleler oluşturmuşlardır. Maddi durumu iyi olmayan kesim bu sitelerde dolaşamaz. Bu ayrım soyutlanan kent ile bir sürtüşme doğurmaktadır. Kapılı toplulukların etrafını çevreleyen parmaklıklar fiziksel engel olmaktan çok keskin bir sosyal ayrımdır. Bu ayrım daha da keskinleştirilerek, mahalleler oluşturulmuştur. Ancak sahte bir oluşumdur. Bir el gelip resmi çizmiş ve gitmiştir. Kapılı toplulukların mükemmeliyetçilikleri bir resim kadar çekici ve bir o kadar taklittir. Seçkin gelenek için vurgulanan mekan tüketimi, Bourdeıu'nun kullandığı ayırmayı (distincitaion) destekleyen simgesel koordinat kurulmuştur. (Gönlügür, 2008: 73). Sosyal mekan kendiliğinden değil yapay olarak oluşturulmuş yeni bir toplumun başlangıcı olmuştur. Bu toplum kalabalıktan korkan, kendini fiziksel ve statü olarak ayrımlaştırmış bireyler ve ailelerden oluşmaktadır. Tümer, (2008) kapılı toplulukların avantaj ve dezavantajını belirlemiştir. Yüksek yaşam kalitesi, güvenlik, kontrollü trafik, çocuklar için uygun ortam, mahremiyet, topluluğa ait olma, özel bir yönetimin bulunması, kapılı toplulukların kent kalabalığı içerisinde sıkışmış prestij sahibi aile için olumlu özellikleridir. Ancak heterojenlik yok olurken,

yalnızlaşma, kutuplaşma, kamusal alanların yok olması, toplumla çocukların kaynaşamaması ve acil durumlarda itfaiye, ambulans gibi araçların problem yaşaması artmaktadır. Kalabalıktan sıyrılmak ve elit bir yaşam sürmek için insanlar kendilerini yalnızlaştırmaktadırlar. Kentten ayrımlaşma mimariye önem verilerek sağlanmaya başlanmıştır. Mimari sosyal ayrımlaşmanın temelindedir. Sınırları kalınca çizilmiş, etrafı duvarlarla çevrili bir yaşam kurgusu kapanan cemaati ifade etmektedir. Mimari, sosyal statüyü kullanıp ayrımlaşmayı fiziksel açıdan somutlaştırmaktadır. Bir homojenleşme duygusu yaratılarak kurgusu önceden belli, beklenmez olana kapalı, farklılıkların dışlayıcı olduğu bir sosyal yaşam alanı kurgulanmıştır. Giriş çıkışlar denetimlenirken sosyal temas diğer site sakinleriyle sınırlandırılmaktadır. Sakinler arasındaki bağlar yine ilk önce mimari açıdan kurulmaktadır. Kulüpler, sosyal tesisler aracılığıyla kurulmaktadır.

Kentlerde mekanı kullanırken diğer bir önem verilen nokta güvenlik olmuştur. Güvenliği mekana yerleştirirken kapılar, kapıları tamamlayan duvarlar ve kapılı toplulukların güvenlik elemanları kullanılmıştır. Bu önlemlere kameralar da eklenmektedir. Bu konut tipleirnde dışlayıcı bir toplumsallık vardır. Yüksek gelir düzeyi olan, yaş grupları 35-50 arasında değişen evli ve çocuklu aileler toplumsal farklılığı oluşturan gruplar olmuştur. "*Hassas olan bireyler, gündelik yaşamlarını bu hassasiyetlere göre planlama eğilimi göstermektedirler"* (Yardımcı; 2009, 250). Öncelikle, kapılı topluluklar alışveriş merkezleri gibi içe dönük ve sadece içeridekileri korumaya yönelik güvenlik adacıklarıdır(Yardımcı,2009). Kent merkezinde çalışan beyaz yakalı sınıf evlerine dönerken kentin tehlikelerinden uzak otobanlarla evlerine gitmektedirler. Bu tarz güvenlik anlayışı kişiye özel güvenlik ve özel güvenlik sistemlerini geliştirmiştir. Bu bağlamda, kamu-özel ayrımı göz önünde tutulmaktadır. Kamu ve özel arasındaki çizgi, kapılı toplulukların içine kapanık kuralcılığıyla silikleşmiştir. Farklı birçok isimle anılan kapılı topluluklar homojenleştikçe ve içine kapandıkça adeta cemaatleşmişlerdir. Bu cemaatler özellikle medya aracılığıyla tüketim olanaklarını genişletmişlerdir. Dünyada İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra banliyöleşme sonucunda ortaya çıkan kapılı topluluklar, çarpık banliyöleşmenin sınıfsal açıdan daha da düzenlenmesi sonucunda gelişmiştir. Banliyöleşmenin devamı şeklinde oluşmuşlardır. İlk olarak 19. yy'da İngiltere'de

ortaya çıkan banliyöler, aidiyet, refah, aile hayatı, ve doğaya yakın olma ideallerinde temellendirilen bir söylemin mekansal ifadesidirler. Kent dışına kaçış kapılı topluluklarda da vardır. Banliyöler zaman içerisinde şekillenip yeşillikler içinde müstakil evlerden oluşan yerleşim modeli haline gelmiştir. Gönlügür'e göre; banliyölerden farklı olarak kapılı topluluklar, bir defada tasarlanan, hem mekansal hem de sosyal açıdan dönüşüme topyekün kapalı yerleşim birimleridir. Banliyöler kente bağımlıyken, kapılı topluluklar kendilerine yetebilmektedir. Site içerisinde, eğlence, alışveriş, eğitim gibi sosyal unsurlar da yer almaktadır. 19. yy'da sosyal düzen sağlanması için bir toplumsal reform düşüncesi bu sitelerin tabanında yatmaktadır. Zenginlerin iyi yaşam hayali, Kuzey Amerika kültüründen devşirilmiş gösterişli hayat modelleridir. Dünya'da 1945lerde oluşumuna başlayıp günümüzde çoğalmış ve oturmuş olan kapılı topluluklar, Türkiye'de 1980lerden sonra hızla çoğalmıştır. Bu anlatılanların tabanında bir çok faktör vardır. Postmodernist yaşamın farklılıklarla aynı olma yaklaşımı ön plandadır. Türkiye'de çoğunlukla batı tarzı yaklaşımla dekore edilmiş mekanlar küreselleşme vurgusuyla yola çıkmıştır. Türkiye'deki kapılı topluluklara çoğunlukla İngilizce isim verilmesi küresel imgelere yakın olma duygusunu çağrıştırmaktadır. "*Yüzün dışarı dönmüş kapalı cemaatler"* (Gönlügür; 2008, 78). Bu ifade dış dünyayla münasebete girmeden kendi kendine yeten yaşam alanı kurmanın önemini vurgularken, sosyal statüyü evrensel idealizelerle ön plana koymak gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye'deki reklamlarda da güvenlik artık toplumsal statü olmuştur. Örneğin; İstanbul ya kalabalık oluşuyla ya da tarihsel özelliğiyle ön plana çıkarılmaktadır. Kalabalık oluşu güvenlik faktörünü, tarihsel oluşu oluşan ayrıcalığı vurgulanmaktadır. Fakat ne şekilde sunulursa sunulsun ilk yapılan dışarıdan tecrit edilmişlik durumudur. Bu bağlamda, zorunlu bir gelişme gibi, her toplumda kentleşmenin varacağı nokta bu içine kapanış olacaktır. Çünkü kapılı topluluklar karmaşanın içinde homojenleşmeye çalışan küresel bir oluşumun çocuğudur. Kapılı topluluklar, modern kent yaşamı sürecinde kendine yetebilme özelliği göstermektedir. Kent yönetiminden yarı özerk bir yönetime sahiptirler. Bu özerklik, kapalı alan içindeki cemaat yaşamının kurallarını koymayı beraberinde getirmiştir. Duvarların içindeki özelleştirilmiş arazi, aynı zamanda özgün bir özel mülkiyet tipi oluşturmaktadırlar. Enerji, su ve kanalizasyon gibi alt yapı gereksinimleri de yine kamusal servislerle bağlantılı olmak zorundadır.

Bu durumda özerklik, mülkiyete bağlı olarak arazinin kamuya kapatılması ile çevre düzeni, temizlik, günlük servisler ve iç güvenliğin sağlanmasıdır. Kapılı toplulukların bir sonucu ise, mekânsal farklılaşma ile ön plana çıkan yeni seçkinlerin ötekileştirdiği kentli nüfustur. Bütün kentli nüfus,bu yapılanma ile ayrışmıştır. Bu ayrışma, modern kapitalist kentte zaten gergin olan toplumsal bağları koparmaktadır. Bu mekânsal oluşum, refahın yeni mekânsal temsili olan kapalı lüks konut adacıklarını, yüksek duvarlar ve özel yollarla hemen yanı başlarındaki yoksulluk mekânlarından uyırmaktadır. Farklılaşmış gruplar kendi içlerinde bütünlük oluşturarak yeni bir toplum modeli çizmektedir. Verilen örneklerden yola çıkarak toparlayacak olursak; kapılı topluluklarda bulunması gereken özellikleri belirtebiliriz. Colquhoun (2004), ilk olarak sitenin bulunduğu çevrenin yani yakın yerleşimlerinin güvenli ve kaliteli olması gerektiğini vurgulamaktadır. Kentin merkezine olan ulaşım da güvenli olmalıdır. Yapılan otobanlarla kapılı topluluklarda oturan kişiler kent merkezindeki işlerine giderken kentin olumsuz özellikleriyle karşılaşmamaktadır. Yabancıların girmesini engelleyen duvarların olması gerekmektedir. Dışarıyı görmemek kontrolü engellemektedir. Bunun için alçak bahçe duvarı, demir parmaklık veya geçirgen delikli malzemeler kullanılmaktadır. Siteler içerisindeki bloklar yine güvenlik açısından birbirine çok yakın yapılmamaktadır. Sosyal alanlar da görülen alanlarda olurken, bu alanlar iyi ışıklandırılmalıdır. Güvenliğin sağlanmasında kullanılan bir faktör de giriş ve çıkışların az olmasıdır. Ayrıca, kullanıcıların homojen olması topluluk, birlikte hareket etmek gibi duyguları beraberinde getirmektedir. Kapılı toplulukların özelliklerine devam ederken Türkiye'deki yerleşimleri de ön plana almalıyız.

2.2. Türkiye'de Kapılı Topluluklar

"*Biçimsel olarak Türkiye'de kapalı sitelerin doğuşu ile ilgili üç kaynaktan bahsedebiliriz: Marmara ve Karadeniz kıyılarındaki tatil köyleri, yüksek rütbeli ordu mensuplarının Beşiktaş ve Sarıyer gibi boğaz kıyılarındaki kapalı konut alanları ve 1930larda başlayan konut yapı kooperatifleri"* (Danış, 2005: 95). Aynı zamanda, villalar da ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu villalar doğaya ve sağlıklı yaşama

yakınlığıyla gündeme gelmiştir. Bu durum da orta sınıftaki değişimi ve bu yerleşim şeklinin popülerleşmesini göstermektedir. Buna daha yüksek sosyal sınıfların tüketim alışkanlıkları eşlik etmektedir. Türkiye'de oluşan bu sınıf estetik değerler aracılığıyla tüketim alışkanlıklarını belirlemiştir. Özellikle İstanbul'da kent merkezinden çıkıp çeperdeki bahçeli bir villaya taşınmak sınıfsal statü göstergesi anlamına gelmektedir. Kentin merkezindeki fiziksel kirlilik terk edilmeye başlandı. Kapılı topluluklara yakın olan bu siteler zamanla dönüşmüş ve mekansal farklılıklara sebep olmuştur. İstanbul'da özel sitelerin ilk örnekleri 1970li yılların sonunda konut amaçlı küçük bina toplulukları şeklinde başlamıştır. Ankara'da 1990larda başlamış, İzmir'de 1950lerde küçük örnekleri görülmüştür. Etiler ve Ulus semtleri mekansal ayrımlaşmanın gelir dağılımına göre oluştuğu ilk alanlardır. Bu bölge, 1980lerde kent çeperinde yer alırken bugün kapılı toplulukların inşaatında aktif olan müteahhit firmaların yatırım sahası olmuştur. Bu bağlamda, Etiler'deki Maya Sitesi'ni örnek verebiliriz. Maya 1976 yılında yapılmış, ilk örneklerden biridir. Beşiktaş ilçesi Etiler semtinde konumlanmıştır. Çevresi duvar ve parmaklıklarla kapatılmıştır. Ayrıca alarm sistemi vardır. Girişlerde güvenlik görevlisi de bulunmaktadır. Pek çok hizmet içeriden sağlanmaktadır. Ancak "*çevresi bahçesi duvarı üzerinde demir parmaklık ile çevrilmiştir. Ayrıca bitkiler ile ayrım sağlanmıştır. Parmaklıklar dokunulduğunda içerideki güvenliğe uyarı vermektedir. Site içerisi kullanıcı tarafından dışarıdan izlenememekte, dışarısı de içeriden görülememektedir"* (Candaş, 2007: 81). Bu durum güvenlik açısından olumsuzluk göstermektedir.

Tablo 2- Maya Residence (Candaş; 2007,50)

"*Caddebostan, Fenerbahçe, ve Suadiye'deki tatil köyleri otoyol ağının gelişmesiyle kalıcı konutlara dönüşmüştür"* (Danış, 2005: 95). 1980lerin sonunda da villa siteler ortaya çıkmıştır. İstanbul'un üst ve orta sınıfları küresel tüketim kültürünün etkisiyle, yaşadıkları kenti bir turist gibi bakarak yeniden keşfettiler. Akman, İstanbul'un turistlerin gezileri için yeniden yaratıldığını ifade etmektedir.

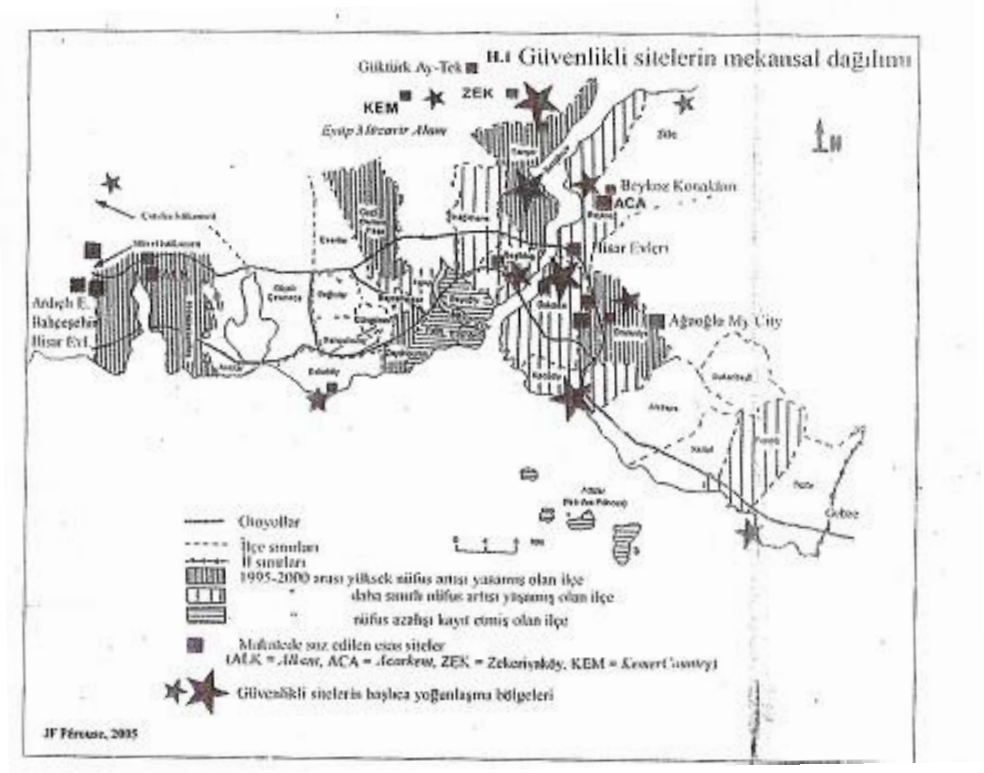
tarihte olmadıkları kadar steril mekanlar kurulmuş, kilise ve camiiler etrafındaki yapılardan arındırılmış ve kent çiçeklerle ve geniş parklarla doldurulmuştur. Bu düzenleme, aslında çöküntü alanlarının üzerinin kapatılmasıdır. Yoksul yerleşim alanları görmezden gelinerek bir süsleme yapılmıştır. Bu alanlarda kalan üst ve orta sınıf yeni bir ev ve yaşam alanı bulmak için kentin merkezini terk etmişleridir. Şehrin dışında toplu konut sitelerinde yaşayanlar, hayatlarından oldukça memnundurlar. "*Türkiye, toplu konut siteleri konusunda, ilk kuşağın cicim aylarını mı yaşıyor sorusu hemen akla geliyor. Apartmanın standart olmaktan gelen cazibesi, buna denek düşen düzen tutkusu ve kişiliksiz, steril mekan ve yaşan saplantısı ve yaşanılan çevrede homojenlik arayışı, toplu konut sitelerini Türk orta sınıfı için hala cazip kılıyor"* (İncel, 1999: 24). Apartmanını farklılaşması günümüzde müstakil konutu tercih etme eğilimine dönüşmüştür. Kapılı toplulukların bir de pazarlanma kısmı vardır. Bu süreç, dağınık çevreye karşı düzenli olan mekanı övmektedirler. Düzenli, temiz, steril ve homojen bir dünya arayışı kapılı toplulukları tercih etme koşulu olarak düşünülmüştür.

"*Kapalı siteler, korunaklı site, güvenlikli site isimleriyle Türkiye'de ortaya çıkan kapılı topluluklar, güvenlikli sitelerin orta ve üst sınıfların küresel tüketim kültürüne eklemlenme isteğiyle şehir merkezinden kaçışı açıklamaktadır*" (Öncü, 1997: 94). Bir bakıma Türk ekonomisinin dışa açılımı başlamıştır. Yeni bir zengin tipi olarak üst düzey yöneticiler ön plana çıkmıştır. Kurtuluş'a göre; üst sınıflara hitap eden kapılı topluluklar değişen sınıf kültürünü ve yeni bir yaşam tarzını ortaya çıkarmıştır. Orta sınıf rüyası, farklılaşmış yerleşimleri ortaya çıkarmıştır. *"90'lı yılların başından itibaren İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerin etrafında boy veren lüks konut sitelerinin birinden içeri adımınızı atmışsanız anımsayacaksınızdır, sitenin bekçilerle korunan kapısından geçer geçmez alışılmadık bir manzara karşılar ziyaretçiyi: Türlü mimari detayla bezenmiş, pastel renklere boyalı bir örnek villalar; benzerlerine ancak beş yıldızlı otel bahçelerinde rastlanabilecek peyzaj düzenlemeleri; sezon dışı yazlık siteleri hatırlatan insansız sokaklar; dahası arkanızda bıraktığınız şehrin görsel ev mekansal çeşitliliğiyle taban tabana zıt tekinsiz bir düzen"* (Gönlügür, 2008: 73). Bu ifadeye göre, kapılı topluluklar ideal ev düzenini tamamen insan hayatını içe kapayarak, bu hayattan memnun kılınacak

şekilde tüketiciye sunulmuş bir meta halinde hayatımızda yer almaktadır. Zenginlik, bu metayı sosyal düzeniyle de satın alabilecek farklılığı oluşturmaktadır. Türkiye'deki kapılı topluluk oluşumu geç gelen bir banliyöleşme eğilimiyle başlamıştır. "*Türkçe'de ev-evlenme-aile birbirini tamamlayan bir anlam bütünlüğü oluşturuyor. Ev bark sahibi olmak deyimindeki bark sözcüğü aile anlamına gelir, ev sahipliği ile aile sahipliğini özdeşleştirir. Yani tarihimizde evin bir tüketim nesnesi olmanın ötesinde anlamları olmuştur. 19. yy'dan itibaren Osmanlı tarihinde, ardından Cumhuriyet tarihinde gelişen memur ve meslek sahibi kesimler için apartman yaşamı, modern yaşam tarzını sembolize etmiştir. Orta sınıf anlayışı, Cumhuriyet döneminde modern aile=apartman dairesi önermesini temel almıştır. Bu sınıf ile kentsel yaşamın çevresine itilmiş olanları ayıran üç oda bir salon apartman dairesi zamanla evin en genel tanımı haline gelmiştir"* (Akman, 2009: 119). Statü farkının ilk göstergesi apartman yaşamı ile ön plana çıkmıştır. Orta sınıf için ev büyük bir anlam taşımaktadır. Orta sınıflar küresel tüketimin etkisiyle tüketim nesnesi olarak da ideal ev olgusunu hayatlarında önemli yere koymuştur. İdeal ev, sadece salon kavramı kapsamında kalmamıştır. Temiz hava, dinlenilebilecek yer, oyun bahçeleri, piknik alanları, güvenli alanlar gibi özellikler de yerleşim yerlerinde aranmaya başlanmıştır. Çevrede ise seviyeli kişiler olmalıdır. Bu seviyeli kişi ifadesi evi tamamlayan en önemli faktörlerdendir. Çünkü orta sınıf mekanı satın alırken komşuyu da önemsemektedir. Bir ev alarak bir çevrenin de içinde olup sınıfsal kimliğini koruyacaktır. Özellikle İstanbul'daki konut seçiminde, çoğunda ortak özellikler aranmaktadır. "*Hepsi İstanbul'un dışında, ama çok yakındır(otoyoldan 5-10 dk). Çağdaş yaşamın gerektirdiği her tür konfora sahiptir (otopark ve oyun bahçesinden, spor tesislerine ve en uç örneklerde helikopter pistine kadar)"* (Akman, 2009: 119). Öncü, ideal ev mitosunu pazarlayan neredeyse tüm reklamlarda doğa ve kirlenme metaforları üzerine kurulu üç ayrı bölüm olduğunu belirtiyor. İlk olarak İstanbul'un eski, güzel günler anlatılır, sonra doğal ve toplumsal çevre kirlenmesine değinilir, daha sonra da öykü mutlu sonla, ideal eve taşınmayla biter.(Akman, 2009: 119).

Kapılı topluluklar, Türkiye'de 1980lerdeki ekonomik ve toplumsal dönüşümün sonucudur. Bu toplumsal dönüşüm, sosyal ayrışma kavramı ele

alındığında eğitim düzeyi ve ekonomik duruma bağlı olarak ortaya çıkan farklılıklar ön plana alınmalıdır. Bu refah kararları piyasa ekonomisine göre alınmıştır. 1980 sonrası ekonomik yapılanma ile gelir dağılımı farklılaşmıştır. Böylece sosyal ayrışma üst sınıf kimliğini oluşturmuştur. Türkiye'se üst sınıf kimliği Batılı eksende ilerlemiştir. Böylece, İstanbul uluslar arası finans merkezi haline gelmiş, gökdelenlerle ayrımlaşma eğilimi başlamıştır. Bu bağlamda, İstanbul'daki kentsel değişimin Batılılaşma eğilimin ekonomik refahın bir göstergesi olduğunu söyleyebiliriz. Üst düzey gelir grubuna dahil kişilerin kentten kaçması sonucu, kent çeperinde bir yerleşim oluşmuştur. İstanbul'da, üst gelir grupları yaşam tarzı ve güvenlik satın almaya başlamışlardır. İstanbul'daki oluşum kent merkezine yakın ve kent merkezi dışında şekil almaktadır (Harita 1). Kapılı topluluklar, ayrıcalıklı ve ayrışmış (Fridin; 2006, 81) bir hayatı simgelerken alt gelir gruplarını ötekileştirmişlerdir. Ayrıcalık, spor alanları, yeşil alan, güvenlik sistemleri gibi noktalarda ön plana çıkarılmıştır. Bu ayrıcalıklar ne kadar fazlaysa o kadar pahalıdır.

Harita 1 (Danış; 2005, 97)-İstanbul'da kapılı toplulukların dağılımı

İstanbul'daki Zincirlikuyu-Maslak hattında gökdelenlerin oluşması şehrin çeperini ulaşılabilir kılmıştır. Böylece, kavşak noktalarında büyük alışveriş, ticaret ve kongre merkezlerinin kurulmuştur. Bu bağlamda, müstakil bir İstanbul oluşturulmak istenmiştir. Mekansal olarak parçalanmış ve sosyal olarak birbirinden çok farklı grupların yaşadığı Çekmeköy, özellikle 1980 sonrasında aldığı göçlerle yatırımın yoğunlaştığı bir mekan haline gelmiştir. Ancak Fridin, Çekmeköy'ün kamusal alanlar, sosyal ve kültürel donatılar, spor alanları, kentsel alt yapı olanakları ve mekansal kalite açısından fakir bir yerleşme olduğunu ifade etmektedir. Kapılı topluluk içinde ve dışında yaşayanlar arasında sosyal olarak ortak yön bulunmamaktadır. Çünkü bu yeni kentleşme olgusu homojen gruplar oluşturmuştur. Ayrışmanın en etkin özelliği eğitim ve ekonomidir. Topluluk içinde yaşayanlar avantajlı konumda olmaktadırlar. Öncü, İstanbul'daki kapılı topluluk yerleşimlerinin Türkiye açısından en iyi örnek olduğunu ifade etmektedir. İstanbul'un üst ve orta sınıflarının şehirden kaçışı, İkinci Dünya Savaşı ertesinde, otomobil ve televizyonun ilk yaygınlaşmaya başladığı dönemde başlamıştır. Bu oluşumun sonunda büyük kentler karmaşık ilişkileri kimlik mücadeleleri ile şekillendirmiştir. Bu konuda, Osmanlı Devleti zamanına kadar gidebiliriz. 19. yy'dan itibaren ön plana çıkmaya başlayan memur ve meslek sahibi kesimler için modern yaşam tarzı, apartman yaşamında sembolleşmiştir. Cumhuriyet dönemindeki orta sınıf salon tanımı sınıf farklılaşmasının başlangıç noktası olmuştur. İstanbul'da kapılı topluluklar iki grup şeklinde incelenmiştir. Kent merkezine yakın olan alanlar ve kent dışındakiler. Kent merkezine yakın olanlara Etiler, Ulus, Maslak, İstinye örnek verilebilir. Diğer gruplar da kent dışındadır. İlk tercih kent merkezine yakın olandan yana olmuştur. Çünkü kent merkezine yakın olmak, iş alanlarına ve kentteki sosyalliğe yakın olmak demektir. Bu konutlarda yaşamanın ayrıcalığı, diğerlerine göre daha çok güvende ve prestij içinde olmaktır. Bu değişim küreselleşmeye dahil, bir aşama olmuştur. Tek küreselleşmenin sayılamayacağı bu değişim faktörlerine iktisadi politikalar, orta sınıfın küçülmesi, toplumsal ayrımlaşma da eklenmelidir. Ancak, bir de tüketim çılgınlığı Türkiye'yi etkilemiştir. Ekonomik nesnelerin haricinde kültür ve özel hayat da tüketilmeye başlanmıştır. Özel hayat kamusal hayatı etkileyerek rehin almıştır. Türkiye'de hayat biçimleri sınıflandırılmaya başlanmıştır. Farklılıklar ön plana çıkarılmıştır. Mahremiyet, başat bir faktör olarak ön plana alınarak mekanların

düzenlenmesinde kullanılmıştır. Kapılı topluluklar, hem kimlik yaratmak hem de sorunlardan kurtuluş için kentin olumsuzluklarına karşı refah adacıkları oluşturulmuştur. Kamusal alan sonlanırken toplumsal statü göstergesi olan kimlik farklılaşma aracına dönüşmüştür. İstanbullu seçkinler kendine yeterli şehirciklerde yaşamaya başlamışlardır.

"*Bali, 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti'nin uyguladığı iktisadi liberalizmin "her mahalleye bir milyoner" diye sloganı bulunduğunu, bu siyasetin o yıllardan itibaren İstanbul'un kentsel çehresinin değişmesine neden olduğunu belirtiyor. Demokrat Parti iktidarının imar planının uygulanmasıyla; eski ahşap konaklar, binalar, yerlerini önce geniş caddelere; daha sonra o caddeleri dolduran mozaik taşlarla kaplı modern yapılara bıraktılar"* (Akman, 2009: 120). Bu süreç, Turgut Özal'ın liberal ekonomisiyle hızlanıp mekanı şekillendiren sistemle devam etmiştir. bu mekanların içini dolduran sınıfa medyadaki ünlüler de dahil olmuştur. Böylece, 1980lerde toplum içinde çok yüksek harcama kapasitesi bulunan yeni ve sayıca çok bir kesim ortaya çıkmış, kapılı toplulukların müşterisi olmuşlardır. Bu bağlamda, Türkiye'de Turgut Özal zamanında yükselen gelir düzeyi, bu kapılı toplulukları çoğaltmıştır. 1980lerdeki liberalleşmenin etkisiyle ekonomik ve kültürel konumları erozyona uğratan orta sınıf sembolik bir sermaye oluşturmuştur. Bu dönemdeki yeni zengin tip iş adamlarıdır. Yeni kentliler, yeni zenginleri oluşturmaktadır. Turgut Özal dönemi, hızlı ekonomik dönüşümün yaşandığı, toplumun üst gelir tabakasında ciddi bir değişim yaşanmasına neden olunan bir dönemdir. Türkiye'de kentleşme süreci, Turgut Özal'ın serbest piyasa ekonomisini radikalce uygulamaya başlaması sonucunda son yirmi yılda hızlı bir gelişme içerisinde olmuştur. Bu olayın en önemli nedeni yükselen gelir düzeyidir. Özal döneminde uygulanan iktisadi politika gelir artışına neden olmuştur. Bu gelir artışından en çok faydalanan kesin iş adamları ve yöneticiler olmuştur. Bu bağlamda; farklılaşma kendini diğerlerinden soyutlama eğilimine götürmüş statü farkının göstergesi mekanda kendini bulmuştur. Küresel tüketim kültürü sayesinde, diğerleri için ulaşılamaz olan lüks konutlar ilgi çekmektedir. "*Tek yanlı olarak değişen sınıf kültürü, yeni yaşam tarzı talebi, orta sınıf rüyasının yarattığı farklılaşmış yerleşimler yetmez. Farklı sınıf konumları ve sermaye birikim süreçleri arasındaki ilişki*

üzerinden anlaşılabilir" (Kurtuluş, 2007: 93). Türkiye'de de 1980lerden sonra semboller ve tarz önemli olmaya başlamıştır. Sermayeyi elinde bulunduran sınıf yeni bir oluşum içine girmiştir. Bu sınıf, toplumsal statülerini sürdürmek için konutlarını lüks eşyalarla doldurmaya başladılar. Dekorasyon da önemli hale geldi. Bu konuda yeni bir piyasa oluştu. Villalar üst sınıfa yetmemeye başlamıştır. Üst sınıf kendilerine benzeyen insanlarla, iş sonrası vakit geçirmek istedi ve kapılı topluluklarda bu isteklerini gerçekleştirmeye çalıştılar. Böylece yükselen değerler piyasa gereksinmeleri haline gelmiştir.

Rıfat N. Bali, "*citylerde yaşam"* ifadesiyle kapılı konut tarzına yönelmiştir. "*Sıradan fanilerin yaşadıkları mekanlardan oldukça farklı olan sitelerde yaşamak öyle değişik bir duygudur ki bencillikten uzak bir şekilde bu duyguyu ve sevinci etrafınızla da paylaşmak istersiniz"* (Bali, 1999: 39). Prestijli sitelere taşınanlar arasında yazarlar, sanatçılar vardır. Buradaki yaşamı yepyeni bir hayat olarak ifade etmektedirler. Bu kapılı topluluklarda seçkinler olması için, bu yerleşimlere yerleşecek olanlar araştırılarak seçilmektedirler.bu sitelerde yaşayanlar keyif almanın ön planda olduğu bir anlayışla bu mekanları seçen kişilerdir. Üst ve orta sınıf "taşrandan kopup gelmiş kırolar" (Bali, 1999: 43) ile yaşamak istemekteydiler. Buranın alıcıları, belli bir eğitim ve görgüye sahip kişilerdi. "Ben" in önemli olduğu kapılı topluluk müdavimlerinde bu durumdan kurtuluş noktası kara kalabalıklardan kaçıp sosyal kulüplere ve kapılar ardına sığınmak olmuştur. Bali'nin benzetmesiyle "çılgın kalabalıktan uzakta…"

Kapılı toplulukların ilk çıkış noktası konut amaçlı küçük bina toplulukları olmuştur. Aynı zamanda, kent karşıtı bir söylemle pazarlanmaya başlanmıştır. Kent merkezi şeytanlaştırılmıştır. İstanbul'da talepten çok arz söz konusudur. Arz edilen sitelerin mimari, fiziksel, sosyal içeriği yatırımlar tarafından oluşturulmuştur. Bu alanlar, tanıtıldıktan sonra, yeni orta ve üst sınıflar bu konut tipini benimsemiş ve talep etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda, Türkiye'deki kapılı topluluklar devlet eliyle sunulmuş, tanıtılmış, özendirilmiş arkasından sermaye olarak özelleşmiş ve ilgi çekmiştir.

Türkiye'de kapılı topluluklar ithal edilmiş bir yaşam tarzının pazarlanması şeklinde oluşmuştur. İthal edilmiş yaşam tarzının en başarılı sunucusu küresel medyadır. Türkiye'de renkli televizyonlar ve özel kanallarla birlikte tüketim ve tercih çok hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu pazarlamanın ikili bir yapısı vardır. İlk yapı uluslar arası firmalar, ikincisi onların taşeronlarıyla işe başlayıp deneyim kazanan ufak ölçekli firmalardır (Peroouse, 2003: 102). Küresel konut pazarı küçük ölçekte ülkemizde başlayıp günümüze kadar oldukça büyümüştür. "*Son yirmi yıldır İstanbul, Ankara ve İzmir'in kent çeperine eklemlenen kapılı cemaatler dört başlık altında toplanmaktadır. Bir yanda Kemer Country, Alkent 2000 gibi bünyelerinde barındırdıkları sosyal tesislere, dolayısıyla sundukları yaşam tarzına vurgu yapan büyük ölçekli konut projeleri, diğer yanda Beykoz Konakları, Zekeriyaköy Konakları gibi konutun en başta toplumsal statü edinme aracı olarak pazarlandığı lüks villa siteleri; bir diğer yanda Metrocity Milenyum gibi şehir merkezinde yer alan gökdelen apartmanlar ya da pazarlama dilindeki tabiriyle "rezidanslar" ve son olarak Kartal'da yer alan Dokuz Palmiye Residence gibi toplu konut projelerini andıran tasarımlarıyla üst orta ve orta gelir gruplarına daha hesaplı bir alternatif sunan güvenlikli konut siteleri"* (Gönlügür, 2008: 74). İstanbul Tuzla ve Çamlıbel'deki (Forest Home) kapılı topluluklar 1970lerde oluşmuştur. Garanti Koza sigorta grubunun yaptığı Alarko, Acarlar ve Simpaş ilk örneklerdendir. İstanbul'un Kuzey Ormanları, Çekmeköy, Göktürk Evleri, Zekeriya Köy gibi kapılı topluluk sunumları mahalle nostaljisine ve güvenlik olgusuna göre oluşmuştur. İçeride olmaya hak kazananlar, gerekli ödeyebilenlerdir. Bu bağlamda, gelire bağlı sınıfsal ayrımcılık ortaya çıkmaktadır. Kapılı topluluklar sosyal kulüp, statü aracı yaşam tarzı toplulukları alanları olarak ortaya çıkmıştır. Satın alma gücü arttıkça refah düzeyi artmaktadır. Sosyal aktiviteler de kentin içindekilerden farklı olmak durumundadır. Örneğin, golf ve tenis sınıf ayrımı olan sporlardır. Kemer Country'de golf kulübü ön plana çıkmıştır. Bu kapılı topluluklar, kent yaşamına alternatif olarak oluşmuştur. Kapılı toplulukların pazarlanmasında, üst ve orta sınıfın ilgi alanına hitap edilmeye çalışılmıştır. İlk slogan "ideal ev" vaadidir. Bu vaad ya geleneksel ve tarihi olana özeniş olarak ya da küresel olanaklara sahip olarak gerçekleşmektedir. Bu bağlamda hitap edilen aynı kitlede iki uçlu hedeftir. Ayrıca kapılı konutlar gözden uzak olmakla da övülmektedir. Bunun amacı, stresten uzaklaşma, iş yorgunluğunu, kentin

karmaşasını evine gelince atan orta ve üst sınıfa mekanı pazarlayabilmektir. Kültür ve yaşam tarzının yanı sıra sadece güvenliği vurgulayan kapılı topluluklar da vardır. Kapalı devre izleme sistemlerinin, kartlı geçiş düzeneklerinin pazarlanmasıyla önemini arttırmıştır.

İstanbul, kapılı topluluk oluşumları için en önemli örneği oluşturmaktadır. Türkiye'de kapılı toplulukları en canlı İstanbul'da gözlemleyebiliriz. "*1980li yıllarda tipik bir üçüncü dünya ülkesinin dengesiz gelişmiş en büyük metropoliten kenti görünümündedir"* (Kurtuluş, 2007: 84). İstanbul'un kalabalıklaşmasındaki en büyük faktör sanayileşmedir. Doğu ile batı arasında bir ara kent olmak özelliği göstermektedir. Bu bağlamda modernleşme eğilimleri ilk olarak İstanbul'da başlamıştır. Kent mekanı üretim merkezi olma özelliğini gösterirken çekicilik özelliğini bu yönde kazanmıştır. Tarımdan farklı bir üretim ve hızla gelişen sınıfsal kimlikler oluşumunu sağlamıştır. Mekan seçimi etnik olmaktan çok ekonomik farklılığı belli eden gösterişli mekanlar üzerinde olmuştur. "*Kentin bu yeni ekonomik faaliyetlerinden pay alarak zenginleşen tüccarlar, etnik ve dinsel kökenlerine dayalı olarak yerleştikleri ve fakirlerle zenginlerin farklı konut tiplerinde ama yan yana yaşadıkları eski mahallelerinden, yeni ve modern binalarla yerleşime açılan yeni kentsel alanlara taşınmaya başlamışlardır. Bu yeni yerleşimler, demiryolu ve denizyolu ulaşımlarındaki gelişmelerle kentin merkezi alanlarının dışında Nişantaşı-Şişli, Boğaz ve Marmara Denizi'nin koylarında açılmakta ve kentin ilk alt kentlerini oluşturmaktaydı"* (Kurtuluş, 2007: 86). Alt kentler ile başlayan örüntü banliyöleşme ve arkasında kapılı topluluklara doğru gitmiştir. Aradaki fark kapılı toplukların daha çok statüye vurgu yaparken bu ayrımı duvarlarla, tamamen içe kapalı göstermesidir. 19. yy'da yerleşim örüntüsü cemaat ve etnik iken daha sonra sınıf kimliği önem kazanmıştır. Günümüzde kim olduğun neyi, nasıl tükettiğinle belirlenmeye başlamıştır. Kentin çekici unsurları arttıkça, yıllar boyu aldığı göç ile kalabalıklaşan, metropol haline gelen İstanbul'da gökdelenler ile başlayan daha sonra güvenlik isteğinin ve doğaya dönüş isteğinin öne çıktığı içine kapalı siteler ile devam eden bir yapılanma göstermiştir. İstanbul'daki kapılı mekanların pazarlanmasında kentin imgesi önemli bir referans noktası olmuştur. Bu kent, iki şekilde kullanılmıştır. İlki kalabalıklaşan, kirlenen ve yozlaşan yönüdür. Kapılı topluluk bu sorunların çözüm

noktası olarak görülmektedir. Diğeri ise; İstanbul'u İstanbul'un dışında yaşamak şeklinde tarihi duruşu sunmaktır. İstanbul'a özgü tarihsel özellikler sunulmaktadır. Konak yaklaşımında mimari kullanılmaktadır. İstanbul'daki üst sınıf, "*Batılı mimari tarzlarla inşa edilen yüksek duvarlarla çevrili yeni köşklerine taşınmaktadır"* (Kurtuluş, 2007: 86). Mekansal ayrımlaşma, halkın gözünden uzak olmakla belirlenmeye başlamıştır. Ulaşılamaz olmak ayrıcalık yaratmaktadır. Ayrıca, kentin içinde kaybolan komşuluk ilişkilerinin de sitelerde yaşatılmaya çalışıldığı pazarlamaya eklenmektedir. İstanbul büyüdükçe merkezdeki sıkışma kentin dışında saçaklanma[9] kentsel mekanda sınıfsal kimliğe dayalı ayrımı ön plana almaktadır.

İlk olarak İstanbul için alt kentlerden bahsetmek gerekmektedir. Liberalizm Türkiye'yi etkisi altına aldığı 1980li yıllar ücret geliri artan bir grubun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu grup, iyi eğitimli, küresel tüketim kültürünün içerisinde bulunan, çokuluslu şirketlerde çalışan, danışmanlık, kurumları, halkla ilişkiler sektörlerinde çalışan kesimden oluşmaktadır. Bu sınıfa özel tüketim alanları oluşmuştur. "*Bu sınıfta özel dersanelerin, özel, ilk-orta eğitim okullarının ve vakıf üniversitelerinin yaygınlaşmaya başlamasıyla, yüksek, yüksek ücretlerle devlet okullarından özel okullara transfer olan başarılı öğretmenleri, üniversite hastanesinde akademik ünvanı olan muayenehane sahibi ya da özel hastanelerde çalışan doktorları, serbset ya da orta ölçekli hukuk bürolarında çalışan hukukçuları, askeri pilotluktan, yüksek ücretlerle uluslar arası havayollarına transfer olan genç ve başarılı eleman ve*

[9] Kentsel alan sosyo-ekonomik anlamda bünyesinde bulundurduğu kozlar nedeni ile özellikle 1950'li yıllarla birlikte tarımda makineleşme ve Sanayi Devrimi'nin getirdiği teknolojik olanaklardan dolayı kırsal alandan nüfusu çekmesini hızlandırmıştır. Ancak kentlere gelen nüfus 'barınma, dinlenme, çalışma ve ulaşım' olarak belirlenen kentsel faaliyetlerini karşılayabilmek için, kentsel alanın fiziksel olarak kapasitesi zorlamaktadır. Kentler bu süreci kentsel alan üzerinde yapı yoğunluğunu artırarak yaşamaya başlamışlardır. Ancak dikey büyümesini tamamlayıp gittikçe doygunluğuna ulaşan kentler, yatay olarak çeperlerine doğru büyüme ve genişleme eğilimi göstermektedirler.
'Kentsel saçaklanma' olarak adlandırılan bu gelişme sürecinde kır karakterli alanın kentsel alan içerisine alınması ile çeperde bir takım yapısal değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır. Çevrelerinde bulunan kırsal alanları etkileyerek gelişimlerini sürdüren bu yerleşim birimleri, istemeden de olsa gerek mekansal gerek sosyal anlamda eşitsizlikleri de beraberinde getirmektedir, **Emel KARA,** MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Lisans Bitirme Tezi, İstanbul, 2004, http://www.planlama.org/new/tezler/kentsel-tarim-alanlarinin-kentlesme-sureci-karsisinda-degisimi-ve-donusumu-istanbul.html

yöneticileri de eklemek gerekir" (Kurtuluş, 2007: 92). Bu bağlamda, orta sınıfın kaynağını farklılaşan kamu kesiminde bulabiliriz. Bu sınıfa da hizmet veren dekorasyon, reklam, eğlence, organizasyon şirketleri hizmet etmektedir. Geleneksel orta sınıf gibi olmayan bu yeni orta sınıfın toplumdaki statüsü artmaya devam etmiştir. eski orta sınıf, alt sınıflarla yan yana yaşamıştır. Ancak bu yeni orta sınıf alt sınıfla beraber yaşamayı reddedip kendini soyutlama eğilimi göstermektedir. Kentin kalabalığından, kirliliğinden ve şiddetinden uzakta bir yaşam alanı oluşturmak üzere içine kapanma yaşanmıştır. Yeni kimlik, Kurtuluş'un ifadesiyle hijyenik ve ayrıcalıklı olmuştur. Bu ayrıcalıklı sınıf kent dışındaki villalarda kendilerini güvende hissetmektedirler. Ayrıca lüks olan bu yerleşimler küresel tüketim kültürünün 1980lerde oldukça ön plana çıkmasıyla başlamıştır. Bu konuda ilk ortaya çıkan apartmanlaşma olmuş, ardından içine kapanma ve sınıf farkı gelmiştir. Anokronizm (uyuşmazlık) halinden kurtulabilmek ve arada kalmamak için farklılaşmış yeni sınıf, kent dışına kaymış ya da kentin içerisinde korunaklı kaçış yaşamıştır. *"Artık yeni kimlik, iş adamı kimliğidir. Ayrıca, tüketme biçimi, yoğunluğu ve e tüketildiği önemlidir. Yeni orta sınıf için önemli olan moda ve marka olmuştur. Mekan da modaya ne kadar uygunsa o kadar tüketilmektedir. Yer seçimindeki önemli ölçüt komşularının kim olduğu ve güvenliktir. Kendi özel güvenlik sistemleriyle korunan ve özel arazi statüsünden dolayı orada oturanlar dışındakilerin serbestçe giremeyeceği bu yerleşimler İstanbul'da sınıfsal kimliğe bağlı mekansal ayrışmanın bir diğer parçasını oluşturmaktadır. Kendi içinde kültürel, etnik ve politik olarak son derce heterojen olan bu sınıf, bu farklılıkları örten bir tüketim kültürüyle mekanda diğer sınıfsal kimliklerden ayrışmış berrak bir görüntü oluşturmaktadır"* (Kurtuluş, 2007: 95). Bu ifadeye göre, zamanla kapılı toplulukların temelinin liberal yaklaşımların Türkiye'de ön plana çıkmasıyla ve tüketim toplumun başat unsur olmasıyla atıldığını görmekteyiz. Zenginlik, tüketimin niteliğiyle belirlenmeye başladığı anda mekana yansımaktadır. İstanbul'da da tüm dünyadaki gibi zenginlik yüksek duvarlar arkasındaki farklılıklarla belirlenmektedir. Bu oluşan yeni sınıf, yerel yönetimlerin iktidar dönemini beslemiştir. Yasaları bu inşaatlara uygun hale getirmek için yeni imar politikaları çıkarılmıştır. Örneğin, "*Büyükçekmece'de özel site inşaatlarını kolaylaştıran faktörler arasında yerel yönetimin yapısının yanı sıra 1989'da Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ile ona bağlı TEM otoyolunun açılışı da etkili olmuştur*"

(Danış, 2005: 97). Belde belediyeleri site inşaatlarında karşılaşılan yasal engelleri kaldırmaktadır. Gerekli inşaat ve düzenleme izinleri kolayca elde edilmektedir. Hatta kapılı toplulukların inşaatı konusunda arazi tercihleri ön plana çıkmıştır. Beykoz, Büyükçekmece gibi orman alanlarına konut inşa etmek isteyen firmalara kolaylık sağlanmıştır. Kamu ve belediye arazilerine usulsüz el koyma, üzerine kaçak yapı yapma sonucunda oluşan bu siteler bir süre sonra yasallaştırılmıştır. Kemer Country, Kemer Koleji ile başlayıp golf sahası ile devam edip, konut yerleşimine dönen ve milli parkın (Belgrad Ormanları) 170 hektarlık bir alanını kapsamaktadır. Bu durumu yasallaştırmak için, kamu arazisi 49 yıllığına kiralanmış, yasalar çıkmıştır. Kemer Country seçilen örnekler içerisinde en büyüğüdür. "*Toplam daire sayısı ve toplam blok sayısı, yerleşim içindeki yoğunluk konusunda genel bilgi vermektedir. Buna göre, Etiler semtinde bulunan Sarı Konaklar ve Maya Residence yoğun yerleşimler olarak görülmektedir. Daire tipleri genel olarak düz, villa, tripleks, çatı dubleksi, bahçe dubleksi gibi çeşitli tiplerde görülmektedir. Her bir örneğin kendi içinde özel güvenlik sistemleri mevcuttur ancak hırsızlık oranlarına bakıldığında sürekli girişimler olan veya hırsızlığın yaşandığı örnekler de görülebilmektedir"* (Candaş, 2007: 43). Bu bağlamda, belirleyicilik diğer ülkelerde olduğu gibi güvenlik olgusu üzerindedir.

Kamunun gözünden uzakta, kararların duvarlar içinde alındığı, mahremiyetin gerektiği zaman gösterişle ön plana çıktığı, ötekilerden korkulan bir psikoloji oluşturulmuş yeni bir sınıf, yeni bir mekan oluşturmuştur: Kapılı topluluklar, güvenlikli siteler, refah adacıkları, 1980 sonrası politikacılar tarafından da desteklenen duvarlar arkasındaki yerleşimler İstanbul'dan sonra zamanla Türkiye'ye yayılmıştır. "*Calderia'nın Sao-Paulo üzerine yaptığı çalışmada dışa kapalı/korunaklı adacıklar, Davis'in Los Angeles üzerine yaptığı çalışmada kapalı adacıklar diye adlandırılan türden refah adacıkları İstanbul'da 1980lerin sonlarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır"* (Kurtuluş, 2007: 96). Bu yerleşimler sınıfsal kimliğe göre yapılanmıştır. Doktor, avukat, yöneticiler bu sınıfsal kimliği temsil etmektedirler. Ancak kapılı topluluk yerleşimlerinde kimlik mekanın mimarisi bakımından somutlaşmaktadır. Bu bağlamda, Kurtuluş'un ifadesiyle İstanbul ve Anadolu burjuvazisi diye bir kalıplar ortaya çıkmıştır. İstanbul'un bir

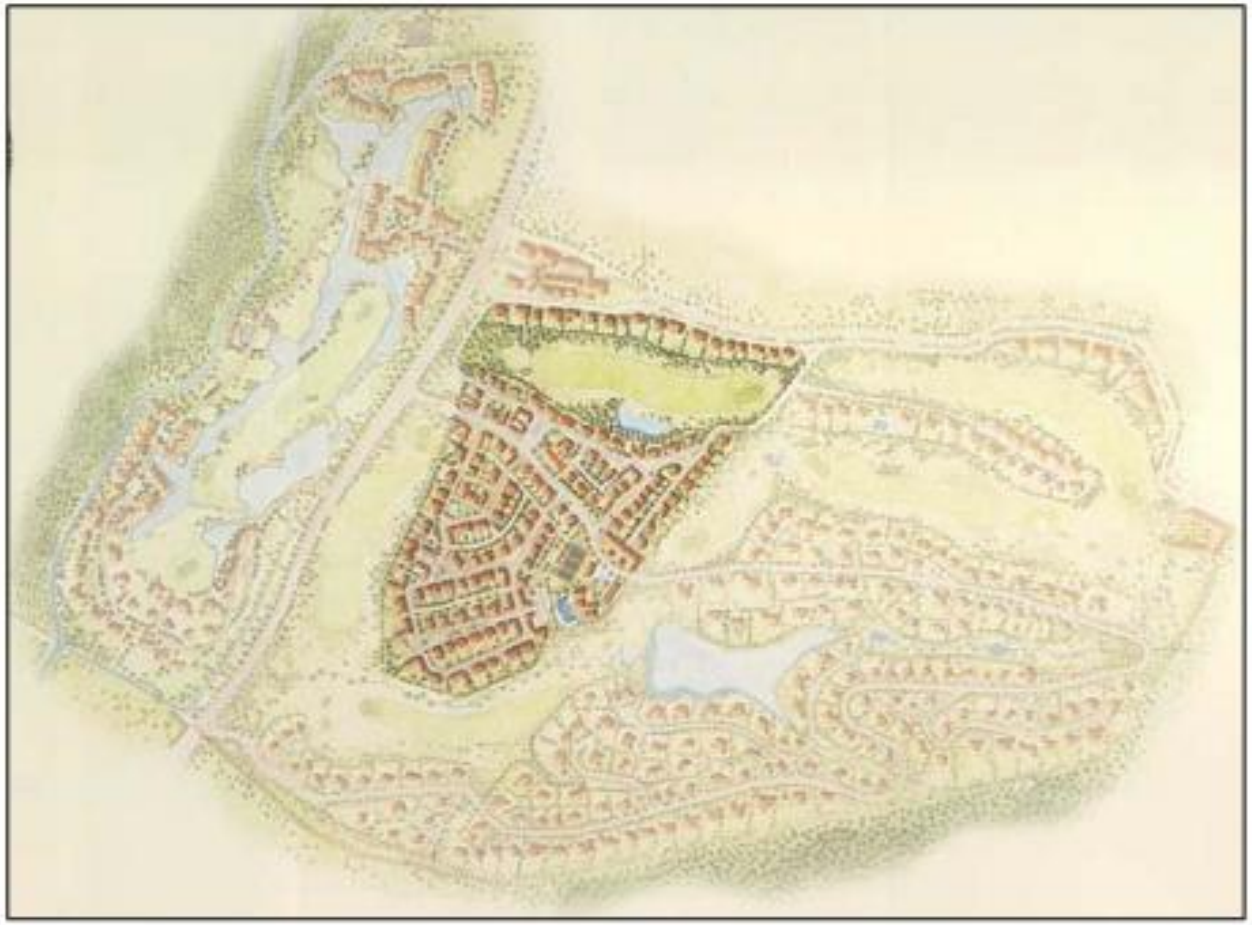
yakasında Kemerburgaz'da, Kemer Country, yeni gelenekçi bir anlayışla Amerikalı bir inşaat şirketinin planını yapmış olması ayrıcalığıyla durmaktadır. İngilizce isimler ve ayrıcalıklı faaliyetlerle Batı geleneğine uyumlu inşa edilmiştir. Diğer yakasında, boğaz sırtlarında Osmanlı eliti olan Sait Molla Paşa'ya ait koru içinde yerleşimleri konak isimlerinden oluşmuş Beykoz Konakları bulunmaktadır. Kapılı toplulukları ön plana çıkaran unsuru Danış, şöyle ifade etmiştir: Kent merkezini şeytanlaştıran, onu tehlikeli, yaşanılmaz ve düzeltilemez bir yer olarak temsil eden kuvvetli kent-karşıtı söylem kentin merkezinden kaçışı gerektirmiştir (Danış, 2005: 100). Sitelerin reklam broşürlerinde şehir merkezindeki gürültüden, trafikten, deprem riski gibi mal ve can güvenliğine yönelik tehditlerden bahseden aynı söylem kullanılmıştır. Devlet kuruluşları da bu söylemi benimsemiştir. Yerel yönetimler çeperde gelişen gayrimenkul ürünlerini teşvik etmektedir. Sarıyer'deki Kiptaş ve Toki reklamları bunu kanıtlamaktadır. "*Bir reklam broşürü, orta sınıfların özlemlerine şu cümlelerle tercüman olmuştur: İstanbul'da özellikle son yıllarda giderek artan bir kirlilik yaşanıyor. Havadan suya, topraktan trafiğe, insandan kültürel yaşamın her alanına hızla yayılan bir kirlilik. İş yaşamlarını bu kirli çevrede sürdürmek zorunda olanlar, hiç değilse yaşadıkları mekanı, İstanbul dışına taşımaya çalışıyorlar. Sağlıklı, mutlu, huzurlu bir çevre arıyorlar"* (Akman, 2009: 119). Bu kaçışı, yerel yönetimler de desteklemektedirler. Kentsel dönüşüm mekan farklılığı boyutunda ilerlemektedir. Çünkü bu orta sınıfı korumak gerekmektedir. Bu bağlamda, kapılı topluluklara taşınan orta sınıf çözülmez, ayakta kalabilmektedir.

Gönlügür'ün makalesinde verdiği örneklerden yola çıkarsak mekanda oluşturulan iki pazarlama şekli daha çok yerine oturacaktır. İlk sunum şekline verdiği örnek Kemer Country'dir. Kemerburgaz'da bulunan bu site evrensel ideal ev yaklaşımıyla ve modern şekilde inşa edilmiştir. Tanıtım ve kitlelere hitap sloganı herkesten farklı olmadır. Bir kulüp anlayışı içinde doğmuştur. Hitap ettiği kitle üst sınıftır. Sosyal aktiviteleri de kentin yaşayanlarından farklı olmaktadır. Örneğin golf kulübü vardır. Üyelik istemektedir. Sloganı şu şekilde kurulmuştur: Ağaçlarla çevrili bir yolun sonunda kusursuzca korunan bir golf sahasının eğimli yeşillikleri arasından kiremit çatılar, safran sarısı cepheler, işlenmiş demir balkonlar ve cumba pencerelerin parlayan camları göze çarpar… Herbiri içinde bulunduğu doğal

yerleşime uyum sağlamak üzere mükemmellikle donatılmış olan Kemer Country evleri, aynı zamanda uzaklarda su kemerleri yükselen büyük Türk mimarı Mimar Sinan'ın geleneksel mimarisi ve ilhamı ile tasarlanmıştır. (http://www.kemercountry.com/index.asp) Aşamalar halinde inşa edilmiştir. İlk olarak golf kulübü kurulmuş sonra konutlar yapılmıştır. Site çevresinde parmaklıklar gözlemi engellememektedir. Mahallelerden meydana gelmektedir. Ancak golf kulübü dışarıdan da kullanılmaktaysa bile üyelik istemektedir. Geleneksel mimarinin modernlik ve doğa ile birleşimi ifade edilmiştir.

1992 yılında Kemer Yapı tarafından Kemerburgaz'da inşa edilmeye başlanan Kemer Country, 1,200,000 m2 alan üzerine kurulmuştur. Sitede toplam dokuz yüz elli beş adet konut vardır ve bunların yedi yüz on adeti kullanılmaktadır (www.kemercountry.com). Mevcut yerleşim beş aşama ve altı mahalleden oluşmaktadır. Ormanboyu, Lalebayırı, Kemeriçi, Kemerboyu, Yalıkonaklar Mahalleleri ve Kemer Country Residence olarak yapılan mahallerde doksan altı farklı tip konut mevcuttur. Kemer Country'nin inşa edilen ilk projesi olan Ormanboyu mahallesi on iki değişik modele sahip yüz yirmi dokuz müstakil villadan oluşmaktadır. Villaların çoğu Belgrad Ormanına, bazıları ise ortak alan olan gölete bakmaktadır. Lale Bayırı Mahallesi, on iki farklı tarzdan oluşan seksen iki villadan oluşmaktadır ve golf sahası ile göle bakmaktadır. Kemeriçi mahallesi on altı değişik stilde yüz elli dokuz adet villadan oluşmaktadır. Mahallenin merkezinde bulunan köy alanı aynı zamanda Kemer Country'nin de merkezi olup, kafeleri, restoranları, alışveriş merkezi, sineması ve internet kafesi vardır, yüzme havuzu ve spor merkezini de kapsamaktadır. (www.kemercountry.com). Sitedeki mahallelerin her birinin yüzme havuzu, tenis kortu gibi sosyal alanları mevcuttur, 32,000 m2 den fazla kapalı alanı kapsayan Kemer Golf & Country Club ise tüm siteye ve çevreye hizmet vermektedir. Bu tesiste golf, binicilik, tenis, yüzme, fitness, basketbol, futbol, voleybol, gölet, golf klübü gibi bir çok aktivite vardır. Yerleşim içindeki ortak alanlar dışarıdan kullanılamazken, yerleşimin hemen yanında bulunan Kemer Golf & Country Club, dışarıdan üyelik sistemi ile kullanılabilmektedir.

"Kemer Country yönetimi yaklaşık iki yüz elli kişilik bir personelle siteye hizmet vermektedir. Bu hizmetler, yaşam için gereken tüm ihtiyaçları karşılamaktadır. İSKİ (İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi)'den alınan suyun arıtılarak konutlara dağıtılması, mimari yaklaşıma uymayan konutların incelenmesi ve müdahale edilmesi, bakım, onarım, itfaiye, ambulans, posta ve çöp servisi gibi hizmetler bunlardan bazılarıdır. Gölet ve havuzlardan alınan numuneler her hafta analiz edilmektedir. Güvenlik ise yaklaşık yüz beş görevli tarafından sağlanmaktadır. Yedi adet giriş-çıkışı olan sitenin tüm giriş-çıkışları kontrollü olarak yapılmaktadır. Site içinde 24 saat gezinen görevliler vardır, kapalı devre TV (CCTV) kamera sistemi ile tüm site izlenmektedir. Ayrıca sitede AKOM (Afet Koordinasyon Merkezi) adı altında güvenlik birimi kurulmuştur. Herhangi bir uyarı halinde tüm görevliler alarma geçirilmektedir. Tüm bu güvenliğin yanında konutların da kendilerine ait alarm sistemleri mevcuttur. Ayrı bir yönetim biriminin yanında, blokların ve gruplandırılmış olan villaların yönetici temsilcileri bulunmaktadır. Kullanıcılar yönetim tarafından belirlenmiş olan kurallar doğrultusunda hareket etmektedir ancak sitenin büyük olması ve kullanıcı sayısının fazla olması beraberinde sorunlar da getirmektedir. Özellikle evcil hayvanlar konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Gölet hayvanlarının istenip istenmemesi konusunda da anlaşmazlıklar vardır" (Candaş, 2007: 58). Kemer Country, kamusal açıdan destek de alırken aynı zamanda kendi içerisindeki çoğu hizmeti karşılayabilecek ekonomik rahatlığa sahiptir. Çünkü, elit yaşam tarzı gruplarının tercihleri arasındadır. Bu da yüksek aidatlarla ön plana çıkmayı gerektirmektedir. Yüksek statü grupları yüksek fiyatları zaten bir ayrıcalık olarak görmekte olduğu için hizmetlerde maddi sorun yoktur. Site yönetiminden alınan bilgiye göre sitede yaklaşık 3000 kişi yaşamaktadır, bunların yaklaşık 1000 adeti ise çalışanlardır. Kullanıcıların çoğunluğu üst düzey yöneticiler ve firma sahipleridir, %90'dan fazlası ev sahibidir. Kütükevler'in bulunduğu arsa devletten kiralandığı için kullanıcılara da kiralık olarak verildiği belirtilmiştir. Kullanıcıların %85'i çocuk sahibidir. Özellikle azınlıklara mensup iş adamları da bu yerleşimi tercih etmektedir. Yaklaşık %30 kadar yabancı uyruklu kişi yaşamaktadır. Sitenin içinde ayrıca bir okul bulunmaktadır ve dışarıdan da kullanılmaktadır. Okuldan sitenin içine kontrollü bir kapı yoluyla girilmektedir (Candaş, 2007: 59).

Şekil 6-Kemer Country (www.kemercountry.com) (Özdemir; 2006,215)

Tablo 3- Kemer Country (Candaş; 2007, 60)

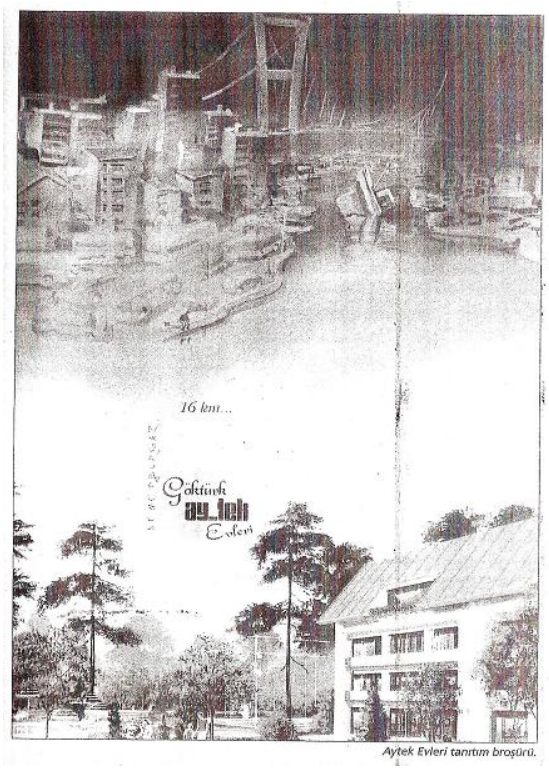
Kemer Country'nin bir broşüründe yapılan şu alıntı, sitelerin ne türden bir ihtiyaca, seçkinci bir yaklaşımla nasıl yanıt vermeyi amaçladığını açıkça göstermektedir: "Bir zamanlar her İstanbullunun sahip olup sonradan yitirdiği bir yaşama biçimini geri kazanmak. Gelenekten geleceğe uzanan bir vizyondu bu: Meydanı, dükkânları, okulu, toplantı salonu, spor ve sosyal kulüpleri ile birlikte,

toplum ruhunun ve komşuluk ilişkilerinin de serpilip gelişeceği bir yaşama mekânı kurmak. Mahalleyi, mahallelilik kimliğini yeniden yaratmak ve yaşatmak. Kaçmak değil buraya varmaktı hedef. Ana kavram, o bilinen banliyö ve site anlayışından çok farklıydı. Toplumsal değerlere hem fiziksel, hem de ruhsal anlamda bir dönüşü içeriyordu: Birbirini tanıyan, birbiriyle görüşen aileler, sık sık rastlanan "aşina" çehreler, merhabalar, günaydınlar, çocukların sokakta yaşadıkları o inanılmaz büyüklükteki evren... İnsanlara, hem sağlıklı bir 'kamusal' yaşama katılma olanağı veren, hem de canları istediğinde kendi ev ve bahçelerinde özel yaşantılarına çekilmelerini mümkün kılan bir ortam. Mahalle işte! Hayali cihan değecek bir vakitte, geçmişte, Erenköy'de, Bostancı'da ya da Yeşilköy'de, Fatih'te, Nişantaşı'nda olduğu gibi... (Akman, 2009: 122). Bu hareket, yaşam olanaklarını yükseltirken bir topluluk yaratma çabasıdır. Aynı anlayıştaki kesimin toplandığı bir cemaatleşme görülebilmektedir. Sanayiciler, ithalatçılar, üst düzey yöneticiler Levent, Maslak ya da İkitelli'deki ofislerinden; Kartal ya da Gebze'deki fabrikalarından akşamları Ataköy veya Nişantaşı'ndaki caddelerde yer alan apartman dairelerine değil, lüks sitelerindeki villalarına dönmeyi tercih etmeye başladılar. *"Geçmişe özlem, kalabalıklardan uzaklaşmak, doğaya ve huzura ulaşmak" ile "sitelere taşınmak" onlar için eşanlamlıydı. Ancak bu "huzur" pek o kadar ucuz değildi. "Fırsatlar ülkesi" haline gelmiş Türkiye'de, Özallı yıllarda gelişen "işini bilen" işadamları bu yeni yaşam tarzını satın alabilecek harcama kapasitesine sahiptiler. Sitelerle birlikte tüketime sunulan ürünlerin (evlerin) aynı zamanda bir "yaşam tarzı" satmaları onların en önemli özelliğidir. Burada villa ya da daire elde eden kişiler sadece bir gayrimenkul değil, aynı zamanda "ayrıcalıklar dünyası"na açılan kapının anahtarını da elde ederler"* (Akman, 2009: 122). Ayrıcalıklar dünyası satılmaya başlamıştır. Eğer ekonomik düzey yeterliyse ayrıcalıklı olmaya hak kazanılabilmektedir.

Avrupa Yakası	Anadolu Yakası
Kemer Country	Beykoz Konakları
İstanbul İstanbul	Acarkent
Çeşmeler Vadisi	Çengelköy Konakları
Burgaz Evleri	Optimum Evleri
Zekeriyaköy	Kasaba
Atlantis Konutları	Meşeli Evler
Sedadkent	Elysimum Park
Alkent 2000	Aqua City
Durusu Park	Aqua Manors
Vadi Park	İstanbul Palace
Hisar Evleri	
Güzel Şehir	
Ardıçlı Evler	
Sunflower Evleri	

Tablo 4- İstanbul'daki bazı kapılı topluluk yerleşimleri (Özdemir; 2006,211)

Ayrıca Ay-Tek Evleri de İstanbul'un kalabalığından uzak doğayla iç içe bir yaşam sloganıyla ön plana çıkmış bir kapılı topluluk örneğidir. Bu kapılı topluluğu da yerel yönetimler desteklemiştir. Özellikle reklam broşüründeki İstanbul ve İstanbul içindeki Ay-Tek Evleri karşılaştırması dikkat çekmektedir. Basında birçok tanıtımı çıkmıştır (Resim 2).

Resim 2-Göktürk-Aytek evleri afişi (Danış, 2005: 101).

Broşürde de görüldüğü üzere; kent merkezi kötülenip kapılı topluluk içinin huzurlu ve güvenli olduğu vurgulanmaktadır. Yerel yönetimler üzerlerindeki yükü özel teşebbüse yöneltip kentsel dönüşümün bu şekilde gerçekleşebileceğini düşünmüş ayrıca devlet eliyle yapılan konutlar da bu özelliklere yakın hale getirilmiştir. Bu yapılanmaların temel nedeni refah gruplarının mekansal olarak ayrılma isteğini gerçekleştirmek ve farklılığı ayrıştırmaktır (Resim 3). Aytek evlerinin basında çıkan haberleri de hep doğa, huzur, keyif mesajı içermektedir. "*Sitede tenis kortu, çocuk oyun bahçesi, barbekü alanı, kapalı yüzme havuzu, içerisinde jimnastik salonu, buhar odası ve amerikan bar bölümü olan sosyal tesis binası bulunmaktadır. Aylık aidatlar daire tipine göre 290-320 lira arasında değişmektedir. Sitedeki dairelerin satışında seçici davranılmaktadır. Kullanıcıların çoğunluğu ailedir. Genelde üst düzey yöneticiler yaşamaktadır"* (Candaş, 2007: 65). Kentin kalabalığından ve güvensizliğinden uzaklaşmak için sitedeki steril yaşam içerisinde komşuların de seçilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, müşterilerin de seçilmesi söz konusudur (Resim 4-5).

İstanbul içinde cennet!

● Kemerburgaz'da yer alan, doğa ile konforun kesişme noktası sayılan Ay-Tek Evleri, gürültüsüz, temiz ve yemyeşil bir çevrede doğayla bütünleşen mimarisiyle dikkat çekiyor. Göz kamaştıran bu evlerin tanıtımı amacıyla önceki gün düzenlenen barbekü partisinde buluşan iş, sanat ve medya dünyasının renkli simaları "Burası İstanbul'un içindeki bir cennet" dediler.

● İstanbul'un merkezine sadece 15 dakika uzaklıkta bulunan ve 133 metrekare olan Ay-Tek Evleri, rahat ve güvenli olmasının yanı sıra kapalı otoparkıyla da daire sahiplerine büyük kolaylık sağlıyor. Sitenin mimarı Han Tümertekin ise "Toplam 144 daireden oluşan site, şehrin gürültüsünden kurtulmak isteyenler için biçilmiş kaftan" diye konuştu. ▶ Meftun OLGAÇ

Resim 3- Aytek evleri haberi (http://www.aytekevleri.com/basin/gozcu.htm)

6 Milliyet 29 Haziran 2002 MİMARLAR ANLATIYOR Sayı: 23 GAYRİMENKUL

Doğayla kenti buluşturduk

Milliyet Gayrimenkul'den bir ilk daha... Mimarlar projelerini anlatıyor. Yapıları en iyi mimarları anlatır düşüncesinden yola çıkarak sayfalarımızı mimarlara açıyoruz. İlk konuğumuz Han Tümertekin, Göktürk Aytek Evleri'ni gezdiriyor

Daha fazla yeşil alan

Otopark evlerin altında

Yaşayanları doğadan yalıtmıyor

Fotokopiyle çoğaltmadık

Çelik çatı estetik ve hafif

Açık hava duygusu hakim

Çift duvar özgürlüğü

Tavan yüksek, hacim geniş

Girinti çıkıntı yok

Özgürlük ve konfor ön planda tutuldu

FEHİM GENÇ

Resim 4-Aytek evleri röportajı (http://www.aytekevleri.com/basin/milliyet1.htm)

Doğa ve konforun kesişme noktası

Kemerburgaz, Göktürk beldesinde yer alan Göktürk AYTEK evleri ormanın kıyısında, gürültüsüz, temiz ve yemyeşil bir çevrede, doğayla bütünleşen mimarisiyle yaşamın tüm gereksinimlerini yanıtlayan ayrıntılar sunuyor

Resim 5-Aytek evleri tanıtımı

(http://www.aytekevleri.com/basin/radikal.htm)

Basında çıkan bu tanıtımlar kapılı toplulukların felsefesi konusunda bize fikir vermektedir. Doğayla iç içe olup nezih, ferah ve konforlu bir mekanda yaşamak ayrıcalıktır. Bu ayrıcalık satılıktır. Mekansal ayrımlaşma ekonomik farklıkların eseridir. Oluşan orta sınıf kentin karmaşası dışında kendini yeni bir mekana kapayıp hayatını soyutlamaktadır. Örneğin, kapılı toplulukları tanıtan broşürlerde özellikle İstanbul için kullanılanlar, Boğaz sırtları veya orman kenarı gibi mekanlarda olmasıdır. "*Site sakinlerine keyif verecek bir doğal güzellik bulunamıyorsa Bahçeşehir'de konutların tam ortasında yer alan dev göl gibi yapay olarak üretilen manzaralar kullanılmaktadır"* (Danış, 2005: 107). Gölün önemi kafa dinlemektir. Burada amaç, kişiyi tatile gitmiş gibi hissettirmektir. Mesela, Beykoz konakları da orman içinde kurulmuştur. Alkent 2000 ve Kemer Country için de tanıtım kent merkezine on beş dakika mesafede sloganı vardır. Çünkü otoyollarla ulaşım kolaylaşmıştır. Ancak, yine de kent merkezine gidiline iş saatleri içinde trafik yoğun olmaktadır. Bu yüzden otomobille ulaşım dezavantaja dönüşebilmektedir. Site içlerinde otomobiller fazla yer kaplayıp mekansal kayıp yaratabilmektedir. Ayrıca dünya görüşü sitelerin dışında kalanlarla farklılaşmaktadır. "*İstanbul'daki hemen hemen tüm siteler nüfuslarının büyüklüğü ve sakinlerinin gelir düzeylerine göre yıl boyu çeşitli kültürel etkinlikler düzenlemektedirler"* (Danış, 2005: 109). Mevsim değişimlerinde ve ramazan aylarında şenlikler, caz veya klasik müzik konserleri etkinlikleri düzenlenmektedir. Bu konserlerin tanıtımları medyada özellikler duyurulmaktadır. Örneğin, Kemer Golf ve Country Clup üyelik ücreti 30 bin dolar olarak ön plana çıkmıştır. 2400 üyesi bulunmaktadır. Bu yüksek ücret ayrışmayı sağlamaktadır. Ayrıca bu etkinlikler geleneksel hale gelmeye başlamıştır. Böylece tanıtım devamlılık ve ayrıcalığın hiç bitmeyeceği mesajı vermektedir. Site içi hizmet ve alt yapı oluşumlarında karar ve uygulama mekanizması özel şirket denetiminde gerçekleştirilmektedir. Kuralları kapılı topluluklar koymaktadır. Güvenlik güçleri belediyeden daha ön plandadır. Kamusal alan çökmektedir. Böylece oluşan sınıf farklılığı özel mülkiyeti baş tacı etmektedir. Ancak; yapılan araştırmalar (Danış; 2005) bu kapılı topluluk oluşumlarında hırsızlığın arttığını göstermektedir. Bunun nedeni de, ötekileştirmenin tepki toplaması olup dışlanma psikolojisinin artması olarak gösterilebilmektedir. İstanbul'da merkezden çevreye doğru olan kaçışı ve toplumsal, fiziksel ayrımlaşmayı kriz yaratıyor şeklinde ön plana çıkartabiliriz.

Toplumu bir arada tutan değerler ve normlar değişiyor böylece kriz hali oluşup kaos yaşanıyor. *"Colquhoun'a (2004) göre fiziksel çevre ile suçlunun davranışları arasında dinamik bir ilişki vardır. Çoğu suç, kolayca giriş, saklanabilecek alanlar, kamusal ile özel alan ayrımının net olmaması, yetersiz ışıklandırma..vb. gibi suç işleyebilme olanağı görülen yerlerde işlenmektedir. Bunların yanında konut alanlarında suçun en çok kontrolsüz bodrum otoparklarında, apartmanların zemin kat dairelerinde, çatıdan girilebilen ve kolayca kaçılabilen çatı dairelerinde ve gözlemlenemeyen alanlarda işlendiği saptanmıştır"* (Candaş, 2007: 73). Güvenlik içinde hissetme durumu bahsedilen kolayca giriş çıkışın engellendiği duvarlarla ve kapılarla sağlanmıştır. Ancak, güvenlik konusunda bu bahsedilen önlemler yeterli olamayabilmektedir (Resim 6).

Resim 6-Bahçeşehir'de çoğaltılan güvenlik önlemleri (Danış, 2005: 118)

Kültür ayrımını küresel tüketim alışkanlıklarına dayanarak yabancı dilde isimlerle de gösterebiliriz. İngilizce isim kullanılmasının amacı evrensel olma hedefidir. Ayrıca, tanıtımları da İngilizce ve Türkçe hazırlatılmıştır. Kemer Country "*bir zamanlar her İstanbullunun sahip olup sonradan yitirdiği bir yaşama biçimi"* vaad ediyor (Gönlügür, 2008: 76). Günümüz kent söylemlerinin farklılığın aynı anda yaşatılması ifadesi Kemer Country kapılı topluluğunda görülmektedir. Üye olmayanın giremediği, giriş çıkışların kameralarla izlendiği, sıkı güvenlik önlemlerinin alındığı, yeşil ve doğayla iç içe olan, sosyal aktivitelere önem veren, kent merkezindeki işe giderken kentin içindeki sorunları görmeden otobanlar aracılığıyla işlerine ulaştıkları ve lüksü pazarlayan bu topluluk Türkiye'deki en iyi örneklerden biridir (Resim 7). Kemer Country, bir yere ait olma duygusuyla beraber kasaba yurttaşlığı oluşturmaktadır. Burada, merkeze uzak ama kolay ulaşılabilir olma özelliği ön plandadır. Ana tema doğaya yakınlıktır. Ayrıca bu kapılı topluluğu, dışarıdan ve içeriden gözlemek mümkündür. Duvarlar alçak olsa da parmaklık vardır. Güvenlik açısından eleştiri almaktadır. Ölçek büyük olduğundan denetim zor olabilmektedir. Hırsızlık içeriden olmaktadır iddiası vardır. Ağaçlar ve bitkiler görüş alanını engelleyebilmektedir. Giriş ve çıkışlar konusunda en olumsuz görülen Kemer Country'dir. Görüş alanları yeşillikle kapatılmıştır. Kapalılık dışarıya karşı verilen olumsuz bir imaj da olabilmektedir. Böyle de dikkat çekmektedir. Saydığımız bu özellikleri resimleriyle de inceleyebiliriz.

Resim 7-Kemer Country evlerinden bir görünüş

(http://www.kemercountry.com/index.asp?content=gallery&lan=tr)

Resim 8-Kemer Country'nin genel görünüşü

(http://www.kemercountry.com/index.asp?content=gallery&lan=tr)

Resim 9-Kemer Country'nin etrafındaki yeşil alanlar

http://www.kemercountry.com/index.asp?content=gallery&lan=tr)

Resim 10-Kemer Contry evleri

http://www.kemercountry.com/index.asp?content=gallery&lan=tr)

Diğer pazarlama şeklindeki ilgi alanına örnek Beykoz Konakları verilebilir. "*Çevreye saygı, komşuluk ilişkiler, kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel değerleri yeniden canlandıracak benzersiz bir yaşam kültürü amaçlandı"* (Gönlügür, 2008: 77). Site, üç villa tipinden oluşmaktadır. Klasik Türk müziği makamlarına göre adlandırılmışlardır. (Nihavent, Segah, Şehnaz). Bu isimlerle konak kültürü geleneksele vurgu yaparak canlı tutulmaktadır. Bu yapı, geçmişe yönelik seçkinci bir yaklaşımdır. Sitedeki hizmetler şöyle sıralanmaktadır:

GÜVENLİK DEPARTMANI

Güvenlik departmanı 24 saat konak sakinlerine hizmet vermektedir. Vardiyalı çalışma ve kamera kontrol sistemi sayesinde siteye giriş ve çıkışlar da dâhil olmak üzere güvenlik kontrol altına alınmaktadır.

- Güvenlik Müdürü
- Güvenlik Amirleri
- Güvenlik Şefleri
- Motorize Birlikler
- Güvenlik Görevlileri

TEKNİK HİZMETLER DEPARTMANI

Bu birimdeki personel, sitenin ortak alanları ve konak ile ilgili belirlenmiş teknik arızalarla ilgili hizmet vermektedir.

- Saha Sorumlusu
- Teknik Şef
- Sıhhi Tesisat Görevlileri
- Elektrik Teknisyenleri
- Şoförler
- Kaynakçılar
- Yol Bakım ve Onarım Personeli

TEMİZLİK DEPARTMANI

Bu birimde sitenin genel ve ortak alanlarının temizliği (yol-mazgal) ve site sakinlerine gazete – ekmek dağıtımı yapılmaktadır.

• Proje Sorumlusu

• Sekreter

• Dağıtım ve Temizlik Görevlileri

ORMAN PARK VE BAHÇE DEPARTMANI

Sitenin ortak alanlarında bulunan ağaç ve bitkilerle ilgili, sulama, budama ve bakım gibi hizmetleri vermektedirler.

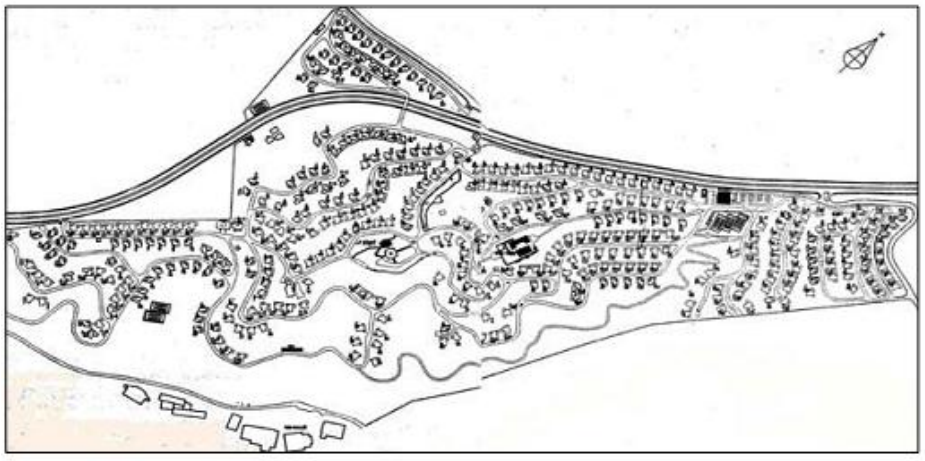
• Peyzaj Mimarı

• Bahçıvan Sorumlusu

• Traktör Şoförü

• Bahçıvanlar" (http://www.beykozkonaklari.org/icana.asp?step=5).

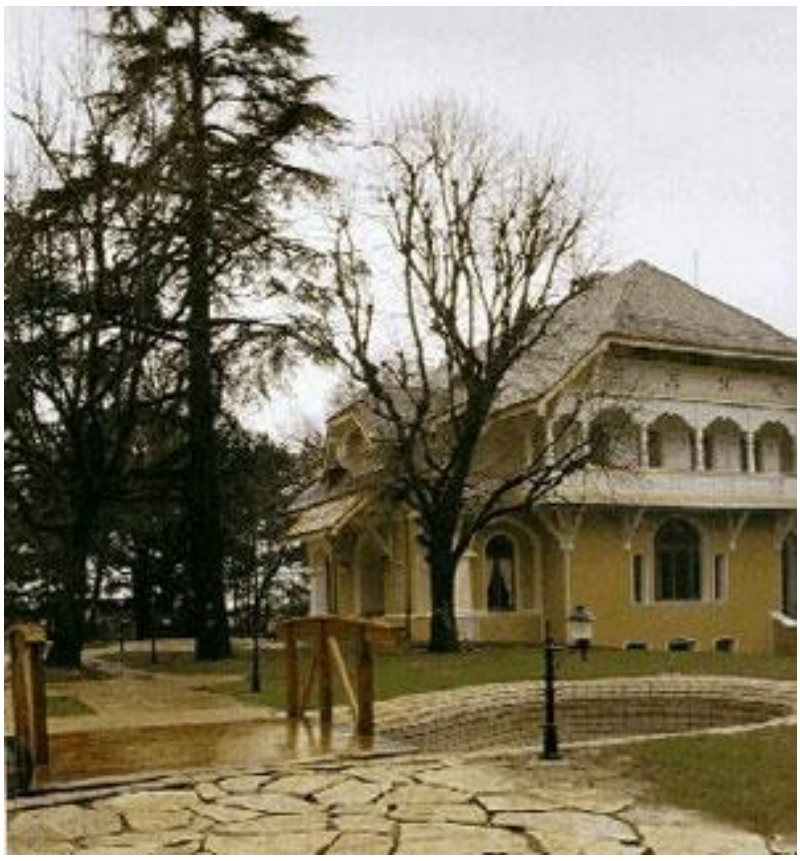
Bu tanıtımdan yola çıkarsak; güvenlik, bahçe bakımı, hizmet sektörü ve halkla ilişkiler gibi birçok iş sahası açmaktadır. Kapılı topluluklar belli bir iş sahası açarak oluşurlar. Kentin içinden ya da kapılı toplulukların civarından çalışmaya gelen gruplar da gelişimi sağlamaktadır.

Şekil-7-Beykoz konakları (Özdemir, 2006: 215).

Resim 11- Beykoz Konakları'ndan Genel görünüm (http://www.beykozkonaklari.org/)

Resim 12-Geleneksel tarzda mimari örneği-(http://www.beykozkonaklari.org/)

Resim 13-Beykoz Konakları'ndan bir bölüm--
(http://www.beykozkonaklari.org/)

Beykoz Konakları tanıtımları da geleneğin yaşatılmaya çalışıldığını göstermektedir. Ancak bu kapılı topluluk da modern mimari izleri taşımaktadır. Aslında oluşturmak istediği Osmanlı Devletinin son zamanları ve cumhuriyet dönemidir. Bu bağlamda, konak ismini kullanmıştır. Osmanlı geçmişinin seçkin gelenekçileri ayrımlaşmayı, elit olmayı ön plana çıkarmışlardır. Kaybolmaya başlamış geleneksel değerleri çekici unsur olarak ön plana çıkarmıştır. "*Beykoz konaklarında kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel değerleri yeniden canlandıracak benzersiz bir yaşam kültürü amaçlanmış diye düşünüyorum. Beykoz Konakları bunlarında özlemini çeken bizlere bu yaşamı tercih ettirdi. İstanbul'un hem dışında, hem içinde, yemyeşil doğası, tertemiz havası ve kuş seslerinin armonisi ile huzurlu vazgeçilmez bir mekan olan Beykoz Konakları hep o eski zarif günlerini özlediğimiz İstanbul'un baş döndürücü yaşam kültürünün bir uzantısı."* (Radikal, İdeal Ev eki, İstanbullu olmanın zarafeti, 31.05.2005). Toplumsal farklılık oluşturmak için özlenen değerler kullanılmıştır. Medyada reklamı orada yaşayan kişilerin ifadeleriyle yapılmıştır.

"*İstanbullu üst sınıf kimliği Batı kültürüyle, Anadolu kökenli üst sınıf kimliği Osmanlı kültürüyle kendini ifade etmektedir. Bu ifade biçimi estetik beğeni yoluyla ortaya konmakta ve gelirden öte, bir beğeni hiyerarşisi bu sınıf içi farklı kimlikleri*

mekanda billurlaştırmaktadır. Bu sınıf içi yerleşim farklılaşması, 19. yüzyıldaki mekansal ayrışmayı kuvvetle çağrıştırmaktadır" (Kurtuluş, 2007: 97). Bu farklılıkları satın alan tüketiciler yeni bir toplum oluşturmaktadırlar. Tamamen kentten soyutlanmış, kentten bağımsız kimlikler ortaya çıkmıştır. Yerleşimi ve mekanı tüketirken bu alışkanlıkların dışında kalmak, küresel tüketim alışkanlıklarını reddetmek mümkün olmamaktadır.

Aynı zamanda çok katlı kapılı topluluklar vardır. Bunlar kent merkezine yakın inşa edilmişlerdir. İstanbul'daki Metrocity Milenyum kentin ayrıcalıklarından yararlanabilmeyi tüketime sunmaktadır. Sloganı "*İstanbul'u seviyoruz"dur* (http://www.kredisi.net/metrocity.millennium.asp). "*İstanbul'dan vazgeçmeden onun içerisinde ayrıcalık yaratmak temel hedeftir. İstanbul'da hayatın, işin, prestijin, konforun, alışverişin, boğazın, yeşilin, mutluluğun, güvenliğin, eğlencenin, sporun, sağlığın, huzurun ve kültürün tam ortasında bizim gibi düşünen tüm özel kentliler için işte Metrocity Millenium"* (http://www.kredisi.net/metrocity.millennium.asp). Bu tanıtım tüm faktörleri kentten kaçmadan tüketicilere sunmaktadır. Bu konutlar kentten kaçan İstanbulluları geri gelmeye ikna amacı taşımaktadırlar. Sitelerin hedefi genç yönetici kesimdir. Bu sitenin tanıtımı duygusal olmuştur. "*Şehri duymak… Nasıl nefes aldığını, çalıştığını, eğlendiğini. Sevmek … Gürültüsünü, kalabalığını, koşuşturmacasını, tiyatrolarını ve dedikodularını, sokaklarını ve sokak sanatçılarını, trafiğini ve her renkten tüm seslerini. Kaçmak değil, O'na koşmak için sabırsızlanmak, uzak kaldığımızda. Bu şehir İstanbul. O'nu seviyoruz, bağımlılık derecesinde bir tutkuyla…"* (Arkitera Mimarlık; 2002). Üst sınıfların genel yerleşim eğilimi şehri terk etmek yönünde olsa da, şehir merkezine yeniden yerleşmeyi özendiren projeler de vardır.

"Metrocity Millenium yeni bin yılın habercisi... İlk bin yılda saraylar vardı... İkinci bin yılda konfor hep uzaklarda arandı: Metrocity Millenium kesinlikle üçüncüsüne ait! Şehrin kalbinde, hayatın içinde" (Akman, 2009: 122). 4. Levent'te inşa edilen bu ofis kulesi, alışveriş merkezi ve internet bağlantılı dairelerden oluşan site; kentten kaçanları İstanbul'a, aynı site kompleksi içinde hem işyeri hem de ev sahibi olmaya olanak tanımaktadır. Bu site de, üst sınıfı hedeflemektedir.

"İstanbul'da; hayatın, işin, prestijin, konforun, alışverişin, Boğaz'ın, yeşilin, mutluluğun, güvenliğin, eğlencenin, sporun, sağlığın, huzurun ve kültürün tam ortasında bizim gibi düşünen tüm özel kentliler için..." (Akman, 2009: 122). İstanbulluları etkileyecek olan bu tanıtım özlemin pazarlanıp tüketilmesiyle oluşacak bir yatırım olmuştur.

Resim 14-Milenyum Gökdelenleri
(http://www.kredisi.net/metrocity.millennium.asp)

Resim 15- Milenyum Gökdelenleri'nden genel görünüş-
(http://www.kredisi.net/metrocity.millennium.asp)

İstanbul'da kent merkezinde yakın bir örnek daha vardır. Beylikdüzü'ndeki anayol üzerindeki Bizim Kent, İstanbul'un pazarındaki yerini kentin içinde güvenli olmak yaklaşımıyla almıştır (Resim 16). Bizim Kentîn içinde okul, cami, havuz ve parklar vardır. Site sakinlerinin akşamları sosyalleşmek için dışarı çıkmasına gerek yoktur. Çünkü, her gün tatil günü gibi geçmektedir. Güvenlik var, ancak dışarıdan giriş vardır. Bu bağlamda Kapılı topluluk sayılmayabilir. Ancak kendine yetmek konusunda oldukça başarılıdır. Kendi bünyesinde okul, cami, sağlık ocağı taşımaktadır. Ayrıca, kendi haberlerini kendileri oluşturmaktadır. Dergi yayını bulunmaktadır. Aşağıda Bizimkent ile ilgili eleştiriler ve gelişmelerin konu edinildiği dergi kapakları ve siteyle ilgili araştırma bulunmaktadır:

22.Sayı

21.Sayı

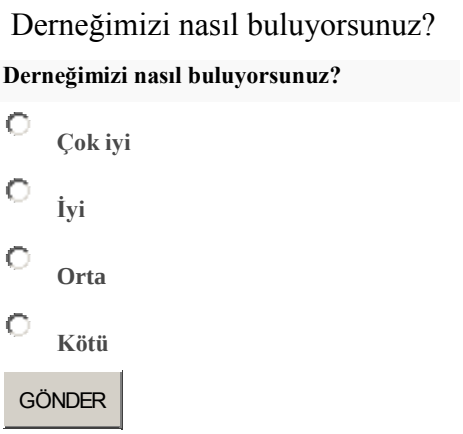
20. sayı

19. sayı

18. sayı

Resim 16-Bİzimkent dergisi-http://www.bizimkenthaber.com/

Dergi kapaklarından da anlaşıldığı gibi, bu site dışarıdan bağımsız, kendi sorunlarını çözmeye yönelirken aynı zamanda etrafı ile ilgili haber yapmaktadır.

Ayrıca İstanbul içerisinde Seba Konut siteleri de örnek verilebilir. Bu sitenin de pazarlama sloganı kentin içerisinde kentin kirliliğinden ve gürültüsünden uzakta olmak ana fikri vardır:

Seba İnşaat'ın son incilerinden Seba Life 3100 metrekare arazi üzerinde 5 blok, 30 daireden oluşmaktadır. Bahçeye açılan dubleks daireler, aileler tarafından en çok aranılan, hatta önceden siparişi verilen birimlerimiz haline gelmiştir. Küçük ebatlı bir proje olmasına rağmen sosyal tesisleri açısından diğer sitelerimizle ayni özelliklere sahiptir.

Seba Life Evleri'nde şehir merkezinde olmanın ve ayni zamanda, şehrin gürültüsünden uzakta kalmanın nasıl olduğunu anlayacaksınız. 2 dakikada deniz kenarında boğaz manzarasının keyfini sürebilir ve yatınıza ulaşabilirsiniz ya da 2 dakikada alışveriş merkezlerinden faydalanabilirsiniz. İsterseniz 5 dakika içinde Maslak'a ulaşabilirsiniz. Hepsi burada...
(http://www.istanbulkonutprojeleri.net/isim/seba-life-evleri.html).

Pazarlamanın içeriğine dikkat edersek; kısa sürede istediğimiz her yere kolayca ulaşabilmenin rahatlığını sunmaktadır. Daha çok sosyalleşme, eğlence odaklı kurulmuş bir yapılanmadır. Mahremiyeti korumak için müstakil evler şeklinde inşası yapılmıştır (Resim 17).

Resim 17-Seba Evleri-
(http://www.istanbulkonutprojeleri.net/isim/seba-life-evleri.html).

Optimum Evleri de Kapılı topluluklar arasında örnek verilebilir. "*Türkiye'nin sosyal yapısına göre şekil almış bir kapılı topluluktur. Lükse, gösterişe hitap eden evleri talep eden insanlardan ziyade aynı kültüre sahip, çağdaş bir konutta yılın dört mevsimini yaşamak isteyen, modern yaşamın gerektirdiği her türlü beklenti ve gereksinmeyi yaşadığı ortamda karşılamayı ve işten döndüğünde huzurlu bir ortamda kendi hobilerine zaman ayırabilmeyi arzulayan, evrensel kültüre sahip, özel yaşama önem veren ve ne istediğini bilen insanların bir araya geldiği bir proje yarattık"* (Arkitera Mimarlık; 2002). Optimum Evleri bu sloganla site alıcılarının beğenisine sunulduğunda sadece genç yöneticiler değil aynı zamanda yüksek sosyete denilen üst gelir grubu da hedef alınmıştır. Üst gelir grubunun ilgisini çeken dekorasyon, antika, mimarlık ve ekonomi dergilerine reklam verilirken geniş halk kitlelerine hitap eden gazeteler kullanılmamıştır. Amaç, ayrıcalıklı olunduğunu göstermektir. Konutların pazarlanmasında sanatçıların, bürokratların, medya mensuplarının, ünlü simaların komşular olacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu konutların tanıtımı bir basın toplantısıyla yapılmıştır. Tüm bu pazarlama tarzı, ayrıcalığın ve gösterişin satılıp tüketilmesi üzerine kurulmuştur.

Resim 18-Optimum Evleri yeşil alan-(www.optimumevleri.com)

Resim 19-Optimum Evleri gece görünüşü-(www.optimumevleri.com)

Resim 20-Optimum Evleri fiyat tanıtım-(www.optimumevleri.com)

Resim 21-Optimum Evleri iç dekorasyon-(www.optimumevleri.com)

Kapılı topluluklar, eşitsizliği mimarilerinde ön plana çıkarmışlardır. Lüks konut siteleri, aynı alışveriş merkezleri gibi tüketim odaklı inşa edilmektedir. Mimari güvenliği sağlamak için çalışmıştır. Kent yaşantısında yalıtılmışlık kültürün içerisine dahil olmaya başlamıştır. İlk dikkat edilen nokta yer seçimi olmuştur. Kapılı topluluklar için seçilen yer genellikler kent çeperlerinde olmaktadır. Kentten ayırmak için ormanlar ve göller gibi doğal bariyerler düşünülmektedir. Eğer site kente yeteri kadar uzak değilse elektrikli teller ile bariyerler kurulmaktadır. "*Kapılı toplulukların mimari tasarımı, duvarların ve güvenlik tedbirlerinin muhafaza ettiği refahı, adeta dış dünyanın gözlerinden gizlemeye hizmet ediyor. Yerleşim planları çoğunlukla içe kapanık dış dünyaya sırtını dönen özellikler sergiliyor"* (Gönlügür, 2008: 82). Bu bağlamda, içerisi merak konusu olduğundan güvenlik ilk düşünülecek faktör olmaktadır. İçerisi ise, konfor ve lüks odaklıdır. Aynı zamanda açık yeşil alanlar, sosyal tesisler, sinema salonları, alış veriş merkezleri, spor alanları oluşturulmaktadır. Kente ve kamusal olana sırt çeviren kapılı topluluklar duvarların yüksekliğince rahat olabilmektedirler. Bu bağlamda, bireysellik ve mahremiyet müstakilleşme şeklinde mekana yansımaktadır. Seçkinci mesaj inzivaya çekilme şeklinde olmaktadır. Mimari bir satış şeklidir. Bu satış şekli Kemer Country'de Kuzey Amerika'da uygulanan yeni şehircilik akımına göre yapılmıştır. mimari planı son yıllarda Kuzey Amerika'da gittikçe artan bir destek bulan Yeni şehircilik akımına göre yapılmıştır. Amerikalı Andres Duany ve Elizabeth Plater-Zyberk çifti ile Peter Calthorpe'un 1980lerde oluşturduğu planlama akımı (Gönlügür, 2008: 83), Kuzey Amerika'da İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan hızlı banliyöleşmeye çözüm olarak düşünülmüştür. Mahalleler ölçeği gözetilerek kademelendirilecek, yerleşim merkezinin konut alanlarında bir aidiyet duygusu yaratılmak istenmiştir.

Kemer Country bu amaçla, yeni şehircilik akımının etkisiyle inşa edilmiştir. Bu şekilde zengin sınıf kendini bu topluluklara ait hissedecektir. Bu kentlerde belirsizlik ve güvensizlik yoktur. Yeni şehircilik insanın kendi elleriyle kendini sorunsuz bir kentçik içine kapatmaktadır. Mimarlıkta, kentsel tasarım yapan yeni akımlar oluşmuştur. Son zamanlarda geleneksellik üzerinde mimari çalışmalar olmuştur. Kullanılan bu yaklaşım, Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan "Yeni Şehircilik" akımının kent içi ve kent dışı alanların düzenlenmesinde gelenekselliği yeniden gündeme getirmesini uygulanmasıyla yaşama geçirilmiştir. Bu akıma göre, kentsel yapı metropol olma yolunda tekrar düzenlenmektedir. Doğal çevre ve kültürel miras korunarak yeni yerleşimler inşa edilmektedir. Özdemir'in belirttiğine göre, yeni şehirciler fiziksel problemlerin çözülmesi düzenli yaşam için yeterli değildir. Ekonomik canlılık, toplumsal ve çevresel sağlıkla bir bütün şeklinde bakmak gerekmektedir. Böylece, sosyal yaşam da alınıp satılabilmektedir. Aynı zamanda sitelerin içindeki evler aynı yapılıp yapı ile oynamak yasaktır. Bu da düzenin bireyi aynılaştırdığını göstermektedir. Yönetime katılımın olduğu site içerisinde çeşitli kurallar konulmaktadır. Bu da kamusal alanın reddini ifade etmektedir. Özel alanı da tüketim kültürüne dahil etmekteyiz. Gönlügür, bu duruma tüketici yurttaşlığı demiştir. Aynı zamanda mükemmel olabilme arzusu pazarlamayı hızlandırmaktadır. Sorunsuz, düzenli bir kentte yaşam hayali satılmaktadır. Amaç uyumlu, saygın bir topluluk yaratmaktır. Bazı kapılı topluluklarda site sakinleri için sosyal aktiviteler yapılmaktadır. Sevgililer günü, anneler günü gibi özel günler için partiler vermektedirler. Briç, bilardo, tenis, golf turnuvaları düzenlemektedirler. Bu faaliyetlerin amacı da kişileri bir araya getirip kısa birliktelikler ve kaynaşmalar oluşturmaktır. İlişkiler kısa süreli olmaktadır. Bu yüzden kapılı topluluklardaki iletişimin uzun soluklu olması güçleşmektedir. Yeni şehircilik akımının etkisiyle oluşan kapılı topluluklar vardır. Kemer Country, "*medeni kimliğe kavuşmak için bir tür kasaba yurttaşlığı"* (Arkitera mimarlık; 2002) sloganıyla ön plana çıkartılmıştır. Bozulan kent, hava kirliliği, güvensizlik gibi olumsuz koşullar vurgulanarak yeni bir kimlik oluşturulmak istenmiştir. "*Önce ekmekler bozuldu diye yazmıştı hikayeci. Oysa belki de önce kentler bozulmuştu. Hava bedava, su bedava diye yazan şairin dizesi ise insanı biraz hüzünle gülümsetiyor bugün. Evet, bütün bunlar bozuldu tabi, ama bütün bunlarla birlikte asıl bozulup yok olan şey, toplumsal değerlerdi. Kent,*

kara kalabalıkların baskısı altında çarnaçar geriledi. Kente, kentliye başlıca hayatiyetini veren unsur, mahalle, ortadan kalktı; tabi onunla birlikte, oraya ait olmak duygusu da. Sonuçta insanlar kimliklerini kaybettiler" (Arkitera mimarlık; 2002). Mimarlar bu duruma çare bulacak yeni bir kimlik ortaya çıkarmak için yeni kimlikler oluşturmaya çalıştılar. Bu bağlamda; kimlik bit tüketim nesnesi haline gelmiştir. Kemer Country'nin pazarlanması, eski kasaba ve mahallelerdeki o zengin, dolu dolu ve hoş yaşantıyı yeniden kurma ve bu yaşantıya yön veren kararlara aktif bir şekilde katılmak şeklinde olmuştur. Önemli olan bir kasaba yurttaşı yaratmaktır. Site sakinlerinin ayrıcalık ve aidiyet duygusu yaşaması önemlidir. Bu bağlamda, sitede yaşayacak olanlar seçkin ve belli bir kültür, belli gelir düzeyine sahip olması gerekmektedir. Hatta, Kemer Country'de yaşayanlar komşularını beğenmedikleri takdirde satışı veto edebilmektedir (Arkitera mimarlık; 2002). Kemer Country'de site cemaatleşmesi görülmektedir. Yahudi asıllı iş adamları, hukukçular, sanayiciler, tekstilciler ve yabancı uyruklu yöneticilerin oluşturduğu içine kapalı bir site cemaatleşmesi şeklinde bir yapılanma ve pazarlama söz konusudur.

Aynı kültürü, ayrıcalığı, lüksü paylaşmanın aynı sıra bir de "web tarzı yaşam" (Arkitera mimarlık; 2002) da kapılı toplulukların ön plana çıkan özellikleri arasındadır. 155 Alkent İstanbul 2000 sitesi sakinleri 21. yy'ın şehri sloganıyla bu siteyi tercih etmişlerdir. Burada vurgulanan nokta teknolojik akıllı evlerin yaşam düzeyini yükseltmesidir. Arkitera Mimarlık bu yapıların tanıtımını evden çıkmaya gerek kalmadan olanaklara ulaşmak noktasından yakalayarak yapmıştır. "*Avrupa'da bir örneği dahi olmayan, ABD'de de iki-üç sitede var olan bu sistem sayesinde, İstanbul'da Alkent 2000 sakinleri, evlerinden mesaj rezervasyonu, alışveriş merkezinden, çiçekçiden, eczaneden alışveriş yapabilecekler. Bunun yanı sıra spor aktivitelerini ekrandan izleyebilecek veya Kid's Clup'da oynayan çocuklarını evden takip edebilecekler"* (Arkitera mimarlık; 2002). Bu kapılı topluluklarda yaşayan sakinler ekranlardan havuzun kalabalık olup olmadığına, kimlerin siteye girdiklerine bakabilmektedirler. Hatta, iş adamları iş yerine gitmeden evden işlerini yönetebilmektedirler. İşe gitmeme üzerine bir hayat tarzı oluşacaktır. Böylece iş merkezi ihtiyacı azalacaktır. Ev-ofis tanımları ortaya çıkacaktır. Örneğin, doktorlar veya avukatların yaşadıkların evin bir bölümünü ofis olarak kullanacaklar ve

müşteriler o civardan olacaktır. Ayrıca site içindeki villalarla internet ağıyla bağlantı kurulmaktadır. Tam anlamıyla görünmeyen dalgalar bir birlik oluşturup akıllı bir yaşam kurmuştur. Zamanla içeride şehircikler oluşacak, okullar, alışveriş merkezleri yapılacak ve kendi kendine yetebilen siteler oluşacaktır. Bu tarz sitelerde, refah düzeyiyle bağlantılı olarak keyif alma ve kişisel hazların ön plana çıktığı bir ruh hali vardır. Alkent 2000 Bahçeşehir Toplu Konut projesine örnek oluşturmuştur. 1990lı yıllarda artan gelir seviyesine sahip topluluklar, şehir merkezinden kopup lüks ve yalıtım içerisinde farklılık yaratan bir yaşam tarzı oluşturmuşlardır. "*Bir çoğu öğrencilik yıllarında Amerika'da yaşamış, Amerikan yaşam tarzıyla haşır neşir olan ve kara kalabalıkların baskısı altında bunalan İstanbullu seçkinler çözümü sitelerdeki dairelerine ve sosyal kulüplerine sığınmakta buluyorlar"* (Arkitera mimarlık; 2002). Kalabalıktan uzakta, huzurlu bir yaşam sloganı ile ön plana çıkan kapılı topluluk, keyfin, yorulmadan çalışmanın, akıllı evlerin eşliğinde yeni şehircilik akımının bir parçası haline gelmiştir. Ancak, farklılık bir süre sonra aynı olmayı getirebilir. Kendi gibi olmayanlara güvensiz bir bakış açısıyla bakan içine kapalı topluluklar yeni kentleşme tarzı olmaktadır. Bu yaşam tarzı kişileri yalnızlaştırma tehlikesi oluşturabilmektedir.

Alkent İstanbul 2000, sınırsız aktivite merkezi...

Doğa aşkınızı kamçılayacak bir yer: GÜRMAN BİNİCİLİK MERKEZİAlkent İstanbul 2000'in hemen yakınında, doğa aşıkları için cennet gibi bir yer burası. Bir tarafta yemyeşil ağaçlar, diğer tarafta Büyükçekmece Gölü. Hani "yeşille mavinin birleştiği **yer"** diye bir tarif var ya... İşte burası da tam öyle. Gürman At Çiftliği**,** 1965 yılında 1500 dönüme yakın bir arazi üzerine kurulmuş, 200 dönümlük bölümü ise binicilik merkezi olarak hizmet veriyor. Burada 40'ın üzerinde ata bakım ve eğitim hizmeti veriliyor. Bunların yarısı pansiyoner. Kendi atı olmayanlar da gelerek binicilik merkezine ait atlarla gezinti yapabiliyor hatta çiftliğin eğitmenlerinden binicilik dersi alabiliyorlar. Yaşam stiliniz için Gürman Binicilik Merkezi iyi bir alternatif. (http://www.alkent2000.com.tr/cevre_02.html). Bu tanıtımda, her kesimin ilgilenemeyeceği, sınıf farkını hissettirebilecek bir spor aktivitesi öne çıkarılmıştır. Ayrıca yaşam tarzı topluluğu olma iddiasında teknolojiyi de fazlasıyla işin içine katmaktadır.

Alkent 2000'de yaşam

Ayrıcalıklı, huzurlu ve güvenli...

Huzurun, mutluluğun, yaşam keyfinin buluştuğu yer: ALKENT İSTANBUL 2000...Çevresi ağaçlarla kaplı yemyeşil bir alan. Önünde uzanıp giden masmavi bir göl. Burası Büyükçekmece Gölü'nün hemen kıyısı. Burası Alkent İstanbul 2000. Yeditepe ve Çamlıca adları verilen ilk iki fazda toplam 800 aile birçok insanın hayallerini süsleyen bir yaşam sürüyor. Hani Holywood filmlerinde görmeye alıştığımız devasa Amerikan evleri var ya...Sözün gelişi ev dediğimiz ama aslında çok büyük villalar... California ve Florida'lı seçkin mimarların titiz projeleriyle yapılmış evler... Daha doğrusu villalar... (http://www.alkent 2000.com. tr/yasam. html) (Resim 22).

Doğa, Batı tarzı yaşam, farklılık ve gösteriş bu kapılı topluluğun pazarlama stratejisini belirlemektedir. Kendi kendine yetebilme amacı taşıyan topluluk çocuk merkezli bir yaşamla da ilgi çekmektedir. Eğitim kurumlarını kendi bünyesinde oluşturmuştur. Liseler, vakıflar, ana okulları ve ilk öğretimler kurmuşlardır. Kurulan özel okullar, uluslar arası nitelikler de taşımaktadır. Bu okullar Alkent'in çekici unsurlarından biridir.

Resim 22-Alkent Evi (http://www.alkent2000.com.tr/album.html)

Resim 23-Alkent Evi (http://www.alkent2000.com.tr/album.html)

İstanbul dışında da kapılı topluluk örnekleri verilebilir. Örneğin, Bursa'da da aynı süreçler yaşanmıştır. Gelişen Otomotiv sanayisi ile birlikte otomobil sahipliliği artmıştır. Böylece yoğun trafik ve kalabalık olumsuz etkenler olarak ortaya çıkmıştır. Bu etkenler kentten uzaklaşma isteği ile üst sınıfın kaçışını beraberinde getirmiştir. Eski Mudanya yolu üzerinde yer alan Bademli Bölgesi, üst gelir gruplarına yönelik bahçeli konut alanlarının oluşmaya başladığı ilk yerleşim bölgesidir. Bademli arazisinde kurulmuş olan bu konutların güvenliği bulunmaktadır. Ayrıca her sitede okul vardır. Bademli köy girişinde alışveriş merkezleri vardır. Bu bağlamda, bu köy içerisinde kurulmuş olan siteler kente ihtiyaç duymadan kendine yetebilmektedir. 1980lerde İstanbul'da oluşmaya başlayan kapılı topluluklar Bademli Köyü örneğiyle 1990larda Bursa'da da ön plana çıkmıştır.

Türkiye'de yaşanmış olan ekonomik değişim ve küreselleşmenin etkisiyle tüketim kültürünün oluşturduğu kapılı topluluklar, kentleşme problemlerinin yaşandığı İstanbul'da, sonra da, İstanbul'a fiziksel ve sosyal açıdan yakın olan Bursa'da ortaya çıkmıştır. Özel bir girişimci olan Ali Akman'ın yaptığı Akman-1 sitesi kapalı yerleşmelerin Bursa'daki ilk örneğidir. 1985 yılından itibaren müstakil konutlar hızla artmıştır. 1995 yılına gelindiğinde çok katlı bloklardan oluşan dışa

kapalı konut yerleşmeleri inşa edilmeye başlamıştır. Bursa, kapılı toplulukların üç türü ile mekan tüketimindeki yerini almıştır. Önce müstakil olarak inşaatlar yapılmış ardından çok katlı bloklardan oluşan siteler oluşturulmuş, sonra her iki türün de bulunduğu büyük alanlardan oluşan yapılaşma göstermiştir. Ancak her site kapılı topluluk özelliği göstermemektedir. Kapılı toplulukların tüm özelliklerini taşıyan isimleri Tümer, İhsaniye Ataevler'deki Kristal Park ve Adalet Kent, Ertuğrul Kent'te bulunan Bursel, Selam ve Saygınkent, Esentepe'de Gökkuşağı Evleri, Fethiye'de Akkent, Emek Bölgesi'nde Korupark, Balat Köyü'ndeki Ergin Evler, ve Dikencik Country, Bademli Köyü'ndeki Akman-1, Meşeliköy, Burçin Bursa Köşkleri şeklinde sıralamıştır (Tümer, 2008: 63) (Resim 25).

Kapılı toplulukların sınıflandırmasında, bu konutlarda yaşayan sakinlerin sosyo-ekonomik yapısı, bu konutları seçme nedenleri, kent merkezini terk ediş nedenleri, denetimli giriş çıkışların fiziksel, sosyal ve ekonomik etkisi sonucunda kent içerisindeki sakinlerden farklılaşmış olması beklenmektedir. Bu bağlamda Bursa'daki farklılık özellikle konut şeklindedir. Ancak bu konut çeşitlerinin kontrolsüz çoğalması kentin kendisiyle arada bir kopma meydana getirebilmektedir. Bu bağlamda Bursa'daki yerleşimler sosyo-ekonomik farklılıkları aşılması zor bir uçurum halinde ön plana almaktadır.

Resim 24-Bursa'da kapılı topluluk-(www.hurriyetemlak.com)

Resim 25-Bademli'de konut tanıtımı-(www.hurriyetemlak.com)

Resim 26-Akman evleri-(www.akmanevleri.com)

Resim 27-Bademli-(www.hurriyetemlak.com)

İzmir civarında Urla ve Çeşme'de kapılı topluluk örnekleri vardır. 1930lardan beri bir bahçedeki villalar sağlıklı yaşam ve hijyenin temsilcisi olarak siteler oluşmaya başlamıştır. Kent içerisinde ve çeperinde kültürel ayrımlaşma İzmir'de de ön plana çıkmıştır.

"*Bir yerleşmenin kapalı olarak nitelendirilmesinde fiziksel özelliklerin ön planda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ele alınan ilk kriter yerleşmenin denetimli bir girişe sahip olup olmadığı ve güvenlik sistemleriyle korunup korunmadığıdır"* (Tümer, 2008: 59). Kentin içerisinde sosyal ve ekonomik açıdan ayrılmış lüks konut siteleri kent sakinleri ile sitenin içindekiler arasında ayrım yaratmaktadır. Bu ayrışmanın sınırlarını da güvenlik hissi de belirlemektedir. Düzensiz ve karmaşık olan ayrıca şiddet dolu olan kent sokaklarından duvarlar aracılığıyla ayrılan kapılı topluluklar… Bu topluluklara yerleşim üst sınıfların satın alabilme gücüne tabidir. Ayrıca bu mekanlar satışa sunulurken güncel konulara göre oluşturulmaktadır. Örneğin; 1999 depreminden sonra verilen reklamlarda kapılı toplulukların depreme dayanıklı olması özelliğinin altı çizilmiştir. (Gönlügür, 2008: 86). Örneğin, Acarkent'in özelliklerinden biri, jeolojik açıdan İstanbul'un an sağlam kayaları üzerinde kurulmuş olmasıdır. Zengin kesim yerleşim sağlamlığı bakımından da yalıtılmaya başlanmıştır.

İstanbul'da 1990lardan beri sınıf kimliklerini yeniden tanımlayan kapılı topluluklar Dünya'daki ortak özellikler göstermektedir. Bu özellikler: Doğa, orman, göl, deniz manzarası gibi bir coğrafi özelliğe sahip olmak ya da sıradan kalabalıklardan fiziksel olarak yalıtılmış durumda olmak, güvenliğin, özel güvenlik birimi, duvar, engelli kapı, elektronik gözetleme ve tanıma sistemleriyle sağlanmış olması ve yabancıların girmediği bir çevre oluşturulmuş olması, mimarinin estetik haz uyandırması, alış veriş merkezi, lüks donanımlı sosyal tesisler, açık ve kapalı spor tesisleri (tenis ve golfu de içeren), çocuk parkları, koşu parkurları, binicilik kulüpleri vs. tesislere sahip olmak ve hatta bünyesinde bir özel ilköğretim okulu ve lise kurma planı içermek; konut üreticisinin bu sınıfın dışındakileri eleyecek bir satış politikasına sahip olmasıdır. Bu sayılan özelliklere sahip alanlarda yaşamak kentin zengin sınıfının içerisinde olmakla aynı anlama gelmektedir. Bu mekanlar ötekileştirir, diğerlerinden ayrımlaştırır, özel bir kimlik ve statü kazandırır. Ayrıca, kamusal olana ihtiyaç duymadan, kente bulaşmadan kendine ve aileye yetme gibi bir hedefi vardır. Bu sınıfın dışındakileri elemek ifadesi tamamen anlatılanları özetlemektedir. Bu mekanların pazarlayıcıları bu konuda esnek olamazlar. Çünkü, bu

mekanların özelliği dışarı kapalı olmasıdır. Bu yapılanma, soylulaştırma (gentrification) hareketidir. Soylulaştırma ilk olarak 1950lerde Newyork ve Londra'da ortaya çıkmıştır. Türkiye'de ise 1970lerde başlamıştır.

Soylulaştırma, çok sayıda farklı faktörü ve süreci tek bir çatıda toplamaktadır. Bu durumda, sürecin genel işleyişi hakkında fikir sahibi olabilmek için izlenebilecek yollardan birisi, soylulaştırmayı farklı bileşenlerine ayırıp bunları kendi içerisinde değerlendirmektir. Bu noktada Çağlar Keyder'in devlet, müteahhit ve birey merkezli gerçekleşen iç içe geçmiş üç farklı süreci birbirinden ayırarak yaptığı sınıflandırma literatüre önemli katkılar sağlamaktadır. Keyder, sürecin İstanbul'daki gelişimini bu üç dinamik çerçevesinde Avrupa ve Amerika örnekleriyle paralellikler kurarak aktarmıştır. Keyder'in dikkat çektiği bir diğer önemli konu da soylulaştırmanın, kapitalizmin içinde bulunduğumuz evresinin karşı konulamaz bir parçası olduğu gerçeğidir. Dolayısıyla aslında soylulaştırma karşıtı söylemin, Keyder'e göre kapitalizme karşı olmaktan farkı yoktur. İhsan Bilgin soylulaştırmayı; sanayisizleşme olarak tanımlamaktadır (Keyder: 2006). Bu bağlamda, dışına çıkamadığımız bir sürecin ortasında bulunmaktayız. Tüketim artık sanayi dışında oluşmaktadır. Bilgi, moda, mekan, kültür tüketildiği sürece farklı olma isteği karşı konulamaz bir şekilde büyüyecektir.

Toplumsal ve mekansal ayrımlaşma özellikle İstanbul kent dokusunu ilgilendirmektedir. Kapılı toplulukların en önemli özellikleri olan güvenlik teknolojilerine sahip olmaları, gözetim altında olmaları, içeri kapanma eğiliminde olmaları ve yüksek konfora sahip olması bu mekanları cazip hale getirmektedir. Bir de kooperatifler de kapılı topluluklar gibi bir yapılanmaya gitmektedirler. Konut kooperatiflerinde gözlenen bu yeni eğilim, İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketi olan KİPTAŞ tarafından inşa edilen Ümraniye'deki Yeşil Vadi projesinde de geçerlidir: Bu alanın çevresine duvarlar örülmekte, alt yapı ve diğer hizmetlerin sağlanması için özel şirketlerle anlaşmalar yapılmaktadır. Aynı şekilde 1960-80 arası kurulduğunda dışarıya açık olan toplu konut bölgeleri de bugün küçülerek kapanmaktadır. Büyük yerleşim bölgelerinde bulunan bazı konutların bir araya gelmesiyle oluşan alt-birimler özel güvenlik şirketleriyle anlaşarak fiziki ayrışma

sürecini güçlendirmektedirler. Bu sitelerin ortaya çıkışını destekleyen daha önce de bahsettiğimiz üzere Özal dönemi iktisadi politikalarıdır. İş adamları, özel teşebbüsçüler üst gelir düzeyini belirlemektedirler. Bu bağlamda içeri kapanma devlet eliyle de desteklenmiştir. Çünkü, talep edilen konutlar ve yeni oluşan kent biçimi devleti de bir düzenlemeye ve talep çekmeye itmektedir. Devlet de bu özelleşme hareketinden faydalanarak kentsel dönüşüm olanaklarını geliştirmektedir. Hizmet yükü hafiflerken bu kapitalist sermaye birikimine dahil olmaktadır.

2.3. Medyada Kapılı Topluluk İle İlgili Filmler, Reklamlar ve Getirilen Eleştirler

Kapılı topluluk tanımlamaları fizikseldir. Ancak, sosyal ilişkiler de bu faktörlerin içine katılmalıdır. Komşuluk ilişkileri ve dışarısıyla olan ilişkileri incelediğimizde yalıtılmış bir sosyal ilişki ağı görürüz. Güvenlik ve gözetme konusu kapılı toplulukların en önemli özelliğidir. Kapılar ve kamera ile denetim yaşam alanlarına girme konusunda en ileri noktasına gelmiştir. Kapılar köy girişlerine konmaktadır. 17.05.12 tarihli Milliyet Gazetesindeki [10] haber bu konunun vardığı durumu göstermektedir.

"*Altınkaya Barajı kıyısındaki Çeltek köyü, doğal güzelliği nedeniyle çevre il ve ilçelerden piknik yapmaya gelen vatandaşların uğrak yeri oluyor. Köy heyeti de zaman zaman piknik yapmaya gelen bazı kişilerin, diğer piknikçileri ve civarda yaşayan vatandaşları rahatsız etmesi üzerine köy girişinde önlem aldı"*(Milliyet gazetesi; 2012) (Resim 28).

Resim 28- Güvenlikle ilgili haber

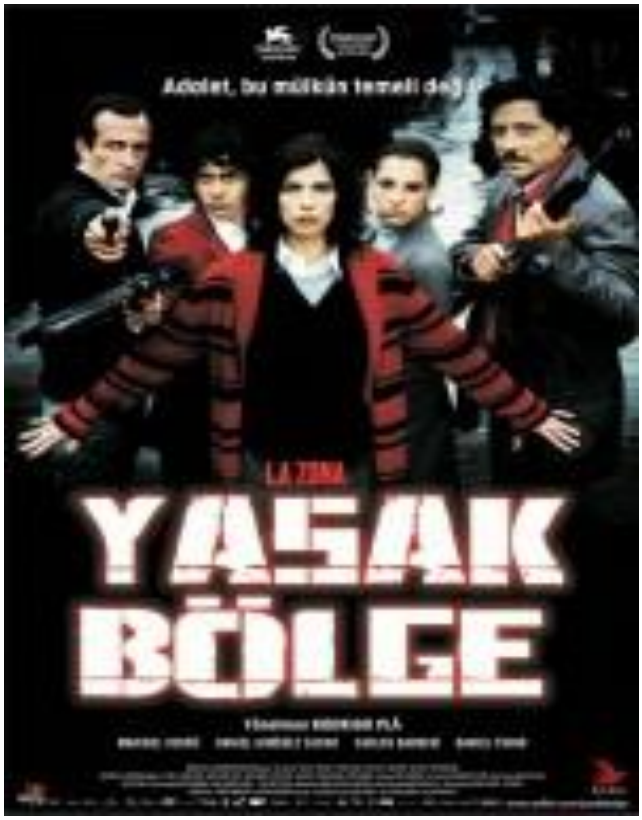
(http://gundem.milliyet.com.tr/17.05.2012/1541536/default.htm)

"Muhtar Kadir Meral ile ihtiyar heyeti, aldıkları kararla köy girişine sürgülü demir kapı yaptırarak, güvenlik kamerası yerleştirdi. Köye gelen ziyaretçiler, girişteki zili çalarak, kapının yakınındaki evde yaşayan kişilerce kontrolden geçirildikten sonra köye alınıyor (Milliyet gazetesi; 2012). Bu özellik günümüzdeki kapılı topluluk yapılanmalarından dolayı özenilmiş ve güvenlik, yalıtılmış olmak, korkuların hafifletilmesi gerekçesiyle uygulanmak istenmiştir. Ancak, ötekileştirme herkese açık olan bir toprak üzerinde ne tam anlamlı, mümkün ne de yasal olmamaktadır. Bu bağlamda; kapılı topluluklar eşitsizliğin de mekana yansımasına neden olmamaktadır.

Sınıfsal ayrımların oluşturduğu mekansal ayrımlaşma günümüzde medyanın da gözünden kaçmamaktadır. Meksika yapımı orijinal adı "La Zona"[11] (Yasak bölge)

[11] Zengin bir grup insan, sefalet içindeki Mexico City'nin tam ortasında, yüksek duvarlarla çevrili ve ileri güvenlik sistemleriyle kuşatılmış lüks bir sitede, dış dünyadan izole bir hayat yaşamaktadır. Üç yoksul gencin bu özel bölgeye "sızmaları" ve hırsızlık yapmaları üzerine site yönetimi, yaşam tarzlarını korumak adına her yola başvurup kendi yasalarını vahşice uygulayacaktır. Hırsızlardan Miguel, sitenin düzenlediği insan avı sırasında villalardan birinin bodrumuna saklanır ve yaşıtı lise öğrencisi Alejandro'dan yardım ister. Komşularının şiddet yanlısı tavırlarına rağmen Alejandro, gence yardım etmeye karar verir. Bu zor karar, onun hayat hakkındaki tüm görüşlerini altüst ederek içinde yaşadığı mükemmel toplumun aslında ne kadar vahşi ve yozlaşmış olduğunu anlamasını sağlayacaktır. http://www.sinemalar.com/film/8471/yasak-bolge

(Resim 29) olan filmde kentin içinde dışa kapalı konut ve içerisindeki kendine özgü sistem anlatılmaktadır. Filmde kapılı toplulukların duvarlar, tel örgüler, kentten duyulan korku sonunda kendini dışa kapatma ve sonunda bu grubun kendi kurallarını koyup kamusal alandan kendini tamamen soyutlaması anlatılmaktadır (Resim 30-31). La Zona'nın elit-üst düzey site sakinleri için dışarısı tehlikelidir (Resim 31). Dışarıdaki şiddet içeren kişilerden korunmak için, içeride kendi kurallarını koyan ve kendilerinde bu hakkı gören bir topluluk vardır. 24 saat site içinin izlenmesinin yanında, duvarlarla çevrelenmiş bu siteler sakinleri için hapishaneye dönüşebilmektedir. La Zona, sınıfsal farkın filmleştirilmesi ve toplumsal alanda oluşan sıkıntıları göstermesi açısından iyi bir film olmuştur.

Resim 29 (La Zona Film afişi)-(http://www.sinemalar.com/film/8471/yasak-bolge)

Resim 30 (La Zona Filmi tel örgüler örneği)-
http://www.sinemalar.com/film/8471/yasak-bolge)

Resim 31 (La Zona filmi- site içi yollar)- (http://www.sinemalar.com/film/8471/yasak-bolge)

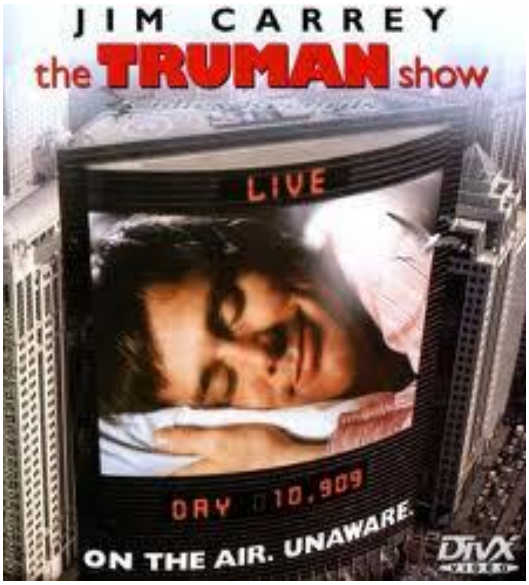

Resim 32 (La Zona filmi- kapılı topluluk dışı)-(http://www.sinemalar.com/film/8471/yasak-bolge)

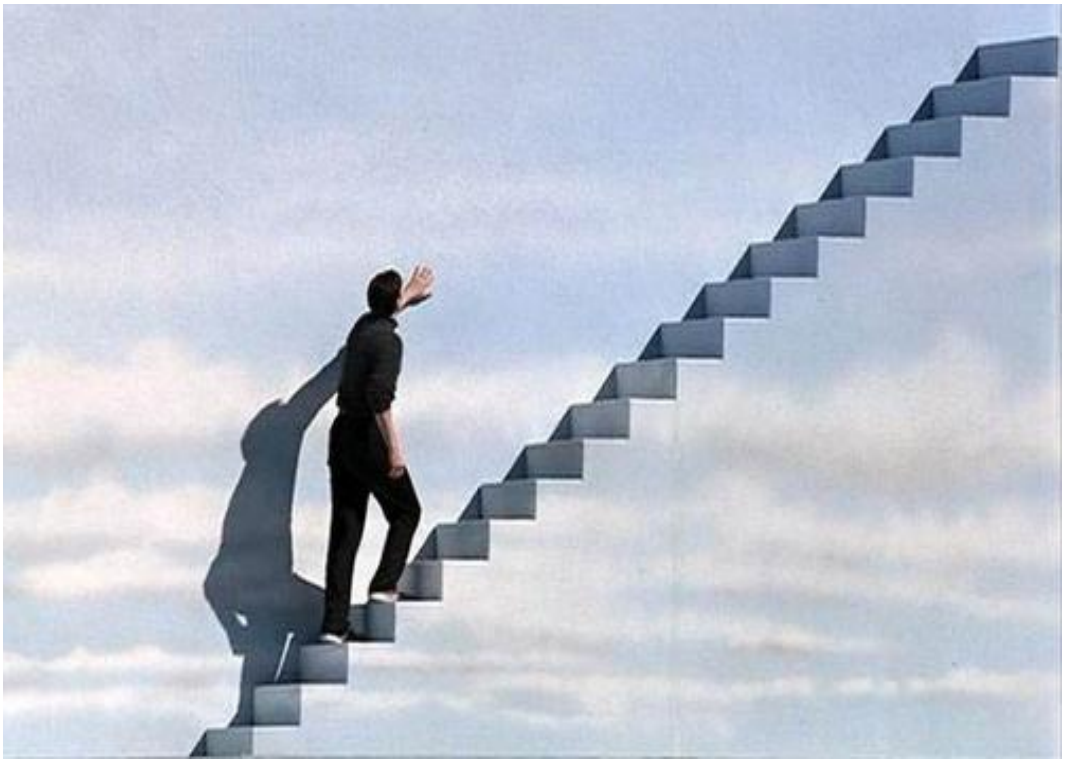
"Dünyadaki her türlü olumsuzluklardan kendinizi sıyırıp, herkesin gülen bir yüzle dolaştığı, yaşadığınız kentin her bir köşesinin güvenli olduğu, kendi sosyal sınıfınıza mensup olanlar haricinde başka hiç kimseyle karşılaşmadığınız, bürokratik sistemin hiçbir şekilde aksamadığı, tümüyle sterilize bir kentte yaşasanız, bunun gerçekliğinden şüphelenir miydiniz? Peter Weird'in Truman Show (1998)[12] *isimli filminin arka fonunu oluşturan bu yaşantı biçimi, küreselleşen dünyamızın farklı köşelerinde oluşturulmaya çalışılan Amerikan rüyasının bir eleştirisidir"* (Civelek; 2009). Bu filmde eleştirilen nokta; sosyal ve mekansal ayrımlaşmanın kurgulanmış mekan ve hayatları beraberinde getirmiş olmasıdır. Kapalı konut siteleri bu ayrımlaşmanın net birer örneğidirler. Kapalı konutlara sığınmaktaki amaç dış dünyanın olumsuzluklarından soyutlanmak ve tüketicilere güvenli bir kent tipi oluşturmaktır. Kentlerin dışında kendi içlerine kapalı şekilde ortaya çıkan kapılı topluluklar, kentin bulunduğu koşullarından farklı olarak sosyal, ekonomik ve mekansal biçimin yeniden üretildiği topluluklar haline gelmiştir. Filmde bir replikte Truman'ın korktuğu için dışarıya çıkmadığı çünkü bir dünya olarak oluşturulan setin dışarıdan daha güvenli olduğu vurgulanmaktadır. Filmde geçen *".... Bu dünya, yani senin yaşadığın yer, asıl kötü olan orası.. Gerçeği keşfetmeye kesinlikle kararlı olsaydı kimse ona engel olamazdı!"... " "insanoğlu kendisine sunulan dünyanın gerçekliğini kabul eder*!" (Truman Show, 1998) (Resim 33) repliği üretilen bu dünyaların içerisine sıkışmış "güvenli" bireylerin durumları ön plana alınmaktadır. Bu bağlamda, kentin kendisinden korkanlar kendilerine göre ideal kentler oluşturup gerçekliğe kilit vurmaktadır. Truman'ın yaşadığı mekan dışa kapalı, kişilerin tanıdık, mekanların aşina olduğu benzer bir dünyadır (Resim 34). Yaşanılan kasaba Yeni şehircilik akımının ilk uygulaması olan Florida'daki Seaside kasabasıdır. (Gönlügür; 2008, 84).

---

[12] **The Truman Show** *Andrew Niccol* tarafından yazılan ve *Peter Weir*'ın yönettiği 1998 yapımı bir filmdir. Filmde *Jim Carrey*, *Laura Linney*, *Ed Harris* ve *Natascha McElhone* gibi yıldızlar yer almıştır. Film 71. Oscar ödüllerinde *En İyi Yönetmen*, *En iyi Yardımcı Erkek Oyuncu* ve *En İyi Özgün Senaryo* dallarında oscara aday gösterilmiş fakat her üç daldada ödülü kazanamamıştır. Truman Burbank, kartpostalları aratmayacak güzellikte bir adada yaşamaktadır. Bir işi, evi ve çok sevdiği karısı vardır. Ancak truman dışında herkes bunun bir oyun olduğunu bilir. Trumanın yaşamı gerçek sandığı bu stüdyolarda tam otuz yıldır, aralıksız olarak ve reklam vermeden bu yaşamı 24 saat boyunca canlı olarak televizyonda yayınlanmaktadır. http://www.sinemalar.com/film

Resim 33 (Truman Show film afişi)-(http://www.imdb.com/title/tt0120382/)

Resim 34 (Truman Show- Truman'ın gerçek dünyayı fark edişi)-
(http://www.imdb.com/title/tt0120382/)

Ülkemizdeki mahalle kavramının özelliğini yitirmesini yakın zamandaki dizilerde görmekteyiz. TRT 1'de yayınlanan "*Seksenler"*[13] adlı dizide o günün kent ve mahalle anlayışını ve insanlar arasındaki ilişkiler konu alınmaktadır (Resim 34). 10.04.12 tarihinde yayınlanan 12. bölümde "*46lı Basri" (Müfit Can Saçıntı)* adlı karakter günümüzdeki güvenlikli siteler kavramına vurgu yapmaktadır. Replik şöyledir: "*İnsanlar kaloriferli evlere göçüyorlar. Sadece kalorifer değil, insanlar artık güvenlik de arıyor. Daha büyük apartmanlarda daha yüksek katlarda yaşamak istiyorlar. Gün gelecek insanlar, askerlerin polislerin lojmanları gibi büyük sitelerde yaşamayı tercih edecekler. Bunun için mahallelerini, sokaklarını bile terk edecekler. Yüksek duvarlar arkasında, güven içerisinde yaşamak isteyecekler. Ama o yüksek duvarlar aynı zamanda bizleri yalnızlaştıracak, sadece sitelere değil kalplerimize de yüksek duvarlar öreceğiz. Hayat modernleştikçe kabuğumuza çekileceğiz. Konforun güvenliğin bağımlısı daha doğrusu kölesi olacağız. Her şeyimiz olacak ama hiç bir şeyimiz olmayacak. Bizim olanı bizim sanacağız ama onlar bizim olmayacak. Kendimizi güvenliğe aldıkça güvensizliğimiz artacak. Kaloriferli evlere girdikçe daha da ısınacağız ama ruhlarımız yapayalnız üşüyecek"* (Seksenler; 2012).

[13] 80'lerin başından günümüze değin geçen otuz iki senelik geçmişin ve değişimin hikayesi... Sosyal yaşamdaki değişimin, yaşamımıza giren yeniliklerin bizleri nasıl etkilediği… Yitirdiğimiz insani değerleri yeni nesillere tekrar kazandırmak amacı ile geçmişe yapılmış eğlenceli bir yolculuk... http://www.diziler.com/dizi/seksenler/bilgileri ,
Yapım yılı :2012
Yapım şirketi: MinT Prodüksiyon
Yönetmen :Birol Güven, Müfit Can Saçıntı
Senaryo :Birol Güven, Murat Aras
Yapımcı :Birol Güven
Türleri :Aile, Komedi

Resim 35 (Seksenler)-(http://www.diziler.com/dizi/seksenler/bilgileri)

Bu replik, modern kent anlayışının içerisindeki karmaşa sonucu oluşan kent merkezinden kaçışı tüm açıklığıyla ifade etmektedir. La Zona filmi de, Seksenler dizisindeki replik de bu kaçışın içerisinde olumsuz bir özellik bulmuştur. Sınıflaşma eğilimi ve kentten kaçıp içeri kapanma, yalnızlığı, devamlı korkuyu, aslında metafor anlamda şizoid[14] bireyleri beraberinde getirmektedir.

Türkiye'deki Kapılı toplulukların yarattığı yeni toplum modeline yazılı medyadaki bir eleştiri 23.05.2005 tarihli Radikal gazetesinin Yaşam ekindeki Nur Çintay'ın köşe yazısında gelmiştir. Çintay, ironik bir dille gözlemlerini köşe yazısına dökmüştür. Kapılı toplulukların içeriisndeki yaşamın özenti olduğuna dair eleştirileri vardır. Köşe yazısının bir bölümünü olduğu gibi aktarmak konuyu vurgulamak açısından yerinde olacaktır:

[14] Şizoid kişilik bozukluğu tanısı yaşam boyunca sosyal çekingenlik gösteren hastalara konur. Bunlar insan ilişkilerinde yetersiz, içe dönük, donuk, kısıtlı efektleri ile dikkat çekerler. Şizoid kişilik bozukluğu olan kişiler başkalarından daha tuhaf, izole veya yalnız görünürler. http://www.dpsikiyatri.com/hastaliklar162.asp

*"**Ancelina, Cenifır ve biz***

Emlak piyasası coşmuş durumda. Çarşaf çarşaf 'yaşam alanı' ilanları, emlak eklerini dar bulmuş, ana gazeteleri ele geçirmiş. Banu Evleri'nde İskandinav göçmeni bir anneyle oğlunu, kuş eviyle ilişki içinde görüyoruz. Alice Village'ın, 'Desperate Housewives'daki banliyö olduğuna bahse girebilirsiniz. Mare Negro, herhangi bir umutsuzluk, çaresizlik çağrışımı olmasın diye herhalde, "What A Wonderful World" spotuyla netleştirmiş tavrını! Vadipark Evleri'nde kiloluca ergen kızımız, tasmasından sıkı ve sinirlice tuttuğu golden retriever'a gölden su içiriyor. Nispeten yerli bir görüntü ama madem doğayla bu kadar iç içeyiz ve 'özlediğimiz yaşam biçimine davet' ediliyoruz, niye hayvancağızı çayır çimene salamıyoruz? Greenium Konakları sakinlerinden biri kelebekmiş, diğerleri çok 'seçkin' ve 'ayrıcalıklı' elbette; sektördeki gözde kelimeler bunlar. 'Yaşam Durağınız' Göksu Metro Kent, özel kreşinde 'ağırlayacağı' çocukları ve anne babalarını bekliyor. Bu da iyi numara; kafeler de milleti müşteri değil misafir olarak görüyor ya hesapta. İlanların içinde en meraklı, vizyon sahibi, ah ne de esprili olanı, adını tek seferde doğru telaffuz edenlere herhalde örnek villa hediye etmekte olan Sealybria'nınki. Spot şöyle: "Ancelina Coli sana söylüyorum, Cenifır Lopez sen anla!" 'Sealybria'nın bir manası var mı bilmiyorum, en azından sözlüklerde yakınında duran bir şey yok, yetkililer 'celebritysever/celebresever' (aksanları siz koyun, klavye kifayetsiz) manasında kullanıyor olsa gerek. Şöyle aydınlatıyor bizi metin: "Şu Hollywood ünlülerini anlamak zor, ama biz çok iyi anlıyoruz. Kiminin Sardunya Adası'nda, kiminin Mallorca'da, kiminin Tenerife'te evi var. Üstelik konumuyla, mimarisiyle çok özgün, seçkin ve özel olan bu yerlerdeki evlerine kim bilir kaç milyon dolar vermişlerdir. İnsan düşünmüyor değil. Sealybria gibi benzersiz bir dünya projesinden haberleri olsa bazıları da Sealybria'dan ev almaz mıydı?" Evin özelliklerini sıraladıktan sonra şöyle kuruyoruz mantık zincirini: "Hadi diyelim Ancelina Coli yada Cenifır Lopez Mallorca'da böyle bir ev aldı... Peki o tadına doyum olmaz Silivri yoğurdunu nereden bulacaklar?"

Hani o "What A Wonderfil Life" diyen Mare Negro var ya, işte onunla bu Sealybria kardeş. Baba bir: Sinpaş. O yüzden diyorum, acaba denge gözetmek adına, bir ilanda İngilizce spot yazan firma, diğerinde star isimlerini Türkçeleştirerek, halka mı iniyor?" Çintay'ın 2005 tarihli köşe yazısından olan alıntı kapılı topluluklara gelen

eleştirilerin çoğuna dokunmuştur. Yabancı kelimelerin ön planda olması, statü ve lükse verilen önem ve mekansal ayrımlaşmanın bir gösteriş aracı olarak kullanılması gelen eleştirilerdendir.

Kapılı topluluklar, kent yaşamına bir alternatif olarak doğmuştur. Sosyalliğin duvarlar ardında ön plana çıkması beklenmiştir. Bu yaşamı pazarlamak için de reklamlar organize edilmiştir. Bu bağlamda, üst ve orta sınıfın belirlediği kültürel kodlar, ortaya çıkan toplumsal ayrıcalık kalıpları bulunmaktadır. "*Reklamlarda ilk göze çarpan tanıtım, ideal ev sözüdür. Küresel tüketime mekanı dahil etmek amaçtır. Doğayla iç içe yaşam vaadi, şehrin, elektrik, su kesintisini hissettirmeyecek jeneratör, özel araba sahipliğinin mümkün kıldığı şehirden uzakta bir yaşam"* (Gönlügür; 2008, 74). Reklam kampanyaları şehirden uzak mekanlarda bu hayatın mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Ötekilerden tecrit edilmiş bir yaşam hedeflenmektedir. Aynı zamanda, sitelerin reklam broşürlerinde şehir merkezindeki gürültü, trafikten, mal ve can güvenliğinden dolayı merkez uzak durulması gereken bir alan olarak ön plana çıkartılmıştır. Merkeze karşı, kent çeperindeki mutluluk, huzur ve düzen adacıkları önerilmektedir (Kurtuluş, 2007: 100).

"*İstanbulluların idealinizdeki ev mitolojisiyle tanışmasıyla reklam sektörü, uluslar arası piyasalara en çabuk entegre olan sektörlerden birisi olmuştur. Yerel reklam ajansları, Saatchi and Saatchi, Young and Rubicam, Lowe, McCann-Erikson, Lintas gibi uluslar arası reklam şirketleri ile ortaklıklar kurmaya başladılar. 1990lara gelindiğinde, reklam piyasasının yüzde seksenini elinde tutan bu yerli-yabancı ortaklardı. Türkçeleştirilmiş ya da Türk tüketicisine uyarlanmış reklam kampanyaları oluşturuldu. Artık deterjan reklamlarından. Margarin reklamlarına kadar pek çok tüketim ürünü ekranda idealinizdeki ev mizanseninde sunuluyordu"* (Öncü, 2005: 93). Bu yıllarda ideal ev tarif eden kişi sayısı oldukça artmıştır. Özel televizyon kanalları, renkli basılan dekorasyon ve magazin dergileri bir ideal ev imajı yaratmıştır. Bu reklamların en çekici yönü, şehrin kalabalığından, trafiğinden, uzak ev resimleri çizmesi olmuştur. Temiz hava, spor alanları, temiz su, saygın bir çevre bir ev satın alarak sahip olabileceğimiz özellikler arasına girmiştir. İstanbul'daki kapılı topluluklar "*düşler ülkesi"* (Öncü, 2005: 94) sloganıyla pazarlanmaktadır.

Reklamlardaki sunumlar bazen nostaljik olmaktadır. Eski İstanbul canlandırılmaya çalışılmaktadır. Eski kent yaşamı çekici kılınmaya çalışılmaktadır. Apartman bloklarından müstakil villalara uzanan bu pazarlama kişiye güvenliği, huzuru, temiz havayı, hızı, steril bir yaşamı satın alabileceği mesajı vermektedir. Konfor, otoyol, kentin içine girmeden işe ulaşım, spor imkanları, golf ve tenis gibi ayrıcalıklı görülen spor kulüpleri reklamı ön plana çıkmaktadır. Eski günler canlandırılıp özendirilerek mekan çekici hale getirilmektedir. Öncü, bu konuda gazete reklamlarını örnek vermiştir:

"*Şimdi kırk yaşındayım. Çam kozalakları topladığımız günleri hatırlıyorum. Çocukluk günleri. İstanbul'un her yeri yeşil. Çam kozalakları toplardık arkadaşlarla. Şimdi birkaç yerde kaldı çam ağaçları. Bunca yıl çalıştık, didindik. Sıra ev sahibi olmakta. Bu koca kentin neresinde ev almalı?"* (Öncü, 2005: 94).

İstanbul'un temiz, nezih günlerini arayan kentliye yeni sunumlarla eski İstanbul yaşatılabilmektedir:

"*İstanbulumu özlüyorum. Kimimiz iki katlı evimizi, kimimiz o nezih beş çaylarını, kimimiz çocuk parklarımızı özlüyoruz… Evet, her yaşın özlediği İstanbul, bir başka İstanbul. İşte tüm bu güzellikleri günümüzün çağdaş konforu ile bütünleyen, herkesin özlediği yaşam dilimlerini bir arada sunan, çevresine sahip çıkılan bir İstanbul kuruluyor… kent"* (Öncü, 2005: 95).

Son yıllarda bu yerleşimleri medyada özendiren sloganlar daha da artmıştır. 2011 yılında Ali Ağaoğlu'nun[15] bizzat reklamında oynadığı İstanbul Ayazma'daki konut reklamında "yaptım, olacak!" sloganıyla vurguladığı özellikler doğayla iç içe olma, glof sahası, havuz, dinlenme üzerine kurulu mekanlardır. Yaşam merkezi oluşturulacağı ve ucuzluk vurgulanmaktadır. Reklamlarında ödeme koşullarında kolaylık ifade edilmektedir. Bu da sınıf farklılığını azaltmanın bir mesajıdır. Ayrıca,

[15] Ağaoğlu Şirketler Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Ali Ağaoğlu, 3 Mart 1954'te Trabzon'un Of ilçesinde doğdu. Çok genç yaşlarda iş hayatına atılan Ali Ağaoğlu, Ağaoğlu Şirketler Grubu'nu kurdu. 27 yıldır inşaat, turizm ve hizmet sektöründeki çalışmalarına devam ediyor. (http://www.forumdas.net/a-b-c-d/ali-agaoglu-kimdir-ali-agaoglu-biyografi-67663/)

inşaat sponsorları arasında TOKİ'nin bulunması da bunun bir nedenidir. Ali Ağaoğlu da güvenlikli sitelerde yaşamaktadır.

"*15 yıl İstanbul, Bağdat Caddesi nde kendi yaptığı bir apartman dairesinde oturan Ali Ağaoğlu, 6 yıl önce Nakkaştepe'de site içinde müstakil villaya taşınmış. Boğaz manzaralı bu villa, sade ve kullanışlı eşyalarla döşenmiş. Ali Ağaoğlu, "Yılarca apartmanda oturduk. Ama zamanla güvenlik ön plana geçti. Güvenliği, otoparkı olan bir sitede oturma ihtiyacı doğdu. Bu yüzden Nakkaştepe deki siteye taşındık" diyor. Üç yıl sonra Ağaoğlu İnşaat Altunizade de My Dream sitesini inşa edince oraya taşınmış. Ancak çok sevdiği ilk gözağrısı villasını da boşaltmamış. My Dream sitesinde ise kendi yaptığı yeni villalar da değil, ikinci derece tarihi eser bir köşkte oturuyor. 90 yıllık köşkü yeniden hayata döndüren Ali Ağaoğlu, artık iki evde birden zamanını geçiriyor. En büyük hobisi bahçede mangal yapmak. Ancak, yoğun iş temposu içinde fazla fırsat bulamamaktan yakınıyor. Ali Ağaoğlu' nun hayatında en fazla yeri çocukları, evleri ve Jaguar ı tutuyor. Yoğun iş temposundan fırsat buldukça Ali Bey, tarihi köşkte 13 yaşındaki kızı Sena, 19 yaşındaki oğlu Alican ile zaman geçiriyor. Köşkün bahçesinde kızı Sena ve köpeği ile oynuyor. Ali Bey, "Çocuklarımla sohbet edip, köpekle oynamak beni rahatlatıyor. Onlarla bir şeyleri paylaşarak dinleniyorum" diyor. Alican Ağaoğlu, liseyi İsviçre de okuyor, daha sonra da ekonomi tahsilini İngiltere de yapacak. Sena Ağaoğlu ise eğitimini Özel Irmak Koleji'nde sürdürüyor.Hızlı otomobil kullanmayı sevdiğini söyleyen Ali Bey in diğer tutkusu da Jaguar'ı… Şirket merkezinden şantiyelere, evinden iş görüşmelerine gidip gelirken genellikle Jaguar'ın direksiyonuna kendisi geçiyor. Sadece, trafiğin yoğun olduğu saatlerde şoförünü yanına alıyor. Zaman zaman Kilyos'taki çiftliğine kendini attığını söyleyen Ağaoğlu, şöyle konuşuyor: "Doğayı ve hayvanları çok seviyorum. Kilyos taki çiftliğimde sebze meyve yetiştirmeyi seviyorum. Hayvanlarla ilgilenmek beni dinlendiriyor. Çiftlikte kuşlarım, ördeklerim, tavus kuşlarım, ineklerim, koyunlarım var. Ali Ağaoğlu, Ağalara yakışır şekilde yaşıyor. Ali Ağaoğlu'nun evi Vaniköy'de 1.500 metrekare bahçe içinde 800 metrekare yalı. Bentley, Ferrari ve Rolls Royce gibi markalarında aralarında bulunduğu 10 milyon TL'lik otomobil garajı var. Cep telefonu tercihi 24 bin dolar değerinde Vertu"* (http://www.patronturk.com/ali-agaoglu-kim#ixzz1veBiUOmZ) . Bu alıntıda dikkat çeken nokta,

Özal döneminde bahsettiğimiz yeni orta sınıfı oluşturan iş adamları ve yöneticilerin günümüzde yaşam standartlarını pazarladıkları şekilde kendilerinin içinde olarak yaşamasıdır. Kazanılan gelirlerin sahibi, yeni oluşan bu sınıf bu örneklendirmedeki gibi konforu satın alabilmektedir. Hobileri, harcamaları, çocuklarının eğitimleri ve özel hayatları bir yaşam tarzı örneği oluşturmakta ve bu özelliklere göre reklamları tüketilmektedir.

İstanbul için, yazılı medyada kentin istilasını eleştirerek tepkiler oluşturulmuştur. Seçkinler Ortaköy, Cihangir, ve Galata'daki mekanlarda oturmaktadırlar. Eski İstanbul'a özlem vardır. Bu bağlamda; homojen mekanlardan memnun bahsetmektedirler:

"*Tam iş saati… Plazalar, bloklar, bürolar, şef odaları, müdür makamları, yönetim kurulu toplantıları… Bu kapalı mekanlarda, çalışanların üzerine o bildik rehavet çökerken, dışarıda bir kahvede hayat dingin. Kompüterlerden, dosyalardan, fotokopilerden, printoutlardan, çelik kasalardan, davalardan, çeklerden, bordrolardan, zamlardan, istifalardan uzak bir atmosfer…"*(Önder; 2000, Yeni Bin Yıl, Pazar). Çalışma hayatından bunalan seçkinler gün sonu tatile gider gibi kentin dışındaki havuz kenarındaki evlerine gitmektedirler. Bu yaşam *alanları yaşam tarzlarının da değişmesine sebep olmuştur. "Yaşam tarzı seksenli yılların ortasından itibaren seçkinler ile bu sınıfa terfi etmek isteyenlerin büyük bir hevesle benimsedikleri bir hayat şekli. Kısaca Lıfe Style olarak tarif edilen lüks bir yaşam biçimi. Genel hatları itibariyle kaliteli lokantalarda yemek yeme, giyim kuşama özen gösterme, en iyi puroları içme, şaraptan anlama, boş zamanlarını tablo, nadir kitap, antika eser, dolmakalem, klasik araba koleksiyonu yaparak geçirme gibi süzülmüş zevklerden oluşan bir bütün"* (Bali, 2002: 146). Kapılı topluluklarda bu yaşam tarzı en ince ayrıntısına kadar tüketicilere sunulmaktadır. Bu yaşam tarzını ön plana çıkarıp komedi unsuruyla televizyona yansıtan Gülse Birsel 2012 yapımı Yalan Dünya[16] adlı sitcom ile Cihangirli olmanın ayrıcalığı üzerinde eleştirel bir bakış

[16] **Yapım yılı:** 2012 **Yapım şirketi:** D YAPIM **Yönetmen:** Jale Atabey Özberk **Senaryo:** Gülse Birsel

açısıyla durmuştur (Resim 36). Yaşam tarzı ve farklı olma çabası medyanın da dikkatini çekmiştir. Yeni orta ve üst sınıf yaşam tarzı toplulukları oluşturmaktadır.

Resim 36-Yalan Dünya (http://www.diziler.com/dizi/yalan-dunya)

Yeni orta sınıfın lüks yaşam tarzı dışında, reklamlarda dikkat çekilen nokta doğa, yeşil, ferah alanlar, geçmişteki güzellikler olmuştur. Reklamı yapılan kapılı toplulukların isimleri de ya Batıyı ifade eden yabancı kelimelerle kurulmuş ya da doğa isimleri ile pazarlanmıştır. Geleneksel olanı ifade etmekte de genelde köşk, konak, saray gibi tanımlar yapılmıştır. Bu reklamlar yeni orta sınıfın kenti terk etmesinde oldukça etkili olmuştur.

Kapılı topluluklar, 1930lardan sonra dünyada oluşmaya başlamış, postmodern kent söylemleriyle farklılaşan ve küreselleşme etkisiyle dünyanın çoğu yerine ulaşmış, kentin adeta nefes alıp bireyle beraber yaşaması gibi bir felsefe içerisinde olmuş mekansal ayrımlaşmalardır. Bahsettiğimiz üzere, Türkiye'de de hızla bir yaşam tarzı haline gelen kapılı topluluklar önce İstanbul ardından Bursa, İzmir, Konya gibi büyük şehirlerde oluşmuştur. Ardından yerel yönetimlerin de katkısıyla

daha küçük illerde de mantar gibi hızlıca yayılmıştır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, örnek olarak ele alacağımız Edirne'deki Avrupa Kent sitesi'nin kapılı topluluk özelliği gösterip göstermediği incelenecektir.

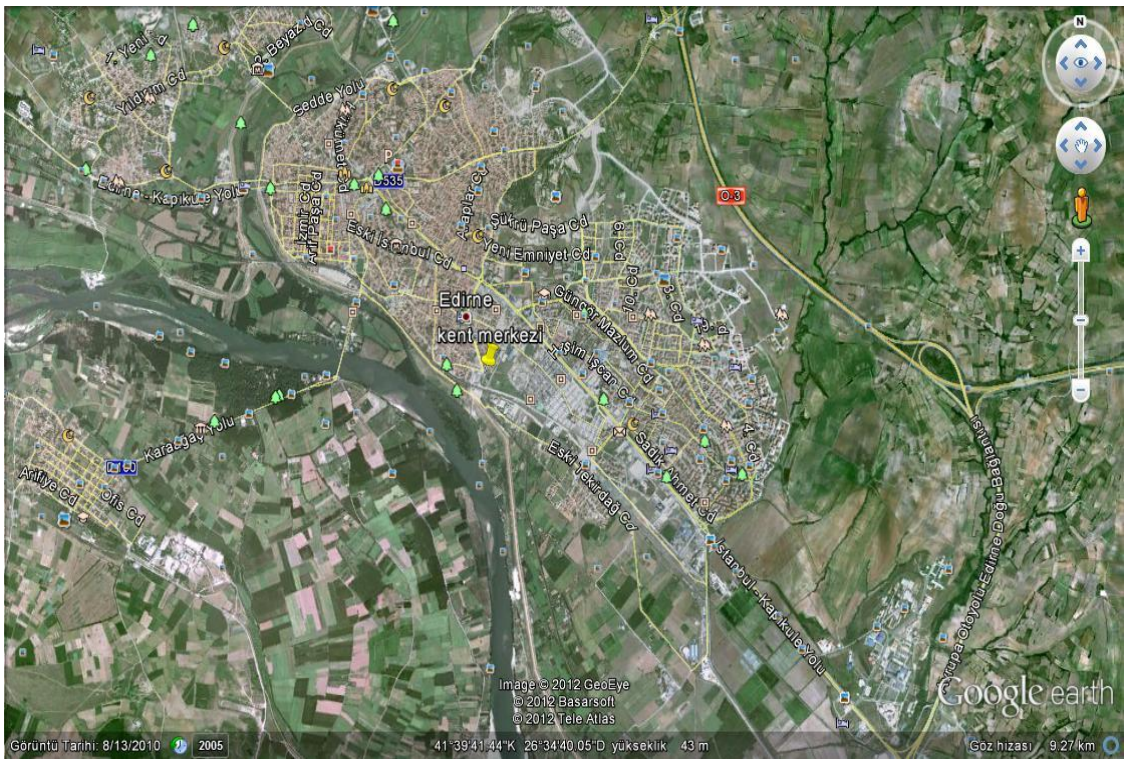
III. BÖLÜM

3. EDİRNE'NİN SOSYO EKONOMİK YAPISI VE KENT YERLEŞİMİ

Edirne Türkiye'nin batı sınırı olduğundan dolayı geçiş alanı olan bir kenttir. Edirne, Osmanlı Dönemi'nde önemli bir merkezdi. Cumhuriyet sonrasında her geçen gün gelişen bir kent yapısına sahip olmuştur. Edirne'nin coğrafi konumu oldukça iyidir. Hem İstanbul'a yakınlığı hem de Avrupa'ya giden yolda bir köprü olması Edirne'nin önemini arttırmıştır (Harita 2). Bu da her dönemde ekonomik canlılığı getirmiştir. Tarihi ve turistik önemi bulunan Edirne'nin Yunanistan ve Bulgaristan'a sınırı bulunmaktadır. Türkiye'nin önemli sınır kapılarından Kapıkule ve İpsala sınır kapıları Edirne'yi ekonomik yönden canlı tutmaktadır.

Edirne'nin önemi, bir dönem Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmasının yanında, tarıma elverişli olmasından gelmektedir. *"XVII. yy'da kentte 60 kadar işhanı ve bir o kadar da çarşı bulunmaktaydı. Edirne, yalnız transit ticaretinin merkezi olmakla kalmamış, aynı zamanda bir sanayi merkezi haline de gelmişti. İpekli dokumacılık, şarapçılık, mandıracılık, basmacılık, boya sanayi, gülyağı, sabun, araba, tahtı revan ve silah imalathaneleri ile Edirnekâri denilen oymacılık, cilt ve kitap işçiliği bu sanayi kolları arasında sayılabilir"* (http://www.edirneden.com). Sanayi ve ticaret beraberinde kalabalık yerleşim alanlarını getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'a taşınınca sosyo ekonomik önemi azalmış, ancak bulunduğu coğrafi özelliğinden dolayı günümüzde de önemini korumuştur. Ayrıca, tarım daha önemli bir geçim kaynağı olmuştur. Edirne ili 1969 yılına kadar tarım ağırlıklı bir ekonomiye sahipti. Bunun yanında ilde üretilen buğday ve ayçiçeğinin işlendiği küçük ölçekli un ve yağ işletmeleri bulunmaktaydı. Edirne, 1969 yılında Kalkınmada Öncelikli Yöreler kapsamına alınması ve teşvik uygulamalarıyla gelişmeye başlamıştır. Bu tarihten sonra Edirne'de orta ve büyük ölçekli fabrikalar kurulmaya başlamıştır. Ancak günümüzde bu saydığımız önemini yitirmeye başlamıştır.

Jeopolitik açıdan incelendiğinde ulaşıma oldukça elverişli olan Edirne, "*Tunca çayının Meriç'e kavuşmadan evvel çizdiği yarım daire şeklinde bir yayın içinde kurulmuştur (*http://www.edirneden.com). Bu hafif meyil kentin bir tepede yükselmesini sağlamıştır. Tarih sahnesinde, kale kent özelliği göstermiştir. Edirne tipik bir orta çağ kentidir. Merkezinde cami ve bu caminin etrafında çarşı, medrese ve yerleşim alanları olmuştur. Bu oluşum orta çağ din merkezli kentini andırmaktadır.

Harita 2 –Edirne'nin konumu (www.googleearth.com)

Cumhuriyet dönemiyle birlikte zamanla bu özelliklerin avantajlarını kaybetemye başlayan Edirne, nüfus bakımından oldukça azalmıştır. 1980 sonrası iktidarca ön plana çıkarılan serbest liberal ekonomilerce yapılan kentsel yatırımlar sayesinde biraz canlanmıştır. Küresel tüketim anlayışı buraya da yayılmıştır. Bu durgunluğun nedeni sanayinin, iş alanlarının Edirne'de yayılmış olmamasıdır. Edirne'nin nüfusu çeken yönü üniversitedir. Genel itibariye İstanbul'a yakın olması nedeniyle oranın öğrenci potansiyelini çekmektedir. Edirne batıya bu kadar yakın

olup bu kadar göç vermesinin nedenin iş alanlarının net olmamasına bağlayabilir. Yine de kent merkezi kalabalık olmaktadır.

Edirne'nin İl ekonomisi tarım ağırlıklıdır. Yüzyıllardan beri önemli bir tarım merkezi olan Edirne, 19.Yüzyıl sonlarında İstanbul'un tahıl ambarı olmuştur. Cumhuriyet sonrasında canlanmaya başlayan Edirne tarımı, 1950'lerde traktörün yaygınlaşmasıyla yapısal bir değişiklik yaşamıştır. Günümüzde il tarımında ağırlık bitkisel üretimdedir. Geniş ve verimli düzlüklerin büyük bölümünde buğday, ayçiçeği ve çeltik ekilidir.

Edirne'nin Türkiye toplam ayçiçeği üretimindeki payı yaklaşık % 27 dir. Ayçiçeği alımı, işlenmesi ve pazarlanmasıyla uğraşan 110 bini aşkın üyeli Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Trakya Birlik)'nin merkezi Edirne'dedir. Türkiye'nin toplam çeltik üretiminin yaklaşık % 56.8 ini, buğday üretiminin % 3 ünü Edirne karşılar. (1999 Yılı Türkiye üretim miktarına göre hesaplanmıştır. Şeker pancarı, fasulye, kavun ve karpuz, domates üretimi de önem taşır (http://www.varbak.com/edirnenin-sosyal-ve-ekonomik-durumu-t52715.html). Tarımın yanında havyacılık da Edirne'nin geçim kaynağı olmuştur. Damızlık sığır yetiştiriciliği yapılmıştır.

Edirne'nin sanayileşme sürecini etkileyen en önemli faktörlerden biri Edirne'nin 1969'da Kalkınmada Öncelikli İller kapsamına alınmasıdır. Bir taraftan Avrupa'yı petrol üreten Ortadoğu'ya bağlayan en kısa yol olan D-100 karayolu üzerinde olması diğer yandan teşvik görmeye başlaması, Edirne dışı özel sermayeden özellikle dokuma alanında yatırımlara girişmesine sebep olmuştur. Yurtiçi ve yurtdışı ulaşım olanaklarının genişliği ve İstanbul gibi büyük bir sanayi ve ticaret kentine yakınlığı, büyük sanayi gruplarının ilgisini çekmiş, yurtdışındaki işçilerin de katılımıyla yeni yatırımlar yapılmıştır. Şu anda ilimizde; 5 ve daha fazla işçi çalıştıran sanayi tesisleri sayısı 155'tir ((http://www.varbak.com/edirnenin-sosyal-ve-ekonomik-durumu-t52715.html). Ayrıca, yurt dışına çalışmaya giden işçilerimizin Türkiye'ye giriş ve çıkışlarını Edirne'den yapmaları ticaretin gelişmesini sağlayan bir

etkendir. Edirne'de üretilen ayçiçeği yağı, buğday unu ve pirinç satılıp, daha çok dayanıklı tüketim malları alınmaktadır.

Edirne, genellikle çiftçilerin oluşturduğu bir nüfusla refah düzeyini yükseltmiş bir durumdadır. Eğitim açısından Trakya Üniversitesi'nin ili kalkındırma konusunda payı vardır. Edirne'de üniversitenin bulunması başta İstanbul olmak üzere, yakın illerden genç nüfusun bulunması söz konusudur. Bu da ekonomik kalkınmayı güçlendirmektedir. Ayrıca öğrencilerin odak alındığı bir mekan sermayesi oluşturulmuştur.

Trakya illeri arasında Tekirdağ'dan sonra en yüksek gelire sahip bir ildir. Trakya illerinin gelirleri ile ilgili 2011 yılında yapılan araştırmaya göre; Edirne'nin geliri, 315.708.000 iken gideri, 425.552'dir. Ayrıca kişi başına düşen milli gelir konusunda, Türkiye'deki illerin içerisinde 21. sıradadır. 2011 güncellemesi verilere göre, Edirne'de kişi başına düşen milli gelir $15.609'dır (http://www.trakya.org.tr/icerik/1825/17/trakyanin-mali-portresi).

Tüketimin moda haline geldiği bir dünyada kentlerin de tüketim nesnesi olması kaçınılmazdır. Edirne'de de merkezin kalabalıklaşıp yoksul kesimin merkezde olmasıyla zengin grup kent dışına çıkmıştır. Böylece ana konumuz olan kapılı topluluklar, özelliğini gösteren yapılar ortaya çıkmıştır. Bu yapılar oluştukça iş sahası açılmıştır. Emlak, inşaat, hizmet sektöründe gelişmeler yaşanmıştır. Kent merkezi de güzelleştirilmeye başlanmış, kentin etrafı yaşamak için, kent merkezi gezmek için kent merkezine, kişiyi çeken unsur; dinlenip, kentin tadını çıkarmaktır.

Yine de, Edirne, dışarı doğru büyüyen bir kent olmuştur. Kentin merkezinde sobalı evlerde oturanlar öncelikle Binevler, Göçmenevleri gibi civarlarındaki kaloriferli evlere taşınmışlar, 1990lardan sonra, kentin oldukça dışında oluşmaya başlayan topluluklara yerleşmişlerdir. Kent çeperlerine yerleşen sınıf üst orta sınıftır. Özellikle, müteahhitler, doktorlar ve akademisyenlerin oluşturduğu elit kesimin, kendilerini diğerlerinden soyutlayıp gösterişi ve tüketim alışkanlıklarını kullanmasıyla yeni kent oluşumu başlamıştır. Küresel tüketim alışkanlıkları

sembolleri ve mekanı tüketmek için kurulmuştur. Sınıfsal olarak ayrışan kesimin Edirne'de odak noktası haline gelen kapılı topluluklar yeni yaşam alanlarıdır. Bu bağlamda, genel itibariyle Türkiye'de olan değişim ve dönüşüm Edirne için de geçerli olmuştur.

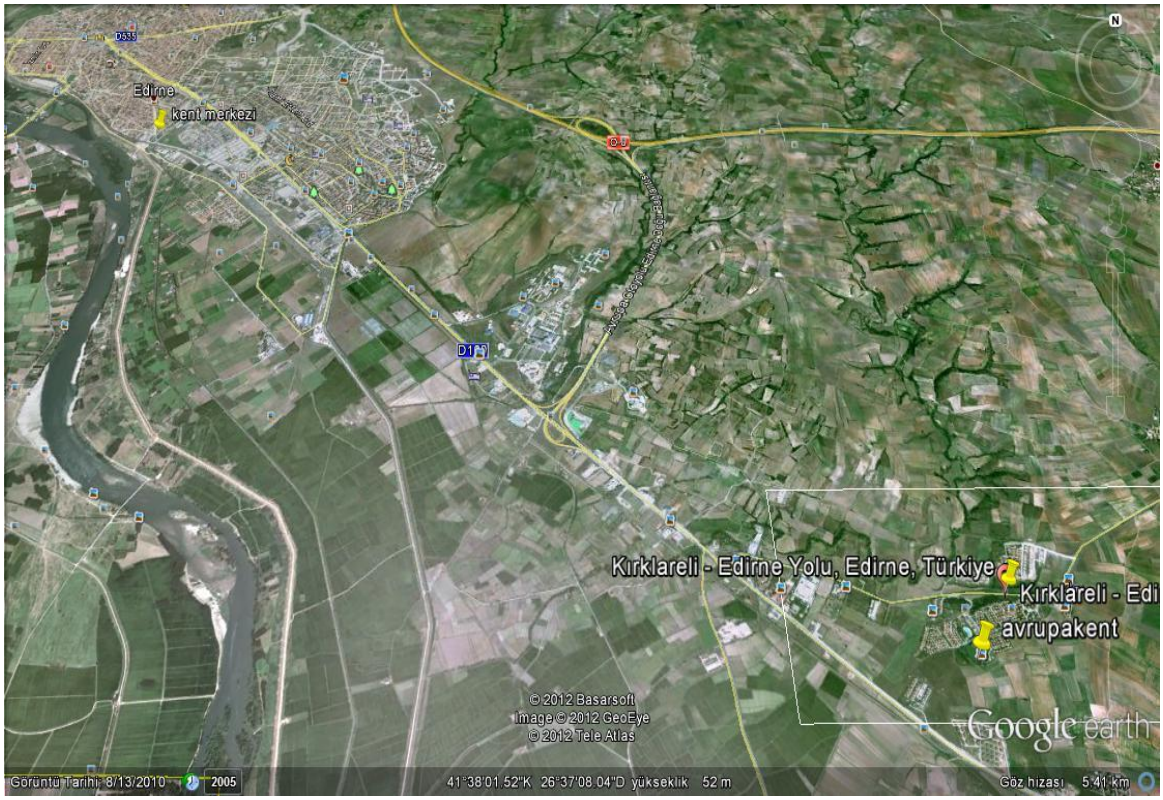
Bizim örnek olarak ele alacağımız Avrupa Kent sitesi Edirne'de kurulmuş en eski sitedir. Avrupa Kent'in etrafında ya da kent çeperinde oluşan diğer sitelere de yerleşilmeye başlanmıştır. Bu siteler, İnci Kent, Göksu Evleri, Sera kent, Doğa Evleri, Ladin evleri, Akasya evleridir. İsimlere dikkat ettiğimizde doğa üzerine ya da batıyı andıracak isimler olmuştur. Ancak Edirne'deki üst sınıf potansiyeli azdır. Bunun bir etkisi iş adamlarının bu kentte az olmasındandır. Bu yüzden bu kapılı topluluklara yerleşen sayısı şu an biraz azdır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde incelediğimiz Avrupa Kent sitesini mercek altına alacağız.

3.1. AVRUPA KENT

Geçmişi 23 seneye dayanan Avrupa Kent, Edirne'nin çıkışında Kırklareli yolu üzerinde bulunmaktadır (Harita 4). Siteyi kente bağlayan bir otoyol bulunmaktadır (Resim 38). Kentin dışında, büyük bir alana kurulmuş olan Avrupa Kent sitesi konum itibariyle, İskenderiye köyü civarında, Edirne'ye 15 dk uzaklıkta bir yol üzerinde bulunmaktadır (Harita 3).

Harita- 3- Avrupa Kent'in konumu (www.googleearth.com)

Harita 4- Avrupa Kent'in merkeze uzaklığı (www.googleearth.com)

Resim 37-Avrupa kent girişi

Resim 38- siteye bağlanan otoyol

Resim 39 Avrupa Kent yolu

Resim 40-Avrupa Kent girişi

İlk oluşum, tam da Türkiye'nin dünyadaki oluşumlardan etkilenip mekansal farklılaşmayı yaşadığı zamanda, Edirne'de bu tarz yapıların ortaya çıkması ile başlamıştır. 1989'da temeli kooperatif olarak otaya atılmıştır. Sitede 181 müstakil ev vardır. Günümüzde sitede yaşayan 120 hane vardır. Kent, ilk kurulduğu zamanlar yazlık ev fikriyle mevsimsel geliş gidişleri yaşamıştır. Evler, bu yüzden küçük düşünülüp yapılmıştır. İnşaatlar 1999 yılına kadar devam etmiştir. iki üye evin yapımı bitince siteye yerleşmiştir. Yerleşen sakinler kentin merkezinde iş sahibi olan esnaftır. 2000 yılında kooperatiften çıkan siteden dışarıdan ev satın alınabilme ortaya atılmıştır. Ancak maddi dayanak olmaması nedeniyle dışı yapılan evlerin inşaatını tamamlama işi tüketicilere düşmüştür. Ancak günümüzde de tamamlanmayan inşaatlar vardır.(resim 44). Tamamlanmamış villalar, yaklaşık 200 bin liraya satılmakta içini tamamlamak 350 bin gibi rakamları bulmaktadır (Orkun Şepolya-Site yönetici üyesi). Bu bağlamda, villaların dış görünüşleri tek tip değildir. İçinde oturanlar kadar homojen bir yapı çizmemektedir. Bazı villalar oldukça gösterişli, bazıları da sade yapılmıştır (resim 40).

Resim 41 villalardan görünüm

Resim 42 dış cephesi farklı bir villa

Resim 43-Farklı bir yapı

Resim 44- Bitmemiş inşaatlar

Sitenin düzenini sağlamak, kent ile sitenin iletişiminde yer almak, kurallara uyulması üzerinde durmak, kente en az ihtiyaç duyulacak şekilde siteyi yönetmek için yönetim kurulmuştur. Site yönetiminde yönetici olarak beş üye vardır. Yönetim başkanı Teoman Özdöl'dür. Temeli atıldıktan sonra Dr. Özcan Baznak da yönetimde olmakla beraber şimdi yöneticiliği bırakmıştır. Dr. Özcan Baznak şu an sitede

oturmaktadır. Yönetim site içerisinde, kurallara uyulmasını sağlamak amacıyla çoğu yere tabela asmıştır (Resim 45).

Resim 45- Uyulması gereken kurallar

Site yönetici üyesi, Orkun Şepolya'nın görüşüne göre; "*Edirne'de görgülü, kültürlü potansiyel azdır. O az olan kesim de bu siteyi tercih etmektedir. Biraz daha fazla ücret verip komşuluğu iyi, görgülü kesimin yanında yaşamaktadır"*. Komşuluk ilişkileri bu sayılan homojenleşmiş kesim ile sıkıdır. Ortak alanlarda yaşamak, aynı bakış açılarına sahip olunması sayesinde komşuluk ilişkileri iyi olmaktadır. Homojen yeni bir kent oluşturulmak istenmiştir. Çoğunlukla bu sitede oturan sınıflar doktorlar, akademisyenler, avukatlar, emekli kesimdir. Bu yüzden site sokaklardan oluşmakta ve sokaklara isim verilmektedir. Bu bağlamda; eski mahalle havası da yaşatılmak istenmiştir. (resim 46).

Resim 46-Sitenin iç sokakları

Kapılı toplulukların en belirgin özelliği olan giriş çıkışların denetimli olması (Resim 47) ve kamera sistemleri (Resim 48), ayrıca kapıdaki güvenlik görevlileri olması durumu Avrupa Kent için de söz konusudur (Resim 49). Kentin kalabalığından korkulmaktadır. Bu yüzden, bir de sitenin etrafında tel örgüler vardır. Bu keskin ayrım siteye girerken insanı ürkütmekte, içeridekilere karşı ötekileri olumsuz düşüncelere yöneltebilmektedir (Resim 50). Kente bağımlı olmamaya çalışan site, çöp toplama ve ulaşım hizmetleri dışında belediyeden hizmet almamaktadır (Resim 51-52-53). Avrupa Kent sitesi bir çok iş sahası açmıştır. Sigortalı işçiler çalıştırmaktadır. Hatta özel güvenlik sistemini yakın zamanda arttırmışlardır (Resim 54). Evler için temizlikçiler, çevre düzelmemesi için bahçıvanlar, elektrik tesisatçıları site içinde görev almaktadırlar. Çocuk parklarında ve havuzda çocuklar güven içerisinde oynamaktadırlar (Resim 55). Dinlenmek için site içerisinde gölet vardır (Resim 56). Ayrıca spor alanları da bulunmaktadır. Orada yaşayan sakinler, yaz mevsimlerinde yürüyüşe çıktıklarını, havuza girdiklerini belirtmişlerdir.Bu durum içeride yaşayan bireyi devamlı bir tatil havasına yöneltmektedir. Alışveriş merkezi henüz yoktur. Ancak alışveriş merkezi alanları inşaat halindedir (Resim 57). Küresel tüketim alışkanlıkları gösteriş ile beraber Avrupa Kent'de de kendini göstermektedir. Ayrıca otomobil alışkanlığı vardır. Burada yaşayan üst orta sınıf evlerinin içini döşerken dekorasyon dergilerini süsleyen tarzlar kullanmışlardır. Ev içi dekorasyon konusunda Avrupa Kent'de yaşayan Levent Seyyar'ın evini örnek olarak gösterebiliriz (Resim 58-59-60).

Resim 47- Denetimli giriş

Resim 48- kamera sistemleri

Resim 49- güvenlik görevlileri

Resim 50- tel örgüler

Resim 51- çöp toplama

Resim 52- minibüs durağı

Resim 53-ulaşım

AVRUPA KENT SİTESİ ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİ İLE KORUNUYOR

Trakyanın yaz, kış oturulan ve ne geniş alana sahip sitesi Özel Güvenlik hizmetleri ile koruma altına alındı.

16 May 2012

Resim 54- güvenlik tanıtımı- http://www.edirneyorumlari.com/detay-

Avrupa kent sitesinde oturan aileler meydana gelen huzursuzluklar nedeniyle Özel Güvenlik ve Koruma hizmetleri veren Bariyer Güvenlik A.Ş ile anlaştı. Çok geniş bir alanda Mobesa sistemi ile donatılan ve Özel Güvenlik görevlileri tarafından kontrol altında tutulan bir sitemle korunuyor. Siteye giriş çıkışlar Özel Güvenlik görevlileri tarafından Kimlik kontrolü ve kimlik kayıt sistemi ile kaydedilerek İl Jandarma Komutanlığı ile koordineli olarak kontrol ediliyor. Giriş çıkışlarda araçlar ve plakalarda özel kayıt sistemi le okunuyor. Kayıt edilen araçlar istenildiğinde giriş çıkış saatleri tespit ediliyor. Aracın fotoğraflarını da çeken sistem aynı zamanda bunları anında Jandarma ekiplerine bildiriyor. Sürekli devriye sistemi ile desteklenen kontroller site içine konulan Mobesa sistemi ile de izlenip kontrol ve kayıt altına alınıyor. Site içine çalışan için gelen kişilerde Özel Güvenlik görevlileri tarafından kayıt altına alınıyor. Çalışacak kişilerin Kimlik kayıtları alınıyor ve GBT (Genel Bilgi Toplama) kontrolünden geçirilmek üzere İl Jandarma Komutanlığına veriliyor. Jandarma ekiplerinin de sürekli kontrol ve denetime tabi tuttuğu site ve çevresinde sürekli tel kontrolü, ışık kontrolü, araç kontrolü gibi denetimler yapılıyor.

Site içine giriş yapacak Tüpçüden, Doğal gazcıya, Yemek servislerinden, Mobilyacılara kadar çalışma amaçlı giriş çıkış yapan tüm kişi ve araçlar denetleniyor. Bariyer Güvenlik yetkilileri Avrupa Kent te görev yapmaktan memnun olduklarını site sakinleri ile tanıma ve araçlarının tespiti konusunda uyum içindeyiz. Birçok site de Güvenlik şirketimiz ile konuşup Güvenlik hizmeti almak istiyor. Amaç Huzur ve Güven ortamında sizlerin yanında olmaktır açıklamasını yapıyor.

Bu haber, Avrupa Kent sitesinde de huzursuzluk olduğunu ve net anlamda bir güven hissi olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda, site sakinleri kendilerini daha çok içeriye kapatarak güvenlik önlemlerini arttırmışlardır.

Resim 55- park

Resim 56- gölet

Resim 57- inşaat halindeki alışveriş merkezi

Resim 58- ev içi dekorasyon

Resim 59- ev içi dekorasyon

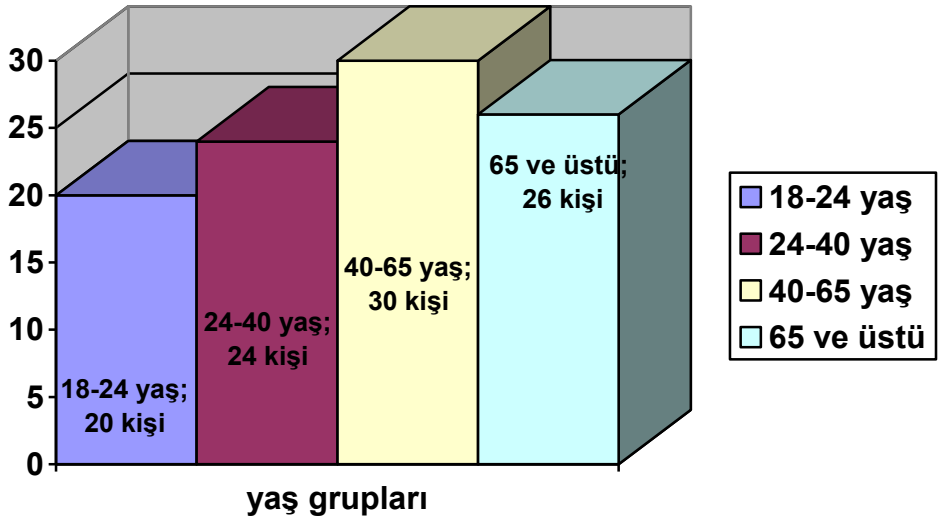
Resim 60-ev içi dekorasyon

Avrupa Kent'in resimleriyle birlikte örneklendirdiğimiz özellikleri, ikinci bölümde incelediğimiz kapılı topluluklar tanımlarına uygun düşmektedir. Özellikle bu kapılı topluluk da güvenlik ve doğal yaşam teması üzerinde kent dışında gruplar oluşturmuştur. DEMİRAL'a göre, Türkiye'de kapılı topluluklar, dünyadaki gelişimi geç olarak takip etmiş, önce banliyöleşme ile oluşmaya başlamıştır. Bunun temel nedeni Türkiye'nin kentleşme sürecine çok geç girmesidir. Türkiye'de kentleşme ise sanayileşme sürecinin çok geç başlamasından dolayı gecikmiştir. Edirne için de aynı

durumu gözlemek mümkündür. Kooperatif ile başlayan Avrupa Kent zaman içerisinde kapılı topluluk özellikleri göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda, Avrupa Kent'in hala kapılı topluluk olma özelliklerini kazanmaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

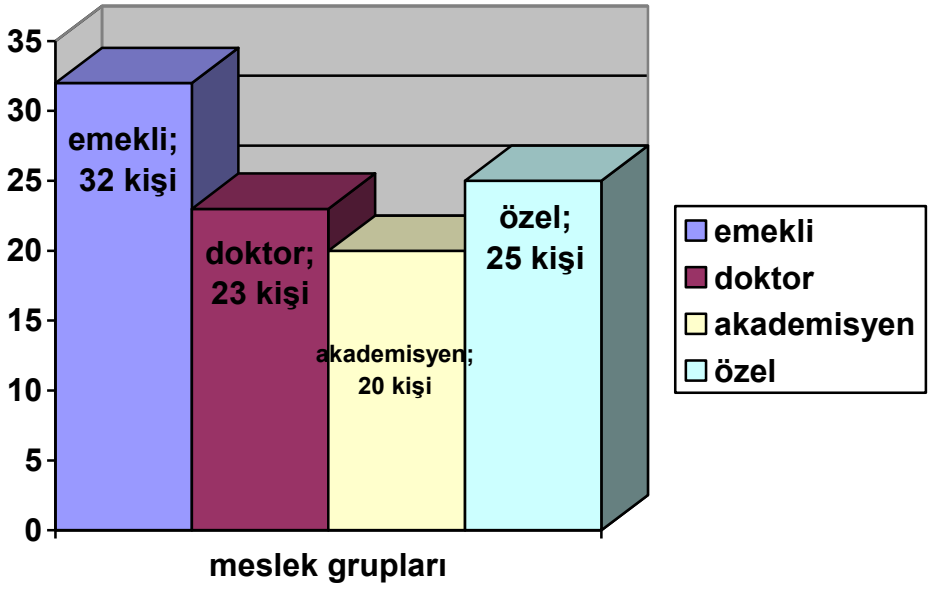
3.2. Anket Değerlendirmesi

Avrupa Kent'te 100 hane üzerinde yapılan anket bulgular ve sonuçlarına göre, kapılı topluluklarda yaşayan üst orta sınıfın öncelikle kendini kentin karmaşasından kurtarmak için denetim altına aldıkları görülmüş, yoksulluktan korktukları üzere güvenlik sistemlerinin arkasına sığındıkları incelenmiştir. Kentin merkezindeki işlerine giderken siteye bağlı otoban sistemiyle kentin çöküntü alanlarını görmüyorlar, böylece olumsuzlukları yok sayabiliyorlar. Kapılı toplulukların onlara ideal bir hayat sunduğunu savunmaktadırlar. Ayrıca, otomobil sahipliliği bu sitelere daha kolay uyum sağlamayı beraberinde getirmiştir. Anket sonucuna göre 100 kişinin 56'sı 40 yaşın üzerindedir. 18-24 yaş arası 20 kişi, 24-40 yaş arası 24 kişidir. Avrupa Kent'te yaşayan yaş grubu orta yaş ve üzerindedir.

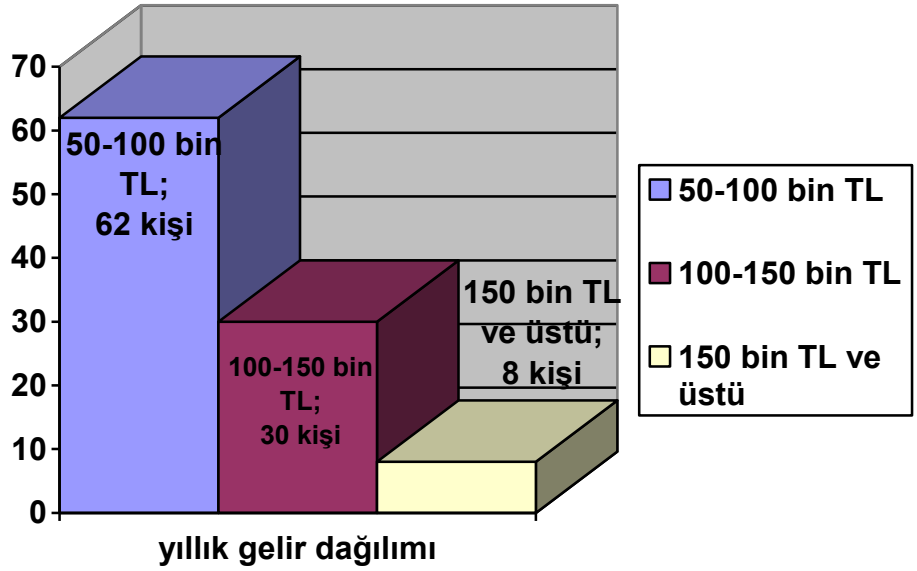
Grafik 1- Avrupa Kent'te ankete katılan kişilerin yaş ortalaması

Avrupa Kent'te yaşayan hanelerin meslek gruplarını doktorlar, akademisyenler, özel girişimciler ve emekliler oluşturmaktadır. Nüfusun çoğunluğunu üniversite mezunları oluşturmaktadır. Avrupa Kent'te yaşayan 100 kişi üzerinde yapılan anket verilerine göre; katılımcılardan 32 emekli, 27 doktor, 20 akademisyen, 25 özel sektörle uğraşan kişi sitede yaşamaktadır.

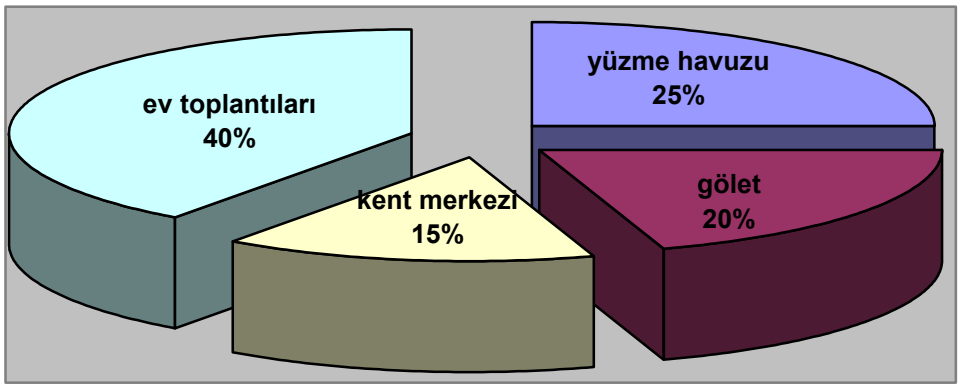
Grafik 2- Avrupa Kent'te ankete katılan kişilerin meslek dağılımları

Kişilerin yıllık gelirleri 50-100 bin TL arasındadır. Az da olsa 100-150 bin TL geliri olan da çıkmıştır. 150- bin TL ve üstü geliri olduğunu söyleyen yalnızca sekiz kişidir. Ancak evlerin boş olarak 350 bin liradan alınıp içinin de ayrıca yapılması göz önünde bulundurulunca bazı grupların gelirlerini söylemekten sakındığını söyleyebiliriz. 100 kişiden 48'i özel araç sahibidir. Araba kullanmayan kesim emekli olup da ulaşım için taksi kullanan kişilerdir. Toplu taşıma araçlarına az da olsa rağbet vardır. Çoğu hanede en az bir otomobil bulunmaktadır.

Grafik 3- Avrupa Kent'te ankete katılan kişilerin yıllık gelir dağılımı

Gelir düzeyleri yüksek olan kapılı topluluk vatandaşları kendilerine benzeyen kişilerle homojen bir yapı içerisinde biraz daha güvenlik hissiyle kendilerini rahatlatmaktadırlar. Ayrıca anket sonuçlarında dikkat çeken nokta, konuşmalarda geçen ifadelerin aksine komşuluk ilişkilerinin sadece gerektiğinde kurulduğu genel cevap olmuştur. Siteyi ilgilendiren bir sorun olduğunda site sakinleri ortak kararlar eşliğinde hareket etmektedirler. Yani, kapılı topluluk özelliği olan bir cemaatleşme ve dışarıyı ötekileştirme durumu söz konusudur. Kapılı topluluklar kalabalık içerisinde yalnızlaşan bireye bir yaşam tarzı sunmaktadır. Bu yaşam tarzını benimseyenler, bu sitelerde kalabilmektedirler. Anket verileri, kapılı topluluklarda yaşayan üst orta sınıfın güvenliği daha da üst düzeye çıkarmak gerektiğini düşünmektedir. Aynı zamanda, nefes almaya yer kalmayan kent merkezlerinde bulunamayan doğal ortamlar ve yeşil alanlar insanların kendi elleriyle oluşturulmaktadır. 100 hanenin 32'si evcil hayvan beslemektedir. Bu evcil hayvan çoğunlukla köpektir. Köpek besleme nedeni ise güvenlik hissinin arttırılmasıdır. Sitede yaşayanların sosyal aktiviteleri Avrupa Kent içerisinde olmaktadır. Kent içine gitmeyi çoğunlukla alış veriş için gerçekleştirmektedirler. Hanelerin %25'i yazın yüzme havuzu başında, %20'si gölet etrafında, %15'i kent merkezinde geri kalan geri kalanı ev eksenli toplantılarda sosyal vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

Grafik 4- Avrupa Kent sakinlerinin sosyal faaliyet alanları

Kapılı topluluklarda, daha çok evli aileler çocuklarının daha iyi bir ortamda yetişmesi için yaşamaktadırlar. Bekar olanlar ise, aileleriyle beraber sitede yaşamaktadır. Ayrıca çocuklarını devlet okuluna değil de özel okula yollamaktadırlar. Avrupa Kent'te evlerin dış görünüşüne estetik ve gösteriş açısından çok önem verilmekle beraber, çevre bakımının eksik olduğu gözlenmektedir. Sitenin etrafındaki tel örgüler bakımsız durmakta ve giriş tabelası eskimiştir (Resim 37).

Kamusal alanı yok sayan ve kendi cumhuriyetini kuran kentçikler küresel tüketim alışkanlıklarımızın içerisinde yerini almıştır. Anket sonuçlarına dayanarak, sınıfın mekansal ayrımlaşmasının kapılı topluluklarla birlikte oldukça somut karşımızda durduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ

1960 yıllarında küreselleşme, kentleşmeyi ve kentin şeklini hızlı bir şekilde etkilemiştir. Bu tüketim alışkanlığının etkisiyle kentlerin kalabalığından kaçan üst orta sınıfın ilgisini çeken kapılı topluluklar olmuştur. Türkiye ise 1980'de bu yerleşmelerden etkilenmiştir. İnsanlar o yıllardan sonra tüketim alışkanlıklarıyla kendilerini sınıflandırmışlardır. Bu tüketim alışkanlıklarına hızlı bir şekilde mekan da dahil olmuştur. Kentin çeperlerinde oluşan kapılı topluluklar üst gelir gruplarına hitap etmektedir. Üst orta sınıf, kentin merkezindeki konutlarda güvenliği, lüksü, temizliği ve steril bir hayatı satın almaktadır. Kapılı topluluklar kendi içlerinde yönetim mekanizmaları ile küçük ölçekli yaşam alanları sunmaları, sosyal hizmetleri barındıran ve temizlik, bakım, onarım gibi ihtiyaçları yönetim tarafından giderilmektedir.

Kapılı toplulukların tercih edilmesinin en büyük etkeni güvenlik ihtiyacının giderilmesidir. Kalabalıktan korkan birey güvensiz bir yaşam sürmek yerine denetimli bir yere taşınmaktadır. Bireyin kendini izole etmesinin bir başka nedeni de, statüleşmenin ön plana aldığı gösterişli hayattır. Hayat tarzı mekanda somutlanmaktadır. Ayrıca, statü farkı kapılı topluluklara verilen isimlerde de kendini göstermektedir. Yurt dışındaki Türkleri çekmek nedeniyle, küresel tüketime dahil olmak için kapılı topluluklara, Country, city, home, rezidance gibi yabancı isimler verilmiştir. Bu etkenlerin yanında, postmodernizmin etkisiyle bazı kentlerde yabancı kelimeler kullanılırken bazılarında ise, geleneğe dönüş gerçekleşmektedir. Bazı kapılı topluluklar da eski İstanbul geleneğini Konak isimleriyle canlandırmaktadır.

Günümüz kentini anlamak için, Dünyada ve Türkiye'de kentlerin oluşumunu ve kentleşmenin özeliklerini incelemek gerekmektedir. bu çalışmada, Dünyadaki kent ve kentleşme özelliklerini araştırarak, kapılı toplulukların oluşumunu incelemiştir. Türkiye'deki durum da zamanla oluşmuş benzer bir durumdur. Giriş bölümünde, tezin amacı ve kapsamı anlatılmıştır. Birinci bölümde, kentin tarihi ve kent kuramları incelenmiştir. Kapılı konutların örnekleriyle beraber tercih nedenleri,

bulunduğu bölgeler ve hayat tarzının düzenlenmesiyle oluşan, "life style" durumu incelenmektedir. Üçüncü bölümde, örnek olarak Edirne Avrupa Kent sitesinin kapılı topluluk karşılaştırması yapılmıştır. Kapılı konutların pazarlaması ve reklamları da etkileme alanını büyütmüştür. Tasarım doğrultusunda, kapılı topluluklar hitap ettiği sınıfa medya aracılığıyla ulaşabilmektedir.

Kapılı toplulukların, sınıf ayrımını ve ötekileştirmeyi sağlayan bir özelliği de yerleşimlerin etrafında yükselen duvarlardır. Bu çalışmanın kapsamını oluşturan kapılı toplulukların hayat tarzı oluşturması açısından İstanbul'daki kapılı topluluklar örneğinden Edirne'deki yerleşime doğru bir inceleme sırası oluşturulmuştur. Ayrıca güvenlik, sitelerin giriş-çıkışlarında, belli noktalarda kamera sistemleriyle de sağlanmaktadır. Kapılı topluluklar, bir duvar ve tel örgü ile kentten yalıtılmıştır. Ancak, bu kapalılık olumsuz mesaj verebilmektedir. Potansiyel suçlar artmakta, ayrıca içeride de hırsızlıklar yükselmektedir. Kapılı toplulukların kente uzak olmasının sonuçları duruma göre değişmektedir. Eğer kapılı topluluk büyük bir kentin çeperindeyse, işe gidip gelen sınıf için ulaşım yoğun olmaktadır. Ancak, daha az yoğun bir kentin çeperindeyse ulaşım sorun olmamaktadır.

Sonuç olarak, kapılı topluluklar, güvenlik, tasarım, temizlik, kalite, peyzaj sanatı, gösteriş yerleşimleri açısından olumlu bulunmuştur. Türkiye açısından özel tüketim alışkanlıkları, özendirilerek devlet eliyle de ön plana çıkarılmıştır. Bu konutların, oluşumundaki temel bakış açısı kaliteli, refah, steril, güvenlikli bir hayat sunmaktadır. Türkiye'de, son yirmi yılda insanlar kent merkezinde bunalan üst orta sınıf kent çeperlerine kaçarak, kaliteyi, hayat tarzını, güvenliği satın almaktadır. Fakat kendini izole eden birey gün geçtikçe yalnızlaşmıştır. Yalnızlaştıkça evlerine daha da kilit vurmuşlardır. Kapılı topluluklar, fiziksel duvarlar örerken, sosyal dünyaya da duvarlar örmüştür.

KAYNAKLAR

Abu, Janet L. (1991), Changing Cities, Urban Sociology, Harper Collins Publishers, New York

Akman, K. (2009), "İstanbul'da Kentsel Farklılaşmalar Ve Mekansal Yansımaları, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi-Sayı 9

Akgün, A. (2009), "La Zona (Yasak Bölge) : İktidarın Gücü Olarak Mekan, Mekan Araştırmaları, İstanbul Kültür Üniversitesi

Alver, K. (2010), Siteril Hayatlar, Hece Yayınları

Arkitera Mimarlık. (2002), "Konut Alanlarının Değişen Ve Değişmeyen Yüzü", Arkitera Platform

Aslanoğlu, R. "Sjoberg'in Kuramsal Yaklaşımında Sanayi Kenti Analizi", Uludağ Üniversitesi, İibf Kamu Yönetimi Bölümü

Aslanoğlu, R. (2000), Kent, Kimlik Ve Kürselleşme, Ezgi Kitabevi

Aytaç, Ö. (2007), "Kent Mekanlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-Sayı 2

Ayata , S (1998), "Kentsel Orta Sınıf Ailelerde Statü Ve Salon Kullanımı", Toplum Ve Bilim

Ayata, S. (1996), Konut, Komşuluk, Kültür, Konut Araştırmaları Dizisi

Aydoğan, A. (2005), Şehir Ve Cemiyet, İz Yayıncılık

Bal, H. (2002), Kent Sosyolojisi, Fakülte Kitabevi

Bali, R. N. (1999), "Çılgın Kalabalıktan Uzakta". Birikim Yayınları

Bali, R. N. (2000), "Tarz-I Hayattan Life Style'a, Yeni Seçkinler, Yeni, Mekanlar, Yeni Yaşamlar, İletişim Yayınları

Batı, U. (2008), "Kentin Postmodernitesi: Postmodern Tüketim Kültürü Işığında Hedonik Bir Biçim Olarak Kent Tasarımı", Journal Of Kultur Güncesi, Yeditepe Üniversitesi ,Reklamcılık Tasarımı Ve İletişimi Bölümü

Baudrillard, J. (2004), "Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yayınları

Bayhan, V. (1997), "Türkiye'de İç Göçler Ve Anomik Kentleşme", Toplum Ve Göç, Sosyoloji Derneği Yayınları

Baznak, Özcan (2012), Kişisel Görüşme

Blakey, E, (2003), "Bölündükçe Yıkılıyoruz, Birleşik Devletlerde Kapalı Ve Duvarlı Yerleşimler, Arremanto Mimarlık, Kapalı Siteler

Boccock, R, (1997), Tüketim, Dost Yayınları

Calderia, Duvarlar İnşa Etmek, Birikim Yayınları

Candaş, E. (2007), "İstanbul'da Dışa Kapalı Konut Sitelerinin Tasarımında Güvenlik Konusunun İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü

Civelek, Y. (2009), "Güvenlikli Siteler: İdeal Kent Miti Gerçekte Neyi Vaad Ediyor, Mostar Dergisi-Sayı 55

Çintay, N. (2005), "Kadınlar Zirvesinde Yaldızlı Çikolata", Radikal-Çevrimiçi

Çizmeci, F. (2007), "İstanbul Konut Piyasasında Kitlesel Tüketimin Şekillenridiği Yeni Konut Yerleşimleri", İstanbul Kent Sempozyumu- Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Danış, D. (2005), "Zengnliğin Mekanda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler, Toplum Bilim Dergisi-Sayı 104

Data, A. (2004), "Suburban Development And Networks Of Mobility: Sites İn İzmir, Turkey, London School Of Economics And Political Science, Uk

Dear, M. (2003), "The Los Angeles School Of Urbanism: An İntellectual History, University Of Southern, California

Duru, B. (2002), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi

Erder, S: (2006), Refah Toplumunda Getto, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Ertürk, H. (1995), Kent Ekonomisi, Ekin Kitabevi

Fridin, E. (2006), "Sosyal Ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlanma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği", Planlama Dergisi-,Sayı 4

Fridin, E. "Firidin Özgür, Ebru (2006) Sosyal Ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul-Çekmeköy Örneği, Doktora Tezi, Msgsü Fbe

Gezici, F. (2009), "Gated Communities Leading The Development On The Periphery Of İstanbul Metropolitan Area", Yıldız Techinical University Faculty Of Archtecture İstanbul Turkey

Giddens, A. (1998), Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı Yayınları

Giddens, A. (1998), "Kentsellik Ve Gündelik Hayat"

Grant, J. (2004), "Types Of Gated Communities", School Of Planing, Dalhouse University, Canada

Gönlügür, E. (2008), "Kentsel Ayrışmanın Yeni Alemet-İ Farikası Kapalı Cemaatler, Birikim Dergisi-Sayı 232-233

Gülümser, A. (2004), "İstanbul'un Değişen Yüzü: Korumalı Yerleşkeler", Dünya Şehircilik Günü, 28. Kolokyumu

Holton, R. J. (1999), Kentler, Kapitalizm Ve Uygarlık, İmge Kitabevi

Işık, O, (1996), "İstanbul'u Okumak", Toplum Ve Bilim Dergisi-Sayı-71

Karaca, E. "Yakın Doğu'da Kentleşme", Ege Üniversitesi

Karakaş, M. (2001), "Tarihsel Gelişim Sürecinde Kent Kısıtlı Tarihsellik Anlayışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-Sayı 1

Karaman, A. (2003), "Gelişen Konut Alanları Ve Modeller", Konut Kurultayı Ve Modeller, Şpo Yayınları, İstanbul

Kartal, K. (1992), Ekonomik Ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentlileşme, Adım Yayıncılık

Keleş, R. (1998), Kent Bilimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi

Keleş, R: (2010), Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi

Kurtuluş, H, (2005), "İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler, Beykoz Konakları Örneği, İstanbul'da Kentsel Ayrışma, Bağlam Yayınları

Kurtuluş, H, (2003), "Mekanda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul'da Yeni Sınıfsal Kimlikler Ve Mekansal Ayrışmanın Bazı Boyutları, Doğu-Batı: Kimlikler-Sayı 23

Kurtuluş, H. (2005), "Bir Ütopya Olarak Bahçeşehir, İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar İçinde, Bağlam Yayınları

Kurtuluş, H. (2005), "Refahın Yeni Mekansal Temsilleri", Mostar Dergisi-Sayı 55

Lefebvre, H. (1998), Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayınları

Low, S. (2004), Behind The Gates, Life, Security And Pursuit Of Hapiniess İn Fortress America, Routledge, Ny

Lynch, K, (2010), Kent İmgesi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Öncü, A. (1999), "İdealinizdeki Ev Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı", Birikim Dergisi-Sayı 123

Öncü, A. (2005), Mekan, Kültür, İktidar, Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler, İletişim Yayınları

Özdemir, Didem A, (2006), "İstanbul'da Yeni Yerleşme Alanlarının Yeni Şehircilik Akımına Göre Değerlendirilmesi, İtü Dergisi, Sayı 2

Özer, İ. (2004), Kentleşme, Kentlileşme Ve Kentsel Değişme, Ekin Kitabevi

Sarı, M. (2002), "Kentleşme, Göç Ve Sosyal Bütünleşme", Sakarya Üniversitesi

Sennet, R. (1996), Kamusal İnsanın Çöküşü, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Seyyar, L. (2012), Avrupa Kent, Kişisel Görüşme

Şepolya, O. (2012), Avrupa Kent, Kişisel Görüşme

Tatlıdil, E. "Kent Sosyolojisi: Kuram Ve Kavramlar", Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Tortop, N. (2010), Yönetim Bilimi, Nobel Yayın Dağıtım

Turner, B. (2001), Statü, Ütopya Yayınları

Tümer, Ö. (2008), "Bursa'da Kapalı Konut Yerleşmelerinin Oluşum Süreci Ve Sınıflandırması", Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Dergisi-Sayı 2

Uysal, Y. (2003), Parçalanan Kent-Parçalanan Yaşamlar, Kentin Çeperleri, Mimarist Dergisi, Sayı 8

Yakışan, D. (2008), "Postmodern Planlamanın Bir Yansıması Olarak Kapılı-Güvenlikli Siteler Ve Konya Örneğinde Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

Yardımcı, S. (2009), "Özel Güvenlik, Kent Yaşamı Ve Yönetimsellik", Toplum Ve Bilim Dergisi-Sayı 115

Yırtıcı, Hakkı, Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi, Bilgi Yayınevi

WEB SİTELERİ

www.akmanevleri.com (31.05.2012)

http://www.alkent2000.com.tr (22.05.2012)

http://www.arkitera.com (25.05.2012)

http://www.aytekevleri.com (25.05.2012)

http://www.beykozkonaklari.org (31.05.2012)

http://www.bizimkenthaber.com (16.05.2012)

http://www.diziler.com (12.04.2012)
http://www.edirneden.com (23.05.2012)
http://www.edirneyorumlari.com (23.05.2012)
http://www.eksisozluk.com (23.05.2012)
http://www.emlakkulisi.com (23.05.2012)
http://en.wikipedia.org (31.05.2012)
http://www.forumdas.ne (16.05.2012)
www.googleearth.com (31.05.2012)
http://gundem.milliyet.com.tr (16.05.2012)
www.hurriyetemlak.com (31.05.2012)
http://www.imdb.com (16.04.2012)
http://www.istanbulkonutprojeleri.net (25.05.2012)
http://www.kredisi.net/metrocity.millennium (25.05.2012)
http://www.kemerburgazevleri.com (05.05.2012)
http://www.kemercountry.com (05.05.2012)
http://www.kimkimdir.gen.tr (27.03.2012)
http://makinecim.com/bilgi (20.02.2012)
http://www.mesa.com.tr (20.02.2012)
http://www.optimum-tr.com (15.02.2012)
www.optimumevleri.com (15.02.2012)
http://www.planlama.org (09.05.2012)
http://www.dpsikiyatri.com (13.04.2012)
http://www.sabah.com.tr (03.04.2012)
http://www.sarikonaklar.com (16.02.2012)
http://www.sarikonaklar.net (16.02.2012)
http://www.sinemalar.com (12.04.2012)
http://www.sosyalhizmetuzmani.org (17.02.2012)
http://www.tdk.gov.tr (15.05.2012)
http://www.trakya.org.tr (14.06.2012)
http://www.varbak.com (14.06.2012)
http://www.viaportvenezia.com/ (23.05.2012)
http://www.yeniforumuz.biz (17.02.2012)

EKLER

ANKET FORMU

TÜRKİYE'DE KAPILI TOPLULUKLAR: AVRUPA KENT ÖRNEĞİ ANKET FORMU

Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı yüksek lisans tez çalışması için oluşturulmuş anket çalışmasıdır. Yalnızca tez kapsamında kullanılacak anket formu genel bilgi almak için uygulanacaktır. Anket sonuçları kesinlikle başka bir amaç ile kullanılmayacaktır. Anketin oluşturulmasında Mimar Sinan Üniversitesi, Şehir ve bölge Planlama bölümünde Yrd. Doç. Dr. olan şehir plancısı Ebru FİRİDİN ÖZGÜR'ün doktora tezinde kullandığı anket formundan ve Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı'nda yazılan Duygu YAKIŞAN'ın yüksek lisans tezinde kullanılan anket formundan yararlanılmıştır.

I. ANKET YAPILAN KİŞİNİN BİLGİLERİ

1. Yaşı : …

2. Cinsiyeti

a. Kadın
b. Erkek

3.Medeni durumu:

a. Evli
b. Bekar

4. Evli ise; çocuğu var mı?

a. var çocuk sayısı : … b. yok

5. Öğrenim durumu:

a. İlköğretim
b. Lise
c. Üniversite
d. Lisansüstü

6. Mesleği: ……

7. Toplam yıllık geliriniz ne kadardır?

a. 25000-50000 b.50000-100000 c. 100000-150000 d.150000 ve üstü

II. TOPLUMSAL STATÜ

1. Buraya nereden taşındınız? ..... Ne zaman .....

2. Buradan taşınmayı düşünür müsünüz?

a. Hayır
b. Evet Neden? .....
Nereye? .....

3. Eviniz kime ait?

a. Mülk b.Kira

4. Kaç yıldır Avrupa Kent Sitesinde yaşamaktasınız?

a.2 b.4 c.6 d.8

5. Edirne'de başka konutunuz var mı?

a. Yok b.Var Nerede?.....

6. İkinci konut (yazlık eviniz) var mı?

a. evet b. hayır

7. Ailenizde otomobil var mı?

a. Var. araç sayısı?.... b. Yok

8. Toplu taşıma araçlarını kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız hangi araçlar?

a. hayır b. evet
taksi.. otobüs… minibüs.. servis…

9. Size yardımcı olması amacıyla evde çalışan biri var mı?

a. Var b. Yok

10. Avrupa kenti tercih etme nedenleriniz nelerdir?

a.güvenlik b. Sitenin kalitesi c. Bina kalitesi d. Kentin içerisindeki konumu

11. Avrupa kentte yaşamaktan memnun musunuz?

a. Evet b.Hayır(nedenleri)……

12. site içerisinde size sunulan hizmetlerden memnun musunuz?

Evet hayır (neden)……

13. Burada kendinizi güvende hissediyor musunuz?

a.evet b. Hayır(neden)…..

14. Çocuğunuzun özel okulda mı devlet okulunda mı okumasını isterseniz?

a. Özel okul b. Devlet okulu

15. Özel okulları seçiyorsanız tercih sebebiniz nedir?

a. Güvenlik
b.Eğitim Kalitesi
c.Benzer sosyal yapıdakilerle bir arada bulunmak
d.Bina kalitesi, tasarımı (ferahlık hissi, lüks olması)

III. KENT İLE İLİŞKİ

1. Boş zamanlarınızı nerede geçirirsiniz?

a. Evde
b. Alışveriş merkezlerinde
c. Kent merkezinde
d. Diğer .....

2. Sitenin dışından çalışmaya gelenler oluyor mu? Hayır…. Evet … ise

a. Güvenlik elemanı

b. Çevre temizliği ve bakımı
c. Ev temizliği ve bakımı
d. Evde çocuk bakımı

3. Siteden acil bir şekilde bir sağlık kuruluşuna ulaşmak kolay oluyor mu?

a. Evet b. Hayır (neden)……

4. Ne tür belediye hizmetlerini alıyorsunuz?

a. Çöp toplama
b. Çevre temizlik ve bakımı
c. Yolların bakım ve onarımı
d. Güvenlik

IV. SİTE İÇİ İLİŞKİLER

1. Komşularınızla ilişkileriniz ne düzeydedir?

a. çok iyi b. iyi c. orta d. Hiç yok

2. Komşularınızla ne sıklıkta görüşürsünüz?

a. sık sık b. Arada c.ihtiyaç anında d. Hiç görüşmüyoruz

3. Bekarsanız, erkek ya da kız arkadaşınız evinize geldiğinde komşularınızın bu duruma bakışı açısı nasıl oluyor?

a. umursamıyorlar
b. normal karşılıyorlar

c. merak edip soruyorlar

d. bu durumun siteye uygun bir davranış olmadığını düşünüyorlar

4. Evcil hayvan besliyor musunuz?

a. Evet ne tür hayvan? …….

b. Hayır

5. Kedi köpek tarzı hayvan besliyorsanız komşularınızın bu duruma yaklaşımı nasıl?

a. destekliyorlar

b. yorumsuzlar

c. rahatsız oluyorlar

d. devamlı şikâyet ediyorlar

6. sitenizin en önemli sorunları nelerdir?

a. Komşuluk ilişkisi yok

b. Bakım ve temizlik yeterli değil

c. Güvenlik yeterli değil

d. Diğer .....

7. Site yönetiminde rol alıyor musunuz?

a. Evet nasıl ? .....

b. Hayır neden? .....

8.Sitenizde hangi sosyal faaliyet alanları bulunmaktadır?

a. alışveriş merkezi b. Çocuk parkı c. Okul d. Spor alanları

9. okul öncesi çocuklarınız için eğlence ve bakım merkezi var mı?

a. Var b. yok

10. Avrupa Kent ve site yaşamı ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

.....

……

……

ŞEHİR PLANCISI YRD. DOÇ. DR. EBRU FİRİDİN ÖZGÜR'ÜN DOKTORA TEZİNDE KULLANDIĞI ANKET FORMUNDAN YARARLANMAK İÇİN MAİLLE ALINAN İZİN

Kime: demet onur

Kimden:	**efiridin@msgsu.edu.tr**
Gönderme tarihi:	12 Aralık 2011 Pazartesi 20:49:44
Kime:	demet onur (onur_demettt@hotmail.com)

Merhaba Demet,

Tezimin faydalı olmasına sevindim, tabii ki kaynak göstererek tezimden yararlanabilirsin.
Çalışmanda kolaylıklar ve başarılar dilerim,
Ebru Firidin
On Mon, 12 Dec 2011 07:46 PM, demet onur <onur_demettt@hotmail.com> wrote:
Merhaba
Trakya Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünde yüksek lisans öğrencisiyim. Tez dönemindeyim. Tez konum Türkiye'de Kapılı Topluluk Yerleşimleri, Edirne-Avrupa Kent Örneği. Sizin; Sosyal Ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler İstanbul – Çekmeköy Örneği isimli doktora tezinizi inceliyorum ve izniniz olursa kaynaklarımın içerisinde göstermek, ayrıca tez için kullandığınız anketinizden yararlanarak uygulamak istiyorum. Sabırsızlıkla cevabınızı bekliyorum. Çalışmalarınızda başarılar.

Demet Onur